MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII

ANDRA VASILESCU
ADELA ROGOJINARU
MIRCEA VASILESCU

LIMBA ROMÂNĂ

MANUAL PENTRU CLASA A VI-A

Scanned with OKEN Scanner

Acest manual este proprietatea Ministerului Educației și Cercetării.
Manualul a fost aprobat de Consiliul Național pentru Aprobarea Manualelor, în urma licitației organizate de Ministerul Educației și Cercetării prin Unitatea de Coordonare a Proiectului de Reformă a Învățământului Preuniversitar din România.

Manualul este realizat în conformitate cu programa analitică aprobată de Ministerul Educației și Cercetării prin Ordinul nr. 4258 din 02.07.1996 și este distribuit gratuit elevilor.

Inspectoratul școlar al județului-municipiului.....
Școala-Liceul.....

ACEST MANUAL ESTE FOLOSIT DE:

Elevul		Clasa	Anul școlar	Aspectul manualului*		Anul de folosire
Nume	Prenume			la primire	la returnare	
						1
						2
						3

*Starea manualului se va înscrie folosind termenii: *nou, bun, îngrijit, nesatisfăcător.*

- Profesorii vor controla dacă numele elevului este scris corect.
- Elevii nu trebuie să facă nici un fel de însemnări pe manual.

Scanned with OKEN Scanner

MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII

LIMBA ROMÂNĂ

Comunicare orală, comunicare scrisă, comunicare corectă

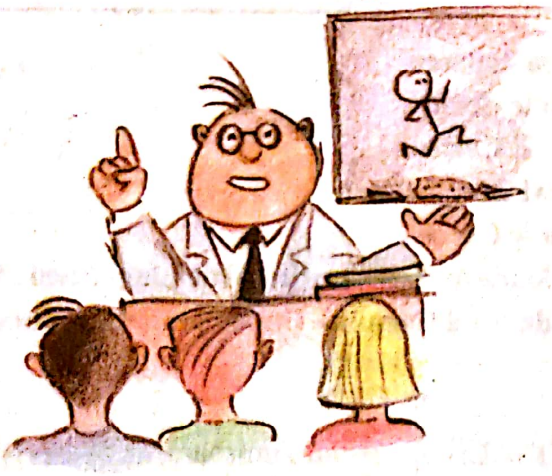

MANUAL PENTRU CLASA A VI-A

ANDRA VASILESCU
ADELA ROGOJINARU
MIRCEA VASILESCU

Scanned with OKEN Scanner

LIMBA ROMÂNĂ. Manual pentru clasa a VI-a
Comunicare orală – Comunicare scrisă – Comunicare corectă
Andra VASILESCU, Adela ROGOJINARU, Mircea VASILESCU
Ediţia a III-a

Copyright © 1998, 1999, 2000, 2001 – **ALL EDUCATIONAL**

Toate drepturile asupra prezentei ediţii aparţin Editurii **ALL EDUCATIONAL**.
Nici o parte din acest volum nu poate fi copiată fără permisiunea scrisă a editurii.
Drepturile de distribuţie în străinătate aparţin în exclusivitate editurii.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale
VASILESCU, ANDRA
Limba română: Comunicare orală, Comunicare scrisă, Comunicare corectă; manual pentru clasa a VI-a /Andra Vasilescu, Adela Rogojinaru, Mircea Vasilescu – Ed. a III-a rev. – Bucureşti: **ALL EDUCATIONAL**, 2000-
224p.; il.; 24 cm.
ISBN 973-684-002-6

I. Rogojinaru, Adela
II. Vasilescu, Mircea

811.135.1(035.33)

Redactor: **Mioara Popescu**
Design: **Dominic Cernea**
Copertă: **Dominic Cernea**
Tehnoredactare: **Liubovi Grecea**
Ilustraţii: **Dominic Cernea**
Referenţi: **dr. Mioara Avram – Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan"**
prof. dr. Paul Cornea – Universitatea din Bucureşti

Editura **ALL EDUCATIONAL**: B-dul Timişoara, nr. 58, sect.6, 76548 – Bucureşti
Tel: 402 26 00
Fax: 402 26 10

Distribuţie: Tel. 402 26 20; 402 26 34

Comenzi la: comenzi@all.ro
URL http: //www.all.ro

Tiparul executat de:

EUROPONTIC
— publishing & printing —
Cluj-Napoca, Str: Răşinari, nr.2, ap.69.
Tel. 0040-64-148907
0040-64-436135
Fax. 0040-64-414425

Scanned with OKEN Scanner

Cuprins

A. COMUNICAREA

I. **Specificul comunicării orale și scrise** 6

II. Comunicarea orală 10

a) Formă și structură. Fonetică. Specificul cultural. 10

b) Forma artistică a comunicării orale: literatura orală. Doina. Balada 21

III. Comunicarea scrisă 28

Fixare, stocare, transmitere. Cartea, obiect cultural. Tipuri de texte. Cum se citește un text? Cum se scrie un text?

IV. Comunicare și corectitudine 42

Propoziția. Părțile de propoziție. Fraza. Textul. Gramatica și punctuația

B. ACȚIUNI ȘI NARAȚIUNE

Ion Creangă, *Amintiri din copilărie* (fragment) 50

• *Să comunicăm oral despre text...* 52

• *Să comunicăm în scris despre text...*

Moduri de expunere. Vorbirea directă și vorbirea indirectă 54

• *Comunicare și corectitudine...*

Vocabularul limbii române 57

Ion Luca Caragiale, *D-l Goe...* 68

• *Să comunicăm oral despre text...* 72

• *Să comunicăm în scris despre text...*

Autorul. Naratorul. Schița 75

• *Comunicare și corectitudine...*

Verbul 79

Barbu Ștefănescu Delavrancea, *Hagi Tudose* (fragment) 101

• *Să comunicăm oral despre text...* 107

• *Să comunicăm în scris despre text...*

Mijloace de caracterizare a personajului literar. Nuvela. Opera epică 111

• *Comunicare și corectitudine...*

Interjecția 114

TEST 117

C. IMAGINI ȘI DESCRIERE

Mihai Eminescu, *Scrisoarea III* (fragment) 120

• *Să comunicăm oral despre text...* 122

• *Să comunicăm în scris despre text...*

Figurile de stil. Portretul literar 124

• *Comunicare și corectitudine...*

Substantivul. Articolul 129

Vasile Alecsandri, *Mezul iernei* 140

• *Să comunicăm oral despre text...* 140

• *Să comunicăm în scris despre text...*

Tabloul. Pastelul 142

• *Comunicare și corectitudine...*

Adjectivul 143

Mihail Sadoveanu, *Cetatea Neamțului* 148

• *Să comunicăm oral despre text...* 149

• *Să comunicăm în scris despre text...*

Descrierea literară 151

• *Comunicare și corectitudine...*

Adverbul 153

TEST 157

D. SENTIMENTE ȘI LIRISM

Tudor Arghezi, *Vânt străin* 160

• *Să comunicăm oral despre text...* 161

• *Să comunicăm în scris despre text...*

Opera lirică. Eul liric 164

• *Comunicare și corectitudine...*

Pronumele 167

TEST 186

E. CUVINTE ȘI DIALOG

Grigore Alexandrescu, *Câinele și cățelul* 188

• *Să comunicăm oral despre text...* 189

• *Să comunicăm în scris despre text...*

Versificația. Fabula 190

TEST 193

F. LUMEA REALĂ ȘI LUMEA IMAGINARĂ

Geo Bogza, *În nopțile cu lună femeile torc cânepa* 196

• *Să comunicăm oral despre text...* 198

• *Să comunicăm în scris despre text...*

Reportajul 201

• *Comunicare și corectitudine...*

Numeralul 203

Marin Sorescu, *La ce latră Grivei?* 207

• *Să comunicăm oral despre text...* 208

• *Să comunicăm în scris despre text...*

Opera literară. Concluzii 210

• *Comunicare și corectitudine...*

Conjuncția și prepoziția 211

TEST 217

FIȘE BIOBIBLIOGRAFICE 218

DICȚIONAR (explicarea termenilor folosiți în manual) 221

Scanned with OKEN Scanner

Dragi elevi, stimați profesori,

Manualul nostru vă propune o nouă metodă de a studia limba română. Veți parcurge împreună texte literare, scheme și exerciții gramaticale, explicații de teorie literară sau teste de verificare a cunoștințelor. Ele nu mai trebuie privite ca în manualele vechi: important este nu să memorați definiții sau comentarii gata făcute, ci să învățați cum se comunică eficient și corect, cum trebuie înțeles un text (literar sau neliterar) și cum se poate vorbi sau scrie despre el. Manualul a fost conceput pentru a dezvolta personalitatea și imaginația elevilor, pentru a-i învăța să gândească și să se exprime. De aceea, el nu este o lege absolută, ci un instrument de lucru efectiv, în clasă și acasă; conține mai multe drumuri posibile, dar fiecare profesor își poate alege propriul drum, adaptat la nivelul și necesitățile fiecărei clase.

Manualul este structurat pe ***module****, iar cunoștințele noi sunt organizate în jurul textului literar. Noțiunile de gramatică sunt predate pe baza exemplelor preluate din texte, iar lecțiile și exercițiile sunt concepute pentru a dezvolta capacitățile de utilizare corectă a limbii. De aceea, de multe ori definițiile ori noțiunile noi trebuie descoperite în clasă, pornind de la situații concrete, și nu „învățate pe dinafară".*

Modulul ***Comunicarea orală și scrisă*** *vă pune în diferite situații practice pentru a identifica parteneri de discuție, locuri și modalități de utilizare a limbajului. Alegeți acele situații și exerciții pe care le înțelegeți și care vă sunt familiare. Nu trebuie să epuizați toate situațiile în clasă. Exerciții de comunicare se pot face acasă, pe stradă, la cumpărături, când vă întâlniți cu prietenii sau când citiți o carte.*

În modulul ***Acțiuni și narațiune*** *descoperiți o lume a întâmplărilor povestite, cu personaje cunoscute sau pe care le întâlniți acum prima oară, unele duioase, altele hazlii, altele ciudate. Urmăriți aceste întâmplări, încercați să înțelegeți comportamentul personajelor, învățați să vorbiți și să scrieți despre ceea ce ați citit. Textele literare pot fi înțelese mai bine cu ajutorul* ***cuvintelor din vocabular, al formelor de expresie artistică și al regulilor de construcție gramaticală.*** *Cunoștințele de gramatică vă sunt folositoare în primul rând pentru a deprinde comunicarea corectă.*

Modulul ***Imagini și descriere*** *vă ajută să observați legătura dintre cuvinte și imagine, felul în care un text literar poate impresiona prin expresivitatea sa. Noțiunile de teorie literară, cunoștințele noi despre figurile de stil nu trebuie memorate și nici învățate toate în aceeași lecție, ci înțelese și aplicate la textele literare.*

Modulul ***Sentimente și lirism*** *este dedicat textului liric: atât cerințele și exercițiile, cât și testele finale au rolul de a demonstra cum se exprimă sentimentele și atitudinile în poezie, care este legătura dintre cuvinte, imagini și idei. Important este să înțelegeți cum se citește, cum se interpretează și cum se comentează (oral sau în scris) un text poetic.*

Modulul ***Cuvinte și dialog*** *urmărește personaje care dialoghează pe anumite teme. Aici veți putea discuta despre aspecte morale precum bine, rău, egalitate, mândrie sau modestie. Alegeți, din nou, modalitățile de rezolvare care vi se potrivesc.*

Modulul ***Lumea reală - lumea imaginară*** *arată cum, pornind de la lumea înconjurătoare, scriitorii pot construi, prin intermediul cuvintelor și imaginilor, universuri noi, care îi impresionează pe cititori.*

Cu experiența dobândită din lecturi și din exercițiile propuse în acest manual, după ce ați înțeles și ați aplicat pe texte noțiunile de teorie literară, după ce ați deprins cunoștințele de gramatică, trebuie să puteți citi opere literare complexe și să comunicați despre ele corect, atât oral, cât și în scris.

Mult succes!

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

I. SPECIFICUL COMUNICĂRII ORALE ȘI SCRISE

1. Tot ce ne înconjoară ne comunică ceva, iar noi comunicăm ceva celor din jur, în diferite forme.

a) Ce îți sugerează sunetul clopoțelului?

b) Ce îi comunică semaforul pietonului?

c) Cum comunică ei?

f) Știi în ce situații se folosește codul Morse?

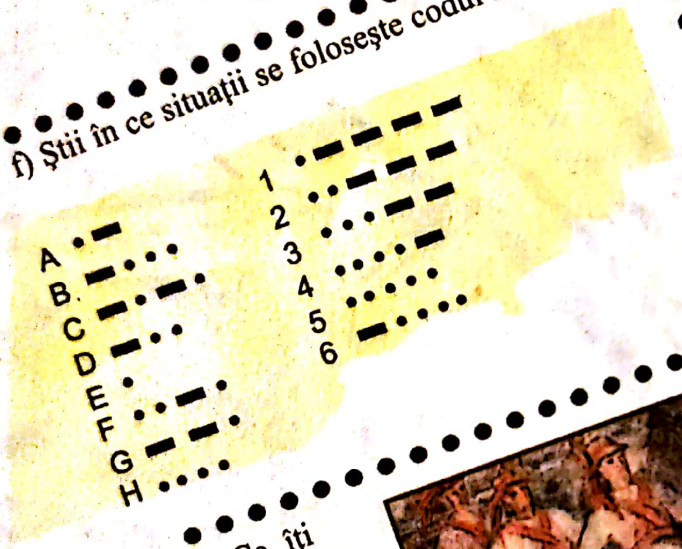

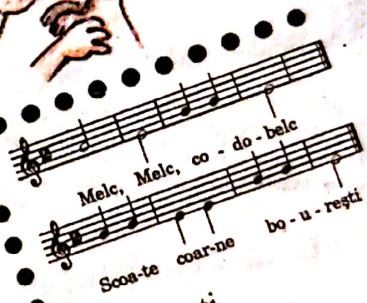

d) Cunoști melodia? Ce îți comunică ea?

e) Ce îți comunică acest tablou?

2. Există mai multe moduri de a comunica: prin semnale sonore (sunetul clopoțelului, râsul, plânsul), prin semne (cum ar fi semnele de circulație), prin activitățile la care participăm (cum ar fi jocul), prin coduri artificiale create de oameni pentru anumite situații de comunicare (cum ar fi codul Morse), prin artă (pictură, muzică, LITERATURĂ).

Fiecare formă de comunicare se caracterizează prin anumite particularități.

a) Care sunt particularitățile comunicării în situațiile prezentate mai sus?

b) Dă exemple de alte forme de comunicare. Ce trăsături specifice au?

3. Cel mai complex mijloc de comunicare, specific omului, este limbajul. Prin intermediul cuvintelor, oamenii își exprimă gândurile, sentimentele, voința.

Prin cuvinte, noi, autorii acestui manual, îți comunicăm următorul mesaj:

Vom parcurge împreună acest manual de limba română și am vrea să te învățăm ca, prin felul în care folosești cuvintele, acțiunile tale să devină mai eficiente. Potrivind atent cuvintele situației de comunicare și utilizându-le corect, îi poți influența pe ceilalți și poți obține ceea ce îți dorești.

Acum, după ce ai citit mesajul nostru, comunică ceva despre el colegului tău/ colegei tale de bancă. Comentați împreună acest mesaj.

Împărtășiți ideile voastre colegilor de clasă. Ei ce părere au? Sunt de acord cu voi? E ceva ce n-ai înțeles? Întreabă-ți profesorul!

4. Prin intermediul cuvintelor, oamenii pot comunica oral sau în scris. Pentru a ne putea folosi pe deplin de cuvinte, trebuie să știm să vorbim și să îi ascultăm pe cei care vorbesc, să știm să scriem și să citim.

a) Dă exemple de situații în care faptul că știi să scrii/ să citești se dovedește extrem de util pentru tine.
b) Dă exemple de situații în care faptul că știi să vorbești convingător / să asculți cu atenție se dovedește extrem de util pentru tine.

5. Unele împrejurări în care ne aflăm impun comunicarea orală, altele, pe cea scrisă. Există și situații în care putem alege între comunicarea orală și comunicarea scrisă.

Gândește-te la activitățile pe care le desfășori de obicei la școală și acasă. Cum comunici?

6. Între comunicarea orală și comunicarea scrisă există **asemănări:**

- **cineva** (emițătorul) comunică **ceva** (mesajul) **cuiva** (receptorul);
- comunicarea se desfășoară într-un anumit **cadru de comunicare** (un anumit loc, un moment determinat);
- comunicarea are un **scop**;
- **forma** pe care emițătorul o dă **mesajului** său depinde de scopul comunicării, cadrul spațio-temporal în care se desfășoară comunicarea, precum și de receptor; emițătorul își adaptează mesajul la receptor.

Imaginează-ți următoarele situații de comunicare: la școală, în timpul orei de limba română ● de matematică ● de desen ● de muzică ● de sport.

Discută cu colegii și cu profesorul tău despre modul specific în care are loc comunicarea, având în vedere următoarele întrebări:

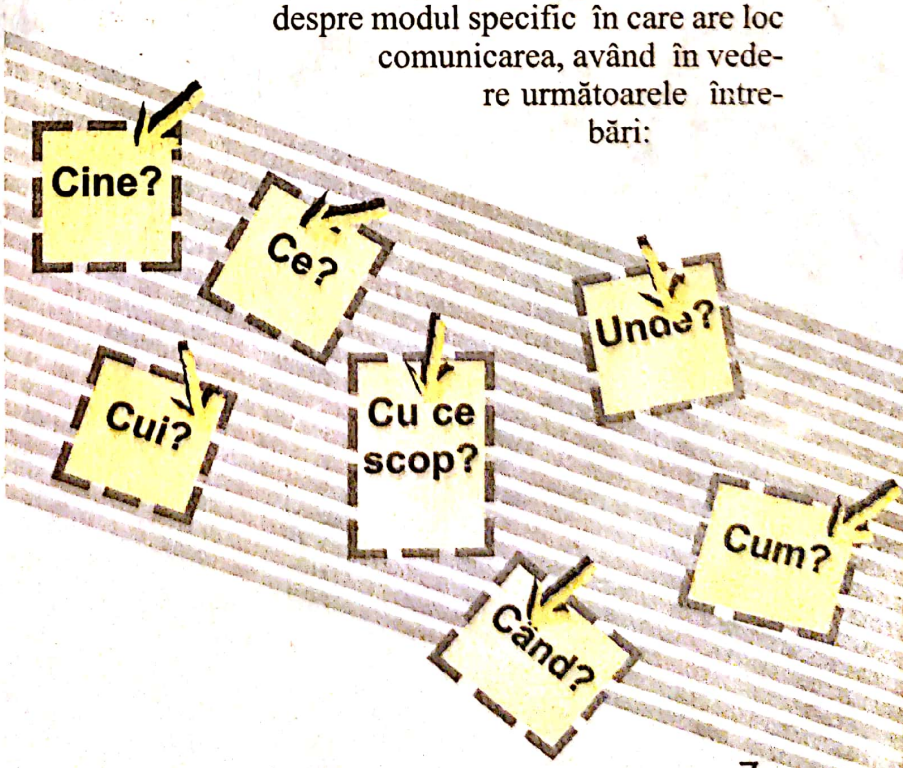

Scanned with OKEN Scanner

7. Între comunicarea orală și comunicarea scrisă există și **deosebiri**, care decurg din **canalul de transmitere** a mesajului: „prin viu grai", respectiv „în scris".

Comunicarea orală

- se desfășoară între un **vorbitor** și un **ascultător**
- vorbitorul și ascultătorul își pot **schimba rolurile**
- se fixează prin **sunete**, alături de care apar **intonația** și **accentul**, precum și elemente legate de **vocea** vorbitorului sau **alte elemente**, cum ar fi râsul, oftatul etc.
- mesajul vorbit este, de obicei, **ascultat în momentul producerii** lui
- vorbitorul gândește mesajul **pe măsură ce îl transmite**: prezintă ideile în ordinea în care îi vin în minte, fără a avea posibilitatea de a le ordona riguros, și nu dispune de timpul necesar pentru a-și alege cuvintele
- un cuvânt, o dată spus, poate fi doar **corectat**, nu total înlocuit
- ascultătorul **nu are posibilitatea de a reveni** asupra celor spuse de vorbitor, pentru a reflecta asupra lor
- în general, vorbitorul are **în fața sa** partenerul de discuție, îi poate studia **reacțiile, mimica, gesturile** și, în funcție de acestea, își **poate modifica** mesajul.

Comunicarea scrisă

- se desfășoară între o persoană care **scrie** și o persoană care **citește**
- cel care scrie și cel care citește au **roluri fixe** în raport cu un text dat
- se fixează prin **litere, semne de punctuație și ortografie;** textul propriu-zis poate fi însoțit de evidențieri **grafice** (sublinieri, litere îngroșate, scrierea cu mai multe culori etc.), de scheme, ilustrații etc.
- mesajul scris este **citit la un interval de timp** de la producerea lui de către cel care l-a conceput
- cel care scrie are posibilitatea să își gândească mesajul, să îl **planifice** riguros, să îi dea forma cea mai potrivită, alegându-și cuvintele
- un cuvânt poate fi **șters** și **înlocuit** cu altul
- cititorul are posibilitatea **să revină** asupra textului de câte ori este nevoie, pentru a-l înțelege
- de cele mai multe ori, cel care scrie **nu își cunoaște cititorul, nu îi poate controla reacțiile** în momentul lecturii, nu poate modifica mesajul.

Scanned with OKEN Scanner

a) Priveşte ilustraţiile alăturate. Alege una dintre ele şi discută despre ea cu colegul / colega de bancă. Roagă un coleg să vă asculte comentariile, să identifice trăsăturile comunicării orale prezentate în tabelul anterior şi să le comunice întregii clase.

b) Scrie pe caiet un scurt text despre una dintre imaginile alăturate. Apoi citeşte colegilor compunerea ta. Identificaţi împreună, pornind de la textul tău, particularităţile comunicării scrise.

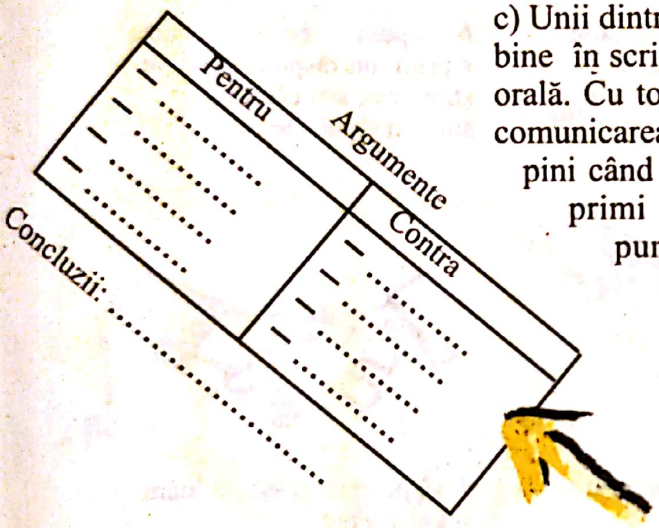

c) Unii dintre noi se exprimă mai bine în scris, alţii, în comunicarea orală. Cu toţii căpătăm însă experienţă prin comunicarea de zi cu zi. Tu ce dificultăţi întâmpini când te exprimi în scris? Dar când te exprimi oral? Compară răspunsurile tale cu ale colegilor.

d) Tu preferi să „te asculte la oral" sau să fii verificat „în scris"? Să comentăm împreună următoarea afirmaţie: *Este mai simplu „la oral".*

e) Prezentând diferenţele dintre comunicarea orală şi comunicarea scrisă, am folosit cuvinte ca: „în general", „de obicei", „de cele mai multe ori". Identifică şi citeşte fragmentele respective. Ai observat şi alte deosebiri între comunicarea orală şi comunicarea scrisă?

f) Organizează într-o schemă informaţiile prezentate la pagina anterioară. Astfel vei reţine ideile mai uşor.

Scanned with OKEN Scanner

II. COMUNICAREA ORALĂ

a) FORMĂ ŞI STRUCTURĂ

CUM ACŢIONĂM PRIN CUVINTE?

1. Oamenii folosesc în mod diferit cuvintele în funcţie de scopul comunicării, de receptor şi de cadrul concret în care are loc comunicarea.

Prin cuvinte putem:

a. să prezentăm o situaţie, povestind întâmplările, descriind persoanele sau obiectele

b. să punem întrebări pentru a primi un răspuns când nu ştim ceva sau când nu suntem siguri de ceva

c. să adresăm rugăminţi; să dăm ordine

d. să promitem; să ne luăm angajamente

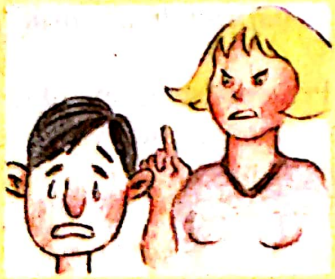

e. să ne exprimăm sentimentele în mod direct

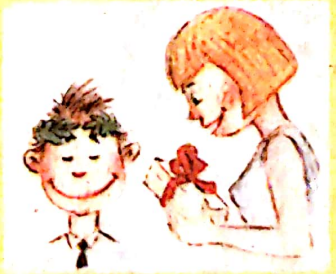

f. să acţionăm

Să discutăm pe baza imaginilor:

a) Ce se întâmplă? Unde? Când? Comentează situaţia!

b) Ce întrebări îşi pune personajul din imagine? Privind imaginea, ce întrebări îţi vin în minte? Pune-le colegului / colegei de bancă.

c) Cine şi când vorbeşte? Ce crezi că spune? Cum se explică diferenţa dintre modul în care vorbeşte fiecare dintre cele două personaje reprezentate în imagine?

d) Două personaje au ajuns la o înţelegere. Acum „dau mâna", „bat palma". Ce crezi că spun? Tu ce angajament îţi iei acum, la începutul anului şcolar?

e) Ce sentimente trăiesc personajele? Imaginează-ţi că eşti în locul lor. Ce ai spune în acele împrejurări?

f) Doamna directoare rosteşte în faţa tuturor: „Se acordă premiul I elevului...". Prin cuvintele pe care le spune, doamna directoare face o acţiune, şi anume aceea de a acorda un premiu. Rosteşte şi tu aceste cuvinte acum, în faţa clasei. Au acelaşi efect? De ce?

Scanned with OKEN Scanner

MONOLOGUL. DIALOGUL

2. Observă următoarele situații de comunicare! Să discutăm despre ele...

Această persoană susține un MONOLOG.

a) Privește următoarele benzi desenate; pune-le în ordine. Povestește ce se întâmplă. Colegii îți vor asculta MONOLOGUL.

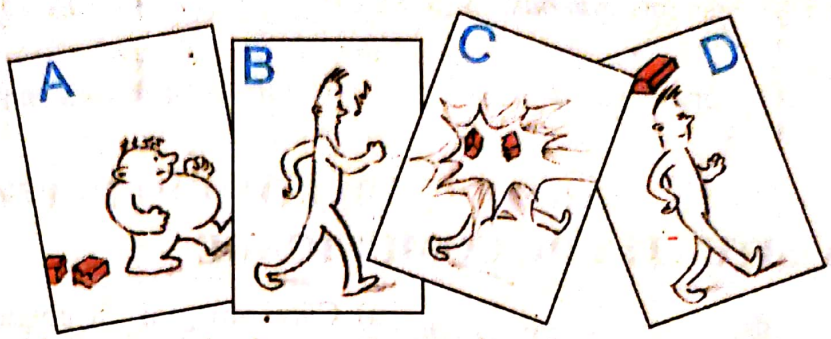

Aceste persoane sunt partenere de discuție. Ele participă la un DIALOG.

b) Personajele din următoarea imagine stau de vorbă. Sunt angajate într-un DIALOG. Imaginează-ți că sunt colegii tăi. Ce ar putea spune?

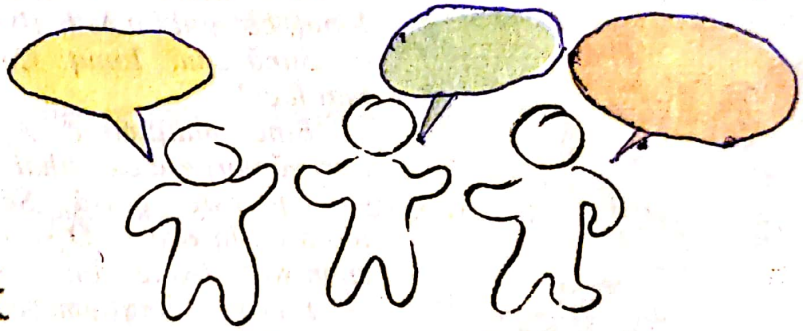

c) Și noi, autorii acestui manual, suntem acum în dialog cu tine. Ce fel de dialog se stabilește între noi?

d) Ce este MONOLOGUL? Ce este DIALOGUL? Compară definiția ta cu următoarele definiții după DEX *(= Dicționarul explicativ al limbii române)*:

MONOLÓG, *monoloage*, s.n. **1.** Scenă dintr-o lucrare dramatică în care un personaj, fiind singur pe scenă, își exprimă cu glas tare gândurile. ✦ *Monolog interior* = procedeu literar specific romanului sau nuvelei de analiză psihologică, prin care personajul supune introspecției propriile sentimente. ✦ Lucrare dramatică de proporții reduse, destinată să fie interpretată de către un singur actor. **2.** Vorbire neîntreruptă a cuiva, fără a da altuia timp pentru replică; vorbire cu sine însuși. [Pl. și: *monologuri*] – Din fr. **monologue.**

DIALÓG, *dialoguri*, s.n. **1.** Convorbire între două (sau mai multe) persoane. ✦ Spec. Convorbire (cu caracter oficial) care are loc între reprezentanții a două părți, a două țări etc. ✦ Spec. Formă de convorbire între două personaje, în care sunt scrise de obicei operele dramatice; pasaj dintr-o operă literară în care se redă convorbirea dintre două personaje. ✧ *Linie de dialog* = semn ortografic de punctuație care indică începutul vorbirii fiecărui participant la o convorbire. **2.** Operă literară scrisă sub formă de dialog (**1**). [Pr.: *di-a-*] – Din fr. **dialogue,** lat. **dialogus.**

3. În general, oamenii se adresează altor oameni. Principala formă de comunicare în societate este dialogul între două sau mai multe persoane. Pe parcursul unui dialog rolul vorbitorului / vorbitorilor și al ascultătorului / ascultătorilor alternează. Deseori replicile se grupează în perechi: întrebare – răspuns; cerere – acceptarea / refuzul cererii; invitație – acceptarea / refuzul invitației.

Scanned with OKEN Scanner

a) Ce cuvinte ai folosi pentru a răspunde interlocutorului în următoarele situații de comunicare?

— *În vacanță am citit multe cărți de călătorie!*
— .....

— *Te invit sâmbătă la ziua mea!*
— .....

— *Spune mai departe!*
— .....

b) Găsește cuvintele care ar fi putut provoca următoarele replici:

— .....
— *Și eu am văzut filmul. Sunt de aceeași părere.*

— .....
— *Pe 15 septembrie.*

— .....
— *Sigur, cu plăcere!*

SITUAȚIA DE COMUNICARE

4. În unele situații de comunicare, sunt folosite în mod constant anumite cuvinte, expresii, formule.

a) Cărei imagini îi corespunde fiecare dintre cele 4 texte?

1

— *Alo?! Bună ziua. Sunt Ionuț, colegul lui Mihai!*
— *Bună ziua, Ionuț! Ce mai faci?*
— *Bine, mulțumesc. Aș dori să vorbesc cu Mihai.*
— *Nu este acasă. Se întoarce la ora 7. O să-i spun să-ți dea telefon.*
— *Bine, vă mulțumesc. Bună ziua.*
— *La revedere, Ionuț!*

2

— *Stimați telespectatori, vă prezentăm știrile.*

3

— *Vă rog, știți cumva cât e ceasul?*
— *12 și 20.*
— *La cât deschide?*
— *Peste 10 minute...*
— *Deci la și jumătate.*
— *Da!*
— *Mulțumesc.*

4

— *Vă rog, o ascuțitoare.*
— *Nu avem.*
— *Bine. Mulțumesc.*

b) Care sunt elementele care te-au ajutat să pui textul în legătură cu imaginile?

Am recunoscut în text CUVINTE pe care cu toții le folosim în aceste situații de comunicare:	Am recunoscut în aceste imagini ÎMPREJURĂRI în care cu toții comunicăm lucruri asemănătoare:
— ..... — ..... — ..... —	— ..... — ..... — ..... — .....

c) Având ca punct de reper imaginile, reformulează unele dintre replicile prezentate la exercițiul a).

d) Există în dialogurile de mai sus formule de <u>începere</u> (<u>inițiere</u>), de <u>încheiere</u>, de <u>menținere</u> a dialogului. Care sunt? Scrie și tu un scurt dialog și subliniază cele trei tipuri de formule.

Scanned with OKEN Scanner

5. Când comunicăm, ne putem afla într-una din următoarele situații:

- față în față (comunicare directă)
- la distanță (comunicare mediată).

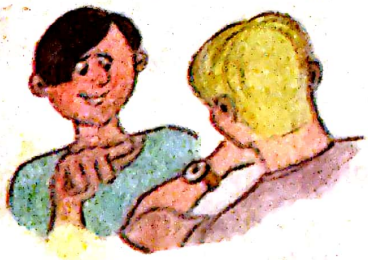

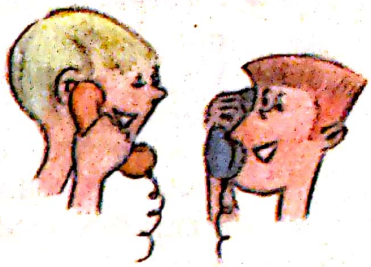

Tu preferi să stai de vorbă cu colegul tău / colega ta la școală, în recreație, sau acasă, la telefon? Argumentează-ți punctul de vedere.

ADAPTAREA LA INTERLOCUTOR (RECEPTOR)

6. Participanții la comunicare influențează ceea **ce spunem** și felul **cum spunem**. Comunicarea trebuie adaptată la receptor.

Vei sta de vorbă, pe rând, cu următoarele persoane: un copil de 4 ani • colegul tău de bancă • mama • profesorul tău.

a) Cum te adresezi fiecăruia, când îi oferi bomboane, de ziua ta?

b) Ce obiect ai putea împrumuta de la fiecare dintre ei? Cum te-ai adresa în acest caz fiecăruia?

c) La ce acțiune te-ar putea invita fiecare dintre aceste persoane? Cu ce cuvinte ai accepta? Cu ce cuvinte ai refuza?

d) Dacă nu ești de acord cu ce a spus / cu ce a făcut interlocutorul tău, ce spui?

ORGANIZAREA COMUNICĂRII

7. În comunicarea cu cei din jur trebuie să ținem seama de anumite reguli sociale: să fim SINCERI, să fim POLITICOȘI, să ne comportăm CORECT.

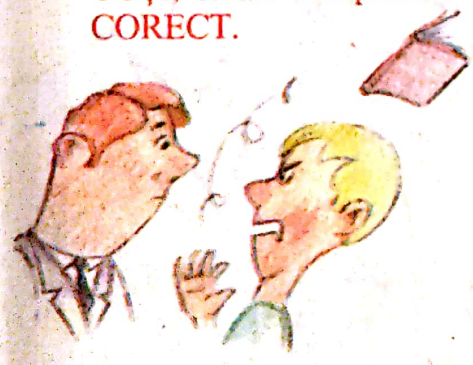

Imaginează-ți următoarea situație de comunicare:

În clasă, profesorul se adresează unui elev:
— *Poți să citești cartea aceasta până mâine și să o prezinți în clasă?*

Citește următoarele răspunsuri și spune-ți părerea despre ele:
— *Cum să citesc 50 de pagini până mâine? Nu pot! Avem lucrare la matematică!*
— *Da, domnule profesor, sigur că da... (în gând: spun așa, iar mâine o să chiulesc și o să spun că am fost bolnav).*
— *Da. Chiar dacă nu voi reuși eu, îl voi ruga pe fratele meu să citească, să-mi povestească, iar eu voi face rezumatul.*

Tu cum ai răspunde?

8. Pentru a ne asigura că vom fi corect înțeleși de interlocutorii noștri, atunci când **construim un mesaj** trebuie să respectăm următoarele **reguli**:

- Cantitatea de informație oferită trebuie să fie nici prea mare (detaliile inutile fac mesajul greu de înțeles), nici prea mică (omisiunile fac mesajul greu de înțeles).

Scanned with OKEN Scanner

- Informația oferită trebuie să respecte condiția sincerității: emițătorul trebuie să spună numai lucruri pe care le consideră adevărate.
- Tot ceea ce spunem trebuie să se înscrie în tema de moment a discuției, să fie în legătură directă cu aceasta.
- Modul în care formulăm ideile trebuie să fie clar, pentru a nu îi deruta pe interlocutori.

9. Pentru o comunicare eficientă, participanții la dialog trebuie să respecte câteva **reguli** privind **înscrierea la cuvânt:**

- să respecte intervenția fiecărui interlocutor, fără a-l întrerupe;
- să evite intervențiile prea lungi care transformă dialogul în monologul unei persoane ce acaparează discuția;
- să se încadreze în tema de discuție;
- să dorească să comunice unul cu celălalt (altfel comunicarea se blochează).

10. În ceea ce privește conținutul, ideile trebuie să se înlănțuie **logic.** În exemplele următoare, ce elemente asigură legătura dintre idei?

Andrei și Andreea sunt colegi de clasă. Ea stă în banca întâi, el în banca a doua.
Am ajuns la școală. Acolo erau mulți copii în curte.
Aceasta este familia lui Ionuț: mama este profesoară, tata este inginer.
Am primit cărți. Cărți noi.

11. Participanții la următorul dialog (*Domnul* și *Feciorul*[1]) nu comunică eficient deoarece au încălcat regulile enunțate mai sus. În ce fel?

D.: — Domnu-i acasă?
F.: — Da, dar mi-a poruncit să spui, dacă l-o căuta cineva, c-a plecat la țară.
D.: — Dumneata spune-i c-am venit eu.
F.: — Nu pot, domnule.
D.: — De ce?
F.: — E încuiată odaia.
D.: — Bate-i, să deschidă.
F.: — Apoi, a luat cheia la dumnealui când a plecat.
D.: — Care va să zică, a plecat?
F.: — Nu, domnule, n-a plecat.[...]
D.: — Atunci e acasă.
F.: — Ba nu, da' n-a plecat la țară, a ieșit așa.
D.: — Unde?
F.: — În oraș.
D.: — Unde!?
F.: — În București.
D.: — Atunci să-i spui c-am venit eu.
F.: — Cum vă cheamă pe dv.?
D.: — Ce-ți pasă?
F.: — Ca să-i spui.
D.: — Ce să-i spui? de unde știi ce să-i spui, dacă nu ți-am spus ce să-i spui? [...] Să-i spui când s-o-ntoarce că l-a căutat...
F.: — Cine?

[1] Aici: valet.

Scanned with OKEN Scanner

D.: — Eu.
F.: — Numele dv.? ...
D.: — Destul atâta! mă cunoaşte dumnealui... suntem prieteni...
F.: — Bine, domnule.
D.: — Ai înţeles?
F.: — Am înţeles. [...]

(I. L. Caragiale, *Căldură mare*)

COMPONENTELE COMUNICĂRII ORALE

12. Vorbirea este un şir de sunete care se combină după anumite reguli şi se grupează în cuvinte, propoziţii, fraze. Ştiinţa care studiază sunetele vorbirii se numeşte FONETICĂ.

Aminteşte-ţi următoarele definiţii învăţate anul trecut:

Vocale = sunete pronunţate singure, fără ajutorul altor sunete
Semivocale = sunete intermediare între vocale şi consoane
Consoane = sunete pronunţate cu ajutorul vocalelor

Când ne exprimăm oral, folosim **sunetele limbii române.** Când scriem, transpunem sunetele în litere (*a, m, t*) şi semne grafice ajutătoare („căciuliţa" de pe *a*, pentru a reda sunetul *ă*; sedila de sub *t*, pentru a reda sunetul *ţ*; cratima; semnele de punctuaţie).

Grupuri de sunete:

Diftongi = grupuri de sunete formate dintr-o vocală şi o semivocală
Triftongi = grupuri de sunete formate dintr-o vocală şi două semivocale
Hiat = două vocale alăturate, pronunţate în silabe diferite
Silabă = unitate de pronunţare formată dintr-o vocală, suport de silabă, alături de care pot apărea consoane şi / sau semivocale.

a) Pronunţă 10 cuvinte reprezentând nume de animale şi analizează-le din punctul de vedere al structurii fonetice (vezi definiţiile de mai sus). Scrie aceste cuvinte în caiet. Din ce litere sunt formate ele?

Scrierea limbii române este, în general, fonetică: unui sunet îi corespunde o literă, mereu aceeaşi; unei litere îi corespunde un sunet, mereu acelaşi. Deci, în linii generale, numărul de sunete dintr-un cuvânt pronunţat este acelaşi cu numărul de litere dintr-un cuvânt scris.

b) Pronunţă numele obiectelor din imagine. Câte sunete are fiecare cuvânt fonetic?
Scrie numele obiectelor din imagine. Câte litere are fiecare cuvânt scris (grafic)?

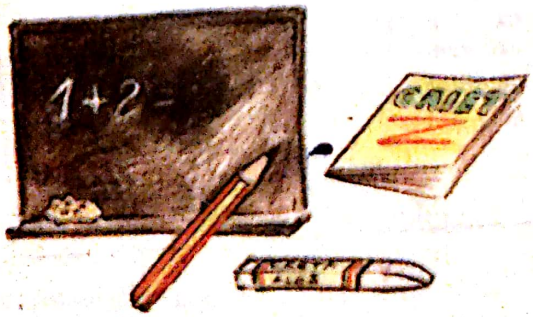

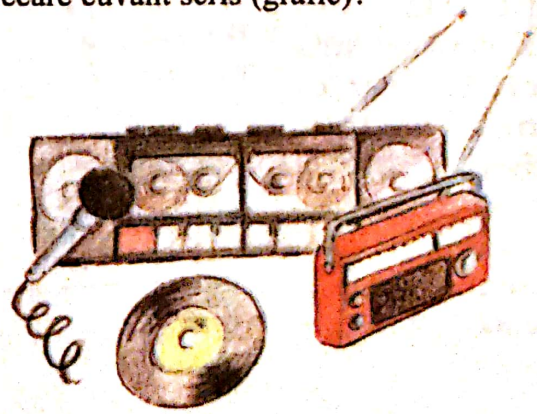

Scanned with OKEN Scanner

Există însă situații în care numărul sunetelor dintr-un cuvânt pronunțat este mai mic sau mai mare decât numărul literelor din același cuvânt scris.

c) Pronunță și apoi scrie numele obiectelor din imagine. Câte sunete sunt? Câte litere?

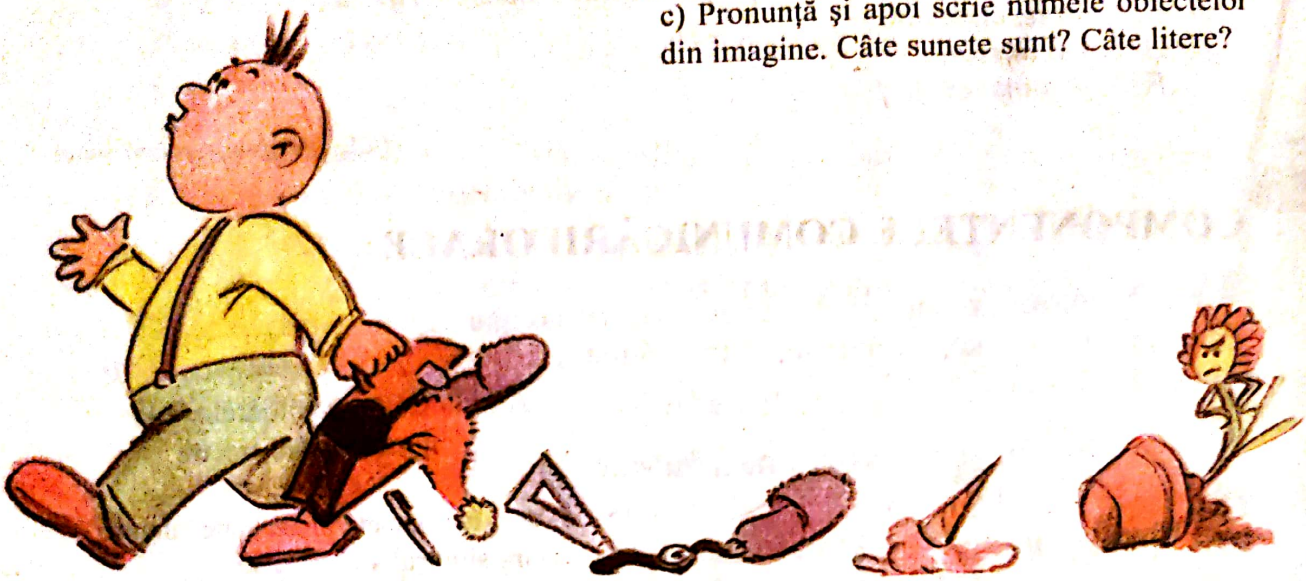

Pentru a reda cât mai exact cuvintele fonetice (pronunțarea cuvintelor), foneticienii au inventat sisteme de scriere speciale, numite **transcrieri fonetice**.
Iată un exemplu:

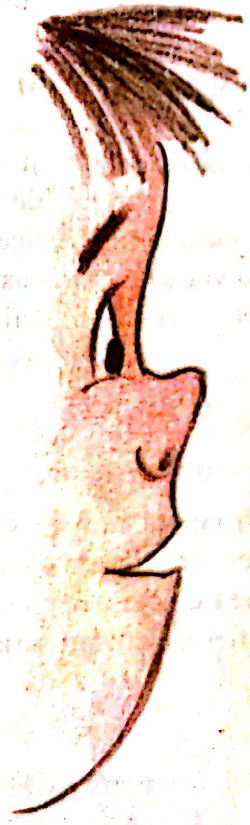

Cuvântul rostit	Cuvântul scris în alfabetul limbii române	Cuvântul transcris fonetic
	cal	*kal*
	ceas	*čas*
	ciob	*čob*
	veci	*več*
	cheamă	*k'amă*
	chiar	*k'ar*
	vechi	*vek'*
	gol	*gol*
	geantă	*ğantă*
	Giurgiu	*ğurğu*
	ungi	*unğ*
	gheară	*g'ară*
	ghiozdan	*g'ozdan*
	unghi	*ung'*
	cer	*čer*
	ci	*či*
	chem	*k'em*
	chip	*k'ip*
	ger	*ğer*
	gimnastică	*ğimnastică*
	ghem	*g'em*
	ghindă	*g'indă*
	cap	*kap*
	kaliu	*kaliu*
	quasar	*kuasar*
	ax	*aks*
	examen	*egzamen*
	încântat	*încîntat*
	lemn	*lemn*
	leac	*lęac*
	el	*ięl*
	ea	*ia*

Diferențele dintre cuvântul rostit și cuvântul scris ortografic apar cu claritate în **transcrierea fonetică**. Deci se poate vedea că scrierea limbii române nu este în totalitate fonetică.

Scanned with OKEN Scanner

deoarece există **diferențe** între cuvântul rostit și cuvântul scris:

- un sunet se redă în scris printr-un grup de două sau trei litere (č = *ce, ci;* k' = *che, chi*);
- un grup de sunete se redă în scris printr-o singură literă ([egzamen] = *examen*);
- o literă poate avea valori fonetice diferite: vocală *(lemn)*, semivocală *(lęac)*, literă care ajută la pronunțarea sunetelor č, ğ, k', g' *(ceas, cheamă, geantă, gheară)*, vocală (suport de silabă) și literă ajutătoare *(cer, chem)*;
- același sunet se poate scrie cu litere diferite: [K] = *cap, kaliu, quasar*; î = *î, â*;
- există sunete care nu se scriu, prin tradiție, deși ele există în pronunțare: *este* = [ieste]; *el* = [iel].

Totalitatea sunetelor din limba română formează **sistemul fonetic al limbii române**, alcătuit din **33 de sunete**.

Care sunt sunetele limbii române? Care sunt literele din alfabetul limbii române? Explică semnele convenționale prezentate mai jos:

K, Č, K', G, Ğ, G'.

Totalitatea literelor folosite în scrierea limbii române, dispuse într-o anumită ordine, formează **alfabetul limbii române**, alcătuit din **28 de litere**.

d) Completează pe caiet următorul tabel:

Cuvântul scris alfabetic	Despărțirea în silabe	Numărul sunetelor v.	sv.	c.	Diftong	Triftong	Hiat
Cecilia	*Ce-ci-li-a*	*4*	-	*3*	-	-	*1*
Liana	*Li-a-na*	*3*	-	*2*	-	-	*1*
Laurențiu							
Gheorghe							
Gigel							
Alba-Iulia							
Teleorman							
Aurelia							
Ștefan							
Claudia							
Ion							
Lucia							
Alecsandri							
Bolliac							
Caragiale							
Hasdeu							
Negruzzi							

băiat s. m., pl. *băieți*
băiată s. f., pl. *băiețe*
băieș (lucrător într-o mină) s. m., pl. *băieși*
băieșime s. f., g.-d. art. *băieșimii*
băieșiță (femeie care servește într-o baie publică, soție de băieș) s. f., g.-d. art. *băieșiței*; pl. *băieșițe*
băietan s. m., pl. *băietani*
băietănaș s. m., pl. *băietănași*
băiețandru s. m., art. *băiețandrul*; pl. *băiețandri*, art. *băiețandrii*
băiețaș s. m., pl. *băiețași*

Îndreptarele ortoepice dau indicații asupra modului în care se pronunță cuvintele. Ce indicații ortoepice sunt oferite în fragmentul de dicționar de mai sus și cum sunt notate aceste indicații?

13. Există cuvinte pe care cu toții le accentuăm corect *(casă, masă, carte)*; altele însă pun probleme.

Citește lista numelor proprii de mai sus, precizând pe ce silabă cade accentul.

Unele cuvinte scrise la fel pot fi accentuate în două moduri. Astfel, există două situații principale:

– cu diferențe de înțeles la cuvinte diferite sau la forme diferite ale aceluiași cuvânt:

acéle / acele; torturi / torturi; masa / masa; scutură / scutură; adună / adună; copii / copii

Scanned with OKEN Scanner

– fără diferenţe de înţeles, când unul şi acelaşi cuvânt este accentuat diferit (de obicei, numai una dintre accentuări este corectă, mai rar sunt corecte ambele):

- variante considerate greşite: *butélie* (greşit *butelíe*); *caractér* (greşit *carácter*); *mérserăm* (greşit *merséram*); *încépeţi* (greşit *începéţi*)
- variante acceptate de uz: *profésor / profesór, ántic / antíc, subúrbie / suburbíe*

Poţi să dai şi alte exemple?

În limba română accentul nu se notează în scris. El apare însă notat în dicţionarele ortoepice, care dau indicaţii asupra regulilor de pronunţare corectă. Accentul se notează în scris atunci când trebuie să deosebim două cuvinte sau forme gramaticale, iar contextul nu este suficient pentru o lectură corectă.

14. Cuvintele care se pronunţă identic se numesc OMOFONE. Unele omofone se scriu diferit.

Scrie propoziţii în care să ilustrezi diferenţa de sens dintre: *de mult / demult; într-una / întruna; ce-ai / ceai; săi / să-i; ea / ia; aceea / aceia; Stix / stics; waţi / v-aţi*

Pronunţă următoarele cuvinte în două moduri şi explică diferenţa de sens dintre ele prin câte un exemplu:

vesele; albi; cântă; era

Cuvintele care se scriu identic se numesc OMOGRAFE. Unele omografe se pronunţă diferit.

15. Deosebit de importante pentru comunicarea orală sunt accentul din propoziţie, pauza şi intonaţia.

a) Citeşte următoarele enunţuri cu intonaţia şi accentul necesare. Care este deosebirea dintre ele?

Am pus cartea acolo. Am pus cartea acolo! Ai pus cartea acolo? Ai pus cartea acolo?!?

Cătălin citeşte.

b) Intonaţia modifică sensul enunţului. Ce deosebire este între enunţurile alăturate?

Cătălin, citeşte!

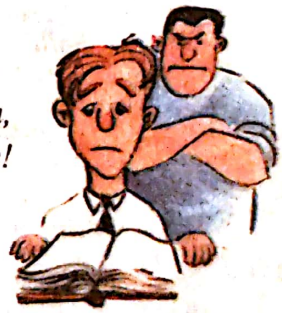

c) Intonaţia cu care este rostit un enunţ poate adăuga nuanţe de sens suplimentare. Citeşte propoziţia *A venit Ion?* cu intonaţia necesară pentru a exprima:

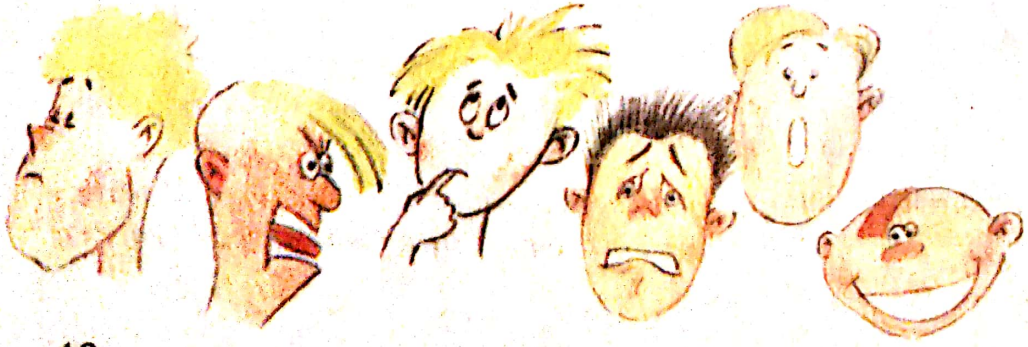

- uimirea
- teama
- bucuria
- dispreţul
- interesul
- enervarea.

Scanned with OKEN Scanner

16. **În afară de sunetele care intră în alcătuirea cuvintelor şi de accent, în comunicarea orală intervin şi alte elemente, ELEMENTE NONVERBALE, cum ar fi: poziţia interlocutorilor, gesturile, mimica. Toate aceste elemente contribuie, în proporţii diferite, la transmiterea sensului.**

a) Priveşte următoarele ilustraţii şi comentează în ce fel comunicarea este influenţată de distanţa dintre participanţi.

b) Modifică, pe rând, intonaţia, accentul, mimica, gesturile care însoţesc următorul enunţ, pentru a-i da sensul indicat. Explică modificările pe care le-ai făcut.

Andrei a cumpărat aceste două creioane, nu cele trei pixuri de pe masă.

- Informează-ţi colegii despre faptul că...
- Miră-te de faptul că ...
- Atrage atenţia asupra faptului că este vorba despre creioane, nu despre pixuri
- Atrage atenţia asupra faptului că este vorba despre două creioane, nu trei
- Atrage atenţia asupra faptului că cele două creioane cumpărate de Andrei sunt cele din mâna ta
- Comunică altfel decât prin cuvinte nemulţumirea ta faţă de faptul că...
- Semnalează faptul că ceea ce spui nu e decât o glumă în legătură cu Andrei

c) E adevărat că „şi tăcerea e un răspuns"? Argumentează!

SPECIFICUL CULTURAL

17. Deşi există reguli generale, pe care le respectă toţi oamenii când comunică, indiferent de limba pe care o vorbesc, apar, totuşi, şi diferenţe de la un popor la altul (de la o cultură la alta).

Cum ne salutăm prietenii?

în română: — *Bună! Ce mai faci?*
în engleză: — *Hi! How are you doing?*
în franceză: — *Salut! Comment ça va?*
în germană: — *Hallo! Wie geht's?*
în italiană: — *Ciao! Come stai?*
în rusă: — *Привет! Как дела?*

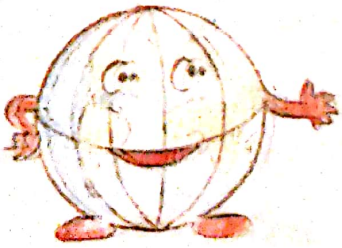

Ştiai că:

- În limba japoneză intonaţia variază după cum ne adresăm unui bărbat sau unei femei?
- Există culturi în care nu se dă niciodată, direct, răspunsul *nu*?
- În unele culturi se gesticulează mai mult (de pildă, în culturile meridionale), în altele, mai puţin (de pildă, în culturile germanice)?
- În Italia se foloseşte formula „Bună seara" începând din primele ore ale după-amiezii (aproximativ orele 14)?

Scanned with OKEN Scanner

18. Câteva sfaturi practice

CÂND VORBEȘTI

- Exprimă-te clar și simplu, pentru ca ideile tale să poată fi urmărite cu ușurință!
- Alege cu grijă cuvintele pe care le folosești și asigură-te că le cunoști foarte bine atât forma, cât și sensul!
- Fii politicos și amabil!
- Fii sincer!
- Pronunță clar și controlează-ți tonul pe care vorbești!
- Privește-l pe cel cu care vorbești și încearcă să ghicești dacă el te urmărește și este de acord cu tine!
- Controlează-ți gesturile, expresia feței, poziția capului! Și aceste elemente comunică ceva în legătură cu tine.
- Încearcă să îți stăpânești emoțiile! Ele te împiedică să îți exprimi clar ideile!

CÂND ASCULȚI

- Învață să-i asculți pe cei din jur! Nu vorbi doar tu!
- Uită-te atent la cel care vorbește și arată-i că te interesează ce spune!
- Concentrează-te pentru a înțelege corect ce spun alții!
- Fii interesat de ceea ce spun alții! Ideile lor se pot dovedi utile și pentru tine. Învață de la cei pe care îi asculți!
- Înainte de a respinge părerile altora, gândește-te la ele; nu spune că sunt proaste doar pentru că nu coincid cu ale tale!
- Când situația de comunicare permite, ia notițe!

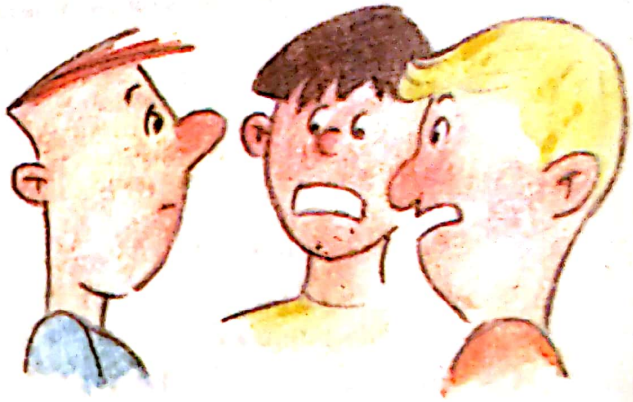

Explică următoarele proverbe și zicători:

Vorba lungă, sărăcia omului.
Vorba dulce mult aduce.

Dacă tăceai, filozof rămâneai.
Tăcerea e ca mierea.

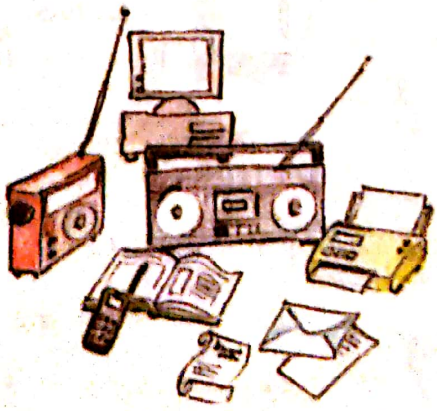

Scanned with OKEN Scanner

b) FORMA ARTISTICĂ A COMUNICĂRII ORALE

LITERATURA ORALĂ

19. Reprezentarea artistică a comunicării orale este LITERATURA ORALĂ, numită și POPULARĂ.

20. Oamenii comunică mai ales pentru a-și transmite informații. Ei sunt preocupați să știe **ce** se întâmplă, dar și **de ce** se întâmplă anumite evenimente. De aceea, comunicarea are și rolul de a interpreta sau de a judeca fapte și întâmplări. Interpretând sau judecând, oamenii își comunică sentimentele.

Următorul text este rostit de foarte mulți copii, de atât de multe ori, încât nici nu mai știm cine l-a compus. Ni se pare că aparține fiecăruia dintre noi, pentru că fiecare îl poate recita.

a) Cunoști textul? De la cine l-ai mai auzit? În ce împrejurare? Tu l-ai recitat vreodată? Cu ce scop?

Melc, melc, codobelc,
Scoate coarne boureşti,
Şi te du la baltă,
Şi bea apă caldă,
Şi te du la Dunăre,
Şi bea apă tulbure,
Şi te urcă pe buştean,
Şi mănâncă leuştean.

b) Rosteşte-i acest „cântec" colegei / colegului de bancă. Consultați-vă apoi pentru a răspunde la următoarele întrebări: • acest text îți transmite informații? • interpretează sau judecă anumite fapte? • transmite sentimente? • are o formă diferită de a altor texte?

21. Să ne gândim împreună la structura acestui text!

a) Unele dintre cuvintele poeziei ne atrag în mod deosebit atenția.
Comentează apariția în text a cuvintelor: *melc, codobelc, coarne boureşti.*

b) Identifică în text cuvintele care se repetă. Ce efect au asupra ta repetițiile din cântecul melcului?
• mă plictisesc • mă ajută să înțeleg textul mai ușor • mă încurcă în înțelegerea textului • mă impresionează când le ascult • mi se par complicate • mă ajută să comunic mai ușor cu alții • mă conduc spre un singur înțeles.

c) Dar despre repetițiile din textul următor ce părere ai?

Şi m-am trezit de dimineață și m-am dus de dimineață la baltă și m-am așezat pe mal lângă baltă și am văzut lângă baltă un melc și i-am spus melcului să iasă și să bea apă caldă din baltă și i-am spus melcului să iasă și să se suie pe buștean și i-am spus să mănânce leuștean.

Scanned with OKEN Scanner

22. Rostirea acestui tip de text este legată de anumite evenimente (aici, ieşirea melcului din cochilie în zilele ploioase). În momentul rostirii, cântecul melcului capătă o semnificaţie specială; prin cuvinte, omul încearcă sá influenţeze natura.

Cunoşti alte texte rostite / recitate în momente speciale? Pe acestea le-ai mai auzit?

Ce au în comun aceste texte cu *Melc, melc, codobelc?*

• *Mămăruţă, ruţă, suie-mă-n căruţă...* • *Ieşi, papucule, de sub pat / Ieşi, papucule, ieşi...*
• *Joacă bine, Moş Martine,/ Să-ţi dau pâine / Cu măsline...*

23. Să reţinem, pe scurt, care sunt **caracteristicile unui text rostit / recitat** în momente speciale:

• Cântecul melcului a fost creat de cineva pe care nu îl cunoaştem. Poate de un copil... Spunem că acest cântec este **anonim**.
• Pentru că toţi repetăm acest cântec, în anumite împrejurări, uneori făcând mici modificări, el reprezintă creaţia tuturor şi aparţine tuturor în egală măsură. Spunem că acest cântec este **colectiv**.
• Cântecul a fost compus pentru anumite situaţii; poate fi rostit şi în alte împrejurări, dar nu mai are acelaşi efect. Acest cântec este creat **pentru a influenţa anumite evenimente**, iar în comunitatea copiilor este asemenea unui joc: **un joc prin cuvinte**.

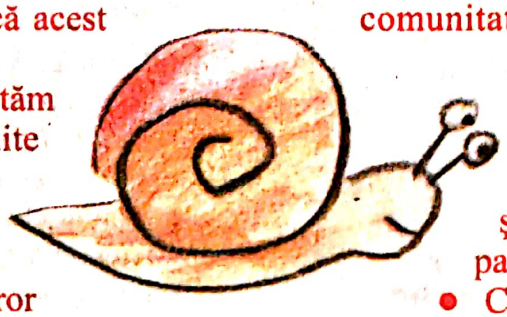

• Acest cântec este auzit, se memorează şi se transmite mai departe **pe cale orală**.
• Cuvintele nou create, repetiţiile, potrivirea sunetelor finale, precum şi versurile scurte ne ajută să memorăm şi să recităm acest cântec. Toate aceste elemente realizează **expresivitatea orală** a cântecului.

24. Pentru a nu fi pierdute, în cazul în care nu ar mai fi spuse pentru o lungă perioadă de timp, textele orale sunt fixate în scris şi astfel păstrate. De pildă, cântecul melcului, pe care voi îl cântaţi sau îl recitaţi, a fost reprodus în acest manual pentru a-l putea analiza împreună.

Când te impresionează mai mult textul cântecului: atunci când e citit în gând • când e citit cu voce tare • când e recitat?

25. Textele orale, făcute pentru a fi rostite / recitate, nu ne mai impresionează atât de mult dacă le citim. Spunem deci că expresivitatea acestor texte se realizează în primul rând prin **oralitate**. Toate aceste texte orale, anonime şi colective alcătuiesc literatura nescrisă a unui popor, LITERATURA ORALĂ sau POPULARĂ (FOLCLORICĂ). Există o diversitate de texte literare orale: diferenţele sunt date de situaţia în care se rostesc şi de structura textului. Literatura orală cunoaşte mai multe specii.

Scanned with OKEN Scanner

DOINA

Doină, doină, cântic dulce!
Când te-aud nu m-aş mai duce.
Doină, doină, viers cu foc!
Când răsuni eu stau în loc.
Bate vânt de primăvară,
Eu cânt doina pe afară,
De mă-ngân cu florile
Şi privighetorile.
Vine iarna viscoloasă,
Eu cânt doina-nchis în casă,
De-mi mai mângâi zilele,
Zilele şi nopţile.
Frunza-n codru cât învie,
Doina cânt de voinicie.
Cade frunza gios în vale,
Eu cânt doina cea de jale.
Doina zic, doina suspin,
Tot cu doina mă mai ţin.
Doina cânt, doina şoptesc,
Tot cu doina vieţuiesc.

26. *Doina*, numită în unele zone ale ţării şi *cântec*, este o poezie care exprimă sentimente şi atitudini ale individului sau ale comunităţii faţă de evenimente şi împrejurări ale vieţii, faţă de timp şi natură ori faţă de sine însuşi.

a) De câte ori apare în text cuvântul *doină*?

b) Ce cuvinte se repetă în text? Explică rolul lor. Ce asemănări / deosebiri faţă de *Melc, melc, codobelc* observi?

c) Copiază în caiet expresiile care caracterizează *doina*. Comentează semnificaţia lor.

d) Identifică personificările şi explică rolul lor.

e) În poezie se face o enumerare a anotimpurilor, dar nu toate sunt numite direct. Identifică expresiile prin care sunt denumite sau sugerate cele patru anotimpuri şi comentează-le.

f) La ce persoană sunt verbele şi pronumele? De ce?

g) Copiază în caiet, pe două coloane: 1) cuvintele care exprimă fenomene din natură; 2) cuvintele care exprimă sentimente şi stări sufleteşti. Comentează-le şi observă ce legătură există între ele.

Doina este o creaţie populară:

- **anonimă**: autorul nu este cunoscut, este creaţia unor oameni talentaţi, de cele mai multe ori neştiutori de carte;
- **orală**: se transmite din om în om, din generaţie în generaţie, fără a se păstra în formă scrisă; ceea ce citim noi în cărţi sunt texte folclorice **culese** de cercetători sau scriitori de la oameni din popor (de exemplu, această doină a fost culeasă şi publicată de Vasile Alecsandri);

ΔΟΙΕΑ

Scanned with OKEN Scanner

• **colectivă**: trecând de la un om la altul, fiecare adaugă sau elimină ceva, intenționat (pentru a o înfrumuseța, pentru a o transforma după gustul propriu) sau neintenționat (pentru că uită unele versuri, cuvinte sau expresii); așadar, textul folcloric se schimbă permanent; de aceea, există variante: creații pe aceeași temă, cu același subiect etc., dar diferite ca formă / expresie;
• **sincretică**: în creația orală apar împreună mai multe arte; poezia este pusă pe o melodie și cântată sau rostită cu acompaniament muzical;
• **expresivă**: reprezintă o modalitate a comunicării orale, într-o formă care se adresează **sensibilității** celui care ascultă.

BALADA

27. *Toma Alimoș* este o **baladă**: un text literar **în versuri** în care sunt relatate **întâmplări ieșite din comun** ale unor **personaje exemplare** (care pot constitui modele, exemple pentru ceilalți).

TOMA ALIMOȘ

Foicica fagului,
La poalele muntelui,
Muntelui pleșuvului,
În mijlocul
Câmpului,
La puțul
Porumbului,
Pe câmpia verde, -ntinsă,
Și de cetine coprinsă,
Șade Toma Alimoș,
Haiduc din Țara-de-Jos,
Nalt la stat,
Mare la sfat
Și viteaz cum n-a mai stat.
Șade Toma tolănit
Și cu murgul priponit
În pripoane de argint,
Și mănâncă frumușel,
Și bea vin din burdușel,
Și grăiește în ast fel:
– Închinar-aș, și n-am cui!
Închinar-aș murgului,
Murgului sirepului,
Dar mi-e murgul vită mută,
Mă privește și m-ascultă,
N-are gură să-mi răspundă!
Închinar-aș armelor,
Armelor drăguțelor,
Armelor surorilor,
Dar și ele-s fiare reci,
Puse-n teci
De lemne seci!
Închinar-oi codrilor,
Ulmilor
Și fagilor,
Brazilor,
Paltinilor,
Că-mi sunt mie frățiori,
De poteri ascunzători;
D-oi muri,
M-or tot umbri,
Cu frunza m-or învăli,
Cu freamătul m-or jeli!
Și cum sta
De închina,
Codrul se cutremura,
Ulmi și brazi
Se cletina,
Fagi și paltini
Se pleca,
Fruntea
De i-o răcorea,
Mâna
De i-o săruta;
Armele din teci ieșea,
Murguleț-u-i râncheza.
Până vorba-și isprăvea,
Burdușelul
Ridica,
Vinișorul
Că gusta
Și-n picioare se scula.

Ochii-şi negri d-arunca,
Peste câmpuri se uita
Şi departe ce-mi zărea?
Că-mi venea, măre, venea
Stăpânul
Moşiilor
Şi domnul
Câmpiilor,
Manea, slutul
Şi urâtul;
Manea, grosul
Ş-arţăgosul;
Venea, măre, ca vântul,
Ca vântul şi ca gândul,
Cu părul lăsat în vânt,
Cu măciuca de pământ.
Pân' la Toma când sosea,
Din guriţă mi-i grăia:
– Bună ziuă, verişcane!
– Mulţumescu-ţi, frate Mane!
– D-alei, Tomo Alimoş,
Haiduc din Ţara-de-Jos,
Nalt la stat,
Mare la sfat,
Pe la mine ce-ai cătat?
Copile
Mi-ai înşelat,
Florile
Mi le-ai călcat,
Apele mi-ai turburat,
Livezi
Verzi
Mi-ai încurcat,
Păduri
Mari
Mi-ai dărâmat.
Ia să-mi dai tu mie seamă,
Ia să-mi dai pe murgul vamă!
Toma, măre, d-auzea,
Din guriţă-i cuvânta:
– Ce-ai văzut
Om mai vedea,
Ce-am făcut
Om judeca;
Pân-atuncea, măi fârtate,
Dă-ţi mânia la o parte
Şi bea ici pe jumătate,
Ca să ne facem dreptate!
Toma, pân' să isprăvească,
Îi da plosca haiducească
Pe jumate s-o golească,
Mânia să-şi potolească,
Ca c-un frate să vorbească.
Manea stânga
Şi-ntindea,
Să ia plosca
Şi să bea,
Iar cu dreapta
Ce-mi făcea?
Paloş mic că răsucea,
Pântecele
I-atingea,
Maţele
I le vărsa
Şi pe cal încălica,
Şi fugea, nene, fugea,
Vitejia
Cu fuga!
Foicică de rogoz,
Savai, Toma Alimoş,
Haiduc din Ţara-de-Jos,
Nalt la stat,
Mare la sfat
Şi viteaz cum n-a mai stat,
Cumpătul că nu-şi pierdea.
Mâna
La rană
Punea
Şi din gură cuvânta:
– D-alelei, fecior de lele
Şi viteaz ca o muiere,
Nu fugi, că n-am dat vamă,
Nu fugi, c-o să-mi dai seamă!
Vreme multă nu pierdea,
Maţele că-şi aduna,
Cu brâu lat se încingea,
Mijlocelul că-şi strângea
Şi la murgul se ducea,
Şi pe murg încălica,
Iar din gură mi-i grăia:
– Murgule, murguţul meu,
Datu-mi-te-a taică-tău
Ca să-mi fii de ajutor
La nevoie şi la zor,
Să te-ntreci cu şoimii-n zbor
Pân-o fi ca să nu mor.
Tinerel că m-ai slujit,
Dar ş-acuma, îmbătrânit,
Să te-ncerci la bătrâneţe
Cât puteai la tinereţe.
Azi te jur de Dumnezeu
Să mă porţi ca gândul meu
Şi s-ajungi p-ăl câine rău,
Că mi-a răpus zilele,
Zilele, ca câinele,
Pentru tine, murgule!
Până Toma se găteşte,
Murgul coama-şi netezeşte
Şi din gură mi-i grăieşte:
– Lasă şaua, sai pe mine,

Şi de coamă ţin-te bine,
Ca s-arăt la bătrâneţe
Ce-am plătit la tinereţe!
Până Toma se ţinea,
Murgul, măre,şi zbura;
Şi zbura tocmai ca vântul,
Fără s-atingă pământul.
Cât o clipă de zbura,
Mult pe Manea-l întrecea,
Iară Toma, de-l vedea,
Îndărăt se întorcea
Şi din fugă-i cuvânta:
– Maneo, Maneo, fiară rea,
Vitejia ţi-e fuga,
Că de m-ai junghiat hoţeşte,
Mi-ai fugit şi mişeleşte,
Ia mai stai ca să-ţi vorbesc
Pagubele să-ţi plătesc,
Pagubele
Cu tăişul,
Faptele
Cu ascuţişul!
Bine vorba nu sfârşea,
Murguleţu-şi repezea
Şi cu sete mi-l lovea;
Capu-n pulbere-i.cădea,
Iar cu trupul sus, pe şa,
Calu-n lume se ducea.
Foicică micşunea,
Vreme multă nu trecea
Şi pe Toma-l ajungea
Moartea neagră, moartea grea.
De pe cal descălica,
Ochiul
Se-mpăiejena,
Capul
I se învârtea
Şi-n des codru se pleca,
Iar din gură ce-mi grăia?
– D-alelei, murguţule,
D-alelei, drăguţule,
Ce-am gândit
Am izbândit,
Dar şi ceasul mi-a sosit.
Sapă-mi groapă din picior
Şi-mi aşterne fânişor,
Iar la cap şi la picioare
Pune-mi, pune-mi câte-o floare:
La cap, floare
De bujor,
Să mi-o ia mândra cu dor,
La picioare,
Busuioc,
Să mă plângă mai cu foc.
Apoi, măre, să te duci,
Drumu-n codri să apuci
Pân' la paltinii trăsniţi,
Unde-s fraţii poposiţi.
Nimeni frâul să nu-ţi puie,
Nici pe tine să se suie,
Făr' d-un tânăr sprâncenat
Şi cu semne de vărsat,
Cu păr lung şi gălbior,
Care-mi este frăţior,
Frăţior de vitejie,
Tovarăş de haiducie.
Numai el frâul să-ţi puie
Şi pe tine să se suie;
Tu să-l porţi şi pe el bine,
Cum m-ai purtat şi pe mine!
Bine vorba nu sfârşea,
Sufletelul că-şi dedea;
Codrul se cutremura,
Ulmi şi brazi
Se cletina,
Fagi şi paltini
Se pleca,
Fruntea
De i-o răcorea,
Mâna
De i-o săruta,
Şi cu freamăt îl plângea.
Murgul jalnic râncheza,
Cu copita că-mi săpa,
Groapă mică că-i făcea,
Fânişor îi aşternea,
Floricele că-i sădea,
Cu trei lacrămi le stropea,
Drumu-n codri c-apuca
Şi mergea, măre, mergea
Pân' la paltinii trăsniţi,
La voinicii poposiţi.

a) Copiază pe caiet cuvintele şi expresiile caracteristice comunicării orale, urmând tabelul alăturat. Pe baza lor şi folosindu-te şi de cunoştinţele deprinse la lecţia despre doină, demonstrează că *Toma Alimoş* este o creaţie orală.

INTERJECŢII	EXCLAMAŢII	REPETIŢII	ÎNTREBĂRI	FORMULE DE ADRESARE ALE PERSONAJELOR

Scanned with OKEN Scanner

b) Compară *Toma Alimoş* cu *Doina*, urmărind: existenţa acţiunii şi a personajelor; modul în care sunt exprimate sentimentele şi atitudinile faţă de evenimente, faţă de natură etc.

c) Citeşte frazele următoare şi dezvoltă-le, pentru a realiza o relatare a acţiunii baladei:

- *Toma Alimoş stă la poalele muntelui alături de murgul său.*
- *El vrea să închină şi n-are cui, decât calului, armelor sau codrilor.*
- *La un moment dat, apare Manea, care îi cere lui Toma Alimoş să-i dea calul drept „vamă". Toma îi întinde plosca şi îl invită să-şi potolească mânia. Manea se preface că ia plosca şi îl înjunghie.*
- *Toma Alimoş porneşte în urmărirea lui Manea, îl prinde şi îl ucide, dar este şi el ajuns de „moartea neagră, moartea grea".*
- *Haiducul îi spune murgului cum să-l îngroape şi îi cere ca apoi să meargă „la paltinii trăsniţi, la voinicii poposiţi".*

d) Care sunt personajele care participă la acţiune? Caracterizează-le pe scurt.

e) Comentează pasajele în care apare murgul. Explică rolul său în desfăşurarea acţiunii şi în deznodământul poeziei. Fă o comparaţie, din acest punct de vedere, cu calul eroului din basmul *Făt-Frumos din lacrimă* sau din alte basme pe care le-ai citit.

f) Observă pasajele în care este descrisă natura. Identifică figurile de stil pe care le cunoşti.

g) Ce legătură există între Toma Alimoş şi natură? Prin ce mijloace este prezentată această legătură?

h) Extrage formele neliterare din text şi clasifică-le (lexicale, morfologice, sintactice).

Ca şi *Doina*, *Toma Alimoş* are toate caracteristicile literaturii populare (este anonimă, orală, colectivă, sincretică şi expresivă). Există însă, între cele două texte, **diferenţe** importante:

- doina exprimă **în mod direct** sentimente şi atitudini umane, în timp ce balada are **acţiune** şi **personaje**, prin intermediul cărora prezintă **modele de comportament** în împrejurări de excepţie; de aceea, în baladă apar adesea situaţii sau personaje supranaturale; personajele se împart, ca şi în basme, în **pozitive** şi **negative**;
- atât doina, cât şi balada pot fi cântate (sau recitate cu acompaniament muzical); cea dintâi are însă un **caracter personal, intim**, fiind o expresie a sentimentelor umane, iar cea de-a doua este destinată anume **ascultării într-o colectivitate**; prin modelele de comportament pe care le prezintă (fie ele pozitive sau negative), ea are o **funcţie educativă**, pentru că oferă colectivităţii posibilitatea să distingă între bine şi rău, între diverse experienţe de viaţă;
- doina se inspiră din atitudinile omului faţă de viaţă şi moarte, faţă de timp şi natură, faţă de propriile trăiri şi sentimente şi exprimă reflecţiile creatorului în legătură cu toate acestea; în schimb, balada consemnează fapte şi experienţe ale unor eroi exemplari surprinşi în momente de excepţie: lupte, războaie, aventuri, cotropiri etc.
- doinele se împart în mai multe categorii, în funcţie de sentimentele sau atitudinile pe care le exprimă: **doine de dragoste, de jale, de dor, de noroc, de înstrăinare** şi altele; baladele se grupează după faptele şi eroii pe care îi prezintă în **balade păstoreşti, istorice, vitejeşti, fantastice** şi altele.

Scanned with OKEN Scanner

III. COMUNICAREA SCRISĂ

MIJLOACE DE FIXARE, STOCARE, TRANSMITERE A COMUNICĂRII SCRISE

1. Comunicarea orală poate fi fixată, depozitată (sau stocată) și transmisă prin diferite mijloace.

a) Prezintă, la alegere, unul dintre aceste mijloace de fixare, stocare și transmitere a comunicării; definește specificul comunicării prin respectivul mijloc.

b) Latinii aveau un dicton: „Cuvintele zboară, scrisul rămâne". Comentează acest dicton, având în vedere și progresele științei contemporane.

2. Se vorbește despre CULTURI ORALE atunci când ideile, sentimentele, experiența de viață sunt transmise prin viu grai de la o generație la alta. Când acestea sunt fixate în scris, se vorbește despre CULTURI SCRISE.

> În general, se face distincție între natură și cultură. NATURA ne oferă o lume gata formată, căreia trebuie să îi descoperim legile. CULTURA reprezintă ansamblul creațiilor gândite și făurite de om, incluzând și acele obiecte imaginare, inexistente în natură, prin care oamenii încearcă să cunoască lumea în care trăiesc. Orice obiect gândit și creat de om este un OBIECT CULTURAL (de exemplu, trăsura, masa, telefonul). El conține ideile pe care omul le dezvoltă în procesul de creație.

a) Dă și alte exemple de obiecte culturale! Ce poți cunoaște cu ajutorul lor?
b) Scrie un text de 10 rânduri despre tine ca făuritor de obiecte culturale.

3. Scrierea este o succesiune de semne grafice corespunzătoare: • sunetelor → scriere alfabetică • silabelor → scriere silabică • cuvintelor, noțiunilor → scriere ideografică.

a) Observă și compară următoarele tipuri de alfabet:

b) Ce tip de alfabet se folosește în scrierea limbii române?

A, a	A, α	А, а
B, b	B, β	Б, б
C, c	Γ, γ	В, в
D, d	Δ, δ	Г, г
E, e	E, ε	Д, д

CARTEA, OBIECT CULTURAL

4. Printre cele mai vechi și mai importante obiecte de cultură scrisă se află CARTEA. Cartea este un obiect cultural care fixează în scris, stochează și transmite cunoștințele acumulate de oameni de-a lungul timpului.

Cele mai vechi cărți s-au scris pe tăbliițe de argilă sau pe foi produse din tulpina unei plante numite papirus. S-au folosit, de asemenea, suluri de pergament confecționate din pielea animalelor. Hârtia pe care scriem astăzi a fost produsă și folosită mai întâi în China, apoi în Europa. Hârtia reprezintă suportul cel mai răspândit al scrierii. În prezent, scrierea pe hârtie este concurată de scrierea electronică.

a) Ce ai învățat la istorie despre cărțile din lumea antică? Informează-te la bibliotecă în legătură cu cele mai vechi cărți. Alcătuiește o compunere cu titlul *În lumea cărților vechi.*

b) Din propria experiență, să discutăm despre cărțile contemporane! Știi cum se realizează, azi, cărțile? • cine le face? • cu ce scop sunt realizate? • unde sunt produse? • din ce sunt fabricate? • unde se vând?

5. DRUMUL CĂRȚII. Cartea reprezintă mai întâi un obiect individual, un produs al unui creator sau AUTOR. Ea se naște sub formă de MANUSCRIS. Un manuscris conține foi pe care autorul a scris un TEXT pe o temă anume: un roman, un studiu științific, un ghid turistic etc.

Ca orice altă carte, și manualul îți propune o aventură în cunoaștere. Este important să îți placă manualele, pentru a le parcurge cu interes. Trebuie să înveți să îți iei din ele informațiile de care ai nevoie, pe care să le completezi apoi prin studiu individual.

Manuscrisul nu rămâne multă vreme pe masa de lucru a autorului. Cartea trebuie să devină OBIECT PUBLIC, să fie cunoscută și să ajungă la fiecare cititor. De aceea manuscrisul este încredințat de autor unei EDITURI, care îl pregătește pentru publicare. În editură, manuscrisul este citit de un REDACTOR DE CARTE, care, ajutat de un DESENATOR sau de un GRAFICIAN, creează forma viitoarei cărți.

Scanned with OKEN Scanner

a) Comentează cuvintele eroinei din *Alice în Țara Minunilor*, de Lewis Carroll:

Alice începu să se plictisească stând în iarbă lângă sora ei, fără nici o treabă; o dată, de două ori își aruncase ochii pe cartea pe care o citea soră-sa, dar nu se aflau în ea nici poze, nici dialoguri. „Ce folos, gândi Alice, când cartea n-are nici poze, nici dialoguri?"

După ce au fost culese textele și s-au făcut toate corecturile necesare, manuscrisul ajunge la TIPOGRAFIE. Aici textele pregătite pentru tipar sunt multiplicate, colile căpătând FORMA finală. Prin tipărire, cartea poate CIRCULA, deci poate fi citită de un număr mare de oameni, care ajung astfel să cunoască ideile autorului.

Drumul cărții nu s-a încheiat încă. De unde ne cumpărăm cărțile?
• din librării • din anticariate • de la standurile vânzătorilor ambulanți.

b) Ce deosebiri există între aceste locuri de prezentare și de comercializare a cărții? Tu de unde îți procuri cărți în mod obișnuit?

Cartea este un obiect de creație, produs de inteligența, de fantezia și de priceperea autorilor, a editorilor și a tipografilor. Dar cartea reprezintă, de asemenea, un obiect de valoare, care se achiziționează pe baza unui PREȚ. Prețul unei cărți nu reflectă decât într-o mică măsură valoarea ideilor cuprinse în ea; el reprezintă mai ales munca depusă pentru producerea cărții ca obiect prin **scriere, editare** și **tipărire**.

c) Discută în clasă cu colegii tăi despre prețul cărților pe care le cumperi sau pe care ai dori să ți le cumperi.

O dată achiziționată, cartea se păstrează în BIBLIOTECI personale sau publice.

d) Ai o bibliotecă personală? Câte volume conține? Ce fel de cărți ai cumpărat? Cum îți alegi cărțile pe care le cumperi?

e) Școala ta are o bibliotecă? Ce cărți consulți în biblioteca școlii?

f) Cum poți găsi cartea dorită într-o bibliotecă publică? Informează-te și explică următoarele elemente care ajută la depozitarea, ordonarea și indicarea cărții într-o bibliotecă publică:

- numărul de inventar;
- cota cărții și catalogul în care este înscrisă;
- fișa de bibliotecă.

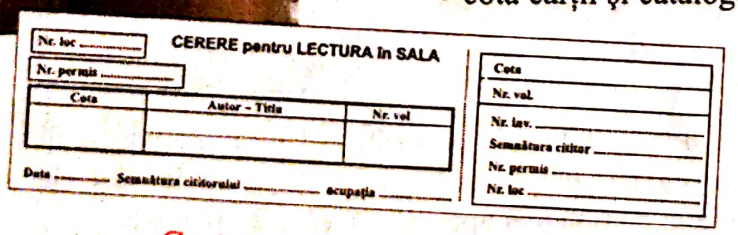
Nr. loc .....
CERERE pentru LECTURA în SALA
Nr. permis .....
Cota | Autor - Titlu | Nr. vol
Data ..... Semnătura cititorului ..... ocupația .....
Cota
Nr. vol.
Nr. inv. .....
Semnătura cititor .....
Nr. permis .....
Nr. loc .....

Cartea a ajuns în mâna ta. Tu ești cel care o răsfoiește, apoi o citește și încearcă să descopere și să evalueze ideile autorului. Tu ești CITITORUL.

g) Amintește-ți! Cine ți-a oferit prima carte? Care a fost prima carte pe care ai cumpărat-o singur(ă)? Ce te-a atras la această primă carte cumpărată de tine?

h) Ce cărți te interesează mai mult? Prin ce se deosebesc cărțile preferate de tine de alte tipuri de cărți? În ce fel îți sunt de folos în viața de zi cu zi ideile pe care le găsești în cărți?

i) De ce ar trebui să-ți alegi singur(ă) cărțile? Alcătuiește o compunere cu titlul *Cartea mea preferată*.

Scanned with OKEN Scanner

CRITICUL este un cititor specializat, care evaluează cartea.

j) Fragmentul alăturat face parte din *Istoria literaturii române* de G. Călinescu. Citește textul și discută despre el în clasă cu colegii.

> Eminescu e cel mai tradițional poet, absorbind toate elementele, și cele mai mărunte, ale literaturii antecedente. Toate temele lui ies din tradiția românească, oricât de scurtă, și înrâuririle străine, pornite și acelea înaintea lui, aduc numai nuanțe și detalii.

Cărțile sunt diferite în funcție de conținutul lor, de tipul de text pe care îl cuprind: cărți de literatură, manuale, cărți de bucate, dicționare, cărți de telefon, ghiduri turistice etc.

k) Alege unul dintre textele alăturate și prezintă-i particularitățile în fața clasei.

5. Budincă de carne de pasăre

Rosol sau friptură de pasăre (cca [illegible] ml), 6 ouă, 250 g smîntînă, 2 linguri vin roșu, sare, [illegible] (mărar și pătrunjel).

Se bat ouăle întregi ca pent[illegible] smîntîna și vinul, amestecîn[illegible] tăiată cubulețe și verdeața, [illegible] vește de sare și piper și [illegible] unsă bine cu unt care se [illegible] în prealabil, la foc potrivi[illegible] coacă.

După 30–40 minute budin[illegible] fierbinte cu salată de se[illegible]

220 București / C[illegible]

CONSTANTIN (continuare)
» VASILE Gîrlei 146
» VASILE Grigoreanu Petre,cap. 27
» VASILE Hîlțăului 4
» VASILE Int Jean Steriadi 12
» VASILE Lovăștioii 55
» VASILE Liniei 35
» VASILE Meșteșugăor 2
» VASILE Moșoșului 1
» VASILE Negri Costache 20
» VASILE Răscoala 1907 6
» VASILE Rebreanu Liviu 29
» VASILE Reșița 25
» VASILE Rîmnicu Vîlcea 22
» VASILE Rulcă,cap. 12
» VASILE Rulcă,cap. 14

3.6 Afișarea caracterelor de control. Împărțirea pe paragrafe

În general caracterele introduse de la tastatură apar în document sub o anumită reprezentare grafică, dependentă de fontul folosit, stilul de afișare, dimensiunea caracterelor etc. Dar există un grup de caractere care nu au o reprezentare grafică, ele fiind folosite doar pentru a controla diferite efecte speciale. Din această grupă fac parte spațiul, tab-ul, sfârșitul de paragraf și altele. Afișarea acestora pe ecran poate fi realizată prin acționarea butonului ¶ de pe bara utilitară standard, această afișare neinfluențând forma documentului tipărit, ci doar a rezultatului de pe ecran. Același lucru poate fi realizat și folosindu-se fereastra Options (opțiunea cu același nume din submeniul Tools), acționându-se butonul View și în secțiunea Nonprinting Characters, acționându-se comutatorul All.

Cartea fundamentală a învățăturii creștine este *Biblia*. Ea reprezintă cel mai vechi și mai important manual al credințelor religioase, oferind o viziune asupra lumii.

> SFÂNTA EVANGHELIE
> CEA DE LA IOAN
> 1.
> *Cuvântul lui Dumnezeu s-a făcut trup*
> 1. La început era Cuvântul și
> Cuvântul era la Dumnezeu și
> Dumnezeu era Cuvântul.

l) Cunoști o povestire biblică, pe care ai putea-o prezenta în scris?

m) Comentează oral pasajul alăturat reprodus din *Biblie*.

n) Există și alte cărți de învățătură religioasă?

6. STRUCTURA CĂRȚII. În afară de textul propriu-zis, rezultat al creației autorului, cartea are, prin convenție, anumite semne de recunoaștere.

• COPERTA (COPERTELE) – Informațiile de pe copertă sunt foarte importante pentru cititor. El află astfel titlul cărții, cine sunt autorul și editorul cărții, formându-și totodată o impresie asupra conținutului acesteia. De aceea editorii încearcă să realizeze coperte cât mai atrăgătoare, pentru a-i impresiona pe cititori și a-i face să aleagă și în funcție de aspect.

a) Ce informații apar pe coperta din imagine?
b) Ce informații sunt înscrise pe coperta manualului tău de *Limba română*?
c) Care este scopul copertei?

Scanned with OKEN Scanner

• PAGINA DE TITLU – Pe pagina de titlu sunt înscrise, cu eventuale completări, aceleaşi informaţii cu cele de pe copertă.

d) Ce informaţii apar pe pagina de titlu a manualului de *Limba română?*

• PREFAŢA (CUVÂNT ÎNAINTE) – Prefaţa reprezintă un text, de obicei scurt, al autorului sau al altcuiva, în care acesta se adresează cititorilor şi le explică în ce scop a fost scrisă cartea. Acest text concentrat este aşezat înaintea textului propriu-zis, după pagina de titlu.

> **Abaterile de la normele academice trădează adesea lipsa de cultură a vorbitorilor, de exemplu e destul să auzim pe cineva că zice *a tramversa* în loc de *a traversa*, ca să ne dăm seama că e ignorant. Cum nimeni nu e bucuros să i se pună în felul acesta o pecete infamantă, trebuie să facem totul pentru a elimina astfel de abateri.**

e) Ce fel de informaţii ţi se prezintă în fragmentul de *prefaţă* reprodus alăturat?

• CAPITOLELE – Numerotate şi purtând uneori un titlu, părţile, secţiunile, capitolele, subcapitolele, paragrafele reprezintă un mod de organizare şi de grupare a ideilor.

• NOTELE – Notele care însoţesc textul unei cărţi pot fi plasate în partea de jos a paginii şi se numesc *note de subsol*. Ele aduc explicaţii suplimentare pentru cititorul interesat să afle de unde s-a informat autorul sau oferă şi alte informaţii legate de ideile exprimate în text sau de cuvintele folosite – în cazul traducerilor, de exemplu. *Notele* pot fi aşezate şi *la sfârşitul capitolelor*, astfel încât cititorul să nu întrerupă lectura textului pentru a citi explicaţiile suplimentare.

f) Deschide manualul la textul schiţei *D-l Goe*.... Ce informaţii prezintă notele de subsol?

• POSTFAŢA – Postfaţa reprezintă, de asemenea, un text scurt al autorului sau al unui cititor specializat – criticul –, plasat după textul propriu-zis. În postfaţă ni se explică anumite idei din text sau despre text şi se oferă mai multe informaţii despre carte.

g) Caută în biblioteca ta o carte cu postfaţă; conspectează ideile principale expuse în ea.

• CUPRINSUL (SUMARUL, TABLA DE MATERII) – Cuprinsul sau sumarul sau tabla de materii prezintă conţinutul pe scurt al cărţii, reproducând titlurile capitolelor şi ale subcapitolelor, cu trimitere la paginile unde pot fi găsite în carte.

h) Cum ţi se pare plasat mai bine cuprinsul: la începutul sau la sfârşitul cărţii? Argumentează.

i) Cere colegului tău / colegei tale de bancă să găsească în acest manual diferitele capitole şi subcapitole indicate în cuprins.

7. CITITORUL. Cititorul există în viaţa cărţii încă din momentul când autorul lucrează la ea. Scriind, autorul este totodată primul cititor al cărţii sale. Tot autorul este cel care îşi imaginează un cititor anume pentru cartea lui, altul decât el însuşi. Cititorul dă un sens muncii de creaţie a autorului.

> Cărţile copilăriei tale au fost scrise de autori care s-au gândit la tine şi au scris pentru tine. Tu şi alţi copii ca tine aţi fost destinatarii acelor cărţi.

Scanned with OKEN Scanner

8. Să aplicăm acum ce am învățat despre cărți.

a) Alege din bibliotecă o carte, în funcție de interesul tău pentru un anumit tip de informații (o carte de literatură, una științifică, una tehnică etc.). Prezintă colegilor tăi structura acestei cărți.

b) Rezervă un caiet pentru ceea ce vom numi în continuare *Jurnal de lectură*. Aici îți vei nota părerile asupra cărților pe care le citești. Poți să începi prin a scrie primele impresii în legătură cu acest manual de *Limba română*.

DIVERSE TEXTE

9. Spunând „text", mulți dintre noi se gândesc la „textul literar", la „operele scriitorilor". Există însă și alte tipuri de texte. Pe cele din imaginile următoare le recunoști?

a) Cine scrie aceste texte? Cui? Când? În ce împrejurări? Cu ce scop?

b) Ce elemente te-au ajutat să recunoști fiecare tip de text?

c) Comentează aspectul grafic al fiecărui tip de text.

d) Compară textele *a* și *b*; *a* și *c*; *a* și *d*; *e* și *f*; *g* și *h*. Ce asemănări prezintă? Ce deosebiri?

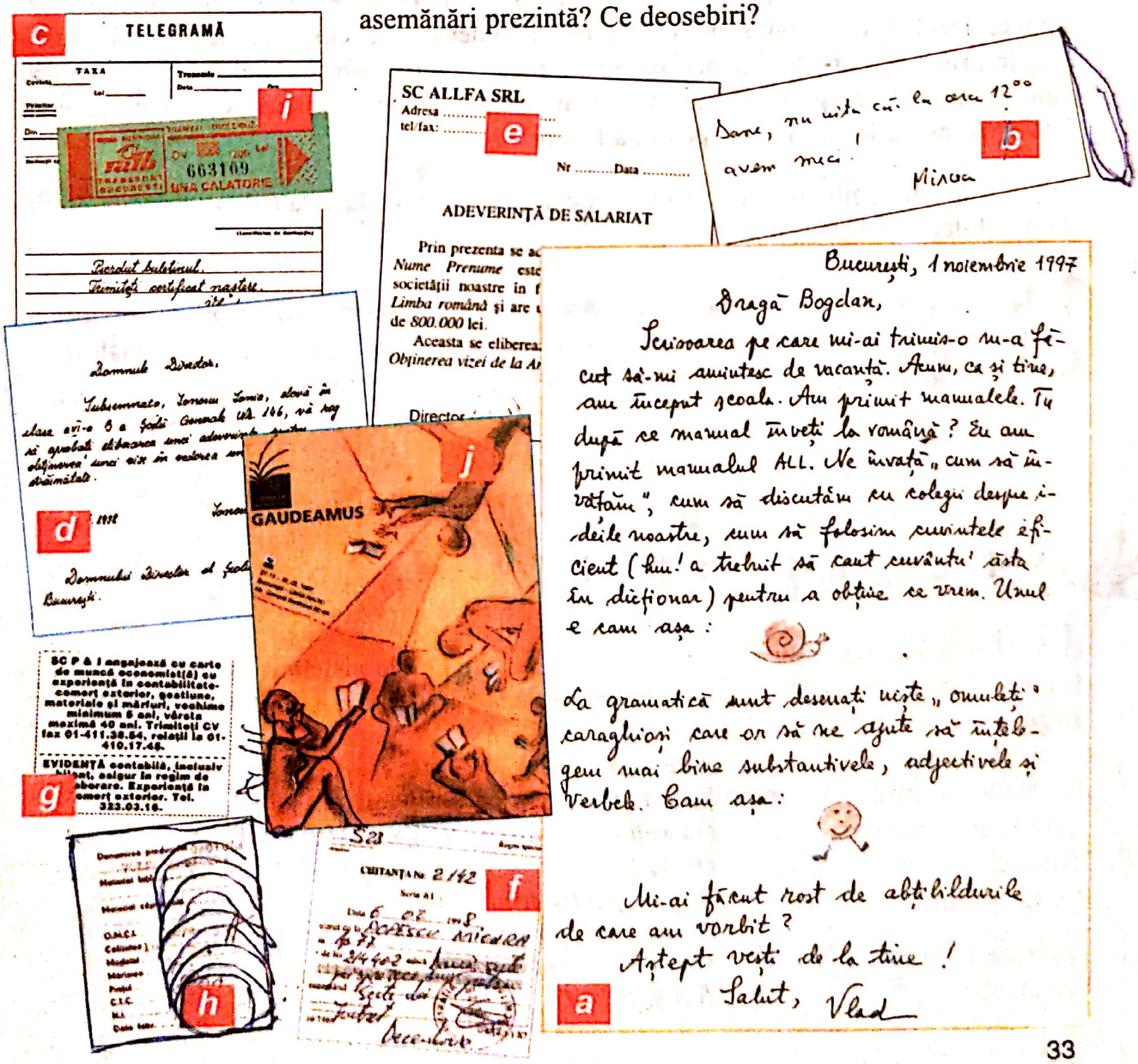

f) Cunoşti şi alte tipuri de texte?

Fiecare dintre cele 10 tipuri de texte prezentate la pagina anterioară are anumite particularităţi.

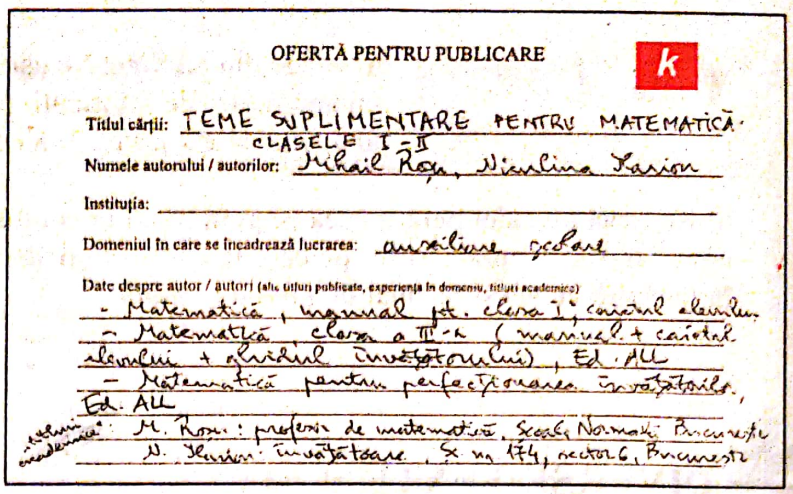

OFERTĂ PENTRU PUBLICARE

k

Titlul cărţii: TEME SUPLIMENTARE PENTRU MATEMATICĂ CLASELE I-II

Numele autorului / autorilor: Mihail Roşu, Nicolina Sarion

Instituţia:

Domeniul în care se încadrează lucrarea: ajutătoare şcolare

Date despre autor / autori (alte titluri publicate, experienţa în domeniu, titluri academice)

- Matematică, manual pt. clasa I, caietul elevului
- Matematică, clasa a II-a (manual + caietul elevului + ghidul învăţătorului), Ed. ALL
- Matematică pentru perfecţionarea învăţătorilor, Ed. ALL

adresa autorilor: M. Roşu: profesor de matematică, Şcoala Normală Bucureşti
N. Sarion: învăţătoare, Şc. nr. 174, sector 6, Bucureşti

De pildă, un bilet de călătorie sau de intrare:

- a fost scris de autorităţi;
- se adresează publicului;
- a fost scris cu scopul de a informa cetăţenii asupra preţului, de a le pune la dispoziţie o dovadă a achitării taxei şi / sau de a le furniza informaţiile strict necesare participării la un eveniment (locul, ora, data etc.);
- pentru a comunica rapid aceste informaţii, textul este foarte scurt, grafica având rolul de a atrage atenţia asupra unor elemente; biletul este de dimensiuni relativ mici, pentru a putea fi uşor de folosit;
- elementele informative pot varia după cum este vorba despre un bilet de spectacol, de autobuz, de tren, de avion; sunt diferite forma, dimensiunile, culoarea, dar, o dată fixate, sunt în principiu constante la acelaşi tip de bilete, pentru a obişnui publicul să găsească rapid, mereu în acelaşi loc şi în acelaşi fel, un anumit tip de informaţie (de exemplu, preţul este scris mereu în acelaşi loc, pentru a fi uşor de găsit).

g) Prezintă unul dintre textele din imaginile notate de noi de la *a* la *k* după modelul oferit de noi (biletul de călătorie).

10. Orice text scris presupune două activităţi: **citirea** (lectura) şi **scrierea** (redactarea) **textului.** Cu toţii citim şi scriem texte, mai bine sau mai prost, mai greu sau mai uşor. Ne perfecţionăm pe măsură ce scriem şi citim.

CUM SE CITEŞTE UN TEXT?

11. În ciuda diversităţii textelor, există câteva **reguli** care stau la baza lecturii oricărui text. Vom încerca împreună să descoperim aceste reguli, punându-ne într-o situaţie de lectură.

a) Citeşte următorul text cu atenţie:

Numele pisicilor
(traducere după *The Naming of Cats* de T. S. Eliot)

Botezarea pisicilor e o afacere dificilă,
Nu-i doar, aşa, în vacanţă, una din glume;
Mă veţi crede dintâi, desigur, SMINTILĂ,
De-aş spune că pisicii îi trebuie DIFERITE TREI NUME.
Primul, pentru uzul familiei, potrivit rânduielii,
Precum Peter, Augustus, Alonso sau cum e,
Victor sau Jonathan, George sau Bill Bailey –
Toţi şi-ar dori – de purtat – aşa nume,

Scanned with OKEN Scanner

Sunt şi nume un pic mai bizare, cu son de şerbet,
De bărbaţi şi de dame de lume:
Precum Platon, Electra, Demeter, Ahmet –
Căci toţi şi-ar dori – de purtat – aşa nume.
Dar, vă spun, pisicii îi trebuie un nume particular,
Dintre cele ciudate şi fine,
Altfel cum şi-ar ţine coada perpendicular,
Şi-ar înfoia mustaţa şi ar fi mândră de sine? [...]

b) Cum ai procedat când ai început să citeşti textul? Selectează etapele pe care le-ai parcurs tu însuţi / însăţi:

❑ am citit titlul ❑ am citit numele autorului ❑ am citit numele cunoscute ❑ am citit numele necunoscute ❑ m-am concentrat asupra numelor străine ❑ m-am concentrat asupra cuvintelor scrise cu majusculă ❑ am citit câteva rânduri de la jumătatea textului ❑ am citit finalul textului ❑ nu m-au interesat cuvintele, am parcurs textul ca pe un desen ❑ am citit la rând, cuvânt după cuvânt, de la început până la sfârşit.

c) Citeşte textul încă o dată, cu atenţie. Cum ai procedat pentru a înţelege textul cât mai bine? Aşază următoarele etape în ordinea convenabilă ţie:

❑ am parcurs (din nou), cuvânt după cuvânt, tot textul ❑ am citit cu voce tare părţile dificile ale textului ❑ am recitit în gând fiecare vers ❑ am recitit în gând anumite părţi dificile ❑ am căutat în dicţionar cuvintele necunoscute ❑ mi-am întrebat colegii despre sensul unor cuvinte necunoscute ❑ am împărţit textul în fragmente mici ❑ am zăbovit îndelung asupra cuvintelor străine ❑ m-am gândit la numele de pisici pe care le cunosc.

d) Prima lectură te-a familiarizat cu textul. La a doua lectură, dacă poezia te-a interesat, ai dorit să o înţelegi mai bine. Alege din următoarele variante pe aceea prin care reuşeşti tu să înţelegi un text:

❑ parcurg cu atenţie textul de la început la sfârşit, fără să caut explicaţii suplimentare; textul în sine îmi este suficient ❑ parcurg textul întreg, dar am nevoie să-l explic pe măsură ce înaintez în lectură; am nevoie şi de alte informaţii decât cele din textul propriu-zis ❑ împart textul în fragmente mici, pentru că nu-l pot înţelege ca întreg; parcurg textul explicând fiecare fragment în parte.

e) Când ai recitit textul, ai făcut însemnări de lectură?

Da. De ce?

❑ pentru că anumite cuvinte şi expresii m-au impresionat ❑ pentru că am vrut să reţin cuvinte şi expresii, pentru a cere apoi explicaţii despre sensurile acestora ❑ pentru că am vrut să înţeleg mesajul textului ca întreg ❑ pentru că vreau să învăţ cuvinte noi

Nu. De ce?

❑ pentru că aş fi făcut un efort prea mare ❑ pentru că m-ar fi întrerupt din citit ❑ pentru că nu m-au interesat amănuntele ❑ pentru că subiectul textului nu mi se pare interesant.

f) Ce îţi comunică numele proprii ale acestui text? Ce (alt) nume i-ai da pisicii tale?
g) Scrie în caiet sau în *Jurnalul de lectură* opinia ta despre acest text. Împărtăşeşte această opinie colegului / colegei de bancă.

12. Citeşti o varietate de texte: de literatură, de geografie, de istorie, de matematică ... Unele îţi plac, altele nu; unele ţi se par uşoare, altele, grele; unele te interesează, altele, nu; texte scurte, lungi, clare, complicate; unele conţin informaţii complete, altele sunt incomplete.

Scanned with OKEN Scanner

- Orice text este asemenea unui spaţiu deschis în care trebuie să ne orientăm pentru a afla poziţia în care suntem şi direcţia în care ne îndreptăm.
- La începutul oricărei activităţi de lectură, încercăm să fixăm anumite puncte din text care să ne ajute ulterior. Acestea constituie repere sau puncte de sprijin ale lecturii, pe care clădim înţelegerea textului. Prima lectură ne ajută să identificăm textul, în acelaşi mod în care identificăm orice obiect pe care dorim să îl cunoaştem.
- Lecturile ulterioare celei dintâi sunt acelea în care facem efortul de a înţelege structura textului, pentru a putea vorbi despre el şi a avea o opinie personală despre mesajul şi alcătuirea acestui text.

Iată, în continuare, câteva **sfaturi practice** pentru o LECTURĂ EFICIENTĂ:

- Fixează-ţi anumite puncte de sprijin prin care textul să-ţi devină familiar: titlul, autorul (dacă îţi este cunoscut), semne particulare ale textului, aşezarea în pagină, expresii cunoscute.
- Citeşte o dată tot textul pentru a-l înţelege ca întreg. Această **înţelegere globală** se obţine dacă:
  - raportezi textul la experienţe cunoscute;
  - încerci să parcurgi textul fără să te opreşti la fiecare cuvânt;
  - încerci să explici titlul şi să faci legătura între titlu şi text.
- Reciteşte textul pentru a-i aprofunda sensul! Dacă textul e prea lung, împarte-l în fragmente! Încearcă să explici aspectele necunoscute apelând la alte texte, la dicţionare, enciclopedii sau la alte persoane. Notează-ţi impresiile pe măsură ce înaintezi în text!
- Stabileşte o concluzie asupra textului! Compară concluziile tale cu ale altor persoane! Reţine ideile care te-au impresionat!

CUM SE SCRIE UN TEXT?

13. La şcoală învăţăm să creăm texte, scriem compuneri în care ne exprimăm ideile şi sentimentele.

Citeşte următoarea compunere şi spune-ţi părerea despre ea.

Animalul meu preferat

Animalul meu preferat pe care îl prefer mai mult este măgarul pe care l-am văzut astăvară la bunica la țară când mă jucam pe afară. Era timp frumos și eu în fiecare vară mă duc la bunicul meu. Eream doi, și cu prietenul meu Costel și ne uitam amândoi la măgar. El avea urechile f. lungi și bețișa. L-a un moment dat a zis că îi e milă de el că trebuie să care atâtea greutăți când el este așa mic și de amărât că i se văd coastele de slab ce era. ~~Dar aș slab~~

Dar așa slab cum este, trăgea căruța cu lemne și acum stătea singur la marginea drumului. Drumul era plin de praf și era soare. Mie îmi place foarte mult de măgar pentru că este un animal folositor la casa omului și bunicul meu avea un cal dar acum oamenii la țară folosesc Dacii și alte mașini străine cum ar fi Opel.

Ce frumos e animalul meu preferat!

Regulile care urmează nu sunt scrise pentru a fi memorate; sintetizând şi strângând la un loc lucruri învăţate în anii trecuţi, ele formează un *îndreptar* pe care să îl foloseşti ori de câte ori scrii un text.

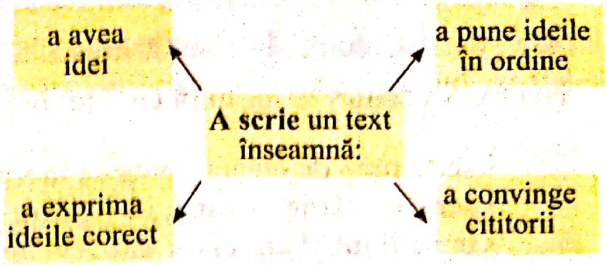

Fiecare dintre noi are un mod propriu de a gândi şi redacta un text, dar, în linii generale, cu toţii procedăm la fel, parcurgând următoarele etape:

I. Planificarea textului (planul lucrării)
II. Scrierea textului pe ciornă
III. Cizelarea textului: verificarea (logica ideilor; corectitudinea)
rescrierea
IV. Prezentarea textului în forma finală

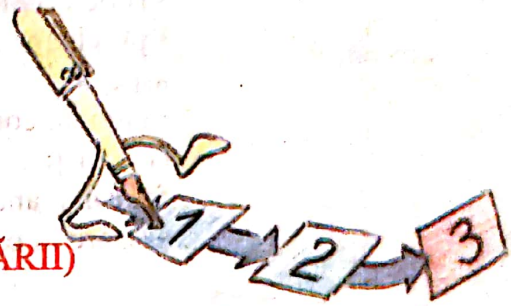

I. PLANIFICAREA TEXTULUI (PLANUL LUCRĂRII)

a) **Găsirea temei** (dacă nu este dată) şi **limitarea** ei:

• ce i-ar interesa pe colegii mei? • ce mă interesează pe mine?• despre ce am citit de curând? • ce am auzit? • ce am făcut? • o idee originală?

• restrânge temele mari la subiecte mici, precise: nu poţi scrie tot despre toate, deci scrie numai despre un aspect particular! • gândeşte-te la timpul avut la dispoziţie şi la numărul de pagini!

b) **Definirea scopului**: în orice text ideile exprimate urmăresc să atingă un anumit scop:

să exprime o stare de spirit a celui care scrie

să-i distreze pe cititori

să explice nişte idei sau concepte

să convingă în legătură cu un punct de vedere expus

În funcţie de scop, textul scris poate fi de tip:

narativ:	**argumentativ:**	**descriptiv:**	**explicativ:**
prezintă o succesiune de evenimente plasate în timp şi spaţiu	prezintă argumente pentru a convinge cititorii asupra unui punct de vedere	evocă scene, persoane, emoţii	prezintă obiecte, fenomene, dând explicaţiile necesare pentru a fi înţelese de cititori

Scanned with OKEN Scanner

c) Planificarea subiectului

Descoperirea unor idei interesante legate de subiect

Iată câteva sfaturi în legătură cu felul în care poţi descoperi subiecte interesante:

- scrie timp de cinci minute ce îţi vine în minte legat de subiect!
- scrie pe hârtie, la rând, ideile care îţi vin în legătură cu subiectul respectiv!
- pune-ţi întrebări: *cine? cui? ce? unde? când? cum? din ce cauză?*
- citeşte ce au scris alţii pe această temă!
- citind, ia notiţe, fă un conspect!

- notează ideile principale, nu copia la rând fragmente întregi de text!
- notează ideile care crezi că ţi-ar putea fi de folos!
- cu ce eşti de acord? cu ce nu eşti de acord?
- notează citate!
- scrie ordonat şi clar pentru a putea consulta conspectul ulterior!
- fă scheme şi scrie, eventual, cu două culori, pentru a evidenţia unele aspecte!
- cum un conspect se adresează exclusiv celui care îl face, pe măsură ce capeţi experienţă îţi poţi face un sistem propriu de a lua notiţe, folosind anumite prescurtări, anumite semne, un anumit mod de aşezare în pagină.

Organizarea logică a ideilor:

– Orice text are o idee centrală, iar toate celelalte i se subordonează.
– Există mai multe posibilităţi de a prezenta şi a organiza ideile:

- prezentarea unor exemple în sprijinul ideii
- definirea unui termen
- comparaţia între obiecte
- analogia
- prezentarea cauzelor şi a efectelor.

– Ideile trebuie grupate:
- făcând legături între ele, renunţând la unele, adăugând altele
- ordonându-le
- organizând materialul

în părţi:

introducere: ajută cititorul să pătrundă în lumea textului
cuprins: dezvoltă ideile
încheiere: trage concluziile

în paragrafe (alineate):

- un paragraf conţine o idee principală, dezvoltată cu idei secundare; între paragrafe trebuie să existe treceri gradate, clare pentru cititor; poţi folosi cuvinte de legătură între paragrafe: *totodată, de asemenea, pe de o parte...pe de altă parte, în ceea ce priveşte, dacă până acum...* etc.
- prea multe paragrafe fragmentează ideile, făcându-le să pară fără legătură
- prea puţine paragrafe fac lectura greoaie, demonstrând lipsă de claritate.

Scanned with OKEN Scanner

– Prezentarea ideilor în funcție de cititorul căruia i se adresează textul

Orice text este scris pentru a fi citit. Un text există doar prin cititorul lui. De aceea, pentru a obține aprecierea cititorului, cel care scrie un text trebuie să se gândească la următoarele:

- cine sunt cititorii mei? vârsta, profesia lor?
- ce îi interesează pe cititorii mei?
- ce știu deja cititorii despre subiect? cum trebuie să scriu pentru a mă face înțeles de ei?
- ce cred cititorii mei despre subiect?
- ce le-ar plăcea cititorilor să găsească în textul meu?
- ce critici aș putea primi? cum să le evit?
- cum aș vrea să apar în ochii cititorilor mei?

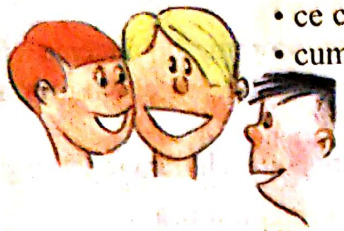

❑eu, sunt povestitorul? ❑sunt un portretist? ❑sunt ghidul? ❑sunt un reporter? ❑sunt apărătorul unei idei?

- ce ton să adopt: ❑ neutru? ❑ laudativ? ❑ critic? ❑ înflăcărat, patetic? ❑ dezamăgit?

II. SCRIEREA TEXTULUI PE CIORNĂ

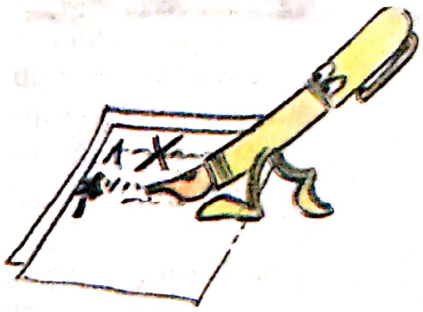

Scrierea propriu-zisă a textului se bazează pe un plan, dar, pe măsură ce scriem, ne pot veni idei noi, mai interesante, care le pot completa sau înlocui pe cele inițiale. Ideile noi trebuie însă puse la locul potrivit.

- să scriem astfel încât cititorii să poată vedea legătura dintre idei
- să îi câștigăm pe cititori de partea noastră, prezentând ideile clar și original.

III. CIZELAREA TEXTULUI

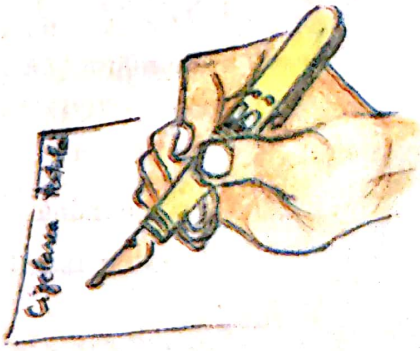

Preocupați de ideile pe care vrem să le scriem, grăbiți să așternem pe hârtie toate ideile interesante care ne vin, putem face uneori greșeli de:
– logică
– formă.

Verifică succesiunea logică a ideilor!
Aplică regulile limbii române!
Alege cuvântul potrivit și scrie-l corect!
Respectă regulile de punctuație!
Atenție la despărțirea în silabe!

Felul în care scriem spune mult despre noi: despre modul în care gândim, despre personalitatea noastră. Un text poartă amprenta autorului său. De aceea, trebuie să avem grijă să verificăm **logica ideilor** pe care le exprimăm, iar **stilul** în care scriem trebuie să aibă următoarele calități:

Scanned with OKEN Scanner

• corectitudine

• Cultivă-ţi exprimarea luând modele din textele scrise, respectând regulile gramaticale, însuşindu-ţi regulile de ortografie şi de punctuaţie! Nu folosi cuvinte pe care nu le cunoşti!

• proprietate

• Adaptează-ţi stilul, alegând cuvintele în funcţie de subiectul tratat, de cititori, de scopul cu care scrii textul!

• claritate

• Evită frazele lungi, ambigue (care acceptă mai multe interpretări)!

• eleganţă

• Alege dintre sinonime, pentru a evita repetiţiile supărătoare, care sunt dovada unui vocabular sărac!

• Scrie natural, pe un ton care îţi este propriu, nu încerca să impresionezi cu fraze şi cuvinte preţioase şi pretenţioase! Nu utiliza cuvinte pe care nu le înţelegi!

• Asigură-te că propoziţiile curg firesc, fără poticneli, fără repetiţii şi reveniri!

• Asigură-te de eufonia textului: textul „sună" bine când îl citeşti în gând? Citeşte-l cu voce tare! Nu face cacofonii!

Când începem să scriem un text, trebuie să avem clară în minte ideea că prima variantă nu este şi ultima. Un text trebuie rescris, căutând, cu fiecare variantă, să îi dăm forma cea mai bună. Aşa procedează toţi scriitorii, încercând să îşi perfecţioneze stilul. Rescrierea unui text este un exerciţiu de maturitate, de profunzime, de perseverenţă.

Lasă să treacă o perioadă de timp înainte de a reciti textul pentru a-l rescrie! Astfel te vei distanţa de propriul text, îl vei citi ca pe un text al altcuiva, cu un ochi critic, observând lucruri care în varianta anterioară ţi-au scăpat!

IV. PREZENTAREA TEXTULUI ÎN FORMA FINALĂ

Un text poate fi prezentat scris de mână – aşa cum faci tu acum, când îţi pregăteşti temele, când dai extemporale – sau poate fi dactilografiat, scris în calculator (computer).

Când scrii de mână:

• scrie ordonat, citeţ, caligrafiază literele cu grijă!

• evită ştersăturile, nu mâzgăli, nu păta foaia cu cerneală!

• aşază textul frumos în pagină: lasă margine la stânga şi margine la dreapta, lasă spaţiu între titlu şi text, respectă paragrafele, nu scrie înghesuit, nu lăsa spaţii albe inutile!

• când este cazul, ideile pot fi evidenţiate prin numerotarea paragrafelor, prin subliniere, prin scriere cu alte tipuri de litere, cu culori diferite (depinde de tipul de text).

Scanned with OKEN Scanner

În acest moment, din punctul de vedere al celui care scrie, textul este gata pentru a fi prezentat cititorului. Aprecierile şi criticile cititorului îi sunt deosebit de utile celui care scrie, deoarece îşi poate perfecţiona textul, iar pe viitor poate evita greşelile făcute. De aceea, trebuie să fim receptivi la ideile altora, să le primim cu interes şi să vedem în ce măsură ele ne pot fi utile; unele dintre aceste idei cu siguranţă vor contribui la perfecţionarea modului nostru de a scrie. Dacă laudele ne bucură, criticile trebuie să le considerăm utile şi să le fructificăm.

a) Care dintre regulile prezentate anterior au fost încălcate de autorul textului *Animalul meu preferat*?
b) Citeşte textul următor. Comentează-l din punctul de vedere al regulilor de scriere prezentate anterior. Compară-l cu textul *Animalul meu preferat*.

Ciuş

de *Geo Bogza*

Nu-l mai văzusem de multă vreme pe Ciuş. Şi câtă simpatie şi tandreţe a trezit în mine! [...]

O furtună care ţinuse trei zile în şir alungase în interiorul uscatului întregul neam al pescăruşilor. Obosiţi de moarte, acopereau câmpii întregi, fără să facă o singură mişcare, ca şi cum din cer ar fi căzut o ploaie de pietre albe. Imobilitatea lor nefirească dădea întreaga măsură a ceea ce se petrecuse în larg. Dincolo de marginea falezei, marea încă îşi mai urla nebunia.

În acest decor, de epilog al unei mari drame a naturii, l-am întâlnit în acea după-amiază pe Ciuş. În singurătatea teatrală ce domnea de la un orizont la altul, singurătatea lui era simplă şi blajină.

Şedea la marginea unui lan de floarea-soarelui, apăsând pământul cu copite ceva mai mari ca de berbec. Era singur şi trist, umil şi gingaş, scufundat parcă în gânduri, fermecător şi oropsit.

– Ciuş!... l-am strigat cu un glas în care se trezea copilăria. Şi cu fiece pas făcut spre el, eram cuprins de o tot mai mare şi necenzurată duioşie. Mai târziu, m-am gândit mult la puterea pe care numele lui o are asupra inimii omeneşti. [...]

Aşa prăpădit cum e, Ciuş a avut darul să smulgă de pe buzele noastre cel mai mângâietor cuvânt adresat lumii patrupede. Sunt multe asemenea cuvinte, dar nici unul nu se potriveşte cu al lui.

Tot rostindu-l, în timp ce-l mângâiam pe frunte şi pe bot, o teamă m-a cuprins că oamenii vor avea din ce în ce mai rar prilejul să-l întâlnească. Peste noapte, am visat că Dumnezeu pregătea un nou potop. Iar eu mă rugam pentru soarta lui Ciuş.

– Doamne, îl imploram, îndură-te de el. Nu-l lăsa să piară în valurile de fier şi de beton care vor acoperi pământul. Îngăduie-l, Doamne, până la judecata de apoi. Să-i mai putem mângâia părul argintiu, să-l mai putem striga pe dulcele lui nume.

Să mai putem simţi, din timp în timp, gustul pierdut al copilăriei...

14. Un tip special de text este acela în care scriem despre o operă literară. Atunci se spune că facem o interpretare critică a conţinutului şi a mijloacelor prin care ideile şi sentimentele autorului capătă formă artistică.

În acest manual vei găsi propuneri de exerciţii prin care vei învăţa tu însuţi / însăţi să scrii astfel de texte.

Scanned with OKEN Scanner

IV. COMUNICARE ŞI CORECTITUDINE

1. Atunci când comunicăm, fie în scris, fie oral, trebuie să respectăm o serie de **reguli de combinare** a cuvintelor în propoziţii şi a propoziţiilor în frază, pentru a ne putea face înţeleşi de cei cărora ne adresăm.

a) Cu experienţa ta de vorbitor al limbii române, îţi dai seama că următoarele enunţuri nu sunt corecte?

Pe scriu cu caiet creionul.

Elevii citeşte un povestire interesantă.

Ai ce ieri făcut?

b) Cunoştinţele de gramatică dobândite în şcoală îţi dau posibilitatea să explici de ce aceste enunţuri nu sunt corecte. Ce reguli de gramatică au fost încălcate?

c) Următoarele enunţuri sunt corecte din punctul de vedere al regulilor gramaticale; cu toate acestea, nu ai formula o astfel de propoziţie în limba română şi nici nu ai accepta-o, dacă ai auzi-o rostită de altcineva. De ce? Dacă ai citi-o într-o carte, ai accepta-o?

Caloriferul mănâncă un copac de lână vesel şi mov.

Câinele vecinului ară ogorul.

Vorbitorii pentru care limba română este limbă maternă cunosc toate regulile de combinare a cuvintelor în enunţuri în jurul vârstei de 6 ani. Învăţând în şcoală care sunt aceste reguli, vom putea evita greşelile de exprimare şi vom putea face cuvintele să „lucreze" în favoarea, nu în defavoarea noastră. Astfel, cei din jur îşi vor forma o impresie bună despre noi.

d) Ce greşeli apar în enunţurile următoare? Ştii să le corectezi? Ce regulă ai aplicat?

Copiii citeşte o carte interesantă.
Mă doare picioarele.
Ion şi Ioana vine mâine.
Băieţii şi fetele sunt atente la explicaţii.
Coperta cărţii galbenă este pe masă.

Cuvintele unei limbi se combină, formând **grupuri de cuvinte**. Grupurile de cuvinte se combină, formând **propoziţii**. Propoziţiile se combină, formând **fraze**. Frazele se combină, formând **texte complexe**.

Scanned with OKEN Scanner

PROPOZIȚIA

2. Unitatea de bază a sintaxei este propoziția. PROPOZIȚIA este cea mai mică unitate a sintaxei care poate alcătui singură o comunicare. Ea se recunoaște după faptul că are un singur predicat.

După modul în care este comunicată informația, în limbă există patru tipuri fundamentale de propoziții:

- declarative (enunțiative): dau o informație
- interogative: cer o informație
- imperative: dau un ordin, adresează o rugăminte
- exclamative: exprimă sentimente puternice

După structură, propozițiile sunt:

- complete
- incomplete
- simple
- dezvoltate

După aspect, propozițiile sunt:

- pozitive (afirmative)
- negative

a) Alcătuiește 5 propoziții având ca temă „desenele animate".

b) Ilustrează prin exemple tipurile de propoziții prezentate mai sus.

c) Analizează următoarele propoziții în funcție de toate criteriile prezentate mai sus:

– Acolo n-a mai rămas nici un copil dintre...

– Nimeni?

– Ham! Ham!

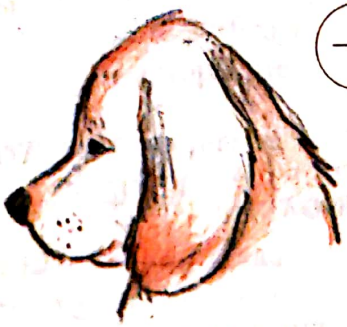

– Doar Grivei a mai rămas.

– Ce situație!!!... Grivei, vino aici!... Unde au plecat copiii?

– Nici tu nu știi?!...

d) Ce semne de punctuație se pun la sfârșitul unei propoziții?

e) Completează următoarele definiții:

Punctul marchează pauza și intonația de la sfârșitul unei .....

Semnul întrebării marchează pauza și.....

Semnul exclamării marchează.....

Punctele de suspensie pot marca.....

Linia de dialog marchează .....

f) Ce fel de propoziții sunt preferate în următoarele situații de comunicare? ❑ un elev răspunde la întrebările profesoarei ❑ elevii comunică între ei, pe teren, în timpul unui joc de fotbal ❑ un elev își exprimă dezacordul față de poziția colegilor săi.

Scanned with OKEN Scanner

PĂRȚILE DE PROPOZIȚIE

3. O propoziție poate fi descompusă în unități mai mici:

PROPOZIȚIE

Fetița blondă scrie compuneri interesante.

SUBIECT — ATRIBUT — PREDICAT — COMPLEMENT — ATRIBUT

SUBIECTUL – cine face acțiunea exprimată de verb? (se acordă cu predicatul)
PREDICATUL – ce face / ce este / cum este subiectul? (se acordă cu subiectul)

ATRIBUTUL – determină un substantiv, un pronume, un numeral
COMPLEMENTUL – determină un verb, un adjectiv, un adverb, o interjecție

Cel mai mic constituent al propoziției, reprezentat de un cuvânt cu sens deplin (și, facultativ, de un cuvânt de legătură), care intră în relații sintactice cu alte cuvinte din propoziție, se numește PARTE DE PROPOZIȚIE.

- PĂRȚI DE PROPOZIȚIE PRINCIPALE
  - SUBIECTUL (SB)
  - PREDICATUL (P)
    - PREDICATUL VERBAL
    - PREDICATUL NOMINAL
- PĂRȚI DE PROPOZIȚIE SECUNDARE
  - ATRIBUTUL (ATR)
  - COMPLEMENTELE
    - NECIRCUMSTANȚIALE
      - DIRECT (CD)
      - INDIRECT (CI) (în D. sau prepozițional)
    - CIRCUMSTANȚIALE
      - de MOD (CCM)
      - de LOC (CCL)
      - de TIMP (CCT)

Studiază aceste scheme, amintește-ți din clasa a V-a și scrie pe caiet definițiile celor patru părți de propoziție.

4. În limba română, propozițiile se organizează după una dintre următoarele scheme de bază:

I. PREDICAT:	*Plouă.*
II. SUBIECT + PREDICAT:	*Călin a plecat. Eu sunt elev.*
III. SUBIECT + PREDICAT + COMPLEMENT DIRECT:	*Călin scrie scrisori.*
IV. SUBIECT + PREDICAT + COMPLEMENT DIRECT (ființă) + COMPLEMENT DIRECT (lucru):	*Călin m-a rugat ceva.*

Scanned with OKEN Scanner

V. SUBIECT + PREDICAT + COMPLEMENT INDIRECT (în D.):	*Îi place prăjitura.*
VI. SUBIECT + PREDICAT + COMPLEMENT INDIRECT (prepozițional):	*Călin se gândește la vacanță.*
VII. SUBIECT + PREDICAT + COMPLEMENT INDIRECT (în D.) + COMPLEMENT INDIRECT (prepozițional):	*Profesorul ne vorbește despre climă.*
VIII. SUBIECT + PREDICAT + COMPLEMENT DIRECT + COMPLEMENT INDIRECT (în D.):	*Călin mi-a dat cartea.*
IX. SUBIECT + PREDICAT + COMPLEMENT DIRECT + COMPLEMENT INDIRECT (prepozițional):	*Câinele apără casa de hoți.*
X. SUBIECT + PREDICAT + COMPLEMENT DIRECT + COMPLEMENT INDIRECT (în D.) + COMPLEMENT INDIRECT (prepozițional):	*Călin nu mi-a spus despre tine nimic.*

a) Identifică în aceste exemple fiecare parte de propoziție.

b) Alcătuiește exemple care să ilustreze fiecare dintre cele 10 scheme.

c) Pe baza cunoștințelor din clasa a V-a, completează următorul enunț:

Subiectul unei propoziții poate fi exprimat sau .....
Subiectul neexprimat corespunzător persoanei I și persoanei a II-a se numește.....
Subiectul neexprimat corespunzător persoanei a III-a se numește.....

d) Introdu fiecare dintre propozițiile anterioare într-un context, astfel încât să fie posibilă neexprimarea subiectului.

5. Fiecare dintre aceste scheme poate fi amplificată:

- transformând subiectul, numele predicativ sau complementul în subiect multiplu / nume predicativ multiplu / complement multiplu prin coordonare:

Călin și Andrei** au plecat. **Lui Călin și lui Andrei** le plac **prăjiturile și fructele.

- punând determinanți atribut pe lângă subiectele, numele predicative sau complementele exprimate prin substantive, pronume, numerale:

*Lui Călin **din clasa a V-a A** și lui Andrei **din clasa a VI-a B** le plac prăjiturile **cu ciocolată** și fructele **coapte.***

- punând un determinant / determinanți circumstanțial(i) (de mod, de loc, de timp), subordonat / subordonați părților de propoziție (subiect, predicat, nume predicativ, complement, atribut) exprimate prin verb, adjectiv, adverb, interjecție:

*Lui Călin din clasa a V-a A și lui Andrei din clasa a VI-a B le plac **mult** prăjiturile cu ciocolată și fructele **bine** coapte.*

Scanned with OKEN Scanner

a) Amintește-ți din clasa a V-a și definește în scris fiecare dintre cele trei complemente circumstanțiale.

b) Amplifică fiecare dintre structurile prezentate la I X într-unul din modurile posibile.

6. În limba română, ordinea normală a constituenților este (SUBIECT) - PREDICAT - COMPLEMENT, cu puține excepții, în care topica normală este (COMPLEMENT) - PREDICAT - SUBIECT:

Mă doare capul. Îmi place prăjitura. S-a deschis ușa.

Putem accentua în mod special anumiți constituenți schimbând ordinea cuvintelor (topica).

Modificând topica, accentuează, pe rând, fiecare dintre constituenții care alcătuiesc structurile prezentate mai sus. Ce alte modificări apar?

7. Părțile de propoziție se exprimă prin următoarele **părți de vorbire**: substantiv, pronume, numeral, adjectiv, verb, adverb, interjecție.

a) Dă exemple pentru a ilustra afirmația de mai sus.

b) Prin ce părți de vorbire sunt exprimate părțile de propoziție din schemele prezentate la paginile 44 – 45?

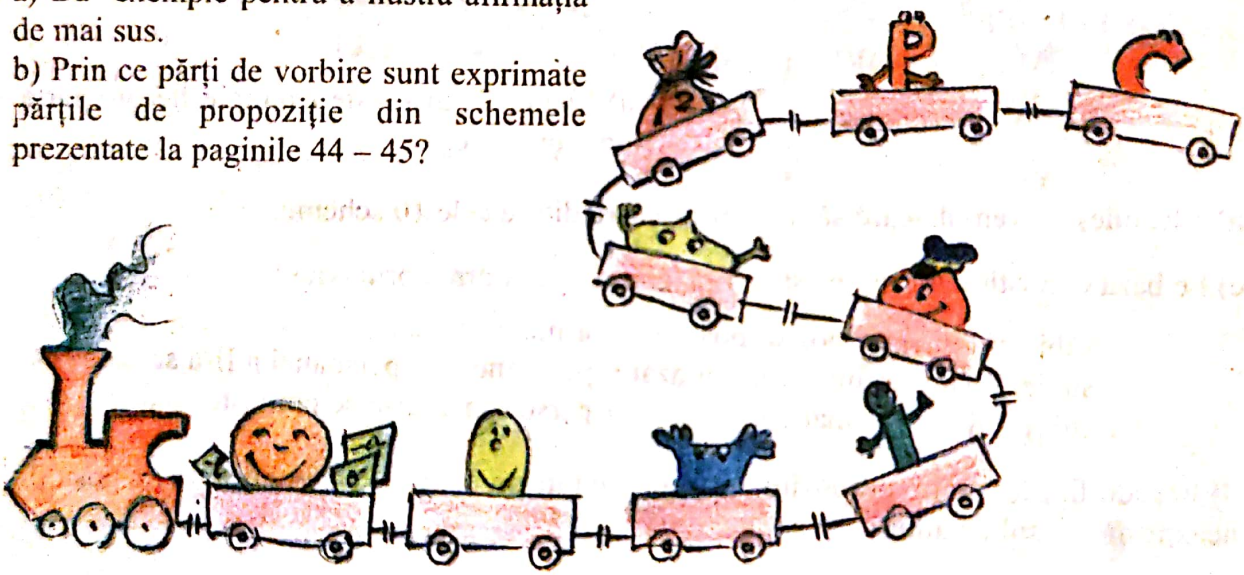

FRAZA

8. Propozițiile se combină formând fraze. Unitatea sintactică de sine stătătoare formată din cel puțin două propoziții se numește **frază**. Între propozițiile care alcătuiesc o frază se stabilesc anumite legături, numite **relații sintactice**. Relațiile sintactice sunt de două feluri:

– **de coordonare**, între propoziții care stau pe același plan, realizată prin **conjuncții coordonatoare** (*și, ci, dar, iar, însă, fie, sau, ori, așadar, deci* etc.) sau prin **juxtapunere** (simpla alăturare a propozițiilor)

– **de subordonare**, între o propoziție subordonată care depinde de o propoziție **regentă**, realizată prin diverse cuvinte de legătură în frază

Scanned with OKEN Scanner

Iată, de exemplu, schema relațiilor din fraza următoare:

Maria mi-a povestit de ce i-a plăcut așa de mult spectacolul pe care l-a văzut ieri și ne îndeamnă să mergem și noi la circ.

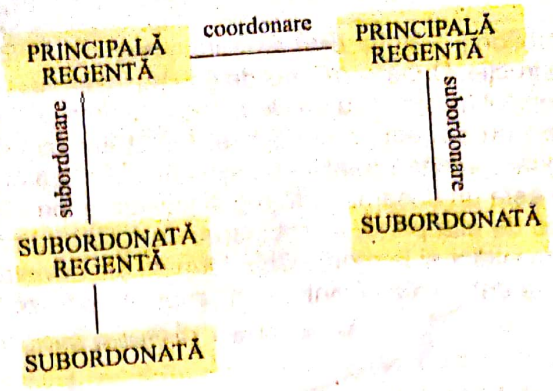

9. Frazele sunt mai simple sau mai complexe, în funcție de numărul de propoziții din care sunt alcătuite și de felul relațiilor dintre ele.

Schemele următoare reprezintă tipuri de fraze.

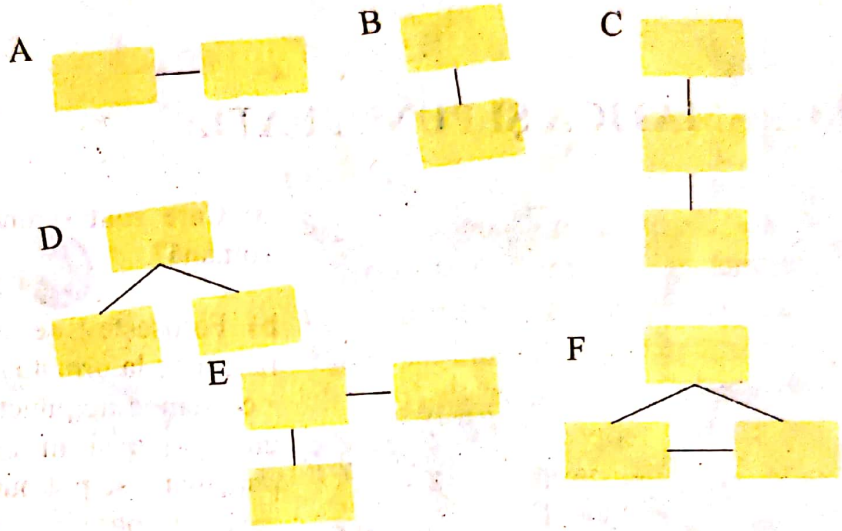

a) Caracterizează fiecare tip de frază în funcție de numărul principalelor și al subordonatelor, de tipul relațiilor stabilite între propoziții (folosește noțiunile de coordonare, subordonare, propoziție regentă, propoziție subordonată).

b) Alcătuiește fraze care să exemplifice fiecare tip.

c) Combinând între ele tipurile de mai sus, se pot obține fraze cu grade superioare de complexitate. Propune 5 scheme complexe, rezultate din combinarea celor de mai sus. Apoi exemplifică schemele propuse.

10. Modul concret în care vorbitorii combină propozițiile în fraze depinde de stilul individual al fiecăruia, de contextul în care are loc comunicarea, de caracterul oral sau scris al textului, de tema textului și de receptorii cărora li se adresează textul.

a) Ți se par mai clare frazele lungi sau cele scurte? Crezi că un text ar trebui scris numai cu fraze lungi sau numai cu fraze scurte, cu fraze bazate numai pe coordonare sau numai pe subordonare? Argumentează.

b) Frazele elaborate, cu raporturi sintactice complexe, apar de preferință în comunicarea orală sau în cea scrisă? Argumentează.

c) În ce tipuri de texte sunt preferate frazele bazate pe raporturi sintactice de coordonare?

d) În ce situații de comunicare apar fraze scurte, parțial întrerupte, discontinue, uneori confuze, fragmentare? Explică.

TEXTUL

11. Din punctul de vedere al conținutului, textul are unitate tematică. Din punctul de vedere al formei, textul apare ca o mulțime de fraze și propoziții cu o anumită organizare, cu grade diferite de complexitate.

Scanned with OKEN Scanner

„Pentru mulți vorbitori [...] limba este formată numai din cuvinte. Cuvintele nu sunt însă decât materialul ei de construcție. După cum jocul de șah nu înseamnă numai tabla cu cele 64 de pătrate și 32 de piese sau tenisul un teren cu un fileu, două rachete și o minge, ci în primul rând un set de reguli, tot astfel limba nu se reduce la cuvinte, [...] ci are ca parte componentă unele reguli de organizare și funcționare, a căror totalitate constituie structura ei gramaticală sau gramatica ei.

G r a m a t i c a este un ansamblu de reguli privitoare, pe de o parte, la forma cuvintelor și la modificările ei, iar, pe de altă parte, la îmbinarea cuvintelor în procesul comunicării. [...] Regulile privitoare la forma cuvintelor și la modificările formale ale cuvintelor constituie m o r f o l o g i a, iar regulile privitoare la îmbinarea cuvintelor în propoziții și fraze constituie s i n t a x a."

(Mioara Avram, *Gramatica pentru toți*, București, Editura Humanitas, 1997)

a) Care sunt principalele idei expuse în acest text?
b) Câte fraze are acest text? Câte propoziții?
c) Comentează modul de prezentare a textului: paragrafe, sublinieri pentru evidențiere.

GRAMATICA ȘI PUNCTUAȚIA

12. Semnele de punctuație reprezintă, în mare măsură, un auxiliar grafic al sintaxei. Ele au rolul de a despărți unitățile sintactice după raporturile stabilite între ele (părți de propoziție, propoziții, fraze), atrăgând atenția asupra intonației și a pauzelor corespunzătoare.

a) Care sunt semnele de punctuație din limba română?

b) Folosește-ți experiența de cititor pentru a răspunde la următoarele întrebări:
• ce semne de punctuație se pot pune la sfârșitul unei fraze și în ce condiții? • ce semne de punctuație se pot pune la sfârșitul unei propoziții și în ce condiții? • ce semne de punctuație pot apărea în interiorul unei propoziții?

c) Amintește-ți din anii trecuți regulile de punctuație care privesc:
• părțile de propoziție multiple (subiect multiplu, complement multiplu), realizate prin coordonare nemarcată prin cuvânt de legătură • substantivele în cazul vocativ • propozițiile coordonate prin juxtapunere • părțile de propoziție sau propozițiile coordonate prin cuvintele *dar, iar, însă, ci, deci, așadar* • cuvintele și propozițiile cu rol explicativ.

d) Corectează următoarele enunțuri, explicând alegerea ta:

În fiecare zi, ne întâlnim în același loc. Despre el, n-am aflat nimic. Aceasta este, pentru mine, cea mai importantă realizare. Voi veni și eu, dacă voi avea timp.

Ion, vine mâine. Vrea să cumpere, mere. Am dat-o, băiatului.

e) Cum influențează sensul enunțului prezența sau absența virgulei în situațiile alăturate?

f) Ce diferență este între următoarele enunțuri?

Nu o să vin! / Nu, o să vin! Cum scrii? / Cum? Scrii? Călin scrie. / Călin, scrie! Din cauza lui, Călin a greșit. / Din cauza lui Călin, a greșit. Nu plâng / Nu, plâng.

Scanned with OKEN Scanner

B. ACȚIUNI ȘI NARAȚIUNE

Scanned with OKEN Scanner

Amintiri din copilărie

de Ion Creangă

(fragment)

Într-o zi, pe-aproape de Sânt-Ilie, se îngrămădise, ca mai totdeauna, o mulțime de trebi pe capul mamei: niște sumani să-i scoată din stative; alții să-i nividească și să înceapă a-i țese din nou; un teanc de sumane croite, nalt până-n grindă, aștepta cusutul; peptănușii în laiță n-avea cine-i ținea de coadă; roata ședea în mijlocul casei, și canură toarsă nu era pentru bătătură! Ș-apoi, vorba ceea: „Nu ședea, că-ți șede norocul"; țevi de făcut la sucală; copil de țiță în albie, pe lângă alți vro cinci-șase, care așteptau să le faci demâncare. Treabă era acolo, nu încurcală; și încă se cerea degrabă, căci venea cu fuga iarmarocul de Fălticeni, care acela este ce este. Și mă scoală mama atunci mai dimineață decât alte dăți și-mi zice cu toată inima:

– Nică, dragul mamei! vezi că tată-tău e dus la coasă, căci se scutură ovăsul cela pe jos; și eu asemene nu-mi văd capul de trebi; tu mai lasă drumurile și stăi lângă mămuca, de-i fă țevi și leagănă copilul; c-apoi și eu ți-oi lua de la Fălticeni o pălăriuță cu tăsma ș-o curălușă de cele cu chimeriu, știi cole, ca pentru tine!

– Bine, mamă! dar, în gândul meu, numai eu știam.

Toate ca toatele, dar la cusut și sărăduit sumane și mai ales la roată, mă întreceam cu fetele cele mari din tors; și din astă pricină, răutăcioasa de Măriuca Săvucului, care, drept să vă spun, nu-mi era urâtă, făcea adeseori în ciuda mea și-mi bătea din pumni, poreclindu-mă „Ion Torcălău", cum îi zicea unui țigan din Vânători. Însă pentru asta tot îmi era dragă și torceam împreună cu dânsa, la umbra nucului lor, câte-o movilă de drugi de canură, de mă săruta mama, când i le arătam sara acasă. [...]

Dar când auzeam de legănat copilul, nu știu cum îmi venea; căci tocmai pe mine căzuse păcatul să fiu mai mare între frați. Însă ce era să faci când te roagă mama? Dar în ziua aceea, în care mă rugase ea, era un senin pe ceriu și așa de frumos și de cald afară, că-ți venea să te scalzi pe uscat, ca găinile. Văzând eu o vreme ca asta, am șparlit-o la baltă, cu gând rău asupra mamei, cât îmi era de mamă și de necăjită. Adevăr spun, căci Dumnezeu e deasupra! De la o vreme, mama, crezând că-s prin livadă undeva, iese afară și începe a striga, de da duhul dintr-însa: „Ioane! Ioane! Ioane! Ioane!" și Ion, pace! Văzând ea că nu dau răspuns de nicăiri, lasă toate în pământ și se ia după mine la baltă, unde știa că mă duc; și, când colo, mă vede tologit, cu pelea goală în năsip, cât mi ți-i gliganul; apoi, în picioare, țiind la urechi câte-o lespegioară ferbinte de la soare, cu argint printr-însele, și aci săream într-un picior, aci în celălalt, aci plecam capul în dreapta și la stânga, spuind cuvintele:

Auraș, păcuraș,
Scoate apa din urechi,
Că ți-oi da parale vechi;
Și ți-oi spăla cofele
Și ți-oi bate dobele!

După aceea zvârleam petrele, pe rând, în știoalna unde mă scăldam: una pentru Dumnezeu și una pentru dracul, făcând parte dreaptă la amundoi; apoi mai zvârleam câteva, de încuiam pe dracul în fundul știoalnei, cu bulbuci la gură; ș-apoi, huștiuliuc! și eu în știoalnă, de-a cufundul, să prind pe dracul de un picior, căci așa ni era obiceiul să facem la scăldat, de pe când Adam-Babadam. După asta, mă mai cufundam de trei ori la rând, pentru Tatăl, pentru Fiul și Duhul Sfânt, și înc-o dată, pentru Amin. Apoi mă trăgeam încetișor pe-o coastă, la marginea bălții, cât mi ți-i moronul, și mă uitam pe furiș cum se joacă apa cu picioruşele cele mândre ale unor fete ce ghileau pânza din susul meu. Mai frumos lucru nici că se mai poate, cred!

Toate aceste le privea biata mamă, uitată cu mânile subsuoară, cum e omul necăjit, de după

Scanned with OKEN Scanner

un dâmb din prund, aproape de mine. Dar eu n-o vedeam pe dânsa, căci eram în treabă. [...] Însă eu, în starea în care mă aflam, fiind cuprins de fericire, uitasem că mai trăiesc pe lume! În sfârşit, mama, cât era ea de tare de cap, de la o vreme pierde răbdarea şi vine tiptil, în vârful degetelor, pe la spatele mele, când mă uitam la fete, cum vă spun, îmi ie toate hainele frumuşel de pe mal şi mă lasă cu pielea goală în baltă, zicându-mi cu năduh:

– Îi veni tu acasă, coropcarule, dacă te-a răzbi foamea, ş-apoi atunci vom ave altă vorbă! Şi se tot duce.

Ei, ei! ce-i de făcut, Ioane? Fetele de la ghilit, care văzuse asta, numa-şi dau ghiont una alteia şi chicoteau pe socoteala mea, de răsuna prundul. Iară eu întram în pământ de ruşine, şi cât pe ce să mă înec, de ciudă ce-mi era. [...] De-aceea le-am lăsat şi eu pe fete să râdă, până li s-a duce gura la ureche şi, pândind vreme pe când şed ele plecate şi dau pânza în apă la ghilit, fac ţuşti! din baltă ş-o ieu la sănătoasa; şi aşa fugeam de tare pe prund, de săreau petrele, pe care le stârneam cu picioarele, cât mine de sus. Şi fuga, şi fuga, fără să mă mai uit în urmă, până ce dau între hudiţi, pe drumul care ducea la noi acasă. Dar nu merg pe drum, de ruşine să nu întâlnesc vrun om, ci sar în grădină la Costache şi merg tupiluş prin popuşoi; apoi într-o hudiţă, din hudiţă în grădină la Trăsnea, şi iar prin păpuşoi; şi când aproape să ies din grădină, mă simţesc cânii lui Trăsnea, şi la mine, să mă rupă [...] Ş-apoi numai asta mi-ar fi mai trebuit acum, cât eram de pricopsit! În sfârşit, după ce m-au lăsat cânii lui Trăsnea în pace, cum v-am spus, am sărit în răspintenele unui drum; de acolo, în grădină la noi, şi atunci mi s-a părut că mă aflu în sânul lui Dumnezeu. Şi merg eu acum fără păsare prin popuşoi, până în dreptul ogrăzii, şi mă uit pintre gard şi văd pe mama cum se da în vânt după trebi, când în casă, când afară; şi-mi era mai mare mila de dânsa, dar şi de pântecele meu cel stocit de apă încă îmi era milă. Vorba ceea: „Milă-mi e de tine, dar de mine mi se rupe inima de milă ce-mi este". Şi nemaiputând suferi foamea, încep a mărnăi ugilit pintre gard: „Mămucăi, iacătă-mă-s!" Ş-odată şi sar în ogradă, mă înfăţoşez dinaintea mamei, aşa chipos cum eram, îi apuc mâna cu sila, o sărut şi zic, scâncind: „Mamă, bate-mă, ucide-mă, spânzură-mă, fă ce ştii cu mine; numai dă-mi ceva de mâncare, că mor de foame!" Vorba ceea: „Golătatea încunjură, iară foamea dă de-a dreptul". Ea atunci, cum e mama cu bunătate, se uită galiş la mine şi zice oftând:

– Bine-ţi şede, coşcogeme coblizan, să umbli lela pe drumuri în halul acesta şi să mă laşi tocmai la vremea asta fără leac de ajutor! Hai de mănâncă, dar să ştii că mi te-ai lehămetit de la inimă; doar să te porţi de-acum tare bine, să mai fiu ceea ce-am fost pentru tine; dar nu ştiu, zău!

Şi, scurtă vorbă, văzând că m-am pus rău cu mama, îi giuruiesc eu că ce-am făcut n-oi mai face. Apoi umblu tot cu bineşorul pe lângă dânsa şi nu ies din cuvântul ei afară nici cu fapta, nici cu vorba, căci: „Vorba dulce mult aduce"; la trebi-s hărnicuţ cât se poate: derdicam şi măturam prin casă ca o fată mare, de n-avea mama grijă când se ducea undeva.

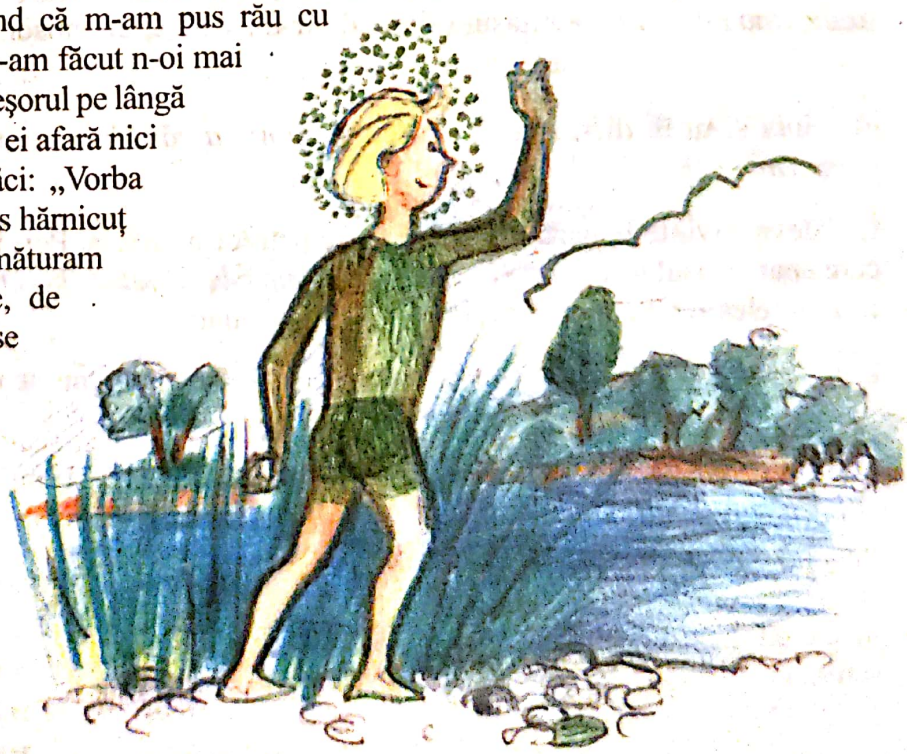

Scanned with OKEN Scanner

SĂ COMUNICĂM ORAL DESPRE TEXT

I. Când ai citit acest fragment, probabil că una dintre dificultăţile de înţelegere a fost prezenţa unor cuvinte rar folosite.

roata şedea în mijlocul casei şi ***canură toarsă nu era pentru bătătură***
peptănuşii în ***laiţă n-avea cine-i ţinea de coadă***
nişte ***sumani*** *să-i scoată din* ***stative***
alţi sumani să-i ***nividească***
ţevi de făcut la sucală

venea cu fuga ***iarmarocul*** *de Fălticeni*
în ***ştioalna*** *unde mă scăldam*
şi fuga ... până ce dau ***între hudiţi***
merg ***tupiluş prin popuşoi***

mă vede ***tologit,*** *cu pelea goală pe năsip, cât mi ţi-i* ***gliganul***
mă trăgeam încetişor pe-o coastă, la marginea bălţii, cât mi ţi-i ***moronul***
bine-ţi şede, coşcogeme ***coblizan***

a) Care dintre cuvintele subliniate în exemplele de mai sus îţi sunt cunoscute?

b) Cum explici frecvenţa în acest text a cuvintelor rar folosite?

c) Ai putea înţelege textul chiar şi fără a cunoaşte sensul acestor cuvinte?

d) Citind definiţiile următoare, îţi devin mai clare unele secvenţe din text?

canură = lână groasă şi scurtă folosită în ţesutul manual
stativ = război de ţesut manual
pieptănuş = unealtă pentru pieptănat lâna
roată = instrument folosit la torsul lânei
sucală = unealtă pentru depănatul lânei la războiul de ţesut manual
a depăna = a înfăşura firele dintr-un scul pe un mosor, pe o ţeavă etc. sau a face firele scul

e) Caută şi tu în dicţionar sensul cuvintelor: *a sărădui, a nividi, a ghili, laiţă, tăsma, chimeriu.*

f) Câteva cuvinte fixează locul în care se petrece acţiunea. Poţi înţelege, citind pasajele în care apar, sensul următoarelor cuvinte: *iarmaroc, ştioalnă, hudiţi, popuşoi*? Compară ceea ce ai înţeles cu definiţiile cuvintelor din dicţionar.

g) În unele situaţii, numele personajelor sunt asociate cu nume de animale:

gligan = porc mistreţ
moron (= morun) = peşte din familia sturionilor, cu corpul masiv, ajungând până la lungimea de 4 m.

Ce rol are această alăturare?

h) Ce cuvinte din text au următoarele sensuri?

..... = culcat, tolănit
..... = lungan, vlăjgan
..... = haiduc, hoţ de codru
..... = om înalt, voinic
..... = umilit, supus

Scanned with OKEN Scanner

i) Explică expresia *de pe când Adam Babadam.*

j) Printre cuvintele explicate până acum există unele cărora le cunoşteai deja sensul. Le-ai auzit vreodată, folosite de oamenii din localitatea în care locuieşti sau cu ocazia unor călătorii prin ţară? Fac parte din limba literară? Explică această situaţie.

k) Există în text şi alte cuvinte pe care nu le cunoşti? Caută-le în dicţionar.

l) Explică următoarele expresii, zicători şi proverbe:

Nu şedea, că-ţi şede norocul • *Ion, pace!* • *Milă-mi e de tine, dar de mine mi se rupe inima de milă ce-mi este* • *Vorba dulce mult aduce.*

II. Să parcurgem împreună textul, pentru a observa structura lui, modurile de expunere şi alternarea lor.

1. Textul citit este un fragment din opera literară *Amintiri din copilărie*. Ce alte fragmente îţi sunt cunoscute? Ai citit în întregime *Amintirile...*? Ce dificultăţi de lectură ai întâmpinat?

2. Cuvintele din acest text se referă la activităţile casnice obişnuite şi la modul cum se comportau şi vorbeau oamenii dintr-un sat moldovenesc, în secolul trecut. Putem să ne imaginăm, astfel, viaţa de altădată.

Prezintă pe scurt activitatea ţesutului manual în satul moldovenesc evocat, folosind cuvinte din text.

3. Întâmplarea povestită, oamenii şi locurile evocate reprezintă o amintire (din copilărie) a scriitorului.

a) Sunt amintiri din copilăria ta despre care ţi-ar face plăcere să vorbeşti?

b) De ce crezi că oamenii simt nevoia să vorbească „din amintiri"?

c) Ce cuvinte şi expresii din text dau impresia rememorării?

4. Fragmentul povesteşte o întâmplare: ce a păţit Nică, odată, vara, când a plecat la scăldat, călcându-şi cuvântul dat mamei.

a) Identifică în text cuvintele şi expresiile care fixează timpul şi locul acţiunii.

b) Ce ar fi trebuit Nică să facă acasă?

- *să facă ţevi*
- *să legene copilul*
- .....
- .....

Ce face la scăldat?

- *şade tologit pe năsip*
- *zvârle pietre în ştioalnă*
- .....
- .....

c) Dezvoltă ideile principale în aşa fel încât să realizezi rezumatul textului:

Într-o zi de vară, mama îi cere lui Nică s-o ajute la treabă. ❑ *Băiatul, care de obicei era foarte harnic, de această dată pleacă la baltă să se scalde.* ❑ *Nică se distrează la baltă timp de câteva ore.* ❑ *Mama vine după el la baltă şi îi ia hainele.* ❑ *Când îl răzbeşte foamea, Nică se întoarce ruşinat acasă şi îşi cere iertare.*

Scanned with OKEN Scanner

d) Care este diferența dintre rezumatul tău și fragmentul din opera literară *Amintiri din copilărie?*

e) Din când în când, cursul întâmplărilor este întrerupt de pasaje descriptive. Citește aceste pasaje.

f) Dacă fragmentul ar fi citit pe roluri, câte roluri ar exista? Al cui ar fi cel mai lung? Cum ai citi rolul lui Nică? Dar pe al mamei?

g) Rezumă dialogul dintre personaje. Se pierde ceva prin rezumare? Se câștigă ceva?

h) Comentează versurile rostite de Nică la baltă. (Recitește din manual cele învățate în capitolul despre „Literatura orală".)

I. Vom sistematiza acum observațiile făcute pe text.

1. Faptele, întâmplările, situațiile prezentate într-o operă literară constituie SUBIECTUL acelei opere. Pentru a-i trezi cititorului impresii și emoții, subiectul este organizat de autor într-un mod cât mai original. Modalitatea principală de organizare a subiectului este alternarea în text a MODURILOR DE EXPUNERE: **narațiunea, descrierea, dialogul**.

2. NARAȚIUNEA. Întâmplările prin care trece Nică nu sunt prezentate oricum, ci într-o anumită ordine, într-o succesiune logică, astfel încât cititorul să poată înțelege desfășurarea evenimentelor. Narațiunea este modul de expunere prin care **se relatează, într-o succesiune temporală, fapte și întâmplări**. Pentru ca un pasaj dintr-un text literar să poată fi numit **narativ**, el trebuie să conțină **acțiune, personaje** și să fie **expus de un narator**.

Prezentarea faptelor și a întâmplărilor care alcătuiesc **subiectul** operei literare se face, de obicei, într-o succesiune de **momente**:

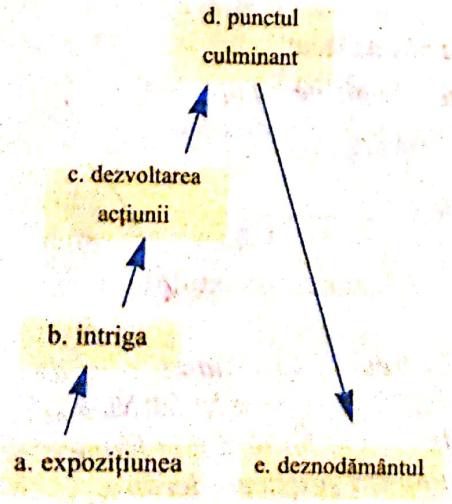

expoziționea – fixează locul și timpul acțiunii, prezintă personajele principale și situația în care se află;
(locul: acasă la Nică; timpul: o zi de vară, „pe-aproape de Sânt-Ilie"; personajele și situația lor: mama lui Nică este foarte ocupată cu treburile casei și îl roagă pe acesta s-o ajute)

intriga – marchează evenimentul care declanșează acțiunea;
(deși de obicei era harnic, de această dată, pentru că este foarte cald, Nică se hotărăște să plece pe ascuns la baltă, să se scalde)

dezvoltarea acțiunii – relatarea evenimentelor, urmând o anumită succesiune în timp și spațiu; este, de obicei, partea cea mai amplă a operei;
(Nică se amuză aruncând cu pietre în baltă, „una pentru Dumnezeu și una pentru dracul", apoi sărind în apă, după aceea se întinde pe marginea bălții și se uită pe furiș la niște fete care spălau pânză; observându-i lipsa de acasă, mama vine la baltă și îl privește de la distanță, necăjită; pierzându-și răbdarea, îi ia hainele și pleacă acasă)

Scanned with OKEN Scanner

punctul culminant – momentul de maximă intensitate în desfășurarea acțiunii, când personajul / personajele se află într-o situație dificilă, critică, din care nu se știe cum vor ieși;

(rămas gol pe marginea bălții, cu fetele care râdeau de el - „iară eu întram în pământ de rușine, și cât pe ce să mă înec, de ciudă ce-mi era" –, Nică pleacă acasă prin grădinile oamenilor, de teamă să nu se întâlnească pe drum cu cineva)

deznodământul – sfârșitul acțiunii și rezolvarea situației personajului / personajelor

(Nică își cere iertare, mama îl iartă, iar el redevine harnic).

3. DESCRIEREA este modul de expunere prin care **sunt prezentate caracteristicile unor obiecte** (locuri, situații, personaje etc.). Rolul descrierii într-un text literar este de a situa acțiunea și personajele, de a exprima în mod sugestiv atmosfera în care se desfășoară întâmplările, de a-l ajuta pe cititor să-și imagineze cum arată locurile și oamenii etc. Ca și narațiunea, descrierea este **realizată de narator**.

4. În textele literare, pasajele narative alternează cu cele descriptive. Între cele două moduri de expunere există câteva deosebiri importante:

ÎN NARAȚIUNE:	ÎN DESCRIERE:
● apar fapte și întâmplări, într-o anumită desfășurare în timp și spațiu;	● apar locuri (peisaje din natură, orașe, sate, case etc.) și personaje cu însușirile lor;
● predomină verbele de mișcare exprimând acțiuni;	● predomină substantivele, adjectivele și adverbele, care exprimă obiecte și particularitățile lor;
● accentul cade pe dinamismul întâmplărilor și pe succesiunea lor;	● accentul cade pe stări, aspecte, imagini și pe impresiile pe care le creează;
● lectura urmărește desfășurarea acțiunii, cititorul încercând să afle cât mai repede deznodământul	● lectura urmărește obiectele și legăturile dintre ele, cititorul încercând să-și închipuie, vizual sau auditiv, atmosfera descrisă

Pornind de la diferențele prezentate în tabelul de mai sus, identifică pasajele narative și pe cele descriptive din *Amintiri...* (fragmentul din manual).

5. DIALOGUL. Modul de expunere care **reproduce în mod direct cuvintele personajelor** se numește dialog. Prin folosirea dialogului, povestitorul își lasă personajele să se prezinte singure, cu modul lor de a vorbi, oferindu-i cititorului posibilitatea să le cunoască direct. Dialogul face textul mai viu și mai sugestiv.

Identifică dialogurile din fragmentul studiat și explică rolul lor în text. Ce aflăm despre personaje din modul lor de a se exprima?

Scanned with OKEN Scanner

VORBIREA DIRECTĂ. VORBIREA INDIRECTĂ

6. Există două procedee fundamentale de prezentare a cuvintelor cuiva: citarea / reproducerea lor în forma în care au fost rostite (VORBIREA DIRECTĂ), respectiv redarea / transpunerea lor de către narator (VORBIREA INDIRECTĂ). În scris, vorbirea directă este marcată prin linie de dialog sau prin ghilimele.

VORBIREA DIRECTĂ	VORBIREA INDIRECTĂ
Cadrul de comunicare: - nu apare povestitorul; - emiţătorul (persoana I, care vorbeşte: *eu, -mi*); - receptorul (persoana a II-a, căreia i se vorbeşte: *tu, tată-tău*); - adresare directă (substantive în vocativ: *Nică, dragul mamei*; verbe la imperativ: *stăi!, lasă!, fă!, vezi!*); - elementele din cadru: *ovăzul cela*	Cadrul de comunicare: - apare povestitorul; - emiţătorul trece la persoana a III-a *(mama, ea)*; - receptorul trece la persoana a III-a *(îl, -l)*; - nu apar forme de adresare directă. - *ovăzul* (în general)
Atitudinea vorbitorilor: afectivitate *(dragul, nu-mi văd capul de trebi, mai lasă drumurile, mămuca)*, propoziţii exclamative	Atitudinea vorbitorilor: se pierd elementele care indică afectivitatea (propoziţiile devin enunţiative, celelalte expresii dispar); poate apărea atitudinea povestitorului faţă de enunţul pe care îl reproduce *(dezmierdându-l, foarte)*
Construcţia: verbul de declaraţie *zice cu toată inima* este urmat de semnul „două puncte" şi de enunţul în vorbire directă, nelegat sintactic de verb	Construcţia: verbul de declaraţie este urmat de conjuncţie, iar propoziţia următoare este legată sintactic de verb (îi spune lui Nică să nu mai plece de acasă)

a) Identifică fragmente în vorbire directă din textul studiat şi transpune-le în vorbire indirectă. Explică modificările.

b) Corectează următoarele enunţuri:

A spus că să merg şi eu.
M-a întrebat că cine mai vine.
A mormăit că ce bine e aici.

c) Explică ambiguitatea enunţului:

I-a spus băiatului că ar trebui să plece.

Vorbirea directă a fiecărui personaj se marchează prin **linie de dialog** sau se reproduce în interiorul textului narativ în **ghilimele**. Rolul acestor semne de punctuaţie este de a distinge între planul naratorului şi planul personajelor.
După verbul de declaraţie care anunţă vorbirea directă se pun **două puncte**.

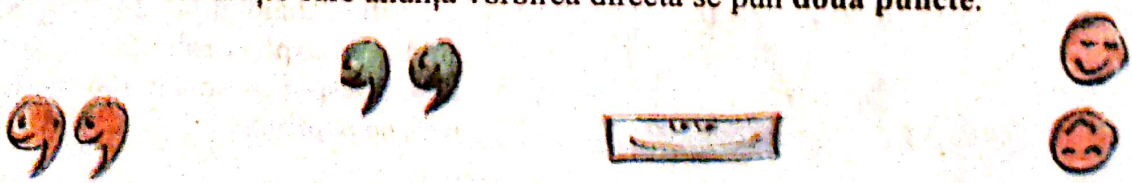

Scanned with OKEN Scanner

II. Comentariile şi compunerile pe care le faci pornind de la un text literar trebuie susţinute cu citate.

a) Scrie o compunere despre felul în care sunt folosite modurile de expunere în fragmentul din *Amintiri din copilărie*, pornind de la planul pe care ţi-l sugerăm mai jos:

Introducere:
- din ce operă face parte fragmentul studiat
- cine este personajul principal

Cuprins:
- relatarea pe scurt a acţiunii
- ce moduri de expunere sunt utilizate
- care este rolul naraţiunii
- cuvinte şi expresii care sugerează dinamismul acţiunii (verbe de mişcare, interjecţii, repetiţii)
- care este rolul descrierii (exemple de pasaje descriptive)
- care este rolul dialogului (exemple)

Încheiere:
- în ce fel alternarea modurilor de expunere creează o anumită impresie la lectură

b) Povesteşte oral o întâmplare cu haz din viaţa ta. Reprodu, în vorbire directă, cuvintele participanţilor la acea întâmplare.

c) Povesteşte conţinutul fragmentului din *Amintiri...*, arătând care sunt momentele subiectului. Introdu în textul tău, la locul potrivit, şi următoarele citate:

Treabă era acolo, nu încurcală ; era un senin pe ceriu şi aşa de frumos şi de cald afară, că-ţi venea să te scalzi pe uscat, ca găinile ; Mai frumos lucru nici că se mai poate, cred! ; şi când aproape să ies din grădină, mă simţesc cânii lui Trăsnea, şi la mine, să mă rupă ; derdicam şi măturam prin casă ca o fată mare .

Totalitatea cuvintelor dintr-o limbă formează VOCABULARUL (LEXICUL) acelei limbi. Vocabularul unei limbi poate fi imaginat ca o mulţime, asemenea mulţimilor matematice: mai multe elemente între care există anumite relaţii.

În *Amintiri din copilărie...* este reconstituită atmosfera satului moldovenesc în secolul al XIX-lea: locurile şi oamenii, cu obiceiurile şi modul lor specific de a vorbi. De aceea, unele dintre cuvinte sunt rare, vechi, cu circulaţie teritorială restrânsă, necunoscute nouă astăzi, deşi aparţin vocabularului limbii române.

Scanned with OKEN Scanner

VOCABULARUL FUNDAMENTAL (FONDUL LEXICAL PRINCIPAL, NUCLEUL VOCABULARULUI). MASA VOCABULARULUI

1. Nu toate cuvintele din limbă sunt la fel de frecvente, de cunoscute, de importante, de productive. De aceea, vocabularul poate fi reprezentat astfel:

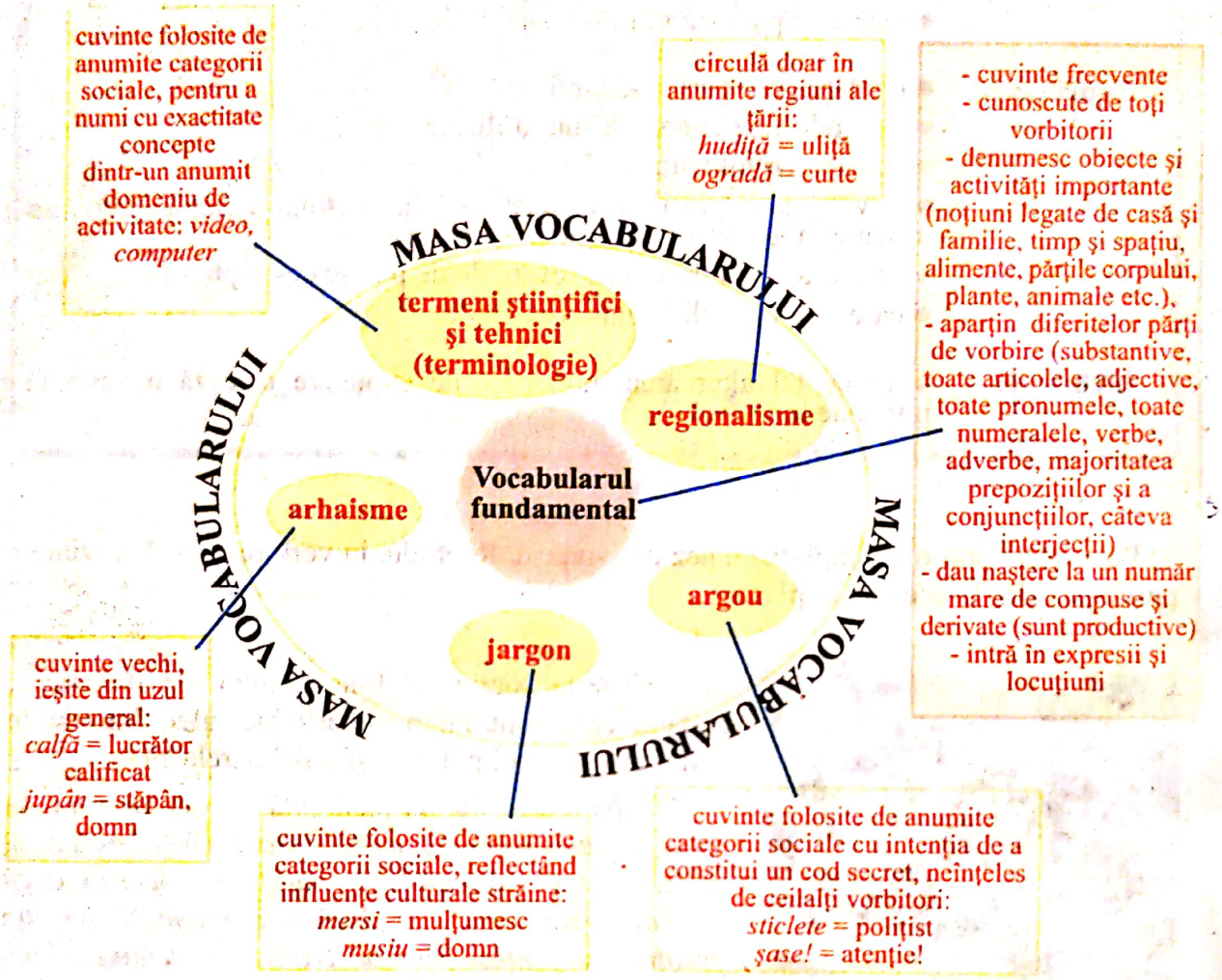

Citește cu atenție schema și definițiile de mai sus, apoi răspunde la următoarele întrebări:

a) Pe baza căror caracteristici se includ cuvintele în vocabularul fundamental (fondul lexical principal, nucleul vocabularului)?

b) Prin ce se aseamănă arhaismele și regionalismele? Prin ce se deosebesc?

c) Ce trăsătură comună au cuvintele de jargon, argou, termenii științifici și tehnici? Ce trăsătură diferențiatoare?

d) Este corectă următoarea afirmație: „Cuvintele care nu fac parte din fondul lexical principal aparțin uneia dintre următoarele categorii: arhaisme, regionalisme, termeni științifici și tehnici, argou, jargon"? Argumentează.

e) În care dintre categoriile amintite mai sus se încadrează cuvintele pe care le-am discutat în secțiunea *Să comunicăm oral despre text....*?

f) Extrage din primul paragraf al fragmentului *Amintiri...* reprodus în manual cuvintele din fondul lexical principal.

Scanned with OKEN Scanner

g) Recitește „formula magică" a copilului care vrea să-și scoată apa din urechi și extrage toate cuvintele din masa vocabularului (arhaismele, regionalisme etc.):

Auraș, păcuraș,
Scoate apa din urechi,
Că ți-oi da parale vechi;
Și ți-oi spăla cofele
Și ți-oi bate dobele!

h) Alcătuiește propoziții cu sinonime ale cuvântului *parale*.

i) Cuvântul *parale* are același sens în enunțurile următoare?

*....scoate apa din urechi/Că ți-oi da **parale** vechi...*
*Îți dau **parale** să-mi iei ceva de mâncare de la magazin.*
*Aș veni eu, dar n-am **parale**....*
*Să vedem câte **parale** îi face pielea...*

j) Comentează folosirea cuvintelor subliniate în contextele următoare:

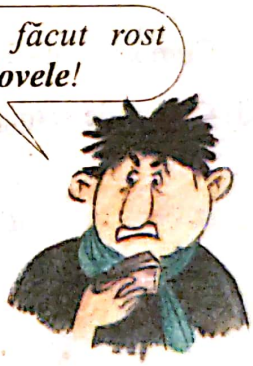

2. În timp, poziția pe care o ocupă cuvintele în cadrul vocabularului se poate schimba.

Cât de frecvente erau cuvintele următoare acum 50 de ani? Dar azi?

radio, patefon, calculator, computer, televizor, răcitor, frigider, congelator, miliție, poliție, trăsură, pager

ÎMBOGĂȚIREA VOCABULARULUI

3. Vocabularul oricărei limbi se îmbogățește în permanență prin apariția de noi cuvinte. Mijloacele de îmbogățire a vocabularului sunt:

Mijloace interne:
- derivarea
- compunerea
- schimbarea valorii gramaticale

Mijloace externe:
- împrumutul lexical

Scanned with OKEN Scanner

4. DERIVAREA. Este procedeul intern de formare de noi cuvinte prin ataşarea unui element lexical la un **cuvânt de bază**. Elementul ataşat înaintea bazei se numeşte **prefix.** Elementul ataşat la sfârşitul bazei se numeşte **sufix**. Cuvintele formate cu sufixe şi prefixe se numesc **cuvinte derivate.**

CUVÂNT =	(PREFIX) +	BAZĂ +	(SUFIX)
cititor		*citi*	*tor*
reciti	*re -*	*citi*	
florieteă		*floare*	*ieteă*

Derivare :
- cu prefixe
- cu sufixe
- cu prefixe şi sufixe simultan

a) Ce fel de derivat este fiecare dintre cuvintele de mai sus?

b) Cum s-au format următoarele cuvinte? *băieţoi, fetiţă, pădurar, ostaş, plângăreţ, macaragiu, rapidist, învăţător, săptămânal, valutar, buclucaş, moţat, locuibil, bărbătesc, auriu, mâncăcios, suitor, ghiocel, urechelniţă, bunătate, acreală, omenie, cerinţă, lungime, muntenism*

c) Cum se explică scrierea următoarelor cuvinte: *înnora, înnopta, înnobila, înnegri*?

d) Cuvintele următoare sunt derivate: *scrib, amabil, revistă*? Argumentează.

Unele cuvinte derivate se formează în mai multe etape:

judecătorie: 1) *judeca* (cuvânt de bază) + *-tor* (sufix) = *judecător*
2) *judecător* (cuvânt de bază) + *-ie* (sufix) = *judecătorie*

strămoşesc: 1) *stră-* (prefix) + *moş* (cuvânt de bază) = *strămoş*
2) *strămoş* (cuvânt de bază) + *-esc* (sufix) = *strămoşesc*

e) Prezintă, după modelul dat, etapele în care s-au format următoarele cuvinte: *nemilos, reîntregi, munteneşte.*

5. SUFIXELE şi PREFIXELE au sensuri generale, pe care le transferă asupra cuvintelor de-bază la care se ataşează.

SUFIXELE DIMINUTIVALE ataşate la o bază formează un cuvânt derivat care arată că obiectul denumit este mai mic sau este considerat de vorbitor mai mic decât obiectul denumit prin cuvântul de bază.

a) Citeşte următoarele cuvinte şi derivatele formate de la ele:

băiat	*băieţaş*
scaun	*scăunel*
carte	*cărticică*
pantof	*pantofior*
fată	*fetiţă*
pat	*pătuc*
picior	*picioruş*
masă	*măsuţă*
coş	*coşuleţ*

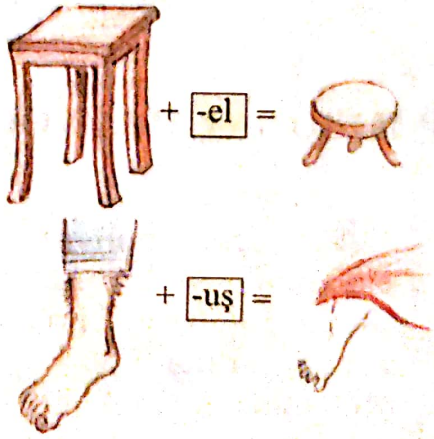

b) Analizează structura cuvintelor din lista de la exerciţiul a) şi extrage sufixele diminutivale.

Scanned with OKEN Scanner

c) Mai cunoşti şi alte diminutive ale cuvintelor de bază prezentate anterior?

d) Alcătuieşte alte două diminutive cu fiecare dintre sufixele diminutivale găsite.

e) Alcătuieşte diminutive de la următoarele adjective: *mic, puţin, singur, bun, drag* şi adverbe: *încet, bine, repede*

f) Ce rol au diminutivele în versurile *Auraş, păcuraş...*? Aminteşte-ţi ce rol au diminutivele în creaţia orală (populară).

SUFIXELE AUGMENTATIVE ataşate la o bază formează cuvinte derivate care arată că obiectul denumit este mai mare sau este considerat de vorbitor mai mare decât obiectul denumit de cuvântul de bază.

O casă foarte mică este o ***căsuţă*** (diminutiv).

O casă foarte mare este un ***căsoi*** (augmentativ).

g) Care dintre substantivele prezentate la exerciţiul **5** a) au augmentative?

h) Cu ce sufixe augmentative s-au format cuvintele următoare? *pietroi, lădoi, băieţandru, căţelandru, copilandru, flăcăiandru, puştan, grăsan, hoţoman, prostovan*

i) Alege un sufix augmentatativ, scrie 5 derivate şi alcătuieşte cu acestea un scurt text.

j) Ce valoare afectivă au derivatele formate cu sufixe augmentative?

k) Tu ce foloseşti mai frecvent în comunicarea cotidiană: diminutive sau augmentative?

6. COMPUNEREA este procedeul intern de formare a cuvintelor prin reunirea, într-o unitate nouă, a două sau mai multe cuvinte existente în limbă.

În funcţie de elementele care intră în alcătuirea noului cuvânt, putem să deosebim:

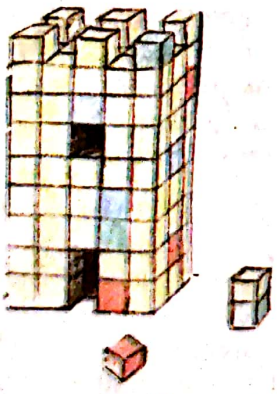

- compuse formate din două sau mai multe cuvinte *(Calea-Laptelui, Bucureşti-Nord, zgârie-brânză, Păsări-Lăţi-Lungilă, lasă-mă-să-te-las, untdelemn, totodată, fiecare)*
- compuse cu elemente savante de compunere *(ortografie, caligrafie)*
- compuse prin abreviere *(TVR, TAROM, NATO)*

Compusele formate din cuvinte existente în limbă prezintă diferite grade de sudură, care se reflectă în scriere: există cuvinte compuse prin alăturare cu grad mic de sudură (scrise separat) sau cu grad mai mare de sudură (scrise cu cratimă) şi există cuvinte compuse prin contopire (scrise într-un cuvânt). Prin compunere, rezultă o unitate lexicală nouă (= un cuvânt nou), al cărui sens este diferit de suma sensurilor individuale ale cuvintelor care îl compun.

Din punct de vedere gramatical, comportamentul cuvintelor compuse diferă în funcţie de gradul de sudură: unele primesc mărcile de flexiune pe ultimul cuvânt (*untdelemnului*), altele, pe primul cuvânt (*Gării de Nord, feţei de masă*).

Scanned with OKEN Scanner

Elementele savante de compunere sunt cuvinte de origine latină sau greacă ataşate unor serii largi de cuvinte, formând noi unităţi lexicale, al căror sens rezultă din însumarea sensului componentelor (*aerogară, autogară*).

Compusele prin abreviere sunt compusele rezultate din prescurtarea unor denumiri; prescurtarea se poate face în diverse feluri: se alege iniţiala fiecărui cuvânt (*CFR, SRL*), se aleg primele litere ale fiecărui cuvânt (*Impex* = import-export), de la unele cuvinte se păstrează în cadrul compusului iniţiala, de la altele, primele litere (*TAROM*).

a) Pe baza definiţiilor prezentate, stabileşte diferenţa dintre derivare şi compunere.

b) Extrage cuvintele compuse din ultimul paragraf al fragmentului prezentat din *Amintiri din copilărie* şi spune din ce părţi de vorbire sunt formate.

c) Enumeră denumiri geografice formate prin compunere.

d) Citeşte următoarea listă de compuse cu elemente savante; explică sensul fiecărui cuvânt, apoi alcătuieşte o listă a principalelor elemente savante de compunere din limba română, indicând sensul fiecăruia:

aşezate pe primul loc:

aerogară
autobiografie
autogară
biologie
geografie
hemogramă
hidrobicicletă
izotermă
macroparticulă
microfilm
monocrom
multiform
omofone, ***omo***grame
ortoepie, ***ortogra***fie
polisemie
pseudonim
telefon
telespectator
zoologie

aşezate pe al doilea loc:

centrifug
biologie
ortogramă
insecticid

e) Prezenţa compuselor prin abreviere în limbă este utilă? Compusele prin abreviere fac mai dificilă comunicarea?

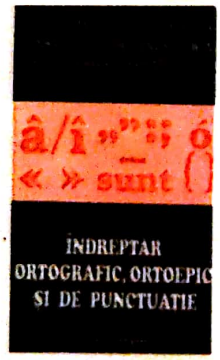

Cuvintele compuse prin abreviere din literele iniţiale ale unor cuvinte se scriu, facultativ, cu punct după fiecare iniţială. În acest caz, punctul este un semn ortografic.

C.D. = complement direct; C. ind. = complement indirect; C.C.M. = complement circumstanţial de mod; C.C.L. = complement circumstanţial de loc; C.C.T. = complement circumstanţial de timp.

Cuvintele compuse se scriu **cu cratimă** atunci când:

- sunt alcătuite din cuvinte întregi existente independent în limbă, care îşi păstrează individualitatea morfologică (*câini-lup, redactorului-şef, argintul-viu, prim-ministrului*);
- au aspectul unor scurte propoziţii (*du-te-vino, nu-mă-uita*);
- sunt formate dintr-un număr mare de termeni (*trei-fraţi-pătaţi*);
- au în componenţă prepoziţia *după* (*după-masă*);
- sunt substantive proprii nesudate (*Caraş-Severin, Ana-Maria, Baba-Cloanţa*);
- sunt formate din diverse părţi de vorbire care îşi păstrează individualitatea (*franco-italo-spaniol, aşa-numit, astă-seară, harcea-parcea, hodoronc-tronc*).

Când nu eşti sigur(ă) în privinţa scrierii unui cuvânt compus, caută-l într-un *Îndreptar ortografic* sau într-un *Dicţionar ortografic*.

7. SCHIMBAREA VALORII GRAMATICALE este procedeul intern de formare de noi cuvinte prin trecerea unui cuvânt de la o parte de vorbire la alta, fără sufixe sau prefixe. Trecând dintr-o clasă lexico-gramaticală în alta, cuvintele dobândesc particularitățile semantice, sintactice, morfologice ale clasei în care intră.

a) Amintește-ți din clasele anterioare definițiile părților de vorbire: substantivul • articolul • adjectivul • pronumele • numeralul • verbul • adverbul • prepoziția • conjuncția • interjecția. Pornind de la aceste definiții, stabilește ce părți de vorbire sunt cuvintele subliniate din următoarele enunțuri:

*El este **bătrân**. **Bătrânul** avea părul alb. **Of**, ce obosit sunt! Are **un of** la inimă. **Eu** sunt student. Anul acesta vom învăța despre **eul** liric. Are caiete **frumoase**. Scrie **frumos**. **Ziua** de vară este caldă. **Ziua** este foarte cald. El **a luminat** camera cu un bec. Camera **luminată** se vedea de departe.*

b) Argumentează-ți răspunsul de la punctul a) (gândește-te la definiția respectivei părți de vorbire, la funcția sintactică specifică, la flexiunea în raport cu anumite valori gramaticale).

c) Ce diferență este între schimbarea valorii gramaticale și derivare?

FAMILIA DE CUVINTE (FAMILIA LEXICALĂ)

casă, case, caselor, pe casă, casele

8. Totalitatea cuvintelor formate de la o bază prin derivare, compunere, schimbarea valorii gramaticale alcătuiește o FAMILIE DE CUVINTE (FAMILIE LEXICALĂ).

Cuvintele flexibile apar ca o mulțime de forme fixate în dicționare, prin convenție, cu forma considerată reprezentativă, forma-tip.

De exemplu: ***a dansa*** – *dansez, dansezi, dansează, am dansat, dansam, dansasem, voi dansa* etc.

În familia de cuvinte se înregistrează doar forma-tip a unui cuvânt, nu totalitatea formelor flexionare cu care cuvântul respectiv poate apărea în limbă (forme articulate, de gen, de caz, de mod, de timp, de număr, de persoană).

a) Stabilește care dintre următoarele cuvinte formează o familile lexicală:

casă, căscioară, castron, castel, acasă, căsoi, căsători, casnic, cascadă

Argumentează răspunsul.

b) Stabilește care dintre cuvintele următoare vor fi înregistrate în familia lexicală a cuvântului *alb* și care dintre ele reprezintă forme flexionare, neînregistrate, prin convenție, în familia lexicală: *albă, a albi, albesc, am albit*, adjectivul *albit, albeață*, substantivul *alb, albire, albiri, albirea, înălbirii, înălbi*. Explică ce criteriu ai folosit în stabilirea listei.

Scanned with OKEN Scanner

c) Alcătuieşte familia lexicală a cuvintelor următoare, stabilind modul de formare a fiecărui membru: *piatră, om, a avea, a fi, încet, greu, frumos, doi, vâj!*

$2\frac{1}{2}$

NEOLOGISMELE

9. NEOLOGISMELE sunt cuvinte apărute în limba română începând, în general, cu a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, ca urmare a orientării spre culturile occidentale (franceză, italiană, germană, engleză). Neologismele apărute în limba română sunt:

- **cuvinte împrumutate** din aceste limbi (şi adaptate la sistemul fonetic şi gramatical al limbii române)
- **cuvinte formate în limba română** din:
  - **cuvinte vechi**, cărora li s-au ataşat sufixe şi prefixe neologice sau elemente savante de compunere;
  - **cuvinte neologice** derivate cu sufixe şi prefixe vechi, existente în limbă.

a) Din ce categorie de neologisme fac parte următoarele cuvinte?

maşină, industrie, element, computer, a administra, manager, a calcula, a sponsoriza, elegant, esenţial, rapid, eventual, oltenism, contraindicat, exmatricula, extraşcolar, hipertensiune, interşcolar, postbelic, preşcolar, subgrupă, supracopertă, ultrascurt, nereprezentativ, lăudabil

Verifică-ţi răspunsul cu indicaţiile etimologice date în DEX.

b) Alege un text dintr-un manual de geografie, biologie, matematică sau fizică şi extrage 15 neologisme.

c) Alcătuieşte un text în care să apară 10 neologisme.

d) Scrie sinonimele neologice ale următoarelor cuvinte: *a asupri, a bănui, a se căi, a cere, a coti, a dărâma, a drege, a făgădui, a împărţi, a înainta, a închipui, a îngădui, a învinui, a nădăjdui, slovă, taină*

e) Scrie câte un sinonim pentru fiecare dintre următoarele neologisme: *similar, gri, inteligent, util, calm, necesar, etern, real, voiaj, onest, eroare,*

f) Care este sensul următoarelor neologisme? *picup, spicher, sandviş, out, a dribla, fault, hent, ofsaid, start, cow-boy, jazz, mass-media, show, stress, week-end, western*

apoziţie *s.f.* atribut substantival în cazul nominativ sau în acelaşi caz cu substantivul determinat. (< fr. *apposition*)
apreciá *vt.* 1. a evalua; a estima; a preţui. 2. a considera, a socoti. (< fr. *apprécier*)
apreciábil, -ă *adj.* considerabil. (< fr. *appréciable*)

Când nu eşti sigur(ă) de forma sau sensul unui neologism, verifică-l într-un dicţionar, preferabil un dicţionar de neologisme!

RELAȚII ÎNTRE CUVINTELE DIN VOCABULAR

10. Cuvintele care alcătuiesc vocabularul limbii intră în diverse relații. Deoarece orice cuvânt are o **formă** (reprezentată de învelișul său sonor) și un **sens** (conținutul pe care îl exprimă), cuvintele intră în relații care privesc forma și sensul.

a) Privește schema și observă în ce relații intră cuvintele prezentate:

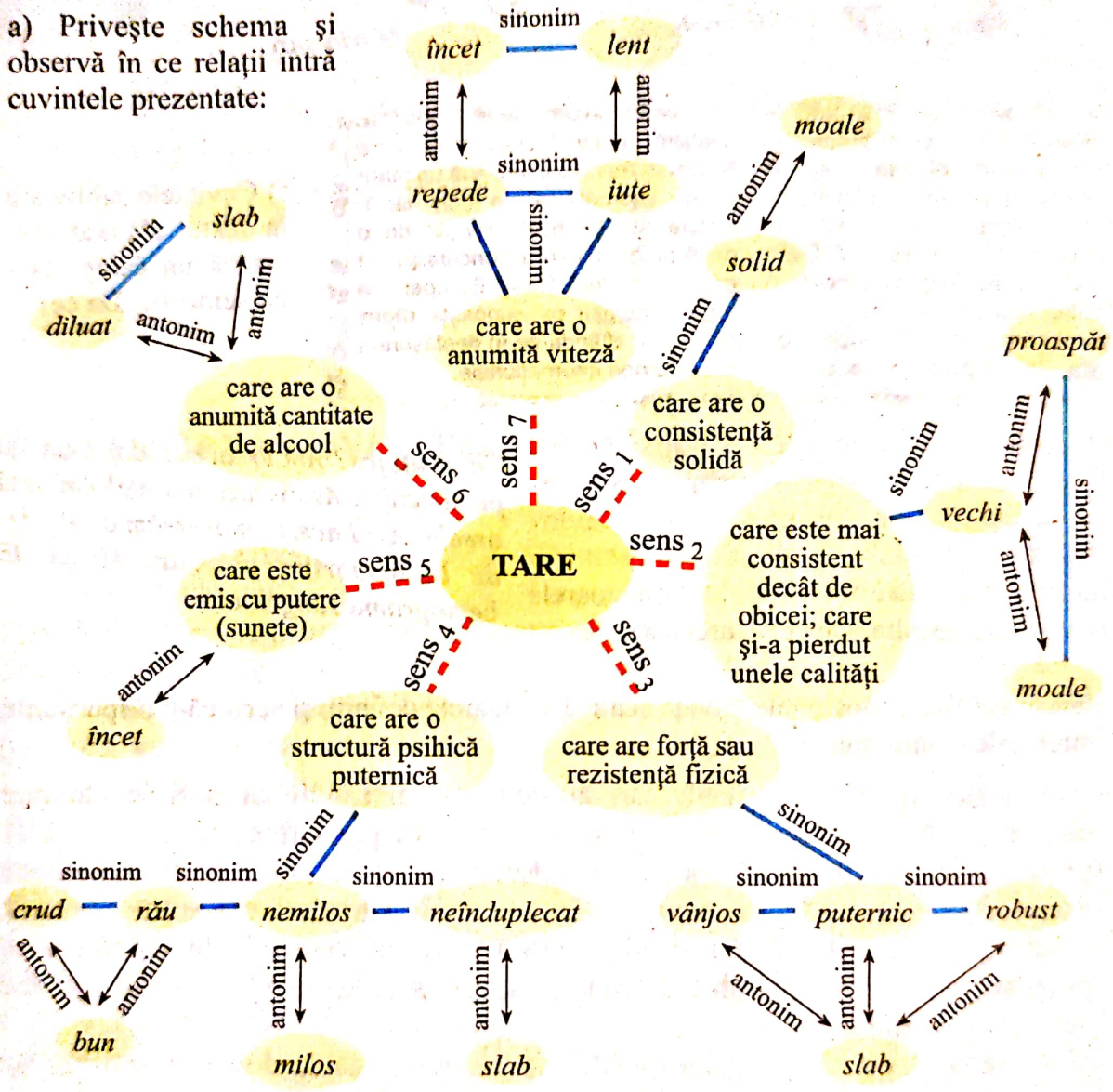

b) Definește cuvintele polisemantice, sinonimele, antonimele, omonimele.

c) Ce diferență este între polisemie și omonimie?

d) Citește următoarele perechi de cuvinte și încearcă să stabilești relația dintre ele:

enerva - inerva, calitate - caritate, fisă - fișă, scară - scală, cazual - cauzal, familial - familiar, preveni - proveni, prenume - pronume, solidar - solitar

Alcătuiește propoziții cu fiecare dintre aceste cuvinte.

Scanned with OKEN Scanner

e) Ce tip de relaţie prezintă enunţurile următoare?

În ce lună suntem?

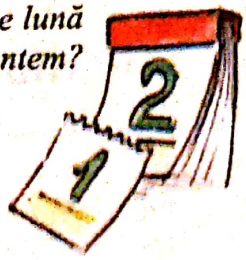

Maria pune sare.

A ieşit luna.

Maria sare.

Săptămâna viitoare programul sportiv internaţional este deosebit de bogat. În aceeaşi perioadă cu Jocurile Olimpice de iarnă din Japonia se va desfăşura şi Cupa Mondială de ski alpin, cu concursuri în Austria. Tot Japonia va găzdui un turneu internaţional de hochei pe gheaţă. În timp ce întreceri de atletism au loc în Germania şi în Rusia, în Australia continuă un mare turneu internaţional de tenis, iar în Franţa atenţia este reţinută de o nouă probă în cadrul concursului de cros şi de finala Cupei Europene la rugbi. Fotbalul nu cunoaşte răgaz nici iarna, aflându-se în desfăşurare două turnee internaţionale.

f) Cuvintele subliniate în textul alăturat formează un câmp lexico-semantic. De ce?

g) În comunicare, cuvintele nu apar izolat: ele se combină. Pentru a vorbi corect trebuie să cunoaştem sensul şi forma cuvintelor, dar, totodată, trebuie să fim atenţi la felul în care alăturăm cuvintele. Următoarele secvenţe sunt greşite. De ce? Corectează-le:

Coborâţi jos? Am urcat sus, dar n-am găsit pe nimeni.... Avansează înainte! Am otită la urechi. Anul acesta aniversăm o sută de ani de la dispariţia poetului. Mi-am făcut hemograma sângelui.

h) Pentru a-ţi fixa cunoştinţele, învaţă acum următoarele definiţii şi verifică-ţi răspunsurile la întrebările anterioare:

Cuvinte polisemantice = cuvinte care au două sau mai multe sensuri, legate între ele; între sensurile cuvintelor se stabileşte relaţia de polisemie.

Cuvinte sinonime = cuvinte cu forme diferite, dar cu înţeles identic sau foarte asemănător; cuvintele sinonime alcătuiesc serii sinonimice; între cuvintele sinonime se stabileşte relaţia de sinonimie; dacă respectivele cuvinte sunt polisemantice, atunci relaţia de sinonimie se stabileşte numai între anumite sensuri ale acelor cuvinte.

Cuvinte antonime = cuvinte cu forme diferite şi sens opus; două antonime formează o pereche antonimică; între cuvintele antonime se stabileşte relaţia de antonimie; dacă respectivele cuvinte sunt polisemantice, atunci relaţia de antonimie se stabileşte numai între anumite sensuri ale acelor cuvinte.

Cuvinte omonime = cuvinte cu aceeaşi formă şi sensuri total diferite; între cuvintele omonime se stabileşte relaţia de omonimie.

Cuvinte paronime = cuvinte cu formă apropiată şi cu sensuri total diferite; între cuvintele paronime se stabileşte relaţia de paronimie.

Pleonasm = construcţie greşită constând în alăturarea a două cuvinte (grupuri de cuvinte) sinonime.

Câmp lexico-semantic (câmp lexical / câmp semantic) = fragment de lexic, considerat izolat, care grupează cuvinte denumind obiecte şi fenomene înrudite (câmpul lexico-semantic al numelor de culori, câmpul lexico-semantic al numelor de rudenie, câmpul lexico-semantic al denumirilor de fenomene sonore etc.).

Scanned with OKEN Scanner

DICȚIONARELE

11. Cuvintele unei limbi se înregistrează în dicționare în ordine alfabetică. Dicționarele sunt instrumente de lucru la care trebuie să apelăm ori de câte ori nu cunoaștem forma sau sensul unui cuvânt. Există mai multe feluri de dicționare, în funcție de informațiile cuprinse. DICȚIONARUL EXPLICATIV, de exemplu, înregistrează sensul cuvintelor, dând, totodată, unele informații gramaticale și, facultativ, etimologice (privind originea cuvintelor).

Citește următorul **articol de dicționar** și observă ce informații cuprinde.

VOCABULAR, *vocabulare,* s.n. **1.** Totalitatea cuvintelor unei limbi; lexic. ✧ *Vocabular activ* = totalitatea cuvintelor folosite în mod efectiv de cineva în exprimare și care variază de la o categorie de vorbitori la alta. *Vocabular pasiv* = totalitatea cuvintelor specifice unei limbi pe care vorbitorii le înțeleg, dar nu le utilizează (decât accidental.). *Vocabular de bază* sau *fundamental* = fondul principal de cuvinte. *Vocabularul secundar* = masa vocabularului. [...] – Din fr. **vocabulaire,** lat. **vocabularium.**

DESPĂRȚIREA CUVINTELOR ÎN SILABE

12. La capătul rândului, când un cuvânt nu încape să fie scris întreg, se desparte în silabe. Cuvintele se despart în silabe pe baza a două tipuri de reguli: **reguli fonetice** (bazate pe pronunțare) și **reguli morfologice** (care au în vedere structura cuvintelor derivate și compuse). Regulile fonetice sunt generale, în timp ce regulile morfologice se aplică doar la derivate și compuse; în acest ultim caz, este preferabilă despărțirea pe baza regulilor morfologice, dar nu obligatorie.

REGULI FONETICE

1) VOCALĂ - VOCALĂ (*a-ici*)
2) VOCALĂ - DIFTONG / TRIFTONG (*no-uă, cre-ioa-ne*)
3) DIFTONG - DIFTONG (*ploa-ie*)
4) VOCALĂ / DIFTONG / TRIFTONG - CONSOANĂ / DIFTONG / TRIFTONG (*ca-să, doi-na, floa-rea*)
5) CONSOANĂ - CONSOANĂ (*as-ta*)
6) VOCALĂ - GRUP CONSONANTIC în care una dintre consoane este *l* sau *r* (*a-cru, a-tlet, a-fla* etc.)
7) CONSOANĂ - GRUP CONSONANTIC (*prin-tre, vâr-stă*)
8) GRUP CONSONANTIC - CONSOANĂ (*lpt, mpt, mpţ, ncş, nct, ndv, rct, rtf, stm: punc-taj, sculp-tor, jert-fă*)

REGULI MORFOLOGICE

Despărțirea în silabe respectă elementele care intră în alcătuirea cuvintelor derivate și compuse (*an-or-ga-nic, ne-sta-bil, de-spre, alt-un-de-va*).

a) Au fost reprezentate schematic, pentru a fi ușor memorate, principalele reguli fonetice de despărțire în silabe. Citește această schemă și exemplele, cu atenție, și formulează regulile în scris.

b) Cum se despart, conform regulii fonetice, exemplele date pentru ilustrarea regulilor morfologice?

c) Scrie pe caiet 10 cuvinte denumind obiecte din jurul tău și desparte-le în silabe.

Scanned with OKEN Scanner

D-l Goe...

de I. L. Caragiale

Ca să nu mai rămâie repetent şi anul acesta, mam'mare, mamiţica şi tanti Miţa au promis tânărului Goe să-l ducă-n Bucureşti de 10 Mai[1].

Puţin ne importă dacă aceste trei dame se hotărăsc a părăsi locul lor spre a veni în Capitală numai de hatârul fiului şi nepoţelului lor. Destul că foarte de dimineaţă, dumnealor, frumos gătite, împreună cu tânărul Goe, aşteaptă cu multă nerăbdare, pe peronul din urbea X, trenul accelerat care trebuie să le ducă la Bucureşti. Adevărul e că, dacă se hotărăşte cineva să asiste la o sărbătoare naţională aşa de importantă, trebuie s-o ia de dimineaţă. Trenul în care se vor sui ajunge în Gara de Nord la opt fără zece a. m. D. Goe este foarte impacient şi, cu un ton de comandă, zice încruntat:

— Mam'mare! de ce nu mai vine?... Eu vreau să vie!

— Vine, vine acuma, puişorul mamii! răspunde cucoana.

Şi sărută pe nepoţel; apoi îi potriveşte pălăria.

Tânărul Goe poartă un frumos costum de marinar, pălărie de paie, cu inscripţia pe pamblică: *le Formidable*[2], şi sub pamblică biletul de călătorie înfipt de tanti Miţa, că „aşa ţin bărbaţii biletul".

— Vezi ce bine-i şade lui – zice mam'mare – cu costumul de marinel?

— Mamiţo, nu ţi-am spus că nu se zice marinel?

— Da' cum?

— Marinal...

---

[1] Dată istorică, având o triplă semnificaţie: în 1866 a venit în România prinţul Carol şi a depus jurământul de domnitor; în 1877, a fost ratificată de Parlamentul României Declaraţia de independenţă, votată la 9 mai; în 1881, prinţul Carol a devenit rege – Carol I –, iar România, regat. O vreme, ziua de 10 Mai a fost sărbătoare naţională.

„10 Mai ne-o fi de-a pururi
Sfântă zi, căci ea ne-a dat
Domn puternic ţării noastre,
Libertate şi regat."

(George Coşbuc, *10 Mai*)

[2] În limba franceză, „formidabilul", „teribilul"; aici nume propriu dat unei nave (v. *canonieră*).

Scanned with OKEN Scanner

— Ei! ziceţi voi cum ştiţi; eu zic cum am apucat. Aşa se zicea pe vremea mea, când a ieşit întâi moda asta la copii – marinel.

— Vezi că sunteţi proaste amândouă? întrerupe tânărul Goe. Nu se zice nici marinal, nici marinel...

— Da' cum, procopsitule? întreabă tanti Miţa cu un zâmbet simpatic.

— Mariner...

— Apoi de! n-a învăţat toată lumea carte ca d-ta! zice mam'mare, şi iar sărută pe nepoţel şi iar îi potriveşte pălăria de mariner.

Dar nu e vreme de discuţii filologice: soseşte trenul – şi nu stă mult.

Trenul este plin... Dar, cu multă bunăvoinţă din partea unor tineri politicoşi, cari merg până la o staţie apropiată, se fac locuri pentru dame. Trenul a plecat... Mam'mare îşi face cruce, apoi aprinde o ţigară... Goe nu vrea să intre în cupeu; vrea să şadă în coridorul vagonului cu bărbaţii.

— Nu!... nu e voie să scoţi capul pe fereastră, mititelule! zice unul dintre tineri lui d. Goe, şi-l trage puţin înapoi.

— Ce treabă ai tu, urâtule? zice mititelul smucindu-se.

Şi după ce se strâmbă la urâtul, se spânzură iar cu amândouă mâinile de vergeaua de alamă şi scoate iar capul. Dar n-apucă să răspunză ceva urâtul, şi mititelul îşi retrage îngrozit capul gol înăuntru şi-ncepe să zbiere.

— Mamiţoo! mam'maree! tantii!

— Ce e? Ce e? sar cucoanele.

— Să oprească! zbiară şi mai tare Goe, bătând din picioare. Mi-a zburat pălăria! să oprească!!!

Tot într-un timp, iacătă conductorul intră să vază cine s-a suit de la staţia din urmă.

— Biletele, domnilor!

Cucoanele arată biletele dumnealor, explicând d-lui conductor de ce nu poate şi Goe să facă acelaşi lucru: fiindcă biletul era în pamblica pălăriei şi, dacă a zburat pălăria, fireşte c-a zburat cu pamblică şi cu bilet cu tot. Dar avea bilet...

— Parol! chiar eu l-am cumpărat! zice tanti Miţa.

Conductorul însă nu înţelege, pretinde bilet; dacă nu, la staţia apropiată, trebuie să-l dea jos pe d. Goe. Aşa scrie regulamentul: dacă un pasager n-are bilet şi nu declară că n-are bilet, i se ia o amendă de 7 lei şi 50 de bani, şi-l dă jos din tren la orice staţie.

— Dar noi n-am declaratără? strigă mamiţa.

— Ce e vinovat băiatul dacă i-a zburat pălăria? zice mam'mare.

— De ce-a scos capul pe fereastră? eu i-am spus să nu scoată capul pe fereastră! zice cu pică urâtul.

— Nu-i treaba dumitale! ce te-amesteci d-ta? zice tanti Miţa urâtului...

— Uite ce e, cucoană – zice conductorul – trebuie să plătiţi un bilet...

— Să mai plătim? n-am plătitără o dată?

— Şi pe dasupra un leu şi 25 de bani.

— Şi pe dasupra?...

— Vezi, dacă nu te-astâmperi? zice mamiţa, şi-l zguduie pe Goe de mână.

— Ce faci, soro? eşti nebună? nu ştii ce simţitor e? zice mam'mare.

Şi, apucându-l de mâna cealaltă, îl smuceşte de la mamiţa lui, tocmai când trenul, clănţănind din roate, trece la un macaz. Din smucitura lu' mam'mare într-un sens, combinată cu clătinătura vagonului în alt sens, rezultă că Goe îşi pierde un moment

Scanned with OKEN Scanner

centrul de gravitate şi se reazimă în nas de clanţa uşii de la cupeu. Goe începe să urle... În sfârşit, n-au ce să facă. Trebuie să se hotărască a plăti biletul pe care are să-l taie conductorul din carnetul lui. Păcat însă de pălărie!... Ce-o să facă d. Goe la Bucureşti cu capul gol? şi toate prăvăliile închise!... s-ar întreba oricine, care nu ştie câtă grije are mam'mare şi câtă prevedere. Cum era să plece băiatul numai cu pălăria de paie? Dacă se întâmplă să plouă, ori răcoare? Şi mam'mare scoate din săculeţul ei un beret tot din uniforma canonierii *le Formidable*.

— Te mai doare nasul, puişorule? întreabă mam'mare.

— Nu... răspunde Goe.

— Să moară mam'mare?

— Să moară!

— Ad', să-l pupe mam'mare, că trece!

Şi-l pupă în vârful nasului; apoi, aşezându-i frumos beretul:

— Parcă-i şade mai bine cu bereul[3]!... zice mam'mare scuipându-l să nu-l deoache, apoi îl sărută dulce.

— Cu ce nu-i şade lui bine? adaogă tanti Miţa, şi-l scuipă şi dumneaei şi-l sărută.

— Lasă-l încolo! că prea e nu ştiu cum!... Auzi d-ta! pălărie nouă şi biletul! zice mamiţa, prefăcându-se foarte supărată.

— Să fie el sănătos, să poarte mai bună! zice mam'mare.

Dar mamiţa adaogă:

— Da' pe mamiţica n-o pupi?

— Pe tine nu vreau! zice Goe cu humor.

— Aşa? zice mamiţa. Lasă!...şi-şi acopere ochii cu mâinile şi se face că plânge.

— Las' că ştiu eu că te prefaci! zice Goe.

— Ţi-ai găsit pe cine să-nşeli! zice mam'mare.

Mamiţa începe să râză; scoate din săculeţ ceva şi zice:

— Cine mă pupă... uite!... ciucalată!

Mamiţa pupă pe Goe, Goe pe mamiţa şi, luând bucata de ciucalată, iese iar în coridor.

— Puişorule, nu mai scoate capul pe fereastră!... E lucru mare, cât e de deştept! zice mam'mare.

— E ceva de speriat, parol! adaogă tanti Miţa.

Pe când Goe îşi mănâncă afară ciucalata, cocoanele se dau în vorbă de una, de alta... Trenul aleargă acuma de spre Crivina către Periş[4].

— Ia mai vezi ce face băiatul afară, mamiţo! zice mamiţa către mam'mare.

Mam'mare se ridică bătrâneşte şi se duce în coridor:

— Goe! puişorule! Goe! Goe!

Goe nicăieri.

— Vai de mine! ţipă cucoana, nu-i băiatul! Unde e băiatul!... s-a prăpădit băiatul!

Şi toate cucoanele sar...

— A căzut din tren băiatul! Ţaţo, mor!

---

[3] Pronunţie care imită limba franceză.

[4] Numele unor localităţi, gări între Ploieşti şi Bucureşti.

Scanned with OKEN Scanner

Dar deodată, cu tot zgomotul trenului, se aud bubuituri în uşa compartimentului unde nu intră decât o persoană.

— Goe! maică! acolo eşti?

— Da!

— Aide! zice mam'mare, ieşi odată! ne-ai speriat.

— Nu pot! zbiară Goe dinăuntru.

— De ce?... te doare la inimă?

— Nu! nu pot...

— E încuiat! zice mam'mare, vrând să deschidă pe dinafară.

— Nu pot deschide! zbiară Goe desperat.

— Vai de mine! îi vine rău băiatului înăuntru!

În sfârşit, iacată conductorul cu biletul: primeşte paralele şi liberează pe captiv, pe care toate trei cucoanele îl sărută dulce, ca şi cum l-ar revedea după o îndelungată absenţă. Şi mam'mare se hotărăşte să stea în coridor, pe un geamantan străin, să păzească pe Goe, să nu se mai întâmple ceva puişorului. Puişorul vede o linie de metal în colţul coridorului, care are la capătul de sus o maşină cu mâner. Se suie-n picioare pe geamantan, pune mâna pe mânerul maşinii şi începe să-l tragă.

— Şezi binişor, puişorule! să nu strici ceva! zice mam'mare.

Trenul îşi urmează drumul de la Periş cătră Buftea cu mare viteză. Dar pe la mijlocul kilometrului 24, deodată s-aude un şuier, apoi semnalul de alarmă, trei fluiere scurte, şi trenul se opreşte pe loc, producând o zguduitură puternică.

„Ce e? ce e?..." Toţi pasagerii sar înspăimântaţi la ferestre, la uşi, pe scări...

— Goe! puişorule! Goe! strigă tanti Miţa şi se repede afară din compartiment.

Goe este în coridor... De ce s-a oprit trenul?

Cineva, nu se ştie din ce vagon, a tras semnalul de alarmă. Din ce vagon?... Asta e uşor de constatat; manivela semnalului nu se poate trage decât rupându-se aţa înnodată şi cu nodul plumbuit. Personalul trenului umblă forfota, examinând roatele tamponate cu toată presiunea, aşa de tamponate că-i trebuie vreo zece minute mecanicului să-şi încarce iar pompa de aer comprimat şi să poată urni trenul din loc. În toată vremea asta, conductorii şi şeful trenului aleargă din vagon în vagon şi cercetează aparatele semnalelor de alarmă.

Cine poate ghici în ce vagon era ruptă aţa plumbuită şi răsturnată manivela? Ciudat! tocmai în vagonul de unde zburase mai adineauri pălăria marinerului! Cine? cine a tras manivela? Mam'mare doarme în fundul cupeului cu puişorul în braţe. Nu se poate şti cine a tras manivela.

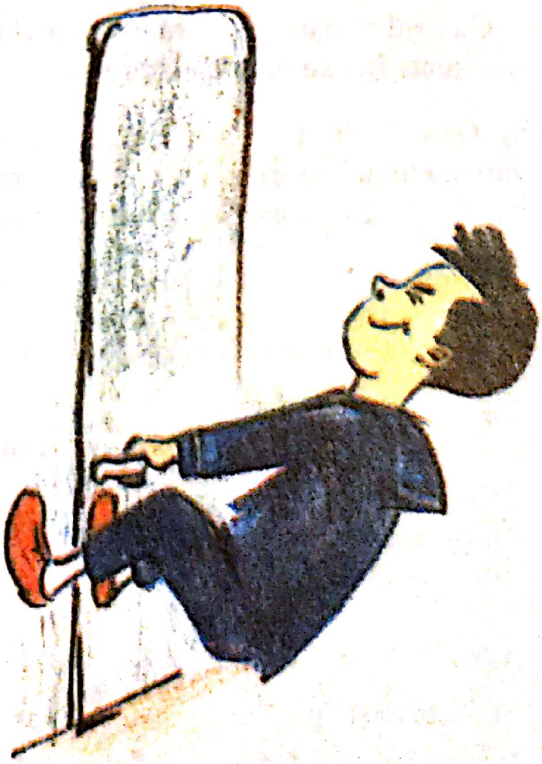

Trenul se porneşte în sfârşit, şi ajunge în Bucureşti cu o întârziere de câteva minute. Toată lumea coboară. Mam'mare aşază frumuşel beretul lui Goe, îl scuipă pe puişor să nu-l deoache, îl întreabă dacă-l mai doare nasul şi-l sărută dulce.

Apoi cucoanele se suie cu puişorul în trăsură şi pornesc în oraş:

— La bulivar, birjar! la bulivar!...

Scanned with OKEN Scanner

I. Dintre cuvintele prin intermediul cărora personajele sunt aduse în fața cititorului, unele îți sunt, poate, mai puțin cunoscute.

aer comprimat = aer cu presiunea mai mare decât presiunea atmosferică
a.m. = *antemeridian*, înainte de amiază
bulivar = bulevard
canonieră = navă mică din serviciile de pază a coastelor și fluviilor
conductor = funcționar de la calea ferată care controlează biletul și supraveghează vagoanele și călătorii
cupeu = trăsură; aici: compartiment
damă = doamnă
filologic = care se referă la studiul limbii
gravitate = aici: gravitație, adică atracția magnetică a Pământului
hatâr = favoare
inimă = aici: burtă
puțin ne importă = nu are importanță, puțin ne interesează
macaz = schimbător de linie de cale ferată
parol = pe cuvânt
procopsit = aici: înzestrat
urbe = oraș

1. Așază cuvintele de mai sus pe coloane, după modelul următor:

Arhaism	Neologism	Familiar și popular	Jargon	Tehnic, științific
hatâr	*conductor*	*inimă*	*parol*	*a.m.*

2. Unele cuvinte din text sunt folosite cu o variantă care nu aparține limbii literare, corecte:

a) Cunoști varianta literară a cuvintelor subliniate în exemplele alăturate?

*Mam'mare spune **marinel.***
*Mamițica spune **marinal.***
*Goe spune **mariner.***

b) Găsește în text alte cuvinte folosite cu variantele neliterare și precizează forma corectă, normată consultând ÎOOP (= *Îndreptarul ortografic, ortoepic și de punctuație).*

3. a) Citește următoarele propoziții. Ce sens are verbul *a veni*?

• *Goe, nerăbdător, așteaptă **să vină** trenul.* • *Mam'mare, mamițica și tanti Mița îl admiră pe Goe: pălăria îi **vine** bine!* • *Tanti Mița îi **vine** lui Goe mătușă.* • *Lui Goe îi **vine** să scoată capul pe fereastră.* • *Conductorul **vine** să ceară biletele.* • *Cum **vine** asta? întreabă conductorul.* • *Doamnele așteaptă să vadă ce stație **vine** după Crivina.*

b) Alcătuiește propoziții care să exprime diferitele sensuri ale următoarelor verbe:
• *a lua* • *a sări* • *a ajunge* • *a face* • *a apuca.*

Scanned with OKEN Scanner

4. *Mam'mare pronunță cum* ***a apucat.*** Alcătuiește propoziții cu sinonimele verbului *a apuca.*

5. Există în text cuvinte și expresii care îl caracterizează pe Goe. Găsește antonimele acestora:

→ *simțitor* ..... ←
→ *repetent* ..... ←
→ *pricopsit* ..... ←
→ *mititel* ..... ←
→ *cu humor* ..... ←
→ *îi șade bine* ..... ←

6. *Tânărul Goe* ***poartă*** *un frumos costum de marinar. Mam'mare îl* ***pupă*** *și îl scuipă să nu îl deoache.*

Ce sensuri au aici cuvintele subliniate? Ce omonime pot avea?

7. Alege varianta corectă:

Goe își pierde pentru moment ***centrul de gravitate / gravitație.***
Goe vorbește cu ***gravitate / gravitație.***

Alcătuiește și alte propoziții pentru a ilustra diferența dintre cele două cuvinte.

II. Să discutăm despre text, pentru a reține cu exactitate momentele subiectului și pentru a înțelege comportamentul și cuvintele personajelor.

1. Goe este un personaj foarte activ. El își găsește tot timpul ceva de făcut.

CE FACE GOE?	CITATUL din text:
.....	.....
.....	.....

a) Recitește rapid textul pentru a completa tabelul de mai sus.

b) Pune în ordinea în care apar în text următoarele propoziții și fraze:

❑ *Trenul aleargă acum de spre Crivina către Periș.* ❑ *Ce-o să facă d. Goe la București cu capul gol?* ❑ *Trenul în care se vor sui ajunge în Gara de Nord la opt fără zece a.m.* ❑ *Biletele, domnilor!* ❑ *Goe nu vrea să intre în cupeu.* ❑ *Te mai doare nasul, puișorule?* ❑ *Nu-i treaba dumitale! Ce te-amesteci d-ta?* ❑ *Trenul își urmează drumul de la Periș către Buftea cu mare viteză.* ❑ *Goe este în coridor... De ce s-a oprit trenul?* ❑ *Parcă-i șade mai bine cu bereul!*

c) Care dintre următoarele propoziții sunt adevărate? Care sunt false? Reformulează propozițiile false pentru a le face adevărate:

❑ *Acțiunea începe cu momentul în care personajul se urcă în tren.* ❑ *Când i-a zburat beretul, Goe se afla în compartiment.* ❑ *Cucoanele stăteau în compartiment.* ❑ *Goe s-a încuiat într-un compartiment în care nu era nimeni.* ❑ *Mam'mare a stat cu Goe pe culoar, lângă geamantanele călătorilor.* ❑ *Au ajuns în cele din urmă la Periș.*

Scanned with OKEN Scanner

d) Precizează spațiul, timpul, precum și momentele subiectului din schița *D-l Goe...*

2. Personajul principal este D-l Goe. El este înconjurat de celelalte personaje, secundare: „mam'mare", „tanti Mița", „mamița", „urâtul", „conductorul".

a) Privește cum ni-l imaginăm pe D-l Goe noi, autorii manualului. Tu cum ți-l imaginezi? Argumentează-ți opțiunea din desenul pe care îl vei realiza!

b) Ce elemente din text justifică cuvântul de adresare „D-l"? Dar „puișorul"? Ce îți sugerează numele „Goe"?

c) Tu semeni cu Goe? ☐ mult ☐ puțin ☐ deloc

Argumentează-ți răspunsul.

d) Extrage din textul schiței *D-l Goe...* fragmentele în care I. L. Caragiale realizează portretul personajului principal. Completează pe caiet tabelul:

CITATUL din text:	Ce CONCLUZII se pot formula?
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....

e) Extrage din text, într-un tabel asemănător, cuvintele prin care sunt prezentate cititorului personajele secundare.

3. Personajele sunt aduse în fața cititorilor prin intermediul dialogului.

a) Citește fragmentele dialogate dintre

Goe și
„mam'mare"
„mamița"
„tanti Mița"
„urâtul"

b) Citește fragmentele de dialog dintre personajele secundare.

c) În ce momente ale narațiunii apar aceste dialoguri?

d) Noi, autorii manualului, suntem de părere că tânărul Goe este un copil obraznic și prost crescut. Mam'mare zice că băiatul „e simțitor". Ar putea exista cititori care să îl considere pe Goe un băiețel cu umor, simpatic și amuzant. Tu ce părere ai?

e) A procedat bine „conductorul" că le-a obligat pe cele trei doamne să plătească încă o dată biletul? Formați două grupuri. Încercați, cu argumente, să-i convingeți pe cei din grupul opus de justețea punctului vostru de vedere.

Scanned with OKEN Scanner

4. Situațiile din text și personajele sunt prezentate uneori cu umor, alteori cu ironie.

a) Găsește în text elemente de umor.

b) Găsește în text pasajele în care naratorul își ironizează personajul principal.

UMORUL
Stare de spirit care caută în realitatea înconjurătoare aspectele plăcute, amuzante sau transformă în aspecte plăcute situații obișnuite.

IRONIA
Mod de a lua în râs, de a dezaproba, de a critica, uneori tăios, pe cineva pentru defectele și nereușitele sale. Se bazează pe contrastul dintre sensul propriu-zis al cuvintelor și sensul pe care autorul intenționează să îl sugereze.

5. În text apar toate cele trei moduri de expunere:

- NARAȚIUNEA
- DESCRIEREA
- DIALOGUL

a) Identifică aceste moduri de expunere, citind fragmentele corespunzătoare.
b) Cu ce scop sunt folosite de autor cele trei moduri de expunere?

I. Ne vom putea organiza mai bine ideile cunoscând câteva aspecte teoretice.

1. Orice **carte** are un AUTOR. Unele cărți închid între coperte opere literare. În orice **text al unei opere literare în proză** există un NARATOR. Autorul nu trebuie confundat cu naratorul.

■ AUTORUL este o persoană reală, „în carne și oase", care există sau a existat la un moment dat. Autorul este cel care scrie o operă literară și o publică sub formă de carte. Numele lui este trecut pe copertă; de multe ori, la începutul cărții, pe spatele ei sau pe supracopertă, îi este publicată și fotografia, îi putem cunoaște câteva date biografice etc.

Citește fișa biobibliografică a lui I. L. Caragiale de la sfârșitul acestui manual.

■ NARATORUL e inventat o dată cu textul: este o „voce" căreia autorul îi încredințează misiunea de a povesti faptele, de a descrie locurile și personajele. În orice operă literară în proză, întâmplările, reale sau imaginare, sunt povestite.

Scanned with OKEN Scanner

relatate de un narator. Cititorul are impresia, pe măsură ce citește, că există „cineva", „o voce" care îi spune totul: ce se întâmplă, cum sunt personajele, care este locul acțiunii...

Această voce imaginară poate căpăta în text diverse forme:

- Narațiunea la persoana a III-a, când naratorul pare a ști totul, a fi văzut totul; el povestește întâmplările, descrie personajele și locurile etc., fără a fi prezent în acțiune, ca în schița *D-l Goe...* :

*Ca **să nu** mai **rămâie** repetent și anul acesta, mam'mare, mamițica și tanti Mița **au promis** tânărului Goe **să-l ducă**-n București de 10 Mai. Puțin ne importă dacă aceste trei dame **se hotărăsc** a părăsi locul lor spre a veni în Capitală numai de hatârul fiului și nepoțelului lor. Destul că foarte de dimineață, dumnealor, frumos gătite, împreună cu tânărul Goe, **așteaptă** cu multă nerăbdare, pe peronul din urbea X, trenul accelerat care trebuie să le ducă la București.*

a) Care este subiectul verbelor subliniate? b) Ce elemente asigură coerența textului?

- Narațiunea la persoana I, când naratorul este și participant la acțiune (personaj); în acest caz, el spune numai ce vede și aude, povestește doar întâmplările la care asistă, ca în schița *Vizită* de I. L. Caragiale:

*M-am **dus** la Sf. Ion **să fac** o vizită doamnei Maria Popescu, o veche prietenă, ca s-o **felicit** pentru onomastica unicului său fiu, Ionel Popescu, un copilaș foarte drăguț de vreo opt anișori. **N-am voit să merg** cu mâna goală și **i-am dus** băiețelului o minge foarte mare de cauciuc și foarte elastică. Atențiunea **mea** a făcut mare plăcere amicei **mele** și mai ales copilului, pe care **l-am găsit** îmbrăcat ca maior de roșiori în uniformă de mare ținută.*

c) Cine „vorbește" în acest text: ❑ autorul ❑ naratorul?

Înainte de a răspunde, observă cuvintele subliniate și recitește explicațiile de la **1**.

- Uneori, naratorul „se ascunde" în spatele personajelor, pe care le lasă să acționeze și să vorbească singure.

Citește cu atenție exemplele de mai jos, extrase din schițele *D-l Goe...* și, respectiv, *Vizită* de I. L. Caragiale:

*— Dar noi n-am declaratără? **strigă mamița.***
*— Ce e vinovat băiatul dacă i-a zburat pălăria? **zice mam'mare.***
*— De ce-a scos capul pe fereastră? eu i-am spus să nu scoată capul pe fereastră! **zice cu pică urâtul.***
*— Nu-i treaba dumitale! ce te-amesteci d-ta? **zice tanti Mița urâtului...***

*— A! **zic eu,** și dumnealui?*
— Da, da, dumnealui! să-l vezi ce caraghios e cu țigara-n gură, să te prăpădești de râs, ca un om mare...
.....
*— A! asta nu e bine, domnule maior, **zic eu;** tutunul este o otravă.*
*— Da tu de ce tragi? **mă-ntrerupe maiorul lucrând cu lingura în cheseaua de dulceață.***

d) Cine „rostește" cuvintele subliniate?

e) Ce diferență este între acestea și restul textului? Ce diferență este între primul și al doilea fragment?

Scanned with OKEN Scanner

■ Autorul şi naratorul intră în relaţie cu CITITORUL. Naratorul îi vorbeşte cititorului, ajutându-l să-şi imagineze evenimentele, să trăiască experienţe şi emoţii artistice alături de el. Autorul aşteaptă de la cititor ca acesta din urmă să-i citească opera şi să o evalueze.

AUTORUL:
- există în afara textului
- imaginează evenimente
- creează personaje, inclusiv pe narator
- scrie opera literară

NARATORUL:
- există numai în text
- este ipostaza literară a autorului real
- povesteşte evenimente
- descrie personaje
- explică sensul evenimentelor

CITITORUL:
- există atât la nivelul textului, cât şi în afara lui, în realitate
- descifrează textul operei literare
- înţelege textul operei literare
- evaluează opera literară

fişă **2.** *D-l Goe...* de I. L. Caragiale este o SCHIŢĂ:

- specie literară în proză
- dimensiuni reduse
- limitată în timp şi spaţiu: surprinde un moment din viaţa unui personaj
- acţiune simplă
- număr mic de personaje
- caracterizări succinte

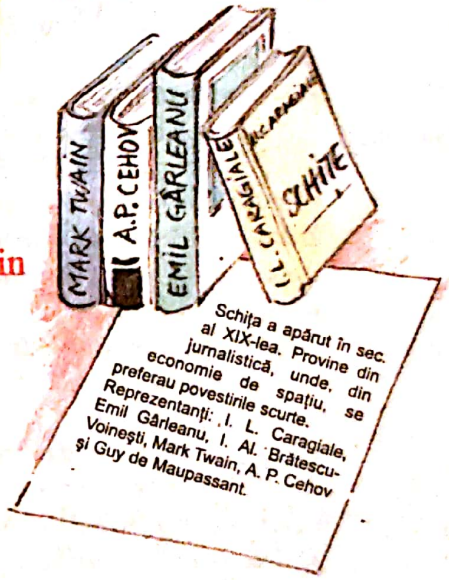

Pornind de la trăsăturile schiţei punctate mai sus, scrie un text cu titlul *Schiţa*.

II. În cele ce urmează, îţi prezentăm un posibil mod de a comenta o operă literară, rezultat al lecturii textului şi al reflecţiilor noastre, ale autorilor, pe marginea lui. Alăturat, în partea stângă a paginii, prezentăm planul de la care am pornit.

„D-l Goe..." de I. L. Caragiale

INTRODUCERE
Autorul, opera

I.L. Caragiale, cel mai important dramaturg român, este şi autorul unor opere în proză de mici dimensiuni, cu personaje puţine şi acţiune redusă în timp, inspirate din viaţa unei categorii sociale: mica burghezie de la sfârşitul secolului trecut. Este vorba despre ciclul de „Schiţe", din care face parte şi „D-l Goe...".

CUPRINS
- Subiectul operei literare
- Modurile de expunere şi rolul lor în cadrul operei literare:

Naratorul prezintă întâmplările prin care Goe, un copil răsfăţat, trece pe durata unei călătorii cu trenul la Bucureşti. Modurile de expunere folosite stabilesc succesiunea evenimentelor în timp şi în spaţiu şi scot în evidenţă, direct sau indirect, trăsăturile personajelor. Naraţiunea simplă, redusă la minimum, fixează spaţiul (trenul care merge de la gara din urbea X spre Bucureşti) şi timpul (durata călătoriei).

Scanned with OKEN Scanner

– narațiunea: funcții

Atenția cititorului este captată de evenimentele prin care trece Goe: își pierde pălăria în a cărei „pamblică" se află biletul de tren, se încuie în toaletă, trage semnalul de alarmă și provoacă oprirea trenului. Personajul principal este caracterizat în mod indirect: un copil răsfățat, obraznic, neascultător și needucat, pe care cele trei femei, contrazicându-se între ele, se dovedesc incapabile să-l educe. Ele însele lipsite de educație, personajele feminine ale schiței văd în faptele lui Goe doveți ale deșteptăciunii „puișorului" și îl răsplătesc cu „ciucalată". Neastâmpărat, Goe nu știe și nu este învățat să se comporte în societate. Mam'mare greșește și ea când se preface că doarme cu „puișorul în brațe", după ce acesta provocase agitație în tren prin tragerea semnalului de alarmă.

– descrierea: funcții

Cu ajutorul descrierii se face, la început, portretul exterior al personajelor: „cele trei dame" sunt „frumos gătite", iar „tânărul Goe poartă un frumos costum de marinar, pălărie de paie, cu inscripția pe pamblică: le Formidable, și sub pamblică biletul de călătorie înfipt de tanti Mița". Pe parcursul acțiunii, în propoziții sau expresii scurte, susținute de un mare număr de verbe, este descrisă atmosfera din tren și sunt prezentate personajele episodice. Cele trei femei au un comportament și un limbaj asemănător. Autorul insistă asupra contrastului dintre ceea ce vor ele să pară (persoane educate și cultivate) și ceea ce sunt cu adevărat: persoane lipsite de educație și incapabile să-i ofere lui Goe un model de comportament civilizat. Atitudinea față de copil se conturează în frazele scurte prin care naratorul le descrie gesturile neadecvate după fiecare nouă poznă a „puișorului": „sărută pe nepoțel", „îi potrivește pălăria", „îl pupă în vârful nasului", „îl sărută dulce" etc.

– dialogul: funcții

Modul de expunere cel mai mult folosit este însă dialogul, din care rezultă, în mod direct și expresiv, trăsăturile de caracter ale personajelor, moravurile, educația lor. Goe vorbește „pe un ton de comandă", își dovedește lipsa de educație prin felul cum se adresează celorlalte personaje: mamei și bunicii le spune că sunt „proaste amândouă", iar tânărului din tren i se adresează cu „urâtule". Atitudinea lui este încurajată însă de faptul că femeile se amuză și îl admiră pentru tot ce face, așa cum sugerează schimbul de replici între „mam'mare" și copil: „– Să moară mam'mare? – Să moară!", „Ad' să-l pupe mam'mare, că trece!". Frecvente sunt exclamațiile admirative ale celor trei femei. Rostită după o nouă obrăznicie a lui Goe, o frază ca „E lucru mare, cât e de deștept!" stârnește râsul; de asemenea, și cuvintele franțuzești folosite pentru a-i impresiona pe alții, dar pronunțate greșit („parol", „bulivar") sau „discuția filologică" privind forma corectă a cuvântului „marinar". În ciuda dorinței lor de a părea cultivate, cele trei femei se trădează tocmai prin limbajul pe care-l folosesc. Când se adresează una celeilalte rostesc formule specifice lumii mahalalelor de la sfârșitul secolului trecut: „soro", „fato", „mamițo", „ești nebună". Cu tânărul de pe coridor tanti Mița vorbește la fel de nepoliticos ca și Goe, iar cu „conductorul" se ceartă toate trei în același limbaj arțăgos, presărat cu greșeli (folosesc forme cum ar fi „declaratără", „plătitără"). Pe lângă faptul că are un rol important în caracterizarea personajelor, dialogul pune în evidență dinamismul și autenticitatea schiței; reproducând vorbirea directă a personajelor, naratorul creează impresia că totul este real, ca și cum s-ar desfășura pe o scenă, în fața unui spectator.

• ironia, umorul

Întâmplările și personajele sunt prezentate ironic de către narator. Motivul pentru care copilul este dus la București în zi de sărbătoare este ridicol („ca să nu mai rămâie repetent și anul acesta"). Vocea naratorului este ironică atunci când îl numește pe Goe „domnul", pentru a sugera că orice îi este permis copilului, tratat ca un om mare. Umorul rezultă din contrastul dintre aparență și realitate, pus în evidență prin întâmplări și prin limbaj.

ÎNCHEIERE
Concluzii

Farmecul schiței se datorează situațiilor imaginate și limbajului. Cititorul se amuză pe seama întâmplărilor și a personajelor, dar, în același timp, primește, prin intermediul ironiei naratorului, un semnal pentru a medita asupra importanței și a valorii pe care o are educația.

a) Dezvoltă acest comentariu al schiței *D-l Goe*... cu propriile observații și reflecții.

Scanned with OKEN Scanner

b) Pornind de la modelul anterior, alcătuiește alt comentariu pe baza următorului plan:

INTRODUCERE:	– Autorul, opera
CUPRINS:	– Tema și subiectul: povestire punctând momentele subiectului – Caracterizarea personajului principal

Portretul fizic	
Trăsături	Modalități de realizare
	– descrierea naratorului – cuvintele altor personaje (dialogul)

Portretul moral	
Trăsături	Modalități de realizare
	– descrierea autorului – narațiunea – dialogul

	– Caracterizarea personajelor secundare în relație cu Goe – Alte elemente: ironia și umorul
ÎNCHEIERE:	– Semnificația acestei schițe

c) Pornind de la o întâmplare reală sau de la una imaginară, încearcă să scrii tu însăți / însuți o schiță, având în vedere caracteristicile acestei specii literare prezentate la pagina 77 .

VERBUL este partea de vorbire flexibilă care exprimă acțiuni sau stări.

Discutând și scriind despre text, am văzut împreună că în schița *D-l Goe...* **naratorul** prezintă în formă literară **faptele** unui personaj.
Privite din punct de vedere gramatical, cuvintele prin care se exprimă **acțiuni** sau **stări** se grupează, pe baza particularităților comune, într-o clasă numită de lingviști clasa **verbelor.**

Alcătuiește propoziții pe baza imaginilor de mai jos.

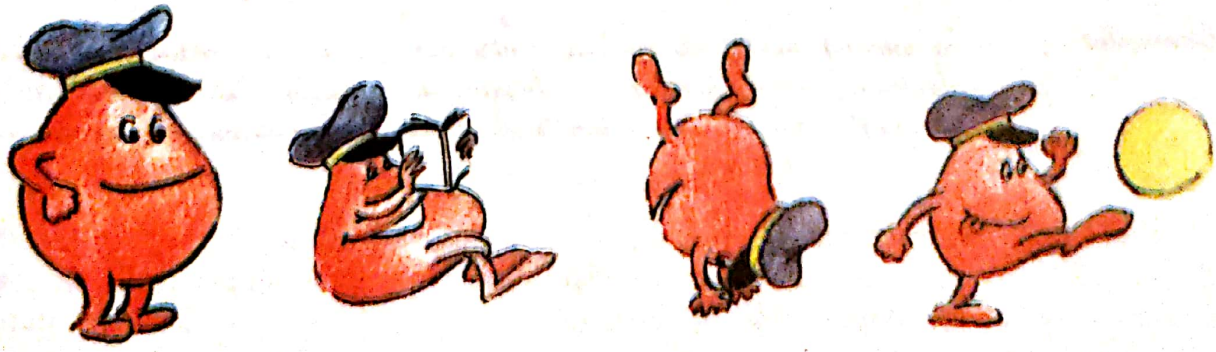

I. Puțină gramatică... te va ajuta să folosești corect verbele în comunicare.

1. Forma-tip a verbului (adică forma cu care se indică un verb într-un dicționar explicativ) este forma de INFINITIV. Terminația verbului la infinitiv dă informații asupra CONJUGĂRII verbului.

Scanned with OKEN Scanner

Conjugarea I: *-a*
Conjugarea a II-a: *-ea*
Conjugarea a III-a: *-e*
Conjugarea a IV-a: *-i, -î*

a) De ce conjugare sunt verbele următoare: *curăţaseră, am adăugat, păruseră, scădeau, ţinură, umplui, împart, simt*?

b) Concurs! Cine găseşte primul în schiţa *D-l Goe*...câte două verbe aparţinând fiecărei conjugări?

2. În comunicare, verbul îşi schimbă forma în funcţie de diferite categorii gramaticale. MODUL şi TIMPUL reprezintă categoriile gramaticale specifice verbului.

Redă prin propoziţii informaţiile cuprinse în această schemă.

	MODURI	TIMPURI
PERSONALE, PREDICATIVE	INDICATIV	**prezent:** *citesc* **trecut:** **imperfect:** *citeam*; **perfect compus:** *am citit*; **perfect simplu:** *citii*; **mai mult ca perfect:** *citisem* **viitor:** **viitor:** *voi citi*; **viitor anterior:** *voi fi citit*
	CONJUNCTIV	**prezent:** *să citesc* **perfect:** *să fi citit*
	CONDIŢIONAL-OPTATIV	**prezent:** *aş citi* **perfect:** *aş fi citit*
	IMPERATIV	**afirmativ:** *citeşte!* (sg.) *citiţi!*(pl.) **negativ:** *nu citi!* *nu citiţi!*
NEPERSONALE, NEPREDICATIVE	INFINITIV	**prezent:** *(pentru) a citi* **perfect:** *(pentru) a fi citit*
	GERUNZIU	– *citind*
	PARTICIPIU	– *citit*
	SUPIN	– *de (la, pentru) citit*

Exemplu: *În limba română, există opt moduri, dintre care patru sunt moduri predicative, personale, iar patru sunt moduri nepredicative, nepersonale. Modurile predicative şi personale sunt: indicativul, conjunctivul, condiţional-optativul şi imperativul. Modurile nepersonale sunt:* .....

Verbele la modurile indicativ, conjunctiv, condiţional-optativ şi imperativ îşi schimbă forma şi după PERSOANĂ şi NUMĂR. De aceea, aceste moduri se numesc moduri **personale.** Verbele la moduri personale pot fi predicate ale unor propoziţii. Din acest motiv, se numesc şi **predicative.**

Verbele la modurile infinitiv, gerunziu, participiu, supin nu au flexiune după persoană şi număr şi nu pot forma predicatul unei propoziţii. De aceea, ele se numesc moduri **nepersonale, nepredicative.**

Scanned with OKEN Scanner

MODUL INDICATIV. TIMPUL PREZENT

3. La modul indicativ, timpul prezent, verbul are **forme** specifice.

a) Conjugă la indicativ prezent următoarele verbe: *a ara, a afla, a lucra, a putea, a cere, a simţi, a primi, a coborî, a hotărî.*

b) Aminteşte-ţi din clasa a V-a cum se formează timpul prezent:

TEMA PREZENTULUI + DESINENŢA de persoană şi număr

ar- *-ă* (pers. a III-a, sg.)

Care este tema verbelor conjugate de tine? Dar desinenţa?

În planul conţinutului, modul indicativ exprimă o acţiune reală.

Timpul prezent exprimă:

- o acţiune care se desfăşoară în momentul vorbirii

  c) Priveşte în jurul tău şi scrie despre ceea ce observi. Subliniază verbele la prezent.

- o acţiune care se desfăşoară periodic

  d) Alcătuieşte un text despre programul tău zilnic. Subliniază verbele la prezent.

- fenomene şi adevăruri universale

  e) Scrie pe caiet: două legi ale fizicii, două teoreme matematice, două proverbe. Subliniază verbele la prezent.

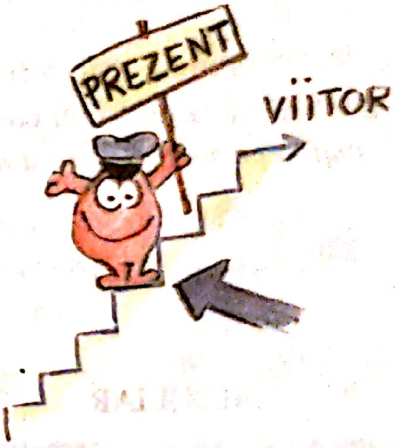

MODUL INDICATIV. TIMPUL IMPERFECT

4. Să ne amintim **formele** verbului la imperfect.

a) Conjugă verbele: *a ara, a afla, a lucra, a putea, a cere, a sui, a simţi, a primi, a coborî, a hotărî,* arătând felul în care se formează acest timp:

TEMA	+	SUFIXUL GRAMATICAL AL IMPERFECTULUI	+	DESINENŢA
ar-		*-a-*		*-m*
ar-		*-a-*		*-i*
ar-		*-a-*		—
ar-		*-a-*		*-m*
ar-		*-a-*		*-ţi*
ar-		*-a-*		*-u*

Timpul imperfect exprimă:

- o acţiune în curs de desfăşurare în trecut

b) Continuă următorul text, folosind verbe la imperfect:

Priveam pe fereastră... Cerul toamnei era mohorât. Pluteau în aer frunzele lui noiembrie foşnind galben .....

.....

.....

Deodată m-am trezit. Am privit speriat în jur... Doar un vis .....

Scanned with OKEN Scanner

• o acțiune repetată în trecut

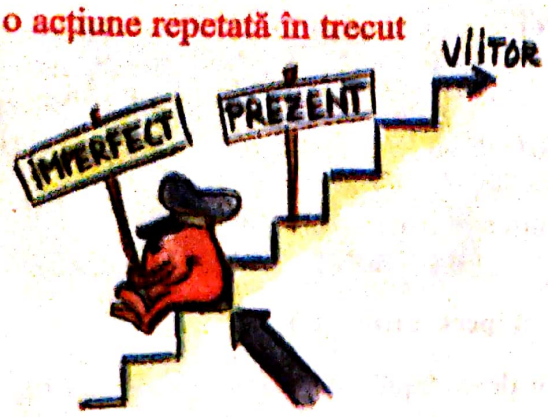

c) Completează următoarele enunțuri după model:

Când eram mic ***mă jucam*** *toată ziua*
mă duceam *la grădiniță*
dormeam *multe ore pe zi*
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .

MODUL INDICATIV. TIMPUL PERFECT COMPUS

5. Formele perfectului compus

a) Conjugă la perfectul compus verbele: *a ara, a afla, a lucra, a putea, a cere, a sui, a simți, a primi, a coborî, a hotărî,* observând felul în care se formează acest timp:

VERBUL AUXILIAR *A AVEA* conjugat la prezent	+	PARTICIPIUL INVARIABIL AL VERBULUI DE CONJUGAT
am		*arat*

AUXILIAR

am, ai, a, am, ați, au – sens gramatical „acțiune încheiată" – forme reduse la unele persoane (persoana a III-a sg., persoana I și a II-a pl.)

b) Compară formele verbului auxiliar *a avea* cu formele verbului predicativ *a avea.*

PREDICATIV

– sens lexical
– forme neregulate

am, ai, are, avem, aveți, au

Conținutul perfectului compus

Timpul perfect compus exprimă o acțiune realizată și încheiată înainte de momentul vorbirii.

c) Deschide manualul la sfârșit și citește fișa ~~bio~~bibliografică scrisă de noi pentru I. L. Caragiale. Subliniază verbele la perfectul compus.

d) Scrie un scurt text în care să îți prezinți biografia (data și locul nașterii, câteva cuvinte despre anii copilăriei, studii). Subliniază verbele la perfectul compus.

e) Comentează următoarea formă de perfect compus:

Plecat-am *nouă din Vaslui*
Și cu sergentul zece,
Și nu-i era, zău, nimănui
În piept inima rece.

(Vasile Alecsandri, *Peneș Curcanul*)

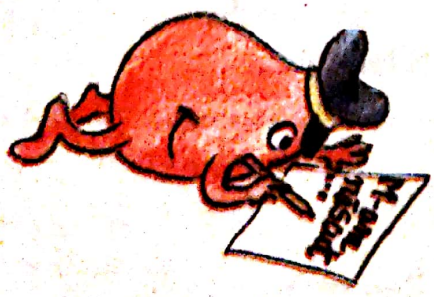

f) Care este deosebirea dintre imperfect și perfect compus?

Eu ***am citit*** *cartea. Eu* ***citeam*** *cartea.*
Eu ***citeam*** *o carte când mi-ai telefonat.*

Scanned with OKEN Scanner

MODUL INDICATIV. TIMPUL PERFECT SIMPLU

6. Forma perfectului simplu.

a) Identifică structura următoarelor verbe conjugate la perfectul simplu, conform schemei:

TEMA +	SUFIXUL PERFECTULUI SIMPLU +	DESINENȚA DE PERSOANĂ ȘI NUMĂR
ar-	*-a-*	*-i* (pers. I, sg.)
cer-	*-u-*	*-și* (pers. a II-a, sg.)

arai	*tăiai*	*avui*	*cerui*	*zisei*	*primii*	*hotărâi*
araşi	*tăiaşi*	*avuşi*	*ceruşi*	*ziseşi*	*primişi*	*hotărâşi*
ară	*tăie*	*avu*	*ceru*	*zise*	*primi*	*hotărî*
ararăm	*tăiarăm*	*avurăm*	*cerurăm*	*ziserăm*	*primirăm*	*hotărârăm*
ararăţi	*tăiarăţi*	*avurăţi*	*cerurăţi*	*ziserăţi*	*primirăţi*	*hotărârăţi*
arară	*tăiară*	*avură*	*cerură*	*ziseră*	*primiră*	*hotărâră*

Conținutul perfectului simplu

Perfectul simplu se folosește:

- în limba literară

→ în narațiune:

*Și **se bătu** Făt-Frumos cu Zmeul, zi de vară până-n sară...*

→ pentru a face distincția dintre planul naratorului și planul personajelor:

*Unde a plecat? – **întrebă** el.*

- în unele regiuni ale țării (Oltenia, parțial Muntenia, parțial Transilvania), exprimând o acțiune încheiată în cursul zilei în care are loc comunicarea.

b) Tu folosești frecvent perfectul simplu?

MODUL INDICATIV. TIMPUL MAI MULT CA PERFECT

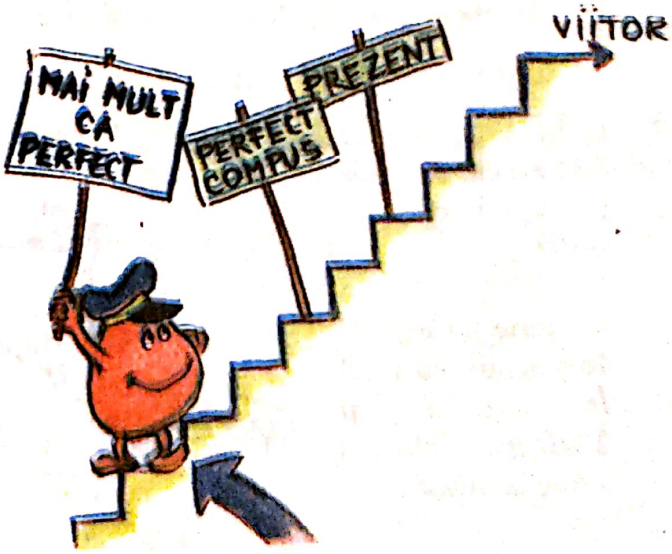

7. Formele mai mult ca perfectului

a) Conjugă la mai mult ca perfect verbele: *a ara, a afla, a lucra, a putea, a cere, a sui, a simți, a primi, a coborî, a hotărî*. Explică structura mai mult ca perfectului după modelul:

ar- *-a-* *-se-* *-m*

Conținutul mai mult ca perfectului

Mai mult ca perfectul exprimă o acțiune trecută, încheiată înaintea altei acțiuni trecute.

b) Alcătuiește un text de 10 rânduri, folosind verbe la mai mult ca perfect.

c) Poți înlocui mai mult ca perfectul cu perfectul compus sau cu alt timp?

Scanned with OKEN Scanner

8. Formele viitorului

a) Se dau următoarele modele de conjugare:

(Eu) voi dansa	*o să dansez*	*am să dansez*
(Tu) vei dansa	*o să dansezi*	*ai să dansezi*
(El, Ea) va dansa	*o să danseze*	*are să danseze*
(Noi) vom dansa	*o să dansăm*	*avem să dansăm*
(Voi) veţi dansa	*o să dansaţi*	*aveţi să dansaţi*
(Ei, Ele) vor dansa	*o să danseze*	*au să danseze*

VERBUL AUXILIAR *A VREA* conjugat la prezent	+	INFINITIVUL VERBULUI DE CONJUGAT	*O* (invariabil) sau VERBUL AUXILIAR *A AVEA* conjugat la prezent	+	CONJUNCTIVUL VERBULUI DE CONJUGAT

(vezi conjunctivul la pagina 86)

Conjugă 5 verbe la viitor, urmând modelele de mai sus.

AUXILIAR	PREDICATIV
voi	*vreau*
vei	*vrei*
va	*vrea*
vom	*vrem*
veţi	*vreţi*
vor	*vor*

b) Compară formele verbului auxiliar *a vrea* din componenţa viitorului cu verbul *a vrea* care are sens lexical.

Nu confunda verbul auxiliar *A VREA* cu verbul *A VOI*, care are formele: *voiesc, voieşti, voieşte, voim, voiţi, voiesc.*

Popular, verbul auxiliar *A VREA* poate avea şi forme fără *v-* : *oi pleca, or mânca* etc.

Conţinutul viitorului

Timpul viitor exprimă o acţiune care va avea loc după momentul vorbirii.

c) În scris, pe care dintre cele 3 forme de viitor o foloseşti?

Scrie un text de 15 rânduri, cu titlul *În secolul al XXIII-lea*, folosind verbe la viitor.

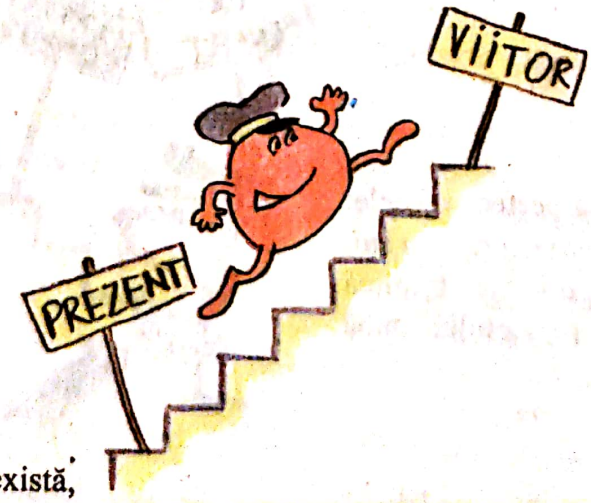

În comunicarea orală, pe care dintre cele 3 forme de viitor o foloseşti?

Comunică oral colegilor unul dintre planurile tale pentru vârsta adultă, folosind verbe la viitor.

d) Arată ce diferenţă există, din punctul de vedere al formei şi al folosirii în comunicare, între:

O delegaţie NATO va sosi mâine la Bucureşti. Sora mea o să sosească la Gara de Nord cu trenul de 8. O sosi el cândva. Are să sosească la Otopeni.

Scanned with OKEN Scanner

9. Formele viitorului anterior

Conjugă diverse verbe la viitorul anterior după următorul model:

eu voi fi sosit — *noi vom fi sosit*
tu vei fi sosit — *voi veţi fi sosit*
el va fi sosit — *ei vor fi sosit*

a) Cum se formează acest timp?

- ❑ verbul *a voi* + infinitivul verbului *a fi* + verbul de conjugat
- ❑ verbul *a vrea* + forma invariabilă a verbului *a fi* + participiul verbului de conjugat
- ❑ viitorul verbului auxiliar *a fi* + participiul invariabil al verbului de conjugat.

Conţinutul viitorului anterior

b) Priveşte desenul de mai jos şi completează pe caiet definiţia următoare:

Viitorul anterior exprimă o acţiune..... terminată înaintea .....

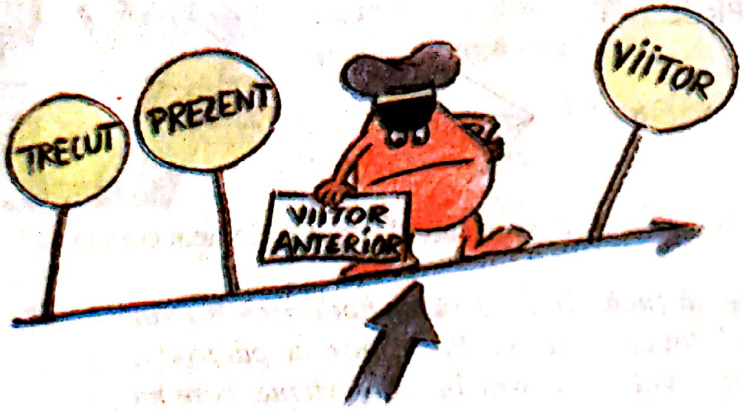

c) Alcătuieşte 5 enunţuri în care să foloseşti verbe la viitorul anterior.

d) În exemplele date ai putea înlocui viitorul anterior cu viitorul?

10. Următorul tabel recapitulativ sintetizează particularităţile timpurilor modului indicativ în planul formei şi în planul conţinutului.

Copiază tabelul în caiet şi completează-l, punând semnul + sau – dacă trăsătura notată pe verticală apare sau nu la timpul verbal notat în coloanele orizontale:

Trăsături	Simultan cu momentul vorbirii	Anterior momentului vorbirii	Posterior momentului vorbirii	Acţiune terminată înaintea altei acţiuni	Formă compusă cu auxiliar
INDICATIV PREZENT	+	–	–	–	–
INDICATIV IMPERFECT	–	+	–	+	
INDICATIV PERFECT COMPUS					*a avea*
INDICATIV PERFECT SIMPLU					
INDICATIV MAI MULT CA PERFECT					
INDICATIV VIITOR					
INDICATIV VIITOR ANTERIOR					

Scanned with OKEN Scanner

11. În comunicare, unele timpuri pot avea VALOAREA altora, adică înlocuiesc alte timpuri.
Copiază în caiet următorul tabel și completează-l:

Enunț:	Timpul:	Echivalent cu:	Valoarea:
Plec mâine la mare.	prezent	*Voi pleca mâine la mare.*	viitor
Mihai Eminescu se naște la Ipotești în 1850.	prezent	*Mihai Eminescu s-a născut la Ipotești în 1850.*	perfect compus
Nu observasem că mâzgălește peretele cu creionul.	prezent	*N-am observat că mâzgălea peretele cu creionul.*	imperfect
Iară Manea ce-mi făcea?			
Vrei să ne jucăm? Tu erai lupul, iar eu Scufița Roșie...			
A terminat înainte să vii tu.			
Acum chiar am plecat!			
După o existență agitată, poetul va muri în 1889.			
Se vor lua măsuri urgente.			

MODUL CONJUNCTIV. TIMPUL PREZENT

12. a) Ai citit schița *D-l Goe...* Ce sfaturi i-ai da „puișorului"?

L-aș sfătui SĂ
.....
.....
.....
.....

b) Observă formele verbale subliniate din următorul text. Ce element comun au?

*Goe începe **să urle.** În sfârșit, n-au ce **să facă.** Trebuie **să se hotărască** a plăti biletul pe care are să-l taie conductorul din carnetul lui. Păcat însă de pălărie!... Ce-o să facă d. Goe la București cu capul gol? [...] s-ar întreba oricine, care nu știe câtă grije are mam'mare și câtă prevedere. Cum era **să plece** băiatul numai cu pălăria de paie? Dacă se întâmplă **să plouă,** ori răcoare?*

c) Conjugă în propoziții formele subliniate:

*Eu **încep să râd.***	*Eu n-am ce **să fac.***	*Trebuie **să mă hotărăsc.***
*Tu **începi să râzi.***	*Tu n-ai ce...*	*Trebuie **să te**...*
*El **începe** **să** ...*	*El n-are...*	*Trebuie **să** ...*
*Noi **începem** **să**...*	*Noi ...*	*Trebuie ...*
*Voi... **să** ...*	...	...
Ei ...	...	...

Indicativ prezent		Conjunctiv prezent
(Eu) râd	.....	*să râd*
(Tu) râzi	.....	*să râzi*
(El, Ea) râde	.....	*să râdă*
(Noi) râdem	.....	*să râdem*
(Voi) râdeți	.....	*să râdeți*
(Ei, Ele) râd	.....	*să râdă*

d) Compară formele verbale din tabelul alăturat și arată asemănările și deosebirile dintre ele.

e) Conjugă verbul *a face* la indicativ prezent și la conjunctiv prezent. Compară formele.

f) Conjugă verbul *a tăia* la indicativ prezent și la conjunctiv prezent. Compară formele.

Scanned with OKEN Scanner

g) Pornind de la observațiile făcute în urma rezolvării exercițiilor d)–f), enunță oral, apoi în scris regula de formare a conjunctivului.

h) La ce mod sunt verbele subliniate?

Zică ce-o zice, nu-l ascult!
Trăiască vacanța mare!

i) Ce exprimă indicativul? Ce exprimă conjunctivul?

- ❑ acțiune reală
- ❑ acțiune posibilă

?

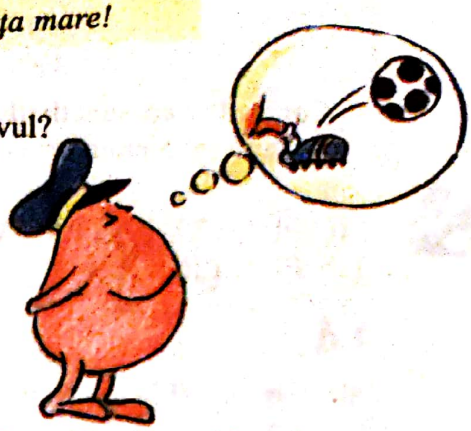

j) Citește următoarele enunțuri, apoi stabilește care dintre afirmațiile de mai jos despre conjunctiv sunt adevărate și care sunt false:

*• El încearcă **să scrie** repede acum. • El a vrut **să vorbească** la telefon cu tine ieri. • El va încerca mâine **să te convingă** că greșești. • Eu **să** muncesc mereu și tu **să te distrezi?!***

- ❑ Conjunctivul prezent exprimă o acțiune simultană cu momentul vorbirii.
- ❑ Conjunctivul prezent exprimă o acțiune anterioară momentului vorbirii.
- ❑ Conjunctivul prezent exprimă o acțiune posterioară momentului vorbirii.
- ❑ Conjunctivul prezent exprimă o acțiune nesituată în timp.

k) Citește explicațiile următoare și autoevaluează-ți răspunsurile la întrebările b)–j).

Conjunctivul exprimă o acțiune posibilă, realizabilă.

Conjunctivul prezent se formează cu ajutorul conjuncției *SĂ*. **Forma** verbului propriu-zis este aceeași cu forma prezentului indicativ la persoanele I și a II-a singular și plural; la persoana a III-a, verbele terminate la prezent în *-ă* au la conjunctiv desinența *-e*, iar cele terminate la prezent în *-e* au la conjunctiv desinența *-ă*. Forma de persoana a III-a singular este omonimă cu cea de persoana a III-a plural. Există **excepții** de la regula formării conjunctivului prezent: unele verbe au formă identică pentru persoana a III-a la indicativ și conjunctiv; alte verbe, în anumite situații, pot avea o formă de conjunctiv fără *să*. Din punctul de vedere al **conținutului**, conjunctivul prezent poate exprima o acțiune nesituată în timp sau o acțiune situată în timp, și anume simultană cu momentul vorbirii, anterioară sau posterioară momentului vorbirii.

l) Formele *are să-l taie* și *o să facă* sunt la conjunctiv? Argumentează-ți răspunsul.

MODUL CONJUNCTIV. TIMPUL PERFECT

13. Modul conjunctiv exprimă o acțiune posibilă, realizabilă.

Timpul perfect al conjunctivului indică faptul că această acțiune posibilă, realizabilă, este plasată în trecut față de momentul prezent.

a) Citește următoarele exemple și, pornind de la definiția dată, stabilește ce fel de acțiune exprimă fiecare formă verbală:

*Nu-și amintea **să-l fi cunoscut**. ● **Să fi stat** cu băiatul, nu **s-ar fi întâmplat** nimic din toate acestea. ● Măcar **să nu fi pierdut** biletul!*

Scanned with OKEN Scanner

Structura conjunctivului perfect este:

SĂ + verbul auxiliar FI (invariabil în raport cu persoana)	+	PARTICIPIUL VERBULUI DE CONJUGAT (invariabil)
să fi		*plecat*
să fi		*venit*

b) Conjugă la conjunctivul perfect primele 5 verbe din schiţa *D-l Goe*.
c) Alcătuieşte 5 enunţuri conţinând verbe la conjunctivul perfect.

MODUL CONDIŢIONAL-OPTATIV. TIMPUL PREZENT

14. Condiţionalul-optativ prezent exprimă o acţiune posibilă, a cărei realizare depinde de o condiţie exprimată în regentă (condiţionalul) sau o acţiune dorită (optativul).

*Dacă **aş învăţa** mai mult, **aş avea** note mai mari.* (condiţional)
*Aş **mânca** o prăjitură.* (optativ)

a) Completează următoarele enunţuri:

PROPOZIŢII CONDIŢIONALE	PROPOZIŢII OPTATIVE
*Dacă **aş merge** cu trenul.....*	*Aş pleca.....*
*Dacă **ai rămâne** repetent.....*	*Ai cumpăra.....?*
*Dacă şi-**ar pierde** biletul.....*	*Ar avea timp să..... ?*
*Dacă **am fi mai atenţi** la sfaturile celor mari.....*	*Am invita..... ?*
*Dacă **aţi avea** probleme în tren.....*	*Aţi veni.....*
*Dacă **ar trage** semnalul de alarmă.....*	*Ar aştepta.....*

Structura modului condiţional-optativ este:

VERBUL AUXILIAR *A AVEA* conjugat la condiţionalul prezent	+	INFINITIVUL VERBULUI DE CONJUGAT
aş		*mânca*

b) Alege din text 5 verbe care exprimă o acţiune, o poznă a lui Goe şi conjugă aceste verbe la condiţional prezent.

c) Ce informaţii prezintă următorul tabel? Compară formele verbale din cele trei coloane.

A AVEA		
VERB PREDICATIV (purtător de informaţie lexicală)	VERB AUXILIAR (purtător de informaţie gramaticală)	
	PREZENT	CONDIŢIONAL
am	*am*	*aş*
ai	*ai*	*ai*
are	*a*	*ar*
avem	*am*	*am*
aveţi	*aţi*	*aţi*
au	*au*	*ar*

Scanned with OKEN Scanner

MODUL CONDIȚIONAL-OPTATIV. TIMPUL PERFECT

15. Condiționalul-optativ perfect exprimă o acțiune ireală și are următoarea **structură:**

AUXILIARUL *A FI* conjugat la condiționalul prezent	+	PARTICIPIUL VERBULUI DE CONJUGAT (invariabil)
aș fi		*așteptat*
ai fi		*așteptat*
ar fi		*așteptat*
AUXILIAR *am fi*	AUXILIAR	*așteptat*
ați fi		*așteptat*
ar fi		*așteptat*

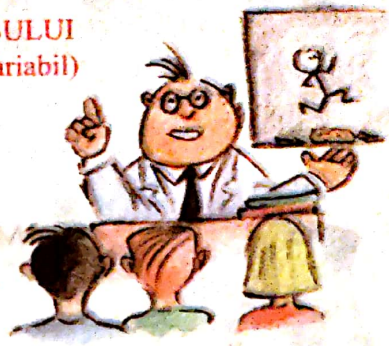

a) Răspunde la următoarele întrebări, folosind verbe la modul condițional, timpul perfect:

În locul lui Goe, ce ai fi făcut dacă *ai fi avut* de așteptat pe peron trenul care întârzia? • *...ai fi auzit* pronunția greșită a unui cuvânt? • ...ți *s-ar fi interzis* să scoți capul pe fereastră? • ...ți-*ar fi zburat* biletul pe fereastră? • ...*ai fi fost* curios să afli cum funcționează semnalul de alarmă?

b) Alcătuiește un text de 10 rânduri cu titlul *Dacă aș fi fost...* . Subliniază PROPOZIȚIILE CONDIȚIONALE (= propozițiile în care apar verbe la modul condițional). Folosește-ți imaginația pentru a scrie un text interesant!

MODUL IMPERATIV

16. Imperativul exprimă o acțiune pe care emițătorul o cere / o dorește să fie îndeplinită de receptor. Prin intermediul imperativului se exprimă:

- un ordin: *Pleacă de aici!*
- o rugăminte, un îndemn: *Iartă-mă, te rog!*
- o amenințare: *Vorbește tu și ai să vezi ce pățești!*

Modul imperativ nu are timpuri.

Are forme numai pentru persoana a II-a, singular și plural; prezintă intonație specifică; forma afirmativă se deosebește la singular de forma negativă. La singular, prezintă omonimii specifice cu indicativul prezent în funcție de clasa de conjugare a verbului. Există verbe cu forme neregulate de imperativ. Există verbe care nu au forme pentru imperativ.

OMONIMIE GRAMATICALĂ

Aceeași formă exprimă informații gramaticale diferite:

tu ai (ind. prez., pers. a II-a, sg.) – ***ai răbdare!*** (imperativ, pers. a II-a, sg.) ; ***el vorbește mult*** (ind. prez., pers. a III-a sg.) – ***vorbește mai tare!*** (imperativ, pers. a II-a sg.).

Scanned with OKEN Scanner

a) Citeşte următoarea schemă:

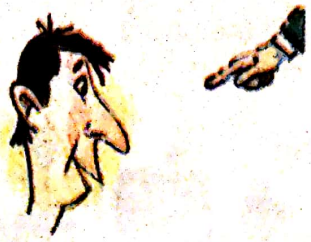

IMPERATIV SINGULAR
- AFIRMATIV (în funcţie de grupa de conjugare a verbului)
  - = persoana a II-a, singular, indicativ prezent *stai!*
  - = persoana a III-a, singular, indicativ prezent *pleacă!*
- NEGATIV
  - = *NU* + INFINITIV *nu sta!, nu pleca!*

IMPERATIV PLURAL
- AFIRMATIV
  - = persoana a II-a, plural, indicativ prezent *staţi!, plecaţi!*
- NEGATIV
  - = *NU* + persoana a II-a, plural, indicativ prezent *nu staţi!, nu plecaţi!*

b) Alege câte două verbe din fiecare clasă de conjugare şi scrie formele lor de imperativ singular, afirmativ. Cu ce persoană a indicativului prezent este omonim imperativul? Formulează singur(ă) regula.

c) Care sunt formele de imperativ ale verbelor: *a zice, a da, a face, a duce, a fi, a veni*? Compară-le cu formele verbelor alese de tine la exerciţiul b).

d) Poţi forma imperativul verbelor: *a putea, a şti, a vrea*?

e) Imaginează-te personaj al schiţei *D-l Goe*... Adresează-te direct „puişorului", dându-i un sfat sau un ordin. Vei folosi verbe la imperativ. Propoziţiile tale vor fi deci PROPOZIŢII IMPERATIVE.

nu te supăra, frate! • nu mă uita! •

f) Pune în evidenţă ambiguitatea enunţurilor alăturate.

17. În comunicare există TRECERI DE LA UN MOD VERBAL LA ALTUL: un mod este folosit cu valoarea altui mod.

Arată cu ce valoare sunt folosite modurile verbale în următoarele enunţuri:

INDICATIV	Valoare
***Pleci** mâine la Sibiu!*	.....
***O să faci** cum spun eu!*	.....
*Dacă **tăceai**, filozof **rămâneai**!*	.....

CONJUNCTIV	Valoare
***Să fi fost** acolo, nu se întâmpla nimic.*	.....
***Să pleci** imediat!*	.....

18. În funcţie de situaţia concretă de comunicare, vorbitorul poate exprima prin forma verbului **nuanţe de sens** suplimentare:

- îndoiala: *Aşa **să fie**? **Să fi uitat** eu?*
- reproşul: *Nu mai **întârziai** şi tu puţin?*
- politeţea: ***Voiam** să vă rog: mă învoiţi mâine?*
  ***Am** să vă **rog** să mai aşteptaţi puţin.*
  ***Aş fi vrut** să vă rog ceva.*
- ironia: ***Veniţi** la spartul târgului!*

Imaginează scurte dialoguri în care să foloseşti aceste enunţuri.

Scanned with OKEN Scanner

19. Să sintetizăm prin exerciții cunoștințele dobândite.

a) Copiază din textul lecției fragmentul în care are loc „discuția filologică" dintre „mam'mare", „tanti Mița" și tânărul Goe. Analizează verbele după modelul alăturat:

sade – verb, conjugarea a II-a, modul indicativ, timpul prezent, persoana a III-a, numărul singular, forma afirmativă

b) Alcătuiește 5 propoziții în care să folosești verbe la un mod sau timp format cu verb(e) auxiliar(e). Analizează aceste verbe după modelul alăturat:

Dacă aș fi știut, aș fi venit mai devreme.

aș fi știut – verb, conjugarea a IV-a, modul condițional-optativ (format cu verbul auxiliar „a avea"), timpul perfect (format cu verbul auxiliar „a fi"), persoana I, numărul singular, forma afirmativă

Verbele auxiliare *(A FI, A AVEA, A VREA)* nu se analizează separat sintactic.

c) Explică rolul apostrofului în următoarele enunțuri:

• *Ad' să-l pupe mam'mare, că trece!* • *Las' că știu eu că te prefaci!* • *Din smucitura lu' mam'mare [...], combinată cu clătinătura vagonului [...], rezultă că Goe își pierde un moment centrul de gravitate.*

MODURILE NEPREDICATIVE, NEPERSONALE

20. Fiecare dintre cele patru moduri nepredicative, nepersonale poate fi identificat după formă și conținut.

INFINITIV
Denumește acțiunea. Este forma-tip cu care un verb apare în dicționar. Are două timpuri: prezent și perfect. Perfectul este rar folosit.

PREZENT
a ... -a (a mânca)
a ... -ea (a vedea)
a ... -e (a merge)
a ... -i / -î (a veni)

PERFECT
a fi + Participiu invar.
(a fi văzut)

GERUNZIU
Prezintă acțiunea în desfășurare.

mâncând, dansând
citind, bombănind

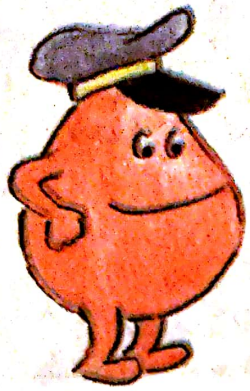

PARTICIPIU
Prezintă acțiunea suferită de verb sau îndeplinită.

- *t* atașat la tema perfectului: *citit, citită, citiți, citite*
- *-s* la cele cu perfectul simplu în *-se-*: *spus, spusă, spuși, spuse*

Excepție:
- *-t* fără vocală: *copt, coaptă, copți, coapte*

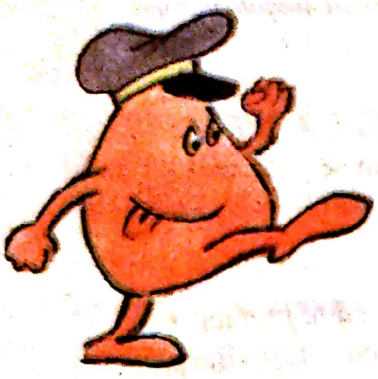

SUPIN
Denumește acțiunea. Din punctul de vedere al conținutului, este de obicei sinonim cu infinitivul. Din punctul de vedere al formei, este omonim cu participiul, dar, spre deosebire de acesta, este precedat de prepoziție.

prepozițiile: *de, după, la, pe, pentru* + participiul invariabil: *văzut, citit*

a) Găsește în schița *D-l Goe...* câte 5 verbe folosite la fiecare dintre cele 4 moduri nepredicative, nepersonale; scrie apoi în caiet verbul, indicând structura modului, după exempul:

a (nu) rămâne: a (prepoziție) + rămân- (temă) + -e (sufix gramatical de infinitiv)

b) Alcătuiește enunțuri pornind de la conținutul schiței *D-l Goe...*

INFINITIV: ***Pentru a ajunge** la București, trenul străbate ...*
GERUNZIU: *— Să oprească! zbiară și mai tare Goe, **bătând** din picioare.*
PARTICIPIU: *Mititelul își retrage **îngrozit** capul.*
SUPIN: *Au **de așteptat** trenul pe peron.*

c) În anumite situații de comunicare, modurile nepersonale pot fi echivalente cu unele moduri personale. Recunoști aceste situații de comunicare? Poți da alte exemple similare?

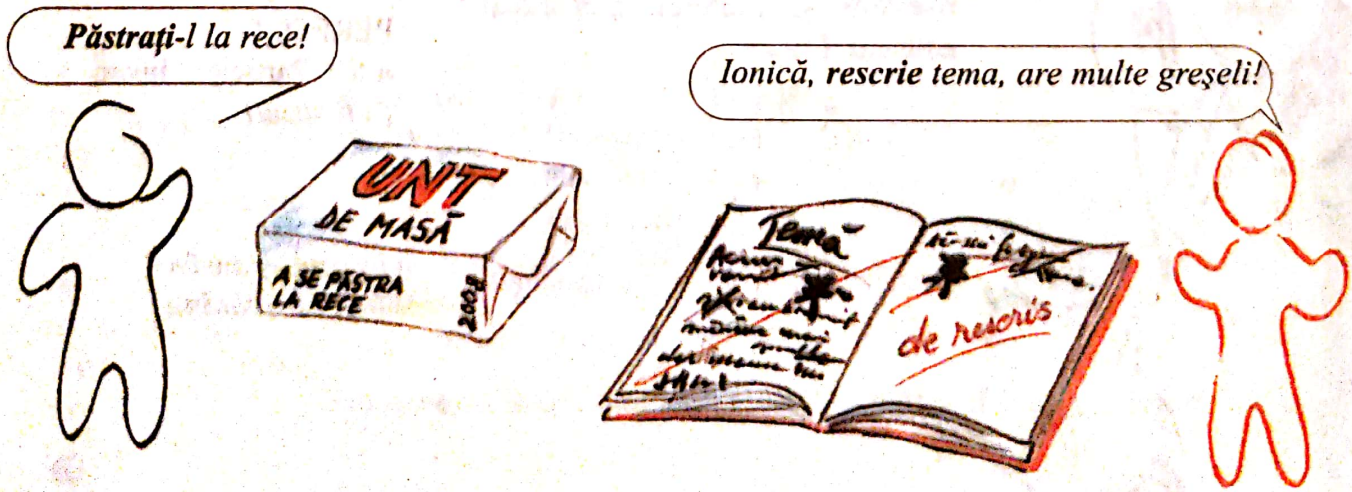

d) Copiază din text paragraful în care naratorul povestește cu umor cum Goe „se reazimă în nas de clanța ușii de la cupeu", până în momentul în care situația „puișorului", rămas pentru un timp fără pălărie și fără bilet, se rezolvă. Analizează morfologic verbele la moduri nepersonale după modelul: *apucând(u) – verb, conjugarea I, modul gerunziu*

Modurile nepersonale nu au persoană și număr.

e) Care este efectul înlocuirii formelor verbale personale cu forme verbale nepersonale?

~~Pentru că era~~ p preocupat de situația sa ~~și pentru că se temea~~ temându-se că ar putea rămâne repetent, copilul s-a apucat ~~să~~ de învățat pentru a ~~învețe ca să~~ nu mai ~~aibă~~ avea note mici la matematică.

Preocupat de situația sa școlară și temându-se că ar putea rămâne repetent, copilul s-a apucat de învățat pentru a nu mai avea note mici la matematică.

VERBUL - NUCLEUL COMUNICĂRII

21. Verbul este NUCLEUL COMUNICĂRII, deoarece în jurul lui se organizează întreaga propoziție.

I. Orice propoziție trebuie să aibă un verb predicat.

Alege din textul *D-l Goe...* fragmentul care ți-a plăcut mai mult și extrage verbele-predicate din fiecare propoziție.

II. Structura enunțului în ansamblu este determinată de construcția și sensul pe care le impune verbul.

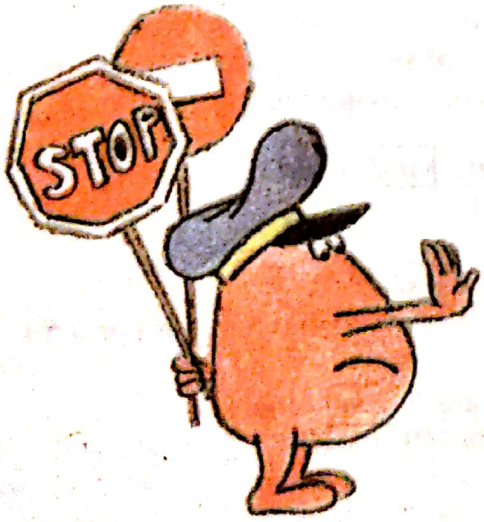

a) **Construcții sintactice**

- Unele verbe permit combinarea cu:

– un subiect:
*Emisiunea **a început**.*
– un subiect și un complement direct:
*El **numără** banii.*
– un subiect și un complement indirect:
*El **se gândește** la vacanță.*
– un subiect, un complement direct, un complement indirect:
*Copilul **i-a adus** flori mamei.*
– un subiect și un nume predicativ:
*El **este pictor**.*

Scanned with OKEN Scanner

● Următoarele propoziții nu au subiect, deoarece verbul nu permite combinarea cu subiectul. Astfel de verbe se numesc VERBE IMPERSONALE.

Plouă ● Ninge ● Tună ● Fulgeră ● Nu-mi pasă de tine!

● Unele verbe se combină obligatoriu cu complemente circumstanțiale *(Noi **locuim** în București)*, altele, facultativ *(Călătorii **așteaptă** trenul – Călătorii **așteaptă** trenul pe peron)*.

● Există verbe care, construite cu complemente indirecte, cer anumite prepoziții.

*Mă gândesc **la** tine.*
*Mă bazez **pe** tine.*
*Se aseamănă **cu** mine.*
*Se preocupă **de** situația școlară.*
*Se concentrează **asupra** acestei probleme.*

● Există verbe care pot fi urmate numai de conjuncția *SĂ*, unele numai de conjuncția *CĂ*, în timp ce altele admit ambele conjuncții:

*Încearcă **să** mă convingă.*
*A aflat **că** nu mai vii.*
A hotărât — *că pleacă singur în excursie.* / *să plece singur în excursie.*

b) **Combinații semantice (de sens)**

Copilul aleargă.
Calul aleargă.
~~*Masa* aleargă.~~

SB [ființă]
(verbul *a alerga* se poate combina doar cu un subiect-nume de ființă)

Câinele latră.
~~*Pisica* latră.~~

SB [câinele]
(verbul *a lătra* se poate combina doar cu un subiect de tipul „câine")

*El îi scrie **prietenului** să vină la București.*
~~*El îi scrie **cățelului** să vină la București.*~~
~~*El îi scrie **băncii** să vină la București.*~~

CI în D. [uman]
(verbul *a scrie* se poate combina doar cu un complement indirect în D. care se referă la ființe umane)

c) Uneori, diferența dintre sensurile unui **verb polisemantic** se reflectă în plan sintactic în funcțiile sintactice pe care verbul le impune celorlalte cuvinte din propoziție:

a veni

– *Fetița* [vine] *acasă.*
SB CCL

– *Îi* [vine] *să râdă.*
CI propoziție introdusă prin *SĂ*

– *Rochia îi* [vine] *bine.*
SB CI CCM

Scanned with OKEN Scanner

Prezintă în mod asemănător diferențele sintactice dintre sensurile verbelor polisemantice *a merge, a trece, a ține.*

Model: *a merge*

Ei merg la școală. (a se duce)
SB CCL
(ființă)

Ceasul merge bine. (a funcționa)
SB CCM
(despre mecanisme) (bine, prost)

Roșul nu merge cu mov. (a se asorta)
SB CI, prep. *cu*
(culoare) (culoare)

Merge să încerci. (a fi posibil)
absența subiectului uman
propoziție introdusă prin *să*

În aceste exemple, poți observa cum, în funcție de sensul pe care îl are, verbul *a merge* impune anumite constrângeri cuvintelor cu care se combină pentru a forma un enunț.

Faptul că în enunț apare un subiect, un complement indirect, un complement circumstanțial sau o propoziție se explică prin calitatea verbului de nucleu al comunicării.

d) Alcătuiește propoziții cu diferite verbe, în care să ilustrezi structurile gramaticale ale limbii române prezentate în acest manual la paginile 44-45.

FUNCȚIILE SINTACTICE ALE VERBULUI

22. Verbele la MODURI PREDICATIVE, PERSONALE îndeplinesc funcția sintactică de **predicat.** Unele verbe pot îndeplini singure această funcție sintactică, formând un PREDICAT VERBAL *(Ei citesc).*

Câteva verbe, în anumite enunțuri, nu pot îndeplini singure funcția sintactică de predicat, ci doar însoțite de un alt element (*Ei sunt* – enunț incomplet). Verbele respective sunt VERBE COPULATIVE, formând, împreună cu NUMELE PREDICATIV, un PREDICAT NOMINAL (*Ei sunt elevi*). Verbul copulativ are un sens puțin precizat, în timp ce numele predicativ este purtătorul sensului.

Pot fi copulative în limba română:

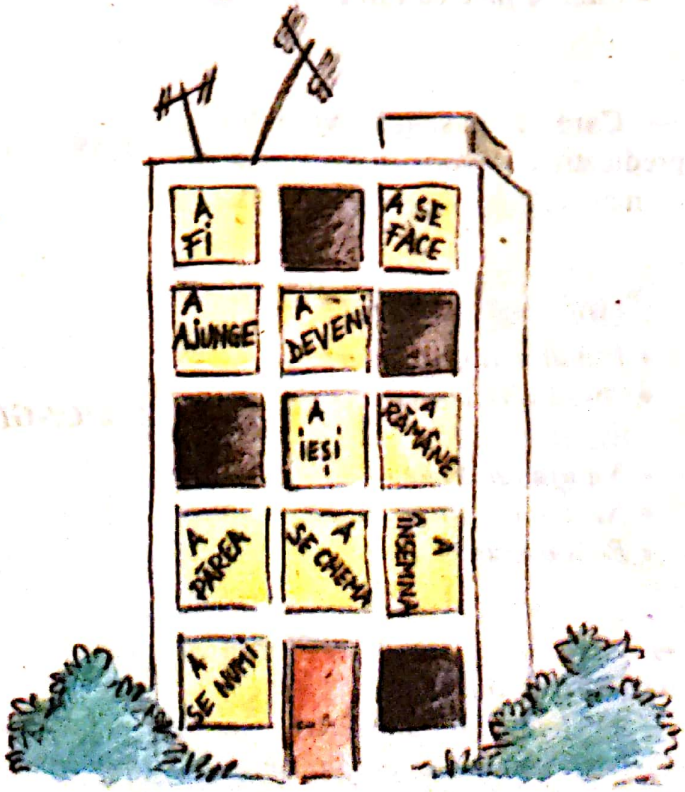

a) Să urmărim în ce situații unele verbe formează singure predicatul propoziției (PV) și în ce situații formează predicat nominal alături de un nume predicativ (PN).

VERB PREDICATIV → PV

- *Cartea **este** aici.*
- *El **este** din Constanța.*
- *Ce **este**? S-a întâmplat ceva?*
- *Cât **sunt** cartofii?*
- *Acolo **a fost** un accident.*
- *Asta **era** pe la anul 1800...*

→ Ce sens are verbul *a fi* în exemplele de mai sus?

A FI

VERB COPULATIV + NUME PREDICATIV → PN

- *El **este elev**.*
- *El **este atent**.*
- *El **este primul** din clasă.*
- *Vinovatul **este el**.*
- *Dorința mea **este de a veni** cu voi.*
- *Cartea **este de citit** până luni.*

NUMELE PREDICATIV

- substantiv
- adjectiv
- pronume
- numeral
- verb la infinitiv
- verb la supin
- adverb

→ Prin ce este exprimat numele predicativ în exemplele de mai sus?
→ Alcătuiește propoziții în care numele predicativ să fie exprimat prin diverse părți de vorbire.

A DEVENI – întotdeauna **VERB COPULATIV**

- *El **a devenit** actor.*
- *Ea **a devenit** obraznică.*

VERB PREDICATIV → PV

- *El **se face** că doarme.*
- *Se **făcea** că eram pe mare.*
- *Nu **se face** să lipsești.*
- *Cum **se face** că ești calmă?*

→ Care este sensul verbului predicativ *a se face* în exemplele de mai sus?

A SE FACE

VERB COPULATIV + NUME PREDICATIV → PN

- *Ea **s-a făcut profesoară**.*
- *El **s-a făcut medic**.*

→ Care este sensul verbului copulativ *a se face* în exemplele de mai sus?

VERB PREDICATIV → PV

- *Trenul **a ajuns** în gară.*
- *Te-am **ajuns** și te-am depășit.*
- *Nu **ajunge** la geam.*
- *Nu-i mai **ajunge** joaca!*
- *Ea **s-a ajuns**!*

→ Care este sensul verbului predicativ *a ajunge*?
→ Ce funcție sintactică au celelalte cuvinte din propoziție?

A AJUNGE

VERB COPULATIV + NUME PREDICATIV → PN

- *El **a ajuns profesor**.*
- *Ea **a ajuns premiantă**.*
- *El **a ajuns primul** din clasă.*
- *El **a ajuns a cerși** pe drumuri.*

→ Care este sensul verbului copulativ *a ajunge*?
→ Prin ce se poate exprima numele predicativ?

Scanned with OKEN Scanner

VERB PREDICATIV → PV
- *Am **ieşit** din casă.*
- *Nu mi-a **ieşit** proba scăderii.*
- *I-au **ieşit** nişte pete pe corp.*
- *N-a **ieşit** cum aş fi vrut.*

→ Ce sensuri are verbul *a ieşi*?
→ Ce expresii formate de la verbul *a ieşi* cunoşti?

A IEŞI

VERB COPULATIV + NUME PREDICATIV → PN
- *El **a ieşit** doctor.*
- *Ea **a ieşit** prima.*
- *El **a ieşit** vinovat.*

→ Prin ce este exprimat numele predicativ în aceste exemple?

VERB PREDICATIV → PV
- *Copilul şi-**a însemnat** tema pentru a doua zi.*
- *El **a însemnat** vitele.*

→ Ce sens are aici verbul *a însemna*?

A ÎNSEMNA

VERB COPULATIV + NUME PREDICATIV → PN
- *Asta **înseamnă** neatenţie.*

→ Ce sens are aici verbul *a însemna*?

VERB PREDICATIV → PV
- *El **a rămas** acasă.*
- *Nu mi-au mai **rămas** bomboane.*
- ***Rămâne** să vorbim şi cu ei.*

→ Ce sensuri are verbul *a rămâne*?
→ Alcătuieşte propoziţii cu verbul predicativ *a rămâne*.

A RĂMÂNE

VERB COPULATIV + NUME PREDICATIV → PN
- *El **a rămas prietenul** meu.*
- *Ea **a rămas uimită**.*
- *El **a rămas al doilea** pe listă.*

→ Prin ce este exprimat numele predicativ în exemplele de mai sus?

VERB PREDICATIV → PV
- ***Părea** că va ploua.*
- ***Se pare** că a înţeles.*

→ Alcătuieşte şi alte exemple în care *a părea* să fie verb predicativ.

A PĂREA

VERB COPULATIV + NUME PREDICATIV → PN
- *El **pare optimist**.*
- *Ea **mi se pare tristă**.*

→ Alcătuieşte şi alte exemple în care *a (se) părea* să fie verb copulativ.

Este predicativ când nu are subiect.

Este copulativ când are subiect.

De câte ori întâlneşti aceste verbe, gândeşte-te în ce situaţie sintactică se află: de verb predicativ sau de verb copulativ? Întrebările *ce se spune despre „subiect"?, ce face?, ce este?, cum este „subiectul"?* te pot conduce la concluzii greşite.

A SE NUMI, A SE CHEMA

VERB COPULATIV + NUME PREDICATIV → PN
- *Asta **se cheamă** neatenţie!*
- *Asta **se numeşte** răutate!*

Scanned with OKEN Scanner

VERBUL COPULATIV
- are sens vag
- face legătura între subiect și nume predicativ

NUMELE PREDICATIV
- intră în relație atât cu verbul copulativ, cât și cu subiectul (cu care se acordă, de obicei, în gen, număr, caz)

b) Verbele subliniate sunt predicative sau copulative?

*Ca **să nu** mai **rămâie** repetent și anul acesta, mam'mare, mamițica și tanti Mița l-au dus pe Goe la București. • Trenul **ajunge** în Gara de Nord la opt fără zece. • D-l Goe... **este** foarte „impacient". • Tânărul Goe spune: „Vezi că **sunteți** proaste amândouă?" • Nu **e** vreme de discuții filologice. • Trenul **este** plin. • **Se fac** locuri pentru dame. • „Ce **e**? Ce **e**?" sar cucoanele. • Biletul **era** în „pamblica" de la pălărie. • „Ce **e** vinovat băiatul?" • „Ce faci, soro, **ești** nebună?" • „**Să fie** el sănătos!" • **Se face** că plânge. • „Unde **e** băiatul?" • Nu-**i** băiatul!*

FUNCȚIILE SINTACTICE ALE MODURILOR NEPERSONALE

23. MODURILE NEPERSONALE, NEPREDICATIVE nu îndeplinesc funcția sintactică de predicat, ci alte funcții sintactice:

INFINITIV
SB: *A **învăța** e o datorie.*
NP: *Datoria noastră e **de a învăța**.*
ATR: *Fiecăruia îi revine datoria **de a învăța**.*
CD: *Nu poate **învăța** mai mult?!*
CI: *S-a gândit **a-l învăța** șah.*
CC: *Înainte de **a învăța**, mănânc.*

GERUNZIU
SB: *Se aude **tunând**.*
ATR: *Tabloul reprezintă un copil **dormind**.*
CD: *Am auzit **tunând**.*
CI: *M-am plictisit **așteptând**.*
CC: ***Ajungând** acasă, m-am apucat de lecții.*

PARTICIPIU
ATR: *Ți-a plăcut cartea **citită** săptămâna trecută?*
NP: *El **este obosit** de drum.*

Participiul are valoare adjectivală și se acordă în gen, număr și caz cu substantivul determinat.

SUPIN
SB: *E ușor **de vorbit**.*
NP: *Sucul este **de băut**?*
ATR: *Apa **de băut** e în frigider.*
CD: *Are **de cumpărat** apă minerală.*
CI: *S-a săturat **de așteptat** autobuzul.*

Scanned with OKEN Scanner

a) Alcătuiește și tu propoziții pentru a ilustra funcțiile sintactice ale modurilor nepersonale.

b) Găsește în *D-l Goe...* fragmentul care urmează tragerii semnalului de alarmă și care surprinde agitația din tren. Precizează funcțiile sintactice ale verbelor.

MOD PREDICATIV: indicativ, conjunctiv, condițional-optativ, imperativ
MOD NEPREDICATIV: infinitiv, gerunziu, participiu, supin

!

VERB PREDICATIV: verb care poate forma singur predicatul unei propoziții
VERB COPULATIV: verb care nu poate forma singur predicatul unei propoziții

c) Îți prezentăm în continuare modele de analiză sintactică și morfologică a verbelor:

D-l Goe este obraznic. — *este obraznic* – *predicat nominal format din verbul copulativ „este" (conjugarea a IV-a, modul indicativ, timpul prezent, persoana a III-a, numărul singular, forma afirmativă) și numele predicativ „obraznic" (adjectiv)*

Văzând o linie de metal care are la capăt un mâner, Goe trage cu putere. — *văzând* – *complement circumstanțial de timp, exprimat prin verb predicativ, conjugarea a II-a, modul gerunziu*

ACORDUL PREDICATULUI CU SUBIECTUL

24. Relația strânsă care există între predicat și subiect se reflectă în acordul predicatului cu subiectul. Predicatul se acordă cu subiectul:

- verbul care formează un **predicat verbal** se acordă cu subiectul în persoană și număr *(Mam' mare, Mamița și Tanti Mița sunt în cupeu)*
- verbul din cadrul unui **predicat nominal** se acordă cu subiectul în persoană și număr, iar adjectivul (participiul adjectival) nume predicativ se acordă cu subiectul în gen, număr și caz *(Domnul Goe este răsfățat și obraznic).*

- Când numele predicativ este un substantiv, un pronume sau numeral, el se acordă cu subiectul, de obicei, doar în caz (nominativ): *Ei sunt o echipă unită..*
- Când numele predicativ este un verb la infinitiv sau supin (vezi exemplele de la p. 98, punctul **23**) sau un adverb, el nu se acordă cu subiectul, deoarece aceste părți de vorbire nu sunt flexibile în raport cu genul, numărul, cazul (*Cum este d-l Goe?*).

a) Extrage din textul schiței *D-l Goe...* două propoziții conținând un predicat verbal și două conținând un predicat nominal și explică modul în care s-a făcut acordul predicatului cu subiectul.

b) Dă două exemple de dezacord între subiect și predicat și explică în ce constă acesta.

Scanned with OKEN Scanner

II. În comunicare folosești frecvent verbe. Le folosești corect?
Ceea ce ai învățat despre verb te va ajuta să nu mai faci greșeli.

a) Alege forma corectă:

*Vom **dizolva / dizolvi** această cretă în apă... • Cine mai poate **adăuga / adăugi** ceva? • Înainte de **a scrie / a scri**, gândește-te bine! • Mi-ar **pare / părea** rău să greșesc tocmai acum. • Ți-ar **plăcea / place** să plecăm în excursie? • Dacă nu ar **bătea / bate** vântul așa tare, ar fi plăcut. • Cum se procedează pentru **a desparte / a despărți** acest cuvânt în silabe? • Cum se spune corect: **a dogorî** sau **a dogori**?*

b) Alcătuiește propoziții folosind forma corectă a zece verbe, la alegere, din următoarele exemple:

copiază / copie; lucră / lucrează; îngenunche / îngenunchează; aranjază / aranjează; atenuează / atenuiază; bănuie / bănuiește; mințește / minte; stăruiește / străruie; se străduie / se străduiește; angajăm / angajem; creăm / creem; sar / săr; arăt / arat; înșală / înșeală; așază / așează; coastă / costă; continuu / continui; apropii / apropiu; sperii / speriu; azvârl / azvârlu; bănuia / bănuiea; coja / cojea; adunaseși / adunasei; cusui / cosei; să îngrașă / să îngrașe; să plouă / să ploaie; să lase / să lese; să deșarte / să deșerte; să piepțene / să piaptăne; să curățe / să curețe; adu! / adă!; vino! / vină!; sari! / sări!; nu aduce! / nu adu!; nu face! / nu fă!; rămânând / rămâind; apropiind / apropiând; mi-ar place / mi-ar plăcea; va apare / va apărea

c) Reformulează următoarele propoziții, urmărind să te exprimi clar, corect și elegant:

*Pentru a învăța **a cânta** la pian trebuie **a ști** notele muzicale.*
***Să te porți** civilizat înseamnă a-i respecta pe ceilalți.*
***Plecând,** l-am văzut alergând după autobuz.*
*Am văzut-o **venind cântând.***

d) Următoarea propoziție este ambiguă, adică are mai multe sensuri:

Am văzut-o venind spre casă.
- *Am văzut că venea spre casă.*
- *Am văzut-o în timp ce ea venea spre casă.*
- *Am văzut-o în timp ce eu veneam spre casă.*

Explică în mod asemănător ambiguitatea propoziției *L-am văzut mergând spre gară.*

acord / acordez; ordonă / ordonează; îndoaie /îndoiește; toarnă / turnează; degajă / degajează; reflectă / reflectează; manifestă / manifestează

e) Alcătuiește propoziții prin care să ilustrezi diferența dintre formele verbale alăturate.

Scanned with OKEN Scanner

Hagi-Tudose

de Barbu Ştefănescu Delavrancea
(fragmente)

I

Dincolo de „Crucea de peatră", d-a stânga Şoselei Vitanului, se ridică biserica „Sfânta Troiță". Mândrețe de biserică. Ce zugrăveli, pe dinăuntru şi pe dinafară, cum arar se mai pomenesc numai la bisericile din vechime. Dar de asculți pe troițeni, mai cu seamă pe cei bătrâni, te apucă amețelile când încep ei să-şi ridice biserica în slava cerului. Mă rog, nu au atâtea degete la amândouă mânele câte minuni se află în sfântul locaş. [...]

II

[...] Erau patru. Trei cu giubele lungi, cu şepci cu cozoroace de lac, crăpate şi şterse de lustru. Jupân Hagiul purta pe umeri o scurteică de lastic, galbenă, spălăcită, pătată de untdelemn şi picată cu ceară.

Ctitorul vorbea mereu, iar ceilalți trei îmi râdeau în obraz, ca şi cum mi-ar fi spus: „Dă-te prins, dă-te bătut, nu te pune cu ctitorul nostru, c-a văzut multe ş-a pățit şi mai multe"... [...]

Jupân Hagiul o şterse binişor-binişor şi se făcu nevăzut.

– Fugi Hagiul... fugi... Nu-i vine la socoteală - începu iar ctitorul - nu dă un sfanț la cutia bisericii (ctitorul ținea mult la cutia bisericii), şi acasă - nomol de galbeni bătuți şi ferecați. Îngroapă mereu cazanele, şi n-are decât o nepoată, pripăşită pe lângă dânsul de când a plecat la agialâc, ca să-i păzească coştoroaba. Şi nu mărită fată mare, nu sleieşte un puț, nu dăruieşte un crâmpei de salbă iconostasului unde se miruieşte, caiafa de el!

Şi vorba se încinse ca focul.

– Să dea Hagiu?... Hagiu să dea?...

– Dar nu l-ați văzut cum mişună prin cârciumi şi băcănii? zise ctitorul. Intră într-una, ia binişor o măslină, o aduce la gură ş-o strecoară printre gingii. Fol, fol, fol, o mestecă... „E, cum dai măslinele, dragă cutare?..." „Atât"... „Scump, scump de tot la aşa vremuri. Vremuri grele!" Şi pleacă... Intră peste drum... Şterpeleşte icrele de cosac. Rupe o bucățică, îi face vânt. Pleasc, pleasc... „Cum petreceți icrele?" „Atât"... „Scump. Scump. Vremuri grele!" Şi pleacă... Se duce la pastramagiul din colț. „Ia să vedem, vericule, cum ți-e marfa, că nu mai dau pe la cutare"... Ia o feliuță, îi face de petrecanie. „Cum o dați?" „Pe parale şi atât." „Aş, v-ați scumpit de tot! S-au dus vremurile alea... Vremuri grele!" Şi pleacă. Îi e sete. Intră într-o bragagirie. „Ei... să gust... ce başibuzuc aveți?" Suge un fund de tinichea. Ghiorț, ghiorț, ghiorț. „Zeamă de aguridă. Cin' s-o bea? Cin' s-o plătească? Vremuri"... Şi pleacă. Aşa mănâncă şi se răcoreşte, şi pe el îl dau banii afară din casă.

Şi bătrânii – hi-hi, ho-ho, hi-hi – râd cu lacrămi, năpustindu-se în vorbă, care mai de care mai şiret la cuvânt şi mai subțire la coada ochilor, răsucindu-şi stropii de mustăți, întorşi ca nişte colți albi împotriva nasului.

Scanned with OKEN Scanner

– Carâmbii cizmelor?... De când era flăcău...

– I se scâlcie tocurile?... Le bate singur câteva flecuri...

– Pe mine, de câte ori mă vede: „Dă-mi o pustie de țigare, că-mi uitai păpușa acasă".

– Aș! ce-a uitat acasă?... Bea peliniță. O adună vara, o usucă, o freacă în mâni ș-o așează în lacră. Bea toată iarna și tușește să-și dea sufletul.

– Da' v-ați uitat pe sub scurteica Hagiului? zise ctitorul, râzând și ciupindu-și mustățile. Nu?... Bine... Să vă spui eu... Într-o zi, după slujbă, stam de vorbă... mai mulți inși și câteva cocoane. Hagiul se uitase într-un jeț. Pândea o prescură. Paracliserul, un drac și jumătate, îi arătă, jos, înaintea noastră, o firfirică de paispre'ce și-i zise: „Jupân Hagiule, mi se pare că dumitale ți-a căzut la miruială". Hagiul sări în capul oaselor. Se apropie de firfirică. O țintui cu ochii, că să-i fi dat cu piciorul n-ai fi mutat-o din loc. Întinse mâna... Când se aplecă pe jumătate, pe noi, din spatele lui, bărbați și cocoane, ne bufni un râs strașnic, și râzi, și râzi... Hagiul își uitase acasă turul pantalonilor... De râsul nostru, neîndrăznind să se aplece până la firfirică, se uită lung la dânsa și, cu lacrămile în ochi, ieși din biserică, mormăind: „A mea era!....era a mea!"

Paracliserul știa de la nepoata Hagiului că Hagiul de zece ani taie din turul pantalonilor ca să-i cârpească pe unde se cosesc. Scurteica fusese încă p-atât de lungă, dar o scurtase mereu din poale, ca să încăputeze mânecile.

III

Fum pe coșul Hagiului nu s-a pomenit. Ridice viscolul nămeții până la streșini. Apele să înghețe tun. Treaba lor! Hagiul nu vrea să știe de crapă pietrile la gerul Bobotezii, nici dacă în iulie turbează cânii de căldură. Iarna tremură, vara gâfuie.

Toată viața lui, de câte ori nepoată-sa – trăind aciolată pe lângă dânsul – îi pomenea, la Crăciun, să taie și ei un porc, ca tot creștinul, bătrânul răspundea:

– Îmi face rău, nepoată, s-aud guițând... Îmi face rău... c-așa sunt eu... milos.

– Cumpără-l, nene, tăiat gata.

Dacă așa îl aducea din cuvânt Leana, înghițind în sec, cu gândul la șorici, bătrânul răspundea liniștit:

– Un porc... carne multă... Se strică... Două guri suntem... [...] Așa te-am pomenit... lacomă... nemulțumitoare!

Leana tace și înghite în sec. E săracă. N-are pe nimeni. Tace, că bătrânul, de se mânie, strigă, trântește ușile, apoi se aruncă în pat și se vaietă până la miezul nopții, uitând să-i dea și de pâne.

De mic copil Hagiul fusese copil cuminte și așezat. Nu i s-auzea gurița, nici pașii. Nu rupea pantofii. Nu-și hărtănea rochița. Pe ce punea mâna punea bine.

Ajuns calfă la găitănărie, vorbea frumos și cu patimă în mijlocul tovarășilor săi.

– De când eram d-o șchioapă pricepusem lumea, le zicea el. Înțelesesem bine de tot că o cârpă din gunoi este o muncă de om pe care te faci stăpân dacă o pui doparte. Și dacă mama îmi dădea un ban de trei ca să-mi iau un simit, eu mă uitam în ghiozdan: de aveam felia de pâne, sănătate bună, aveam ce mânca. Nu te saturi cu pâne? Ce-ți trebuie simiți? Și puneam banul bine. Și un ban peste altul fac doi, peste doi dacă pui altul, fac trei... Râdeți voi... râdeți... Da', vânturați banii în mâni și veți simți ce răcoare ține când vă e cald, și ce cald când vă e frig. E destul să te gândești ce poți face cu banii, ca să și guști bucuria lucrului pe care nu l-ai cumpărat. Ai simțit bucuria?... De ce să-l mai cumperi?... Râdeți voi, râdeți... Ce lucru poate fi mai luminat ca un jeratec de galbeni întinși pe o masă?... Voi râdeți... râdeți cu hohote... Niște risipitori... În vieața voastră n-o să gustați adevărata bucurie...

Într-o zi, o calfă, văzându-l cum tremură și cum i s-aprind ochii când vorbește de bani, i-a zis în glumă:

– Strângi tu, băiete, strângi, și într-o zi... fiuț... fiut... p-aci l-e drumul... și ia-i de unde nu-s...

Scanned with OKEN Scanner

Tudose, la aşa nelegiuire, s-a ridicat în vârful picioarelor, a încleştat pumnii, i-a adus la gură şi a strigat, închizând ochii:

– Numai de veţi vârî tot pământul în buzunar... numai atunci veţi fura şi banii mei!... Aşa să ştiţi!... Aşa!... Că n-am bani... N-am chioară lăscaie... P-aşa vremuri nu poţi să ai... [...]

IV

Oh! ce fericire pe Hagiu când rămase singur stăpân în prăvălie! În prima zi l-apucă căldurile. Obrajii îi ardeau; capul i se încinsese; ochii îl usturau. La ceas, la ceas, ieşea din prăvălie s-o privească pe dinafară. Îi da târcoale. Îi cerceta încăperile şi zidurile cu d-amăruntul. Se ridica în vârful picioarelor ca să-şi arunce privirile până peste acoperişul ei. [...]

În prima seară, zăvorind uşile şi obloanele, ochii îi jucară în toate părţile, mustrând pe ucenici la fitece mişcare.

– Încet, încet, încetinel, că uşile nu sunt de fier!

– Ia seama, trândavule, să nu spargi geamurile, că nu sunt de fier!

– Nu trânti obloanele, ponivosule, că nu sunt de fier!

– Încet, încet cu lacătele, mototolule, că nu sunt... şi dacă sunt?... au broască, au meşteşug, costă parale!

De zece ori se întoarse din drum ca să mai privească o dată, încă o dată, prăvălia. La urmă, o privi lung, îi surâse, i se umplu ochii de lacrâmi şi plecă, mormăind:

– Mititica... tristă şi ea... cu obloanele în jos, cu uşa închisă... ca un om care a închis ochii!... Se crapă de ziuă?... Face ochii mari, cât geamurile ei, şi parcă vorbeşte, momind pe trecători să intre, să-i dea o bună-ziuă şi să-i târguiască câte ceva... Linguşitoarea...

Cu capul în jos, ciulind mustăţile, ştergându-şi sudoarea de pe frunte, iuţind şi muind paşii, mestecând şi tuşind, se duce acasă. Vorbeşte. Se vede în luptă cu ceilalţi: cu ucenicii, cu calfele, cu muşteriii mărunţi şi cu toptangiii. La unii surâde, unora le strânge mâna, cu alţii se ceartă, la urmă se împacă cu toţi, îi atrage, îi momeşte, îi înşală.

Obosit, ajunge acasă.

La răspântia din care se desface drumul înspre Calea Vergului se pituleşte căsuţa Hagiului, în mijlocul unei grădini stufoase.

Deschide uşa tinzii; o încuie grabnic; intră într-o odaie mică şi întunecoasă; aprinde o lumânare de seu; se aşează pe pat; îşi ia capul în mâini şi-şi razemă coatele de genuchi.

Păreţii sunt cojiţi şi galbeni; grinzile tavanului, negre şi prăfuite; icoanele, cu sfinţi şterşi; patul de scânduri, acoperit cu o pătură lăţoasă, vărgată cu alb şi vişiniu. Două perne de paie la perete şi una de lână îmbrăcată într-o faţă soioasă. Pe jos, pardoseală de cărămizi reci. Odaie tristă, întunecoasă, un mormânt pe ai cărui ochi de geam, ca un sfert de hârtie, ţ-ar fi frică să priveşti de frică să nu vezi morţii odihnindu-se cu feţele în sus.

Hagiul tresări şi suflă în lumânare.

– Costă parale. Mă gândesc eu şi pe întuneric. Oh! Doamne, Doamne, ce bun eşti, ce înţelept eşti! De n-ar fi soare, câte lumânări mi-ar trebui să arz ziua în prăvălie! Ce cheltuială!...

Abia se lungi în pat, şi gândurile începură, întâi blânde, prietenoase, ş-apoi îndoielnice, posomorâte.

Bine că a rămas singur stăpân în prăvălie! Jupânul era bun, era cinstit, da' de... două chei la o tejghea... două mâini în parale... douăzeci de degete în firfirici... patru buzunare şi două socoteli... Cine ştie!... Din greşeală... banii sunt mici... uşor îţi scapă printre degete... ba în buzunar... în pungă... în căptuşeala hainei... Stăpânu-său era bun, era cinstit, dar ierta de multe ori pe calfe, pe simbriaşi, pe ucenici, când rupeau şi spărgeau prin prăvălie. Venea un cerşetor, doi, douăzeci: „Să le dăm, că avem copii". Da, dar el n-avea copii. Da, dar jumătate din acei bani aruncaţi era munca lui, erau banii lui, erau

Scanned with OKEN Scanner

mângâierea şi fericirea lui. Unde pui hainele pe cari i le cumpăra cu d-a sila, lumânările de Paşte, discurile, miruiala, căci îl ducea de guler la biserică... dar cutia bisericii de care îi era spaimă... [...]

Picături de ploaie bat în geamurile Hagiului. Hagiul tresare. Nimeni. [...] Gândul că ar putea să-l jăfuiască cineva îl face să sară din pat. Aprinde lumânarea. E galben ca ceara... Se uită la icoane. Se închină. Şi-aduce aminte de Dumnezeu. Fireşte că se gândeşte la el! Se gândeşte că suferă pe pământ din cauza leneşilor şi a tâlharilor. [...]

– S-aprind candela, deşi Milostivul ar trebui să vază şi pe întuneric! zise Hagiul şi se ridică, tremurând, în dreptul icoanelor. [...]

V

Aşa petrecu vieaţa Hagiul până la bătrâneţe. Un şir necurmat de chinuri fericite, nebăgând nimic în el, nepunând nimic pe el. Fără foc; fără fiertură; neiubind pe nimeni; tresărind când umbra i se încurca în picioare; închizându-se ziua cu zăvorul în casă; robotind nopţile în odaie cu o lumânare de seu în mână, ca o stafie uscată.

La bătrâneţe, găitănăria nu mai mergea. Desfăcu prăvălia. Vându tot.

– M-am ales şi eu c-o pâne, dupe o muncă câinească de la opt până la şaizeci de ani.

Dar în acest bătrân, pentru care prietenii, copiii şi nevasta erau banii agonisiţi şi ascunşi, un singur gând, mai presus de orice, îi turbura fericirea:

– Dumnezeu vede toate... plăteşte toate. Vede toate!... Cum vede?... N-am furat pe nimeni... N-am luat banul nimănui! [...]

Într-o zi bătrânul, nemaiputând răbda aceste gânduri, s-a hotărât:

– Da, da, am să mă iau bine cu Dum... Să văd locurile sfinte! Ce jertfă ar putea întrece jertfa mea?

Şi bătrânul s-a dus la hagialâc şi s-a întors *aghios* – „hagiu" – sfânt, dar mai soios de cum plecase. [...]

VI

Până la optzeci de ani nu i s-a întâmplat nimic serios Hagiului. Nu l-a durut un dinte măcar. I-au căzut toţi de bătrâneţe, perzându-i pe unii în coaje, pe alţii în miez de pâne.

Tocmai în ăst an se puse o iarnă grea. Trosneau pomii în grădină. Pe geamurile Hagiului înflorise gheaţa cu frunze mari şi groase. Degeaba se încerca nepoată-sa să facă ochiuri în geam. Rotunjea biata fată gura, sufla din toată inima; se croia câte un rotocol, dar se prindea la loc.

– Suflă mai cu inimă, Leano, strigă Hagiul, cocoloşit într-un colţ al patului.

Scanned with OKEN Scanner

– Suflu, nene Hagiule, suflu, dar mă taie frigul şi mi-a îngheţat răsuflarea, răspunse nepoată-sa, tremurând c-o cergă în spinare. Ar trebui să-mi dai de lemne, că înlemnim până mâne.

– Cum?... lemne acum?... pe frigul ăsta? P-aşa frig o cioaclă de lemne costă un galben... un galben!

Leana plecă bombănind în odaia d-alături. Hagiul rămase singur. Trist, întuneric şi frig. [...]

Hagiul adoarme, mâhnit că, dacă iarna va ţine tot aşa, n-o mai duce fără lemne. Şi ce scumpe trebuie să fie lemnele. Aşa e, o să iasă din iarnă sărac lipit. A adormit. Se mişcă. Se învârteşte. Toată noaptea visează că se prigoreşte la un foc mare.

A doua zi, nepoată-sa îl găsi pe jumătate îngheţat. Abia putu să zică: „Leano, foc, că mor", şi îi întinse un bănuţ de aur, închizând ochii. Îi fu ruşine ca să nu-l vază acel ochi de aur cu câtă uşurinţă îl aruncă în mânile nemiloase ale lumii. Oftă dureros.

Focul pâlpâie în vatră. Mormanul de jeratic dogoreşte şi aruncă un polei cald şi rumen, pe peretele din faţă. [...] Bătrânul a ieşit din pătură şi-i e cald, şi îl ia cu fiori. Picioarele îi tremură. E lihnit. Îi cere inima o ciorbă, ca niciodată în vieaţa lui.

– Ce pui atâtea lemne? Prea multe lemne! Leano, n-auzi? Şi tot mi-e frig... Prea multe lemne!... Mi-e foame... O să dai foc casei!... Ah! pânea nu mă mai satură... picioarele nu mă mai ţin!

– Oi fi bolnav, răspunse Leana. Să chem pe cineva. Lângă spiţărie e un doftor...

– Să nu calce nimeni în casa mea! strigă Hagiul. Cât scrie doftorul pe hârtie nu plăteşti cu vieaţa toată! Sunt sănătos, voinic, mai bine ca oricând!...

Dar, voind să umble, căzu pe pat, zicând: „Oh! da, niciodată n-am fost mai bine!"

După trei zile de friguri, Hagiul se sculă din pat, uscat şi galben, cu ochii duşi în fundul capului. [..] Leana îl întrebă încetişor dacă n-ar vrea ceva.

– Aş vrea, răspunse trist Hagiul, aş vrea o ciorbă de găină... cu nţică lămâie... lămâia e scumpă... câteva boabe de sare de lămâie... Şi, vezi, găina să nu fie prea mare... mică şi grea.

Pe seară, Leana întinse în mijlocul patului un ştergar. Pe ştergar o strachină cu ciorbă caldă. Aburii se ridică din strachină. O aripă galbenă iese din zeama presărată cu steluţe de grăsime. Pe buzele străchinii, o lingură de cositor. Alături clondirul, cu două degete de vin, cu dop de hârtie. Hagiul privi cu lăcomie, se şterse pe frunte şi zise cu o nespusă părere de rău:

– Ce poftă de copil!...

Se văzu topind, el, cu mâna lui, bulgări de aur, turnându-i în strachină şi sorbindu-i cu lingura.

Se apropie de pat. Începu să mănânce. Plescăi; îşi supse gropile din obraji; se încruntă; şi-acoperi ochii cu sprâncenele; se resti la Leana, aruncând lingura:

– Una de lemn... asta e coclită!...

Leana, râvnind la ciorbă şi înghiţind în sec, ieşi afară şi-i aduse una de lemn.

Hagiul începu iarăşi a sorbi zgomotos. Se scutură şi scuipă de mai multe ori.

– Ia ciorba d-aci! M-am săturat... Simţ pe gât o cocleală acră... sărată... un miros nesuferit... Ia-o... fugi cu ea... nu vezi?... îmi sorb vieaţa!

Leana luă strachina şi ieşi.

Hagiul îşi trânti capul pe o pernă de paie. Trupul lui, o flacără. Ce friguri! Sub el se deschisese ca o mare fără fund. Şi se ducea adânc, adânc, tot mai adânc. Şi pe gât gustul aurului, sângele viu al aurului! Nefericit părinte, gustase din carnea copiilor lui. Ciorba îi mirosise a aur!

Când Leana intră în odaie, el se ridică în coate şi-i strigă:

– Stinge focul... să-i dai cărbunii şi cenuşa înapoi!... Aruncă ciorba... şi să dai fulgii şi bucăţelele înapoi... Vreau banii pe jumătate, dacă nu toţi!

Scanned with OKEN Scanner

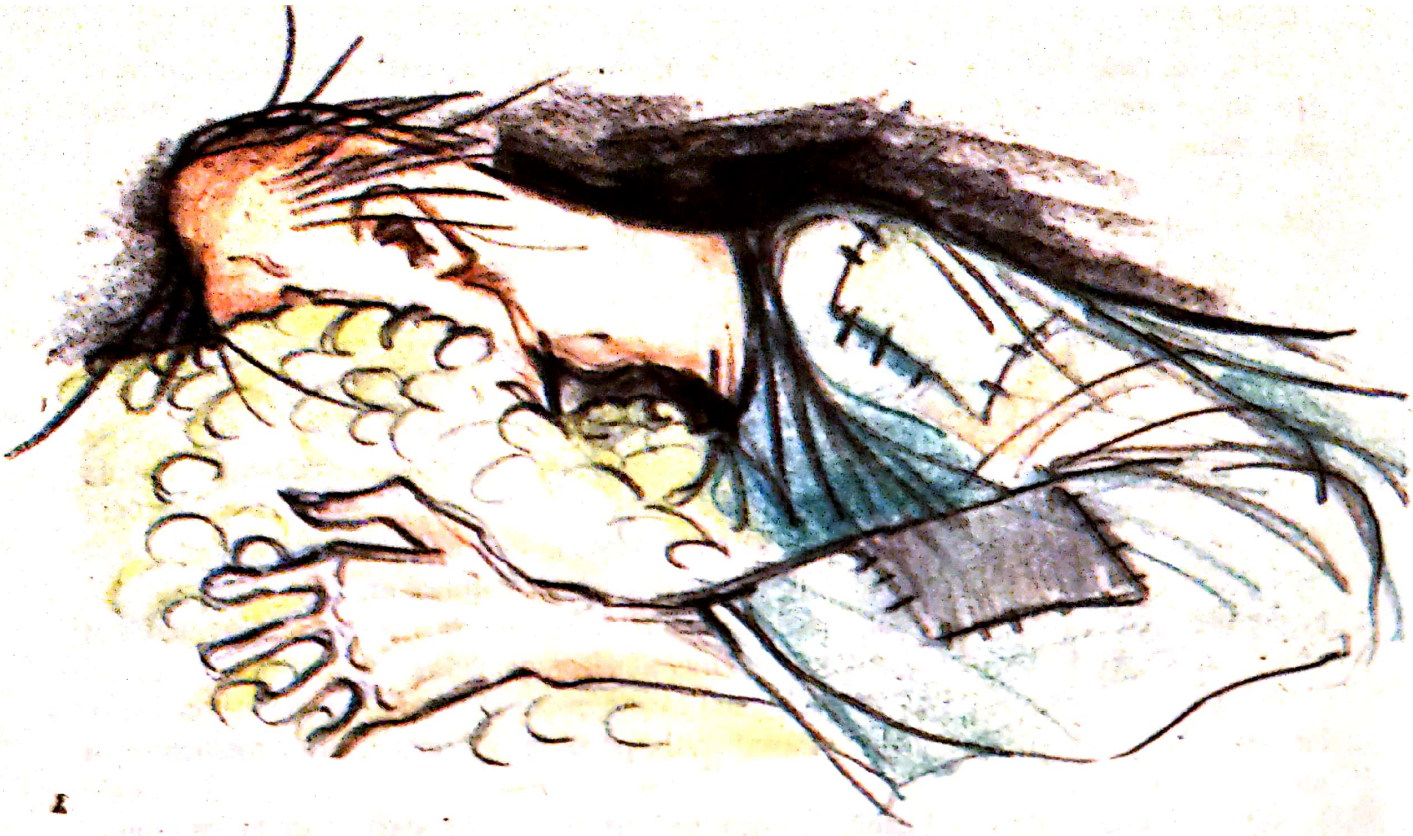

Şi începu să plângă cu hohote.

– Ucigaş!... nebun!... nelegiuit!... în veci n-o să te saturi!

Leana, înmărmurită, să uită la el. Tocmai atunci s-auzi miorlăind la uşe cotoiul, tovarăşul ei de foame şi de tremurat, singura fiinţă care o mângâie şi pe care o mângâie.

Leana crăpă uşa. Hagiul se uită speriat şi, văzând cotoiul strecurându-se pe uşe, se resti:

– Să-i tai coada!... Să-i tai coada!... O coadă d-un stânjen!... până să intre, se răceşte odaia!... Să cheltuiesc şi pentru el?... Unde e toporul?... Am să i-o tai eu!

Se ridică în picioare. Picioarele tremurară, se îndoiră, trosniră din încheieturi. Hagiul se curmă de mijloc; deschise ochii, mari şi roşii; căscă gura şi căzu pe spate.

Leana, speriată, fugi afară, închinându-se.

S-a înnoptat. Ea pândeşte la uşe. Tremură şi inima i se bate. Ar vrea să intre, şi spaima că e mort or nebun o îngheaţă. Vântul fluieră în straşina casei. Zăpada le-a troienit uşa pe dinafară. În tindă e frig şi întuneric.

Pe la miezul nopţii, i se păru că în odaia Hagiului se târăşte cineva d-a buşile. Ascultă. Auzi desluşit un sunet de bani.

– El e. N-a murit, şopti Leana, banii îi prelungesc viaţa. Săracu nenea Hagiu!

Liniştită puţin, dibui pe întuneric clanţa de la odăiţa ei, deschise uşa binişor şi se duse să se culce, tânguind încet pe nen-său Hagiu:

– Săracu, ce bogat este!

A doua zi, de dimineaţă, Leana, intrând în odaia Hagiului, îl găsi numai în cămaşe, în cămaşa sa petec de petec, trântit cu faţa în jos, pe aur, îngropat în galbeni, cu fruntea p-un purcoi de lire, cu ochii închişi. [...]

Leana l-a îngropat cu alai mare. Zece popi, arhiereu, oranist, colivă, steagul Bisericii Troiţa, flori, lumânări, zăbranice. Lumea, privind, zicea:

– Ce frumuseţe! Bine de el! [...]

– Săracu Hagiu!

– Dacă ar vedea el cum se cheltuieşte cu înmormântarea lui...

– Ar muri! răspunse unul din bătrâni. [...]

Scanned with OKEN Scanner

I. Textul evocă o lume despre care nu cunoşti prea multe lucruri. Prin cuvinte este reconstituită o atmosferă dintr-o altă epocă.

1. Există în text cuvinte şi expresii arhaice ca formă sau ca sens, regionalisme, cuvinte populare.

zugrăveli, arar, nu-i vine la socoteală, gâfuie, cârciumă, băcănie, pastramagiu, bragagirie, simit, vieaţa, se încerca, aciolată, prăvălie, fitece, ucenici, calfe, toptangii, daraveri, spiţerie, doftor, coclit, a încăputa, clondir

a) Care dintre cuvintele de mai sus au corespondente literare? Care sunt acestea?

b) Grupează aceste cuvinte în câmpuri lexicale. Care sunt acestea? Ce semnificaţie are în text prezenţa acestor câmpuri lexicale?

c) Extrage din text alte arhaisme şi verifică-le sensul în dicţionar. Care sunt corespondentele lor din limba română actuală?

2. Există în text cuvinte şi expresii prin care este evocată lumea credinţei creştine:

amvon = balcon în biserică de unde se predică sau se citeşte *Evanghelia*
ctitor = fondator, persoană care ajută la construirea şi înzestrarea unei biserici (sau a unei instituţii)
iconostas = *catapeteasmă* = perete despărţitor între altar şi restul bisericii ortodoxe
(a) mirui = a unge pe credincioşi cu mir pe frunte
mir = untdelemn parfumat şi sfinţit folosit de Biserica creştină
prescură = pâinişoară rotundă sau în formă de cruce folosită în timpul unor slujbe de Biserica creştină
paracliser = persoană însărcinată cu îngrijirea şi cu paza unei biserici
troiţă = cruce mare de lemn sau de piatră, aşezată la răspântii, pe lângă fântâni sau în locuri legate de un eveniment; aici, „Sfânta Troiţă" = Sfânta Treime
aghios = „sfânt", în limba greacă

3. Unele cuvinte sunt notate cu pronunţarea lor regională.

a) Care sunt formele literare ale următoarelor cuvinte?

coaje, uşe, (el se) resti, simţ, câne, pâne, peatră, lacrămi, cu d-amăruntul, părete, mâni

b) Tu pronunţi unele cuvinte cu particularităţi fonetice regionale? Care sunt acestea? De la cine le-ai învăţat sau unde le-ai auzit? Discută despre ele cu profesorul tău.

II. Personajul principal din text este caracterizat de autor prin diverse procedee.

1. Titlul introduce un personaj, Tudose, numit şi Hagi, pentru că fusese în hagialâc (în text, şi *agialâc*).

Scanned with OKEN Scanner

hagialâc (agialâc) = pelerinaj la locurile socotite sfinte de Biserica creştină sau de cea musulmană
hagiu = creştin sau musulman care a fost în hagialâc
Caiafa = mare preot iudeu, unul dintre cei care l-au judecat pe Cristos aici, cu sensul figurat de persoană făţarnică, ipocrită.

a) Aceste cuvinte te ajută să surprinzi o trăsătură de caracter a personajului. Care este aceasta?

b) Citeşte fragmentul în care se face referire la pelerinajul personajului şi, dacă este cazul, revino asupra caracterizării iniţiale pe care ai făcut-o.

c) Explică semnificaţia titlului în lumina fragmentului citit.

2. Naratorul face portretul personajului prin enumerarea unor trăsături fizice şi morale.

a) Găseşte în text fragmentele respective.

b) Interpretează următorul citat, evidenţiind procedeele artistice:

Erau patru. Trei cu giubele lungi, cu şepci cu cozoroace de lac, crăpate şi şterse de lustru. Jupân Hagiul purta pe umeri o scurteică de lastic, galbenă, spălăcită, pătată cu untdelemn şi picată cu ceară.

giubea (pl. *giubele*) = haină lungă şi largă din postav, adesea căptuşită cu blană
cozoroc = partea din faţă a şepcii, în formă de semicerc, umbrind faţa
lustru = luciu (*şterse de lustru* = tocite)
jupân = titlu de politeţe dat unei persoane (patron, stăpân), echivalent cu domn
scurteică = haină scurtă de stofă, îmblănită
lastic = stofă de lână asemănătoare cu satinul

c) Care este modul de expunere în aceste pasaje?

d) Alcătuieşte o listă a trăsăturilor fizice şi morale prezentate în mod direct de narator.

e) Accentul cade pe trăsăturile fizice sau pe cele morale?

f) Care este trăsătura morală dominantă?

g) Există vreo relaţie între trăsăturile fizice şi cele morale?

h) Cuvântul-cheie din text este *bani*. Care sunt cuvintele şi expresiile sinonime?

3. Personajele secundare din text contribuie la caracterizarea personajului principal.

a) Ce personaje secundare apar în text? În ce relaţie se află cu personajul principal?

Răspunde la aceste întrebări după ce comentezi următoarele pasaje:

Şi bătrânii – hi-hi, ho-ho, hi-hi – râd cu lacrămi, năpustindu-se în vorbă, care mai de care mai şiret la cuvânt şi mai subţire la coada ochilor, răsucindu-şi stropii de mustăţi, întorşi ca nişte colţi albi împotriva nasului.

[...] n-are decât o nepoată, pripăşită pe lângă dânsul de când a plecat la agialâc, ca să-i păzească coştoroaba • nepoată-sa – trăind aciolată pe lângă dânsul • Leana tace şi înghite în sec. E săracă. N-are pe nimeni.

Scanned with OKEN Scanner

b) Citeşte pasajele în care celelalte personaje caracterizează în mod direct personajul principal. Care este modul de expunere folosit de autor?

c) Ce idee este exprimată în următoarele fragmente? Prin ce mijloace? Identifică şi comentează mărcile oralităţii. Explică rolul semnelor de punctuaţie.

carâmb = parte a cizmei care îmbracă pulpa piciorului de la genunchi până la gleznă
a scâlcia = a deforma încălţămintea
flec = petic aplicat pe tocul încălţămintei
păpuşă = aici, legătură de tutun
lacră (= raclă) = ladă de lemn de dimensiuni mari

– Să dea Hagiu?...Hagiu să dea?...

– Carâmbii cizmelor?... De când era flăcău...
– I se scâlcie tocurile?... Le bate singur câteva flecuri...
– Pe mine, de câte ori mă vede: «Dă-mi o pustie de ţigare, că-mi uitai păpuşa acasă».
– Aş! ce-a uitat acasă?... Bea peliniţă. O adună vara, o usucă, o freacă în mâini ş-o aşează în lacră. Bea toată iarna şi tuşeşte să-şi dea sufletul.
– Da' v-aţi uitat pe sub scurteica Hagiului? zise ctitorul, râzând şi ciupindu-şi mustăţile. Nu?... Bine... Să vă spui eu...

dialog ● adresare directă la persoana a II-a ● interjecţii ● propoziţii incomplete, afective ● replici scurte, întrerupte ● ritm rapid al vorbirii ● particularităţi fonetice, cuvinte, expresii, forme gramaticale specifice vorbirii personajelor ●

4. Indirect, personajul este caracterizat prin acţiunile şi cuvintele sale.

a) Reciteşte în text fragmentele la care se face trimitere succintă în schema următoare. Relatează apoi episoadele respective din viaţa Hagiului:

Hagiul o şterse binişor-binişor.
– Fugi Hagiul... fugi... Nu-i vine la socoteală.

Intră într-una, ia binişor o măslină

Într-o zi, după slujbă, stam de vorbă. Hagiul se uitase într-un jeţ.

„Leano, foc, că mor!"
– Ce pui atâtea lemne?
– Să nu calce nimeni în casa mea!
– Aş vrea ... o ciorbă de găină...
– Ce poftă de copil!
– Stinge focul...
– Să-i tai coada!...

– Un porc... carne multă... Se strică... Două guri suntem...

– Înţelesesem bine de tot că o cârpă din gunoi este o muncă de om.

– Da, da, am să mă iau bine cu Dum...

– Ia seama, trândavule, să nu spargi geamurile...
– Nu trânti obloanele, ponivosule...
– Încet, încet cu lacătele, mototolule...

b) Reciteşte monologul Hagiului rămas singur stăpân în prăvălie.

c) Ce trăsături de caracter ale personajului reies din acest monolog?

Scanned with OKEN Scanner

5. Personajul este prezentat în evoluția sa: copil → adolescent → tânăr → la treizeci de ani → bătrân → la optzeci de ani.

a hărtăni = a rupe, a zdrenţui

calfă = lucrător calificat

găitănărie = prăvălie în care se vând găitane (= fireturi de metal sau de mătase folosite ca podoabe de îmbrăcăminte)

a) Identifică în text pasajele care prezintă evoluția personajului.

b) Care este trăsătura constantă? Observi o gradare în prezentarea personajului?

c) Comentează cuvintele nepoatei lui Hagi-Tudose: *Săracu, ce bogat este!*

6. Relația personajului cu mediul în care trăiește este o modalitate indirectă de caracterizare.

a) Ce rol are descrierea cu care începe textul?

b) Citește fragmentele din text în care este descrisă casa Hagiului. Care sunt cuvintele semnificative prin care se sugerează legătura dintre personaj și mediu?

7. În caracterizarea personajului, importantă este și expresivitatea limbajului, nu numai procedeele folosite.

Comentează expresivitatea limbajului în următoarele citate:

Jupân Hagiul o șterse binișor-binișor și se făcu nevăzut.

...nu dă un sfanț la cutia bisericii... și acasă – nomol de galbeni...

Îmi face rău, nepoată, s-aud guițând...Îmi face rău...c-așa sunt eu...milos...

Și, vezi, găina să nu fie prea mare...mică și grea.

robotind nopțile în odaie cu o lumânare de seu în mână, ca o stafie uscată.

● verbe și substantive expresive ● expresii specifice comunicării orale ● exagerarea ● folosirea unor cuvinte și expresii cu sens opus, antonime ● interjecții ● verbe derivate de la interjecții ● comparații sugestive ● enumerarea ● repetiția unor cuvinte și propoziții ● surprinderea unor detalii semnificative ● crearea unor situații comice prin limbaj

Intră într-una, ia binișor o măslină, o aduce la gură ș-o strecoară printre gingii. Fol, fol, fol, o mestecă... „E, cum dai măslinele, dragă cutare?...” „Atât”...„Scump, scump de tot la așa vremuri. Vremuri grele!” Și pleacă.... Intră peste drum... Șterpelește icrele de cosac. Rupe o bucățică, îi face vânt. Pleasc, Pleasc... „Cum petreceți icrele?”... „Atât”... „Scump. Scump. Vremuri grele!” Și pleacă.... Se duce la pastramagiul din colț. „Ia să vedem, vericule, cum ți-e marfa, să nu mai dau pe la cutare”... Ia o feliuță, îi face de petrecanie. „Cum o dați?” „Pe parale și atât.” „Aș, v-ați scumpit de tot! S-au dus vremurile alea.... Vremuri grele!” Și pleacă. Îi e sete. Intră într-o bragagirie. „Ei...să gust...ce bașibuzuc aveți?” Suge un fund de tinichea. Ghiorț, ghiorț, ghiorț. „Zeamă de aguridă. Cin' s-o bea? Cin' s-o plătească? Vremuri”... Și pleacă.

Scanned with OKEN Scanner

I. Operele literare în proză sunt texte complexe, în care sunt povestite fapte și întâmplări plasate în timp și spațiu, la care participă personaje. Pentru a le înțelege, cititorul trebuie să cunoască procedeele prin care personajele prind viață, iar întâmplările par adevărate.

1. Emoția pe care un personaj literar o creează în cititor se datorează, între altele, modalităților utilizate de autor pentru a-l **caracteriza**, pentru a-l face convingător. Acestea pot fi reprezentate schematic astfel:

Procedee:

A) directe
1. portretul (fizic și moral) realizat de narator;
2. portretul (fizic și moral) realizat, în text, de celelalte personaje;

B) indirecte
1. cuvintele rostite de personaj de-a lungul acțiunii relatate în text, în monologuri și dialoguri;
2. faptele / acțiunile personajului;
3. relațiile cu mediul în care are loc acțiunea.

2. NUVELA este o operă literară epică, în proză, în care se relatează, într-o succesiune de episoade, evenimente reale sau imaginare din viața unuia sau a mai multor personaje. Nuvela are de obicei o întindere mai mare decât schița. Trăsăturile caracteristice ale nuvelei ies mai bine în evidență prin comparație cu cele ale schiței:

ÎN SCHIȚĂ	ÎN NUVELĂ
– narațiunea este construită totdeauna în jurul unui personaj sau al unui număr restrâns de personaje; acestea sunt caracterizate sumar	– poate apărea un număr mai mare de personaje, care sunt caracterizate mai pe larg și puternic individualizate
– spațiul și timpul sunt reduse: de obicei locul acțiunii nu se schimbă, iar durata e limitată (de la câteva minute la câteva ore)	– acțiunea se poate desfășura în mai multe locuri și pe o durată mai întinsă (de la câteva zile la câțiva ani)
– modurile de expunere cele mai folosite sunt narațiunea și dialogul; descrierile sunt succinte, limitate la câteva detalii semnificative pentru acțiune sau personaje	– alături de narațiune și dialog, descrierea are un rol important în prezentarea cadrului acțiunii, în caracterizarea personajelor și în crearea atmosferei
– acțiunea e simplă, lineară, fără planuri paralele, redusă la un singur episod caracteristic pentru personaje	– acțiunea e complexă, eventual desfășurată pe mai multe planuri, și surprinde mai multe episoade din existența personajelor

Scanned with OKEN Scanner

3. Opera literară în care este relatată o acțiune la care participă personaje se numește OPERĂ EPICĂ. Ea poate fi scrisă în proză sau în versuri și are următoarele **trăsături principale**:

- prezintă **fapte** și **întâmplări** desfășurate în **timp** și **spațiu**;
- acțiunea este expusă într-o anumită succesiune (de obicei, urmând **momentele subiectului**: **expoziționea, intriga, dezvoltarea acțiunii, punctul culminant, deznodământul**);
- este construită prin intermediul **modurilor de expunere**: **narațiunea, descrierea, dialogul**. **Narațiunea și descrierea** aparțin vocii naratorului, în timp ce **dialogul** reproduce direct cuvintele personajelor. Proporțiile în care autorul utilizează cele trei moduri de expunere sunt diferite de la o operă la alta și au importanță pentru valoarea artistică a operei, pentru emoția creată în cititor;
- introduce unul sau mai multe **personaje**, între care se stabilesc diverse **relații**.

II. Când scrii despre un text literar, trebuie să sintetizezi și să ordonezi observațiile pe care le faci în timpul lecturii.

„Haqi-Tudose" de Barbu Ștefănescu Delavrancea

Barbu Ștefănescu Delavrancea a fost interesat, în operele sale în proză, de conturarea unor personaje puternice și convingătoare, construite pe baza unei trăsături de caracter dominante. Un asemenea personaj prezintă și nuvela „Haqi-Tudose".
Acțiunea este concepută într-o serie de secvențe semnificative pentru profilul moral al eroului. El este prezentat în câteva scene care se petrec la mari intervale de timp, din copilărie și până la moartea sa, în diverse locuri: biserica din cartier, prăvăliile negustorilor, qăitănăria unde lucra, acasă. Biografia haqiului este dezvăluită treptat, prin acumularea tuturor acestor episoade. Nu există, în dezvoltarea subiectului, o desfășurare cronologică a faptelor. Succesiunea lor are mai degrabă rolul de a scoate în evidență, în diferite ipostaze, însușirea principală a lui Haqi-Tudose: avariția.

Caracterizarea personajului principal se face atât prin mijloace directe, cât și indirecte. Prima impresie despre el se desprinde din discuția între cei trei oameni; pentru a nu da bani pe mâncare, haqiul avea obiceiul de a colinda băcăniile și de a qusta icre ori măsline: „așa manâncă și așa se răcorește, deși pe el îl dau banii afară din casă". Aprecierea celor trei este întărită de pasajele în care naratorul îi face portretul. Imaqinea haqiului se completează qradat, prin alăturarea unor detalii semnificative. În copilărie era „cuminte și așezat", „nu rupea pantofii", „nu-și hărtănea rochița". Ajuns stăpân peste prăvălie, se simte de-a dreptul fericit pentru că i s-a împlinit visul. Vocea naratorului adauqă alte amănunte importante prin descrierea casei, care subliniază zqârcenia fără marqini a haqiului: „pereții sunt cojiți și galbeni"; „grinzile tavanului, negre și prăfuite"; „odaie tristă, întunecoasă". În acest cadru sărăcăcios, Haqi-Tudose trăiește cu spaima că ar putea fi jefuit.

Scanned with OKEN Scanner

Mai expresive și mai convingătoare în reliefarea avariției personajului sunt mijloacele indirecte de caracterizare: cuvintele și faptele sale. Multe dintre replicile pe care le rostește ar putea fi de-a dreptul comice, dacă în spatele comicului nu ar sta imaginea tragică a unui suflet meschin, care n-a iubit pe nimeni, în afară de banii săi. De pildă, el mulțumește lui Dumnezeu pentru înțelepciunea sa, dar tot cu gândul la bani: „De n-ar fi soare, câte lumânări mi-ar trebui să arz ziua în prăvălie! Ce cheltuială!..." În ultimele zile de viață „îi cere inima o ciorbă"; când o mănâncă însă, regretând cheltuiala făcută, vrea să își recupereze banii măcar pe jumătate și îi cere nepoatei să ducă fulgii și bucățelele rămase înapoi. Tot atunci vrea să-i taie coada motanului pentru că „până să intre, se răcește odaia", iar lemnele sunt scumpe. Faptele hagiului sunt organizate în jurul singurului lucru care îl interesa: să strângă cât mai mulți bani.

Personajele secundare ale nuvelei sunt destul de puțin conturate. Atât nepoata Leana, cât și oamenii de la gaitănărie ori cei din cartier subliniază, prin contrast, modul de viață singuratic și meschin al hagiului, ca „un șir lung de chinuri fericite". Personajele secundare sunt asemenea unor martori de care naratorul are nevoie pentru a evidența figura lui Hagi-Tudose.

După lectura nuvelei, cititorul rămâne impresionat mai ales de destinul tragic al eroului principal. Prin intermediul unei acțiuni desfășurate pe o perioadă întinsă de timp, autorul ilustrează biografia unui om incapabil să iubească și să se bucure de viață: dragostea nemăsurată de bani l-a făcut să trăiască izolat și să-și piardă orice urmă de umanitate.

a) Citește nuvela *Hagi-Tudose* în întregime și notează-ți observațiile făcute în timpul lecturii.

b) Demonstrează că *Hagi-Tudose* este o operă epică (vezi pagina 112, punctul 3).

c) În ce momente ale vieții destinul lui Hagi-Tudose s-ar fi putut schimba și cum?

d) Crezi că Hagi-Tudose și-a meritat destinul? Argumentează răspunsul într-o scurtă prezentare orală.

e) Propune un alt titlu pentru această nuvelă.

f) Scrie un text de o pagină în care să realizezi o comparație între schiță și nuvelă (vezi tabelul de la pagina 111).

g) Pornind de la o temă mai largă, *Religia creștină*, restrânge-o la un subiect particular (descrierea unei biserici, rugăciunile — o rugăciune anume pe care o spui tu —, evenimente legate de biserică — botezul, căsătoria etc. –, sărbători religioase – Paștele, Boboteaza etc.) și alcătuiește un text de o pagină.

Scanned with OKEN Scanner

Partea de vorbire neflexibilă, folosită exclamativ, care exprimă o senzaţie, o stare sufletească, un act de voinţă sau reproduce sunete şi zgomote se numeşte INTERJECŢIE.

În afară de **sunetele vorbirii umane**, există în natură o mulţime de **alte sunete**: încearcă să imiţi zgomotul pe care îl face vântul când bate cu putere, o carte care cade pe jos, o foaie când este ruptă din caiet. Cum face câinele? Dar pisica? Dacă ţi-e frig, spui *Mi-e frig*, dar nu este mai expresiv *brrrr!*? Ce sunete imită următoarele cuvinte: *fol, fol, fol...; pleasc, pleasc...; ghiorţ, ghiorţ....; hi-hi, ho-ho, hi-hi....*? Verifică dacă ai răspuns corect recitind pasajele din textul *Hagi-Tudose* unde apar aceste cuvinte.

I Când comunicăm, transmitem informaţii şi, în acelaşi timp, ne exteriorizăm sentimentele.

1. INTERJECŢIILE se folosesc în **comunicarea orală** şi au caracter **spontan**, **afectiv**. Ele se caracterizează printr-o **intonaţie** specifică şi pot fi însoţite de **mimică**. În literatura artistică, interjecţiile conferă textului prospeţime, vioiciune, culoare. Există **interjecţii nespecifice**, care pot apărea în diverse situaţii de comunicare, dar şi interjecţii specializate pentru anumite situaţii. Unele interjecţii au diverse sensuri, în funcţie de contextul în care apar. După formă, interjecţiile sunt **simple** şi **compuse**. După sensul exprimat, se face distincţie între **interjecţii propriu-zise** (exprimând o diversitate de senzaţii, emoţii, impulsuri de voinţă) şi **onomatopee** (imită sunete / zgomote din natură). Din punct de vedere sintactic, majoritatea interjecţiilor nu sunt integrate în structura propoziţiei, deci **nu au funcţie sintactică** de parte de propoziţie.

a) Interjecţia denumeşte senzaţii, sentimente, sunete sau le sugerează?

b) De ce este interjecţia o parte de vorbire neflexibilă?

c) În ce situaţii de comunicare se folosesc de obicei interjecţiile? În comunicarea orală? În comunicarea scrisă? Cum se explică apariţia interjecţiilor în literatura artistică?

d) În ce situaţii de comunicare specifice apar următoarele interjecţii: *bravo!, amin!, pa!, alo!, zât!, hapciu!*?

e) Rosteşte următoarele interjecţii cu intonaţia şi mimica necesare: *au!, sst!, uf!, hm!*

f) Rosteşte interjecţia *a!* schimbând intonaţia şi mimica pentru a exterioriza sentimente diferite.

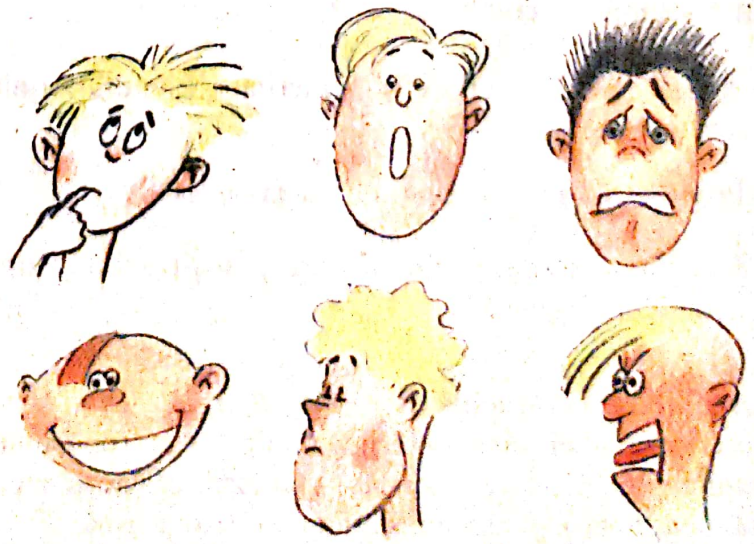

Scanned with OKEN Scanner

g) Ce exprimă interjecția *alo!* în următoarele situații de comunicare?

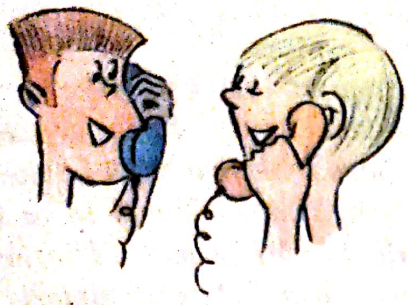

h) Clasifică următoarele interjecții după formă în simple și compuse: *nț!, nț-nț!, tic-tac!, o!, o-ho-ho!, tii!, măi-măi!*

i) Dă exemple de onomatopee prin care să imiți: zgomote produse în natură • zgomote produse de diverse instrumente • sunete produse de diverse vietăți.

j) Dă exemple de interjecții prin care să exprimi: durerea • bucuria • admirația • regretul • mila • îndoiala • disprețul • teama • nerăbdarea • surpriza.

2. O clasă specială de interjecții o reprezintă INTERJECȚIILE DE ADRESARE, prin care emițătorul se adresează receptorului, pentru a-l face să își concentreze atenția asupra actului de comunicare.

a) Alcătuiește câte un enunț cu fiecare dintre următoarele interjecții de adresare și apoi caracterizează contextul în care pot apărea acele enunțuri:

hei!, măi!, mă!, bă!, bre!, pst!

b) Observă și alte particularități ale enunțurilor în care apar interjecții de adresare:

– Hei, Maria, nu pune cartea acolo!

– Măi, unde plecați voi la ora asta?

– Mă! Cum ai putut să faci una ca asta?!

– Băăăă! Dă-mi-o mie!

– Bre, Ioano, cum de nu-ți dete prin cap asta?

– Pst! ... Să nu ne audă cineva....

3. De cele mai multe ori, interjecțiile nu au funcție sintactică de parte de propoziție. Unele interjecții însă, în anumite contexte, sunt echivalente cu un verb. În aceste situații, avem a face cu INTERJECȚII PREDICATIVE: interjecții care, funcționând în mod asemănător cu verbele, îndeplinesc funcția sintactică de predicat.

Scanned with OKEN Scanner

a) Ce verbe corespund următoarelor interjecții?

b) Înlocuiește cuvintele subliniate cu interjecția predicativă corespunzătoare:

Hai acasă!
Na și ție una!
El, trosc, o palmă.
Ea, bâldâbâc!, în bazin.
Săpunul, pleosc!, în apă.
El, fâș-fâș... prin frunze.
Și gâl-gâl! toată sticla.
Buf! în zăpadă.

Mergea în vârful picioarelor, să nu-l audă nimeni. Râdea și râdea și râdea... Mașina trecu în viteză pe lângă mine. Trenul sosea în gară. El sări în apă. El închise brusc ușa. Omorî țânțarul... Încuie ușa....

4. Interjecțiile predicative se comportă ca verbele, reprezentând nucleul comunicării. Ele se combină cu subiecte și complemente.

a) Demonstrează această afirmație, pornind de la exemplele anterioare.

b) Copiează pe caiet enunțurile din textul *Hagi-Tudose* în care apar interjecții predicative. Analizează aceste interjecții după exemplul:

Șterpelește icrele de cosac. Rupe o bucățică, îi face vânt. Pleasc, pleasc...

pleasc, pleasc - interjecție (onomatopee) compusă, funcția sintactică de predicat verbal

Deși are unele particularități comune cu verbul, interjecția se deosebește de verb prin faptul că este o parte de vorbire neflexibilă, nu își schimbă forma în comunicare în raport cu anumite categorii gramaticale specifice.

Excepții: *Haide acasă! Haidem la școală! Haideți aici!*

5. Prin intonație și caracter afectiv, interjecția se aseamănă cu alte părți de vorbire.

a) Ce părți de vorbire sunt cuvintele subliniate și cum s-au format?

cuc, a cotcodăci, a trosni, a zornăi, a miorlăi, a fâșâi, a bombăni, a bolborosi, a tropăi, a zdrăngăni, a ofta, a morfoli, a pâlpâi
*Mai are de trecut un **hop**. Și-a luat **fâș** nou.*

b) Alcătuiește o listă de verbe derivate de la interjecții, exprimând fenomene sonore.

c) Alege din lista de mai jos interjecțiile, pentru a le deosebi de alte părți de vorbire cu care au în comun unele caracteristici (substantive la vocativ, verbe la imperativ):

na / poftim / ia; uite / privește; hai / vino; bă! / băiete!

Scanned with OKEN Scanner

TEST

Se dă textul:

„Să ştii c-o să mă întorc iar cu mâna goală, ca ieri, ca alaltăieri, fără un sitar... Şi ce frumos îi stă, bietul Tric!... De la zece paşi îi simte. Se târăşte pe brânci, ţinându-şi răsuflarea, şi abia calcă de grija ca nu cumva să foşnească iarba; iar când a ajuns la patru paşi de sitar, stă nemişcat, parcă e turnat în bronz, aşteptând să mă apropii.

Dar frunza e prea deasă. N-a dat încă o brumă s-o rărească şi sitarii şireţi zboară fără a se înălţa deasupra lăstarului. [...]

Dar patima nu vrea să ştie de poveţele minţii; mă împinge, mă biciuieşte, mă îmbrânceşte. [...] Şi ca să-mi zădărnicească orice şovăire, Tric se gudură pe lângă mine, mă bate cu coada şi mă întreabă cu o privire mai elocventă decât vorba: «mergem, nu e aşa? mergem...»

A! da azi am cu ce să-i domolesc enervarea. Biciul, pe care nu-l mai iau de un an încoace, azi îl iau şi, ca să ştie domnul Tric ce o să însemne când i-oi striga: «biciul!», îi strig: «biciul!» şi-i trag şi o straşnică lovitură. El tace sub arsura care i-a încolăcit trupul şi se culcă ruşinat la picioarele mele în brişcă...

Am ajuns. A dat azi noapte o bură de ploaie... Trebuie să fi picat sitari mulţi... În adevăr, abia după câţiva paşi din şosea Tric îşi schimbă mersul, se târăşte, stă... [...] Peste o clipă, aud lămurit pâlpâirea unui zbor, dar nu văd nimic. La al doilea sitar, aceeaşi oprire a câinelui, aceeaşi privire în ochii mei şi acelaşi zgomot al zborului unei paseri care nu se vede şi care îşi bate joc de noi. Tric s-a enervat. Acum caută în galop. «Încet!» strig eu - «încet, n-auzi? Uite biciul!» Dar patima strigă pe dinăuntru-i mai tare decât mine. Iată-l la 30 de paşi... Stă o clipă şi se năpusteşte ca un nebun... Sitarul, speriat, zboară, ridicându-se o clipă deasupra lăstarului. N-am putut trage... Tric stă în loc, uitându-se în ochii mei mirat. Privirea lui înseamnă lămurit: «nu l-ai văzut?» Apoi o porneşte iar la galop. Strigătele mele nu-l mai pot stăpâni... Trebuie să-l prind numaidecât şi să-i trag o bătaie... Dar stă... M-apropii; iar când sunt la câţiva paşi de dânsul, o porneşte spre stânga, părăsind urma... «Vin' aici! n-auzi?» strig eu. Dar nu mă ascultă... «Biciul, Tric!» răcnesc din toate puterile. În acelaşi moment, speriat de strigătul meu, sitarul - fără să-l pot vedea - zboară din locul unde-l stase câinele... Va să zică şi-a pierdut mirosul, îmi zic eu... Îl chem, prefăcându-mi glasul în mângâiere şi, când vine, îl apuc de zgardă şi, desprinzând biciul din geantă, încep să-l bat... El tace sub ploaia de lovituri. Abia la a cincea începe să chielălăie plângător... «Ce-ai făcut, ticălosule?!!...» După încă o lovitură îi dau drumul... El se scutură, parcă ar vrea să lepede de pe dânsul cingătoarea de jăratec care-l arde şi începe iar să caute cu ardoare... Aci e lăstarul mai rar... pot să-l urmăresc cu ochii... Se opreşte... Grăbesc pasul. În vremea aceasta, Tric, încetişor, face un înconjur şi iar stă, de astă dată cu faţa către mine; iar când parcă socoteşte că m-am apropiat îndeajuns, face repede doi paşi

Scanned with OKEN Scanner

înainte... Sitarul, prins la mijloc, între Tric și între mine, se ridică acum drept în sus... Trag, îl ucid; și Tric, triumfător, îl aduce până la picior...

Stau jos, îi cuprind capul cu mâinile amândouă și, uitându-mă în ochii lui frumoși, îl mângâi peste urechile dulci la pipăit ca mătasea..., îl mângâi numai pe cap... pe trup nu... o, nu! că poate-l dor încă nedreptele mele lovituri. Că abia acum cu mintea mea de om pricep judecata lui de câine... Abia acum înțeleg îndemnul privirii lui de adineauri pe când sta: «treci dincolo, eu mă ațin aici...» Abia acum înțeleg rostul năpustirii lui... Vrea să zăpăcească sitarul, să-l facă să se ridice mai sus decât îl povățuia instinctul lui de conservare... Și pentru dovada strălucită de înțelepciune pe care vroia să mi-o dea, părăsind locul unde încremenise o clipă și încercând să înconjure sitarul, l-am bătut... l-am bătut... mi-e rușine și mă simt umilit înaintea acestei priviri în care strălucește numai bucuria izbândei și în care nu e nici umbra unei dușmănii pentru o chinuire nemeritată...

Iartă-mă, Tric, iartă-mă..."

(I. Al. Brătescu-Voinești, *Bietul Tric*)

Cerințe:

I. a) Să se demonstreze că acest text este o schiță. (1 punct)

b) Să se rezume acest text în 15 rânduri. (1 punct)

c) Ce cuvinte din text exprimă regretul personajului de a-și fi bătut pe nedrept câinele? (1 punct)

d) Să se aleagă varianta corectă:

- În nuvelă accentul cade pe: ☒ acțiune ☐ considerațiile scriitorului în legătură cu textul ☒ sentimentele exprimate ☒ descrierea unor oameni și locuri.
- Comparând nuvela cu schița, se poate spune că: ☒ nuvela are acțiune mai simplă ☐ nuvela surprinde un singur moment din viața personajului ☐ nuvela este mai scurtă. (1 punct)

II. Să se arate în ce fel de relații de sens poate intra verbul *a da*. Să se alcătuiască familia lexicală a acestui verb. Să se scrie 5 expresii având ca centru verbul *a da*. (2 puncte)

III. a) Să se analizeze morfologic și sintactic 5 verbe din text. (1 punct)

b) În care dintre enunțuri verbul *a fi* este auxiliar?
Fiind neatent, a greșit. • *Să fi fost mai atent, nu greșea.* • *Este o greșeală aici.* • *N-ar fi greșit dacă s-ar fi concentrat mai mult.* • *Dacă vrei să nu greșești, fii atent, nu fi distrat!* (1 punct)

c) În care dintre enunțuri există verbe copulative?
Deși este acasă de dimineață, nu este gata cu lecțiile. • *A devenit prietenos și comunicativ.* • *De când s-a făcut mare, se face că nu mă cunoaște.* • *Rămâne să vedem dacă va rămâne repetent.* • *Nu-i ajunge c-a ajuns director?* • *- Pare supărat. - Ți se pare!* • *Asta se numește lecție învățată?!?...* (1 punct)

d) Ce moduri nepersonale pot îndeplini funcția sintactică de atribut? (1 punct)

Scanned with OKEN Scanner

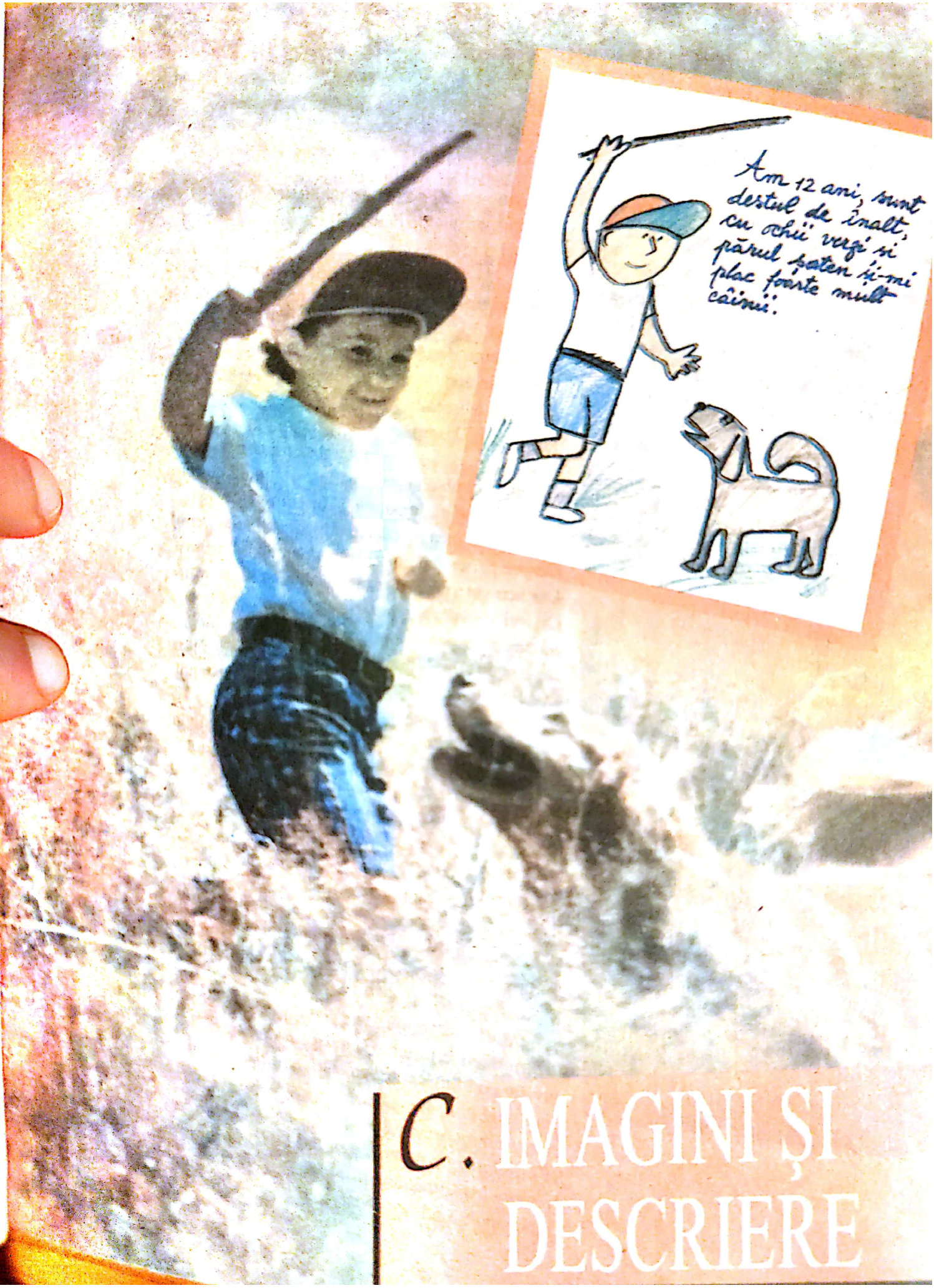

C. IMAGINI ȘI DESCRIERE

Scanned with OKEN Scanner

Scrisoarea III

de Mihai Eminescu

(fragment)

Iată vine-un sol de pace c-o năframă-n vârf de băţ.
Baiazid, privind la dânsul, îl întreabă cu dispreţ:
– Ce vrei tu?
– Noi? Bună pace! Şi de n-o fi cu bănat,
Domnul nostru-ar vrea să vază pe măritul împărat.

La un semn deschisă-i calea şi s-apropie de cort
Un bătrân atât de simplu, după vorbă, după port.
– Tu eşti Mircea?
– Da-mpărate!
– Am venit să mi te-nchini,
De nu, schimb a ta coroană într-o ramură de spini.
– Orice gând ai, împărate, şi oricum vei fi sosit,
Cât suntem încă pe pace, eu îţi zic: Bine-ai venit!
Despre partea închinării însă, doamne, să ne ierţi;
Dar acu vei vrea cu oaste şi război ca să ne cerţi,
Ori vei vrea să faci întoarsă de pe-acuma a ta cale,
Să ne dai un semn şi nouă de mila Măriei tale...
De-o fi una, de-o fi alta... Ce e scris şi pentru noi,
Bucuroşi le-om duce toate, de e pace, de-i război.

– Cum? Când lumea mi-e deschisă, a privi gândeşti că pot
Ca întreg Aliotmanul să se-mpiedice de-un ciot?
O, tu nici visezi, bătrâne, câţi în cale mi s-au pus!
Toată floarea cea vestită a întregului Apus,
Tot ce stă în umbra crucii, împăraţi şi regi s-adună
Să dea piept cu uraganul ridicat de semilună.
S-a-mbrăcat în zale lucii cavalerii de la Malta,
Papa cu-a lui trei coroane, puse una peste alta,
Fulgerele adunat-au contra fulgerului care
În turbarea-i furtunoasă a cuprins pământ şi mare.
N-au avut decât cu ochiul ori cu mâna semn a face,
Şi Apusul îşi împinse toate neamurile-ncoace;
Pentru-a crucii biruinţă se mişcară râuri-râuri,
Ori din codri răscolite, ori stârnite din pustiuri;
Zguduind din pace-adâncă ale lumii începuturi,
Înnegrind tot orizonul cu-a lor zeci de mii de scuturi,
Se mişcau îngrozitoare ca păduri de lănci şi săbii,
Tremura înspăimântată marea de-ale lor corăbii!...
La Nicopole văzut-ai câte tabere s-au strâns

Ca să steie înainte-mi ca și zidul neînvins.
Când văzui a lor mulțime, câtă frunză, câtă iarbă,
Cu o ură nempăcată mi-am șoptit atunci în barbă,
Am jurat ca peste dânșii să trec falnic, fără păs,
Din pristolul de la Roma să dau calului ovăs...
Și de crunta-mi vijelie tu te aperi c-un toiag?
Și, purtat de biruință, să mă-mpiedec de-un moșneag?
– De-un moșneag, da, împărate, căci moșneagul ce privești
Nu e om de rând, el este domnul Țării Românești.
Eu nu ți-aș dori vrodată să ajungi să ne cunoști,
Nici ca Dunărea să-nece spumegând a tale oști.
După vremuri mulți veniră, începând cu acel oaspe,
Ce din vechi se pomenește, cu Dariu a lui Istaspe;
Mulți durară, după vremuri, peste Dunăre vrun pod,
De-au trecut cu spaima lumii și mulțime de norod;
Împărați pe care lumea nu putea să-i mai încapă
Au venit și-n țara noastră de-au cerut pământ și apă –
Și nu voi ca să mă laud, nici că voi să te-nspăimânt,
Cum veniră, se făcură toți o apă ș-un pământ.
Te fălești că înainte-ți răsturnat-ai val-vârtej
Oștile leite-n zale de-mpărați și de viteji?
Tu te lauzi că Apusul înainte ți s-a pus?...
Ce-i mâna pe ei în luptă, ce-au voit acel Apus?
Laurii voiau să-i smulgă de pe fruntea ta de fier,
A credinții biruință căta orice cavaler.
Eu? Îmi apăr sărăcia și nevoile și neamul...
Și de-aceea tot ce mișcă-n țara asta, râul, ramul,
Mi-e prieten numai mie, iară ție dușman este;
Dușmănit vei fi de toate, făr-a prinde chiar de veste;
N-avem oști, dară iubirea de moșie e un zid
Care nu se-nfiorează de-a ta faimă, Baiazid!
Și abia plecă bătrânul... Ce mai freamăt, ce mai zbucium!
Codrul clocoti de zgomot și de arme și de bucium,
Iar la poala lui cea verde mii de capete pletoase,
Mii de coifuri lucitoare ies din umbra-ntunecoasă;
Călăreții umplu câmpul și roiesc după un semn
Și în caii lor sălbateci bat cu scările de lemn,
Pe copite iau în fugă fața negrului pământ,
Lănci scânteie lungi în soare, arcuri se întind în vânt,
Și ca nouri de aramă și ca ropotul de grindeni,
Orizonu-ntunecându-l, vin săgeți de pretutindeni,
Vâjâind ca vijelia și ca plesnetul de ploaie...
Urlă câmpul și de tropot și de strigăt de bătaie.
În zadar striga-mpăratul ca și leul în turbare,
Umbra morții se întinde tot mai mare și mai mare;

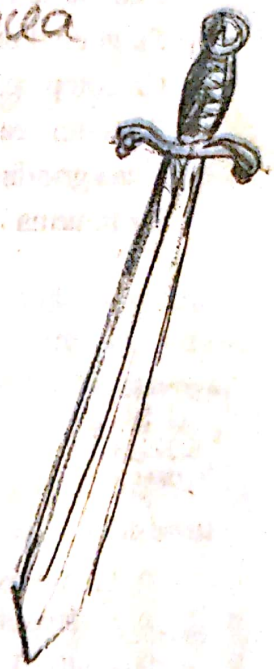

În zadar flamura verde o ridică înspre oaste,
Căci cuprinsă-i de pieire şi în faţă şi în coaste,
Căci se clatină rărite şiruri lungi de bătălie;
Cad asabii ca şi pâlcuri risipite pe câmpie,
În genunchi cădeau pedestrii, colo caii se răstoarnă,
Când săgeţile în valuri, care şuieră, se toarnă
Şi, lovind în faţă, -n spate, ca şi crivăţul şi gerul,
Pe pământ lor li se pare că se năruie tot cerul...
Mircea însuşi mână-n luptă vijelia-ngrozitoare,
Care vine, vine, vine, calcă totul în picioare;
Durduind soseau călării ca un zid înalt de suliţi,
Printre cetele păgâne trec rupându-şi large uliţi;
Risipite se-mprăştie a duşmanilor şiraguri,
Şi, gonind biruitoare, tot veneau a ţării steaguri,
Ca potop ce prăpădeşte, ca o mare tulburată –
Peste-un ceas păgânătatea e ca pleava vânturată.
Acea grindin-oţelită înspre Dunăre o mână,
Iar în urma lor se-ntinde falnic armia română.

povesteşte autorul

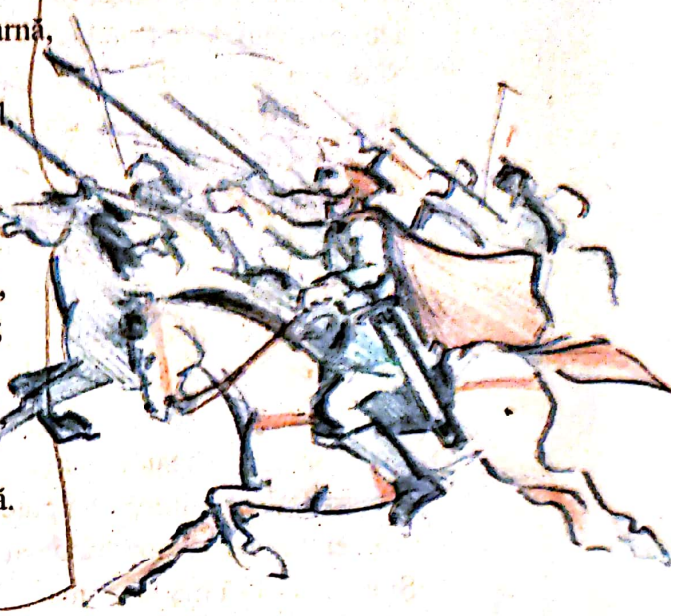

I. Această poezie evocă un moment eroic din istoria poporului român. Spre deosebire de un manual de istorie, aici, prin cuvinte, poetul creează imagini artistice, cu deosebită forţă de evocare.

1. În text, referirea la istorie se face şi prin intermediul unor substantive proprii.

Extrage din text substantivele proprii (numele unor personalităţi istorice, ale unor locuri). Ce semnificaţie istorică au acestea? Pentru a răspunde, adu-ţi aminte de cunoştinţele de la istorie, citeşte într-o carte de istorie sau într-un dicţionar enciclopedic.

2. Atmosfera de epocă, dominată de cruciadele şi războaiele agitatului ev mediu, este reconstituită prin cuvinte cu semnificaţie religioasă:

„Tot ce stă în umbra crucii" = ...
„întreg Aliotmanul" = turcimea
Semilună = ...
Cavalerii de la Malta = membrii unui ordin religios şi cavaleresc creat la începutul secolului al XII-lea
Papa = ...
„a crucii biruinţă" = ...
pristol = masa din mijlocul altarului
„a credinţii biruinţă" = ...

Copiază cuvintele şi expresiile alăturate în caiet şi completează spaţiile punctate cu explicaţiile necesare, după ce citeşti versul din poezie.

Scanned with OKEN Scanner

3. Cuvinte arhaice reconstituie în poezia lui Eminescu atmosfera de război.

închinare = supunere, vasalitate
năframă = bucată de pânză; basma, batistă
ne cerți = a certa = a pedepsi
durară = a dura = a construi, a zidi, a clădi
asabi = soldați musulmani

a) Găsește sensurile cuvintelor următoare. Explică-le în contextul poeziei și apoi compară explicațiile tale cu definițiile din DEX.

cavalerii = ...
pedeștrii = ...
lănci = ...
săbii = ...
zale = ...

b) Extrage și alte arhaisme din text și grupează-le în:

Arhaisme		
lexicale	morfologice	fonetice

c) Care sunt corespondentele lor din limba română actuală?

d) Ce sensuri au următoarele cuvinte polisemantice: *semn, simplu, pace, a (se) închina, doamne, a certa, cale, floare, vechi, apus, fier*? Citește versurile în care apar și precizează cu ce sens / sensuri sunt folosite acolo.

e) Găsește în text sinonime ale cuvintelor:

pământ, apă, popor, armată, moșneag, dușman, a mâna.

f) Găsește în text perechi de antonime sau de cuvinte care în contextul poeziei funcționează ca antonime.

g) Extrage din text cuvintele din câmpul lexical al noțiunilor care denumesc fenomene naturale / sentimente / mișcarea / zgomote / culori.

h) Accentuează corect următoarele cuvinte: *dușman, se-mprăștie*. Citește versurile din poezie în care apar aceste cuvinte. Care este accentul impus de ritmul versului?

II. Când citim o poezie, trebuie să ne concentrăm atenția, în egală măsură, asupra textului ca întreg și asupra părților, asupra cuvintelor-cheie și asupra combinațiilor particulare pe care le realizează aceste cuvinte în text.

1. Fragmentul reprodus în manual are două părți:
- dialogul dintre Baiazid și Mircea
- episodul luptei de la Rovine.

Citește fragmentul pe roluri, alegând de fiecare dată tonul potrivit.

2. În text, dialogul are funcția de a reconstitui atmosfera epocii și de a caracteriza indirect cele două personaje.

a) Discută cu colegii despre dialogul personajelor, răspunzând la întrebările: *cine* vorbește? *cu cine? unde? când? cum? din ce cauză? cu ce scop?*

b) Ce particularități ale dialogului apar în text? Discută-le împreună cu colegii.

c) Extrage cuvintele care ți se par semnificative pentru caracterizarea celor două personaje:

Baiazid
cuvinte, expresii → trăsătură morală

d) În ce relații se află cele două personaje? Argumentează-ți răspunsul cu cuvinte din text.

Mircea
cuvinte, expresii → trăsătură morală

e) Extrage din text cuvinte care evocă atmosfera epocii.

Scanned with OKEN Scanner

3. Limbajul atrage atenția prin expresivitate, rezultată din combinarea inedită a cuvintelor în figuri de stil, prin intermediul cărora imaginile, ideile, sentimentele sunt comunicate indirect, sunt sugerate, având astfel un efect mai puternic asupra cititorului.

Alege din prima parte a fragmentului acele îmbinări de cuvinte care te-au impresionat, pe care le consideri expresive, care se deosebesc de limbajul cotidian. Încearcă să explici în ce constă caracterul lor inedit, prin ce se deosebesc de limbajul cotidian. Recunoști în aceste îmbinări de cuvinte unele figuri de stil pe care le-ai studiat anul trecut?

4. Scena bătăliei impresionează prin dinamism și conturează imaginea armatei române victorioase.

a) Ce părți de vorbire predomină? Din ce câmpuri lexicale fac parte?

b) Extrage verbele pe care le consideri semnificative.
Extrage substantivele pe care le consideri semnificative.

c) La ce timpuri și moduri sunt folosite verbele?
În ce fel contribuie ele la expresivitatea textului?

d) Ce îmbinări de cuvinte ți se par semnificative în text?
Recunoști în aceste îmbinări unele figuri de stil?

e) Care este personajul conturat în această parte a poeziei? Ce relație se stabilește între acest personaj și Mircea? Susține-ți punctul de vedere cu versuri extrase din text.

5. Atât în prima parte a poeziei, cât și în a doua intervine vocea poetului.

a) Alege din text pasajele respective. Ce funcție au ele?

b) Această voce este a unui „comentator imparțial"? Argumentează răspunsul.

I. Folosim cuvintele pentru a comunica, pentru a denumi obiecte și acțiuni din lumea care ne înconjoară. Când vrem să fim **expresivi**, să trezim anumite emoții în cel / cei cu care comunicăm, combinăm cuvintele după anumite reguli, pentru a obține anumite efecte.

1. În comunicarea de zi cu zi, recurgem la diverse PROCEDEE pentru a ne face mai bine înțeleși de interlocutori, pentru a fi convingători.

Deseori **repetăm** cuvinte, intenționat sau fără să ne dăm seama, fie pentru că vrem să atragem atenția asupra lor, fie pentru că ele ne stăruie în minte și revenim involuntar la ele:

Intră, intră, nu sta la ușă!

Alteori punem cuvintele alături, pe același plan, într-o **enumerație**:

Trebuie să cumpăr mere, spanac, pătrunjel, brânză și pâine.

Când vrem să scoatem în evidență un anumit termen, **inversăm** ordinea firească a cuvintelor:

N-am mai fost de cinci ani la mare.
— De cinci ani n-am mai fost la mare.

Scanned with OKEN Scanner

Atribuim obiectelor din jurul nostru însuşiri omeneşti, le **personificăm**, uneori fără să ne dăm seama, pentru că astfel putem „comunica" şi cu ele:

Maşina asta nu vrea să pornească.

Pentru a individualiza obiectele şi a preciza mai bine acţiunile, pentru a le scoate în relief anumite calităţi asupra cărora ne concentrăm atenţia la un moment dat, **adăugăm determinanţi**, adjective sau adverbe:

Casă mică, galbenă, urâtă

Observăm asemănări între obiectele din realitate: unul ne este mai bine cunoscut decât altul, deci, **comparându-le**, putem înţelege mai bine termenul mai puţin cunoscut:

Apa era rece ca gheaţa.
Se făcuse roşu ca racul.

Există în limbajul nostru formule care ne ajută să indicăm mai precis şi, totodată, mai sugestiv, o anumită realitate, un obiect etc. De exemplu: expresia *piciorul mesei* provine din asemănarea între acea parte pe care se sprijină masa şi un picior; la fel — *braţul macaralei*, *coada pianului* şi alte expresii asemănătoare. Toate pornesc de la comparaţia unui element component cu o parte a corpului uman sau cu un animal: „acea parte a macaralei care seamănă cu un braţ omenesc", „acea parte a pianului asemănătoare cu o coadă" etc. Eliminând al doilea termen al comparaţiei, expresia devine mai concentrată.

Comunicând, avem uneori tendinţa de a exagera, pentru a deveni mai convingători în faţa interlocutorilor:

Ţi-am spus de mii de ori să nu mai faci asta!
Doarme toată ziua...
Nu-i tace gura nici o clipă!

Toate aceste mijloace de expresie sunt folosite curent, sunt combinaţii de cuvinte posibile şi reflectă modul în care noi percepem realitatea şi ne raportăm la ea. Niciodată însă nu atribuim acestor combinaţii de cuvinte – forme şi sensuri – valoare poetică, deoarece nu aceasta este intenţia noastră în comunicarea curentă. Fiind frecvent folosite, aceste combinaţii şi-au pierdut expresivitatea, par banale.

2. În poezie, noutatea unor combinaţii de cuvinte realizate cu intenţii artistice, originalitatea asocierii de forme şi sensuri produc anumite efecte asupra cititorului. Expresivitatea poeziei se bazează pe utilizarea FIGURILOR DE STIL, care dau frumuseţe textului poetic şi provoacă plăcerea lecturii.

- **Enumeraţia** constă în înşiruirea mai multor termeni de acelaşi fel.

Efectul artistic al enumeraţiei provine din acumularea detaliilor:

Codrul clocoti de zgomot şi de arme şi de bucium.
Cele trei elemente enumerate amplifică senzaţia de zgomot „clocotitor".

- **Repetiţia** este reluarea unui cuvânt / grup de cuvinte, pentru a-l evidenţia:

Care vine, vine, vine, calcă totul în picioare.
Repetarea verbului subliniază forţa şi viteza înaintării armatei lui Mircea cel Bătrân.

- **Inversiunea** este figura de stil prin care este schimbată ordinea obişnuită a cuvintelor sau a grupurilor de cuvinte:

Laurii voiau să-i smulgă de pe fruntea ta de fier.
Aşezarea complementului direct *laurii* înaintea verbului *voiau* atrage atenţia asupra scopului pentru care armatele Apusului au pornit război împotriva lui Baiazid. (Ordinea firească ar fi fost *voiau să smulgă laurii.*)

Scanned with OKEN Scanner

● **Personificarea** este figura de stil constând în atribuirea de însușiri umane unor obiecte neînsuflețite sau unor ființe necuvântătoare:

Tremura înspăimântată marea de-ale lor corăbii.
Imaginea vizuală a corăbiilor pe mare pare astfel mai puternică prin evocarea unei senzații umane, cunoscute cititorului.

● **Epitetul** este cuvântul (sau grupul de cuvinte cu sens unitar) care exprimă însușiri deosebite ale obiectelor, ființelor ori ale ideilor prezentate:

*Mii de **coifuri lucitoare**; în **turbarea-i furtunoasă**; oștile leite-n zale.*
Cuvintele subliniate evidențiază o trăsătură menită să surprindă imaginația și sensibilitatea cititorului, făcându-l să vadă parcă aievea desfășurarea luptei.

● **Comparația** constă în alăturarea a două sau mai multe obiecte, ființe, lucruri, idei pe baza unei însușiri comune:

Păgânătatea e ca pleava vânturată; cad asabii ca și pâlcuri risipite pe câmpie.
Prin comparații, imaginile devin mai concrete.

● **Metafora** este figura de stil prin care un termen este înlocuit cu altul, pe baza unei asemănări / apropieri de sens. Este procedeul stilistic cel mai important al limbajului poetic, deoarece reușește să concentreze semnificații și sugestii foarte bogate. Metafora se poate realiza, concret, în diferite moduri; în general, se spune că ea provine dintr-o comparație din care a fost eliminat elementul de legătură. Metafora *umbra morții* are la bază o posibilă comparație: moartea ca o umbră. Eliminarea elementului de legătură a creat o expresie mai concentrată și mai sugestivă, cu un efect mai puternic.

Mircea însuși mână-n luptă vijelia-ngrozitoare
Imaginea armatei române este înlocuită cu aceea a unei furtuni, a unei vijelii, tocmai pentru a se sugera forța și rapiditatea. O comparație *(armata română e ca o vijelie-ngrozitoare)* ar fi avut un efect poetic mai slab.

● **Hiperbola** este exagerarea proporțiilor sau însușirilor unui obiect, unei ființe, unui fenomen. Hiperbola poate apărea singură sau (de cele mai multe ori) în cadrul altei figuri de stil – epitet, comparație, metaforă. În versurile următoare, hiperbola este conținută atât în cele două comparații, cât și în expresia *orizonu-ntunecându-l*:

Și ca nouri de aramă și ca ropotul de grindeni,
Orizonu-ntunecându-l, vin săgeți de pretutindeni.
Prin exagerarea numărului săgeților este sugerată forța atacului declanșat de oastea română.
Metafora *uraganul ridicat de Semilună* are și ea valoare de hiperbolă.

● **Antiteza** este punerea în opoziție a două elemente (cuvinte, obiecte, ființe, fenomene, idei, personaje, situații etc.). Antiteza este un procedeu literar complex, care poate include în structura sa alte figuri de stil. De exemplu, antiteza dintre armata română și cea otomană este exprimată, în final, prin opoziția dintre comparații: oastea lui Mircea este *ca potop ce prăpădește*, ca *o mare turburată*, iar cea a lui Baiazid,

– Cum? Când lumea mi-e deschisă a privi gândești
că pot
Ca întreg Aliotmanul să se-mpiedice de-un ciot?...
Am jurat ca peste dânșii să trec falnic, fără păs,
Din pristolul de la Roma să dau calului ovăs...
Și de crunta-mi vijelie tu te aperi c-un toiag?
Și, purtat de biruință, să mă-mpiedic de-un moșneag?

Eu? Îmi apăr sărăcia și nevoile și neamul...

Scanned with OKEN Scanner

ca pleava vânturată. Mult mai complexă este însă antiteza dintre cele două personaje, care rezultă din comportament, atitudine, limbaj, mod de a gândi. Întregul fragment se bazează pe antiteza a două caractere, a două idealuri:

Şi de-aceea tot ce mişcă-n ţara asta, râul, ramul,
Mi-e prieten numai mie, iară ţie duşman este,
Duşmănit vei fi de toate, făr-a prinde chiar de veste;
N-avem oşti, dară iubirea de moşie e un zid
Care nu se-nfiorează de-a ta faimă, Baiazid!

3. Pentru a face ca personajele să trăiască în faţa cititorilor, autorii le portretizează. PORTRETUL LITERAR este un text descriptiv care prezintă imaginea unui personaj literar. Cele două direcţii principale de realizare a lui sunt:

- portretul fizic (înfăţişare, îmbrăcăminte etc.);
- portretul moral (calităţi, defecte, obiceiuri).

Autorul poate face portretul unui personaj în diverse moduri: sintetizând principalele sale însuşiri fizice şi morale, insistând asupra unei însuşiri dominante, exagerând o trăsătură sau alta etc. De asemenea, dintre cele două laturi ale portretului (fizică şi morală), una poate fi mai redusă decât cealaltă sau poate lipsi cu totul.

II. Când discutăm o poezie, trebuie să punem în evidenţă legătura dintre ideea poetică şi figurile de stil prin care aceasta este exprimată.

„Scrisoarea III" de Mihai Eminescu

„Scrisoarea III", una dintre capodoperele lui Eminescu, evocă, prin puterea imaginaţiei şi a versului, un episod din istoria Ţării Româneşti. Pornind de la un eveniment real (bătălia de la Rovine), autorul imaginează o întâlnire între Mircea cel Bătrân şi Baiazid, transformându-i pe cei doi conducători în personaje literare puternice, impresionante. Confruntarea dintre domnitorul român şi sultan este urmată de confruntarea de pe câmpul de luptă, scenă descrisă cu o mare varietate de mijloace poetice.

Întâlnirea dintre Mircea şi Baiazid, realizată sub forma dialogului, exprimă diferenţele dintre două moduri de a gândi şi de a simţi. Poetul nu-i descrie pe cei doi, dar trăsăturile lor se impun cu claritate din felul în care vorbesc, constituind o antiteză. Mircea cel Bătrân, al cărui portret este schiţat de poet – „un bătrân atât de simplu, după vorbă, după port" –, vorbeşte cumpătat, îşi respectă interlocutorul, căruia îi urează, după obiceiul pământului, bun venit. În ciuda aparentei blândeţi, cuvintele domnitorului sunt ferme atunci când este nevoie; fermitatea sa este exprimată însă în forme indirecte, ca nişte ameninţări ascunse:

„...Ce e scris şi pentru noi
Bucuroşi le-om duce toate, de e pace, de-i război."
„Eu nu ţi-aş dori vrodată să ajungi să ne cunoşti".

Antiteza se observă în formulele de adresare: Mircea îi spune lui Baiazid „doamne", „Măria Ta", „împărate", iar pe sine se include în poporul pe care-l conduce („să ne dai un semn şi nouă", „să ne cunoşti", „ţara noastră"). Sultanul, în schimb, vorbeşte despre sine şi despre victoriile sale în termeni laudativi (idee sugerată prin

Scanned with OKEN Scanner

metaforele „fulgerul", „crunta-mi vijelie", „uraganul ridicat de Semilună"), iar domnitorului român i se adresează cu „bătrâne" și „moșneag".

Contrastul dintre cele două moduri de a gândi este reluat în finalul dialogului. Baiazid luptă doar pentru glorie, în vreme ce Mircea cel Bătrân se identifică cu țara, fapt evidențiat prin personificarea elementelor naturii:

„Și de-aceea tot ce mișcă-n țara asta, râul, ramul,
Mi-e prieten numai mie, iară fie dușman este".

A doua secvență a acestei evocări istorice are un caracter descriptiv, prezentând, într-o desfășurare dinamică, bătălia de la Rovine. Fragmentul creează o impresie foarte puternică datorită îmbinării imaginilor vizuale cu cele auditive și cinetice. Imaginea armatei române e realizată prin epitete care sugerează strălucirea: „mii de coifuri lucitoare", „lănci scânteie lungi în soare", aflate în antiteză cu fondul întunecat al câmpului de bătaie: „fața negrului pământ", „orizonu-ntunecându-l, vin săgeți de pretutindeni". Atmosfera întunecată e exprimată și în metafora „umbra morții" ori în termenii cu care este comparată armata română: „ca potop ce prăpădește, ca o mare turburată". Zgomotul bătăliei, anunțat de la început („Codrul clocoti de zgomot și de arme și de bucium"), este exprimat prin comparații cu fenomene atmosferice („ca ropotul de grindeni", „ca vijelia și ca plesnetul de ploaie"), prin enumerarea de verbe care denumesc zgomote („urlă", „strigă") sau prin cuvinte care provin din interjecții și prin onomatopee („șuieră", „vâjâind", „tropot", „durduind"). Multitudinea verbelor conferă scenei dinamism: „roiesc", „vin", „cădeau", „se răstoarnă", „lovind" etc. Senzația este accentuată prin repetarea verbului: „vine, vine, vine". Modurile și timpurile verbelor au și ele o anumită semnificație: prezentul îi creează cititorului impresia că totul are loc sub ochii săi, în timp ce gerunziul dă senzația de acțiuni de un mare dinamism, surprinse în plină desfășurare. Cadrul general al luptei este fixat prin numărul mare de substantive din câmpul semantic al războiului („arme", „coifuri", „lănci", „arcuri", „săgeți", „suliți"), puse în paralel cu o serie de cuvinte din sfera fenomenelor naturii, de obicei utilizate ca termeni de comparație („ploaie", „vijelie", „crivăț", „ger", „potop", „grindină"). Din îmbinarea acestor două sfere semantice, tabloul bătăliei capătă proporții hiperbolice și aduce în prim-plan un personaj colectiv: „armia română".

Evocarea istorică realizată de Eminescu în „Scrisoarea III" reconstituie cu mijloace poetice complexe un episod eroic din îndepărtatul Eu Mediu, într-un tablou plin de autenticitate. Datorită expresivității limbajului poetic, atât dialogul dintre Mircea cel Bătrân și Baiazid, cât și descrierea bătăliei îl fac pe cititor să retrăiască atmosfera acelor vremuri.

a) Pornind de la textul *Scrisorii III*, realizează în scris un portret literar al lui Mircea cel Bătrân. Folosește, pentru aceasta, și alte surse de documentare: reproducerea portretului său de la Mânăstirea Cozia, prezentarea care i se face în manualul de istorie sau în alte cărți pe care le-ai citit etc.

b) Extrage dintr-un manual de istorie fragmentul în care se face referire la episodul luptei de la Rovine. Compară-l cu textul din acest manual și formulează concluzii.

c) Imaginează-te un cronicar din vremea bătăliei de la Rovine. Repovestește bătălia din punctul de vedere al celui învins, al lui Baiazid, folosind unele cuvinte din text.

d) Dezvoltă comentariul de mai sus cu referiri suplimentare la text, insistând asupra figurilor de stil prin care este realizată imaginea bătăliei de la Rovine.

Scanned with OKEN Scanner

e) Fă-ți un autoportret literar! (Reține acele detalii fizice și de comportament care ți se par esențiale pentru personalitatea ta și prezintă-le într-o formă atrăgătoare pentru viitorii tăi ascultători / cititori.)

f) Completează fișa de caracterizare a unuia dintre colegii tăi de clasă. Citește-i-o și discutați dacă el / ea se recunoaște în caracterizarea pe care i-ai făcut-o.

Numele: Mihai
Prenumele: Alex
Vârsta: 14 ani
Înălțimea: 1,70
Greutatea: 50 kg
Forma feței: ovală, dar nu mult
Culoarea ochilor: căprui
Culoarea părului: blond
Semne particulare: el practică yoga
Culorile preferate: albastru / alb
Materiile școlare preferate: literatura și D.
Situația la învățătură: .....
Preocupări extrașcolare: .....
Temperament: .....
Comportamentul cu colegii: .....
Ce spun colegii despre el / ea: .....
Prieteni: .....
Cum vorbește, despre ce vorbește: .....
Calități pe care le apreciezi: .....
Defecte: .....
Recomandări: .....
Concluzii: .....

SUBSTANTIVUL este partea de vorbire flexibilă care denumește ființe, lucruri, fenomene ale naturii, nume de însușiri, nume de acțiuni, nume de sentimente, nume de materie etc. Toate acestea sunt denumite în gramatică, în sens larg, obiecte.

În fragmentul studiat din *Scrisoarea III* apar multe verbe prin care se sugerează mișcarea, dinamismul. Alături de verbe, apar **substantive**: substantive proprii (*Mircea, Baiazid, Roma* etc.) și substantive comune, dintre care unele denumesc noțiuni din câmpul lexical al războiului (*lănci, arcuri, săgeți* etc.), altele desemnează colectivități umane (*oaste, neam, mulțime, norod, ceată, păgânătate* etc.), altele — sentimente (*milă, dispreț, ură, spaimă*). Ce rol au aceste substantive în text?

I. A „învăța la gramatică" nu înseamnă doar a memora definiții și clasificări, ci înseamnă mai ales a învăța să înțelegi, să gândești, să folosești cunoștințele dobândite.

1. În ciuda diversității de sensuri pe care le exprimă, substantivele dintr-o limbă pot fi grupate în clase semantice (după sensul exprimat, așa după cum indică definiția).

a) Clasifică următoarele substantive extrase din text în funcție de sens (conform definiției):

sol, coifuri, zale, împărat, freamăt, ploaie, domn, zbucium, grindină, lemn, vijelie, spaimă, ură, aramă

b) Găsește în text alte două substantive aparținând fiecărei clase.

2. După **origine**, substantivele pot fi clasificate astfel:

- **primare** (moştenite din latină sau împrumutate din diverse limbi)
- **formate în limba română** (prin unul din procedeele de formare a cuvintelor):
  - derivare
  - compunere
  - schimbarea valorii gramaticale

De ce fel sunt următoarele substantive extrase din text şi cum s-a format fiecare dintre ele?

biruinţă, Ţara Românească, păgânătate, închinare, turbare, mulţime, moşneag, Apus, început, credinţă, viteji, iubire, sărăcie, vijelie

3. Substantivele care denumesc mai multe obiecte de acelaşi fel se numesc **substantive comune**. Substantivele care denumesc anumite obiecte considerate izolat, pentru a le distinge de celelalte din clasa lor, se numesc **substantive proprii**.

a) Extrage din text substantivele proprii şi clasifică-le în funcţie de sens. Ce alte clase de substantive proprii îţi mai aduci aminte din clasa a V-a?

b) Care dintre substantivele comune din text crezi că sunt cuvinte-cheie în poezie?

Substantivele proprii se scriu cu majusculă (literă mare), indiferent de locul pe care îl ocupă în propoziţie.

4. Categoriile gramaticale specifice substantivului sunt:

genul	numărul	cazul
Genul este inerent substantivului (adică orice substantiv are un anumit gen gramatical; un substantiv dat aparţine unui anumit gen, nu îşi poate schimba genul).	Numărul gramatical reflectă, de obicei, numărul obiectelor din realitate (unul / mai multe) luate în discuţie.	Cazul este forma pe care o poate lua un substantiv pentru a exprima diferitele relaţii în care intră cu ceilalţi constituenţi ai propoziţiei, adică funcţia sintactică).

Deoarece substantivul îşi poate schimba forma în comunicare, spunem că el este o **parte de vorbire flexibilă**. El are o flexiune asemănătoare cu pronumele, numeralul, adjectivul şi deosebită de verb (datorită categoriilor gramaticale specifice verbului: modul şi timpul).

GENUL

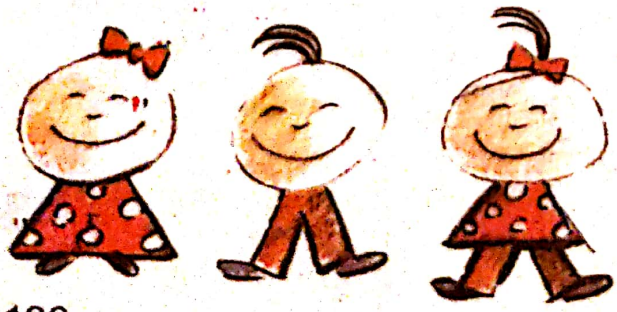

5. În limba română există **substantive masculine, feminine, neutre.**

a) Cum se recunoaşte genul unui substantiv?

b) Extrage din text câte două substantive aparţinând fiecărui gen.

Scanned with OKEN Scanner

c) Verifică dacă este adevărată următoarea afirmație: Toate substantivele nume de ființe sunt de genul masculin sau feminin, în timp ce substantivele nume de obiecte neînsuflețite sunt de genul neutru. Pentru a răspunde, studiază substantivele din lista de mai jos:

mama, tata, creion, covrig, masă, popor

Dacă este cazul, reformulează afirmația de mai sus, pentru a o face corectă.

d) De ce gen sunt substantivele proprii din fragmentul reprodus din *Scrisoarea III*? Există vreo contradicție între forma și conținutul acestor substantive, din punctul de vedere al încadrării într-un gen?

La numele proprii de animate, genul este dat de sexul natural (*Ion* – genul masculin; *Ioana* – genul feminin). La numele proprii de inanimate, genul se stabilește după formă (*Criș* – genul neutru; *Timișoara* – genul feminin).

NUMĂRUL

6. Substantivele au, în general, două numere – singular și plural –, diferite sau nu ca formă. De obicei, pluralul se formează de la singular adăugând desinența de plural, înlocuind desinența de singular cu cea de plural sau eliminând desinența de singular. Alături de substantivele care formează pluralul în mod regulat, există și substantive neregulate din punctul de vedere al formării pluralului. Desinențele de plural sunt mai multe, diferențiate în funcție de genul substantivului.

a) Ce indică singularul?

b) Ce indică pluralul?

c) Pornind de la exemplele alăturate, spune cum se formează pluralul substantivelor, care este tema, care este desinența.

bătălie – bătălii, luptă – lupte, împărat – împărați, domn – domni, femeie – femei, cheie – chei

d) Comentează următoarele forme de plural, comparativ cu formele de singular corespunzătoare:

unchi, nume, prenume, învățătoare, pui

e) Ce poți spune despre următoarele forme de plural: sunt regulate sau neregulate?

soră – surori, noră – nurori, radio – radiouri, cap – capete, om – oameni

f) Există vreo legătură între genul substantivului și desinența de plural? Încearcă să formulezi o regulă pornind de la exemplele alăturate și stabilind genul fiecărui substantiv:

frate – frați, erou – eroi, casă – case, masă – mese, pisică – pisici, pâine – pâini, pijama – pijamale, basma – basmale, lac – lacuri, tablou – tablouri, suflet – suflete, butoi – butoaie, fotoliu – fotolii, studiu – studii

Scanned with OKEN Scanner

i, la sfârşitul unui cuvânt, după consoană şi neaccentuat, îşi pierde calitatea de vocală sau de semivocală, este pronunţat şi perceput foarte slab. În transcriere fonetică se notează astfel: [suror$_{\circ}^{i}$], [oamen$_{\circ}^{i}$], [împărat$_{\circ}^{i}$].

g) Scrie ortografic următoarele cuvinte prezentate aici în transcriere fonetică: [elev$_{\circ}^{i}$], [pom$_{\circ}^{i}$], [vulp$_{\circ}^{i}$].

h) Transcrie fonetic următoarele cuvinte: *unchi / unchii, pui / puii, copii / copiii.*

7. În afară de substantivele care fac distincţia de număr, există şi **substantive defective**:

- **de plural** (= au doar formă de singular) şi
- **de singular** (= au doar formă de plural).

Aceste substantive fac parte din anumite câmpuri lexicale. Unele dintre aceste substantive pot avea, în anumite condiţii, şi forme de plural, respectiv de singular; sensul lor se schimbă însă.

a) Din ce câmpuri lexicale fac parte următoarele substantive defective de plural?

miere, unt, mazăre, aur, argint, cositor, cinste, curaj, deşteptăciune, foame, sete, frig, biologie, geometrie, fotbal, volei, Ion, Maria, Buzău, Craiova

b) Completează fiecare dintre cele 7 câmpuri lexicale, pe care le-ai găsit, probabil, cu câte încă 2 substantive defective de plural.

c) Găseşte în textul studiat substantive defective de plural.

d) Care dintre următoarele substantive defective poate avea, în anumite situaţii, plural şi care este diferenţa de sens?

milă, pace, lume, dispreţ, turbare, ură, ovăz, spaimă, faimă, aramă, pleavă, iarbă, soare, pământ, apă, fier, lemn, sărăcie, iubire, moarte, Potop

e) Din ce câmpuri lexicale fac parte următoarele substantive defective de singular?

tăiţei, icre, jumări, târâţe, aplauze, ovaţii, ghilimele, puncte de suspensie, ochelari, Gemeni, Peşti

f) Completează fiecare câmp lexical pe care îl vei găsi cu încă 2 substantive defective de singular.

g) Caută în fragmentul reprodus din *Scrisoarea III* substantive defective de singular.

h) Cum explici folosirea în text a unor substantive la singular, cu înţeles de plural?

- *câtă **frunză**, câtă **iarbă**...*
- *tot ce mişcă-n ţara asta, **râul**, **ramul**...*

8. Unele substantive au **sens colectiv**, adică exprimă o colectivitate, o grupare alcătuită din mai mulţi membri: *familie, echipă, grup.*

După modul în care s-au format, aceste substantive sunt:

- primare (*popor, neam*)
- derivate cu sufixe colective (*studenţime, mulţime, pietriş, frunziş, brădet*).

Scanned with OKEN Scanner

a) Extrage din text substantivele colective şi precizează dacă sunt primare sau derivate. Sunt importante aceste substantive colective pentru caracterizarea unui personaj?

b) Scrie sinonimele cuvintelor *popor, armată* şi precizează dacă acestea sunt substantive colective.

c) Indică modul în care s-au format următoarele substantive:

bostănărie, alunet, tineret, boierime, nobilime, ţărănime, bolovăniş, mestecăniş, porumbişte

d) Alcătuieşte câte un derivat cu fiecare dintre sufixele colective găsite în exerciţiul anterior.

CAZUL

9. Substantivul poate lua diverse forme pentru a exprima cele **cinci cazuri**. Numărul de forme depinde de genul substantivului, de număr şi de prezenţa sau absenţa articolului în timpul flexiunii. Trecerea unui substantiv la toate cele cinci cazuri, singular şi plural, articulat şi nearticulat, se numeşte **declinare**. În timpul flexiunii cazuale se observă că aceeaşi formă apare la mai multe cazuri. În limba română nominativul este omonim cu acuzativul (N. = Ac.) şi uneori cu vocativul (N. = V.), iar genitivul este omonim cu dativul (G. = D.). Alături de aceste omonimii generale, apar şi altele particulare, diferite în funcţie de genul substantivului, de număr şi de prezenţa / absenţa articolului.

DECLINAREA NEARTICULATĂ

	SINGULAR			PLURAL		
N.	*băiat*	*frate*	*covrig*	*băieţi*	*fraţi*	*covrigi*
G.	*băiat*	*frate*	*covrig*	*băieţi*	*fraţi*	*covrigi*
D.	*băiat*	*frate*	*covrig*	*băieţi*	*fraţi*	*covrigi*
Ac.	*băiat*	*frate*	*covrig*	*băieţi*	*fraţi*	*covrigi*
V.	*băiete* *băiat*	*frate*	–	*băieţi*	*fraţi*	–

N.	*fetiţă*	*femeie*	*casă*	*fetiţe*	*femei*	*case*
G.	*fetiţe*	*femei*	*case*	*fetiţe*	*femei*	*case*
D.	*fetiţe*	*femei*	*case*	*fetiţe*	*femei*	*case*
Ac.	*fetiţă*	*femeie*	*casă*	*fetiţe*	*femei*	*case*
V.	*fetiţo* *fetiţă*	*femeie*	–	*fetiţe*	*femei*	–

N.	*creion*	*suflet*	*creioane*	*suflete*
G.	*creion*	*suflet*	*creioane*	*suflete*
D.	*creion*	*suflet*	*creioane*	*suflete*
Ac.	*creion*	*suflet*	*creioane*	*suflete*
V.	–	*suflete* *suflet*	–	–

În comunicare, substantivele nearticulate apar, de obicei, atunci când sunt însoţite de determinanţi ca: *fiecare, acest, orice* etc.

a) Ce reprezintă cele 3 clase de substantive date ca exemplu pentru declinarea nearticulată? Ce asemănări / deosebiri există între cele 3 clase din punctul de vedere al declinării?

Scanned with OKEN Scanner

b) Ce omonimii gramaticale prezintă substantivele masculine / feminine / neutre?

c) Ce diferenţă de flexiune există între substantivele *băiat* şi *frate*, respectiv *fetiţă* şi *femeie*?

d) Ce particularitate flexionară prezintă la vocativ substantivele *băiat, fetiţă, suflet*?

e) Prin ce se deosebeşte vocativul de toate celelalte cazuri?

f) Ce notează linia de pauză în tabele? Cum se explică particularitatea flexionară notată aici prin linie de pauză?

DECLINAREA CU ARTICOL HOTĂRÂT

SINGULAR

N.	*băiatul*	*fratele*	*covrigul*
G.	*băiatului*	*fratelui*	*covrigului*
D.	*băiatului*	*fratelui*	*covrigului*
Ac.	*băiatul*	*fratele*	*covrigul*
V.	*băiatule*	–	–
	băiatul	*fratele*	–

N.	*fetiţa*	*femeia*	*casa*
G.	*fetiţei*	*femeii*	*casei*
D.	*fetiţei*	*femeii*	*casei*
Ac.	*fetiţa*	*femeia*	*casa*
V.	–	–	–
	fetiţa	*femeia*	–

N.	*creionul*	*sufletul*
G.	*creionului*	*sufletului*
D.	*creionului*	*sufletului*
Ac.	*creionul*	*sufletul*
V.	–	*sufletule*
	–	*sufletul*

PLURAL

băieţii	*fraţii*	*covrigii*
băieţilor	*fraţilor*	*covrigilor*
băieţilor	*fraţilor*	*covrigilor*
băieţii	*fraţii*	*covrigii*
băieţilor	*fraţilor*	–
băieţii	*fraţii*	–

fetiţele	*femeile*	*casele*
fetiţelor	*femeilor*	*caselor*
fetiţelor	*femeilor*	*caselor*
fetiţele	*femeile*	*casele*
fetiţelor	*femeilor*	–
fetiţele	*femeile*	–

creioanele	*sufletele*
creioanelor	*sufletelor*
creioanelor	*sufletelor*
creioanele	*sufletele*
–	*sufletelor*

g) Ce omonimii cazuale prezintă substantivele masculine? Dar cele feminine? Dar cele neutre?

h) Ce concluzii se pot formula în legătură cu flexiunea la vocativ a substantivelor articulate cu articol hotărât?

DECLINAREA CU ARTICOL NEHOTĂRÂT

SINGULAR

N.	*un băiat*	*un frate*	*un covrig*
G.	*unui băiat*	*unui frate*	*unui covrig*
D.	*unui băiat*	*unui frate*	*unui covrig*
Ac.	*un băiat*	*un frate*	*un covrig*
V.	–	–	–

N.	*o fetiţă*	*o femeie*	*o casă*
G.	*unei fetiţe*	*unei femei*	*unei case*
D.	*unei fetiţe*	*unei femei*	*unei case*
Ac.	*o fetiţă*	*o femeie*	*o casă*
V.	–	–	–

N.	*un creion*	*un suflet*
G.	*unui creion*	*unui suflet*
D.	*unui creion*	*unui suflet*
Ac.	*un creion*	*un suflet*
V.	–	–

PLURAL

nişte băieţi	*nişte fraţi*	*nişte covrigi*
unor băieţi	*unor fraţi*	*unor covrigi*
unor băieţi	*unor fraţi*	*unor covrigi*
nişte băieţi	*nişte fraţi*	*nişte covrigi*
–	–	–

nişte fetiţe	*nişte femei*	*nişte case*
unor fetiţe	*unor femei*	*unor case*
unor fetiţe	*unor femei*	*unor case*
nişte fetiţe	*nişte femie*	*nişte case*
–	–	–

nişte creioane	*nişte suflete*
unor creioane	*unor suflete*
unor creioane	*unor suflete*
nişte creioane	*nişte suflete*
–	–

Scanned with OKEN Scanner

i) Câte forme cazuale are un substantiv masculin declinat nearticulat? • articulat hotărât? • articulat nehotărât? Dar un substantiv feminin? Dar unul neutru?

j) Declină în propoziții câte un substantiv aparținând fiecărui gen, extras din ultima parte a poeziei *Scrisoarea III*, și anume din episodul luptei de la Rovine.

k) Declină următoarele substantive compuse:

bună-cuviință, redactor-șef, decret-lege, untdelemn, CFR

Formulează concluzii privind relația dintre gradul de sudură al compusului și modificările de formă pe care acesta le suferă pe parcursul flexiunii.

l) Declină în propoziții următoarele substantive proprii:

Andrei, Andreea, Carmen, România, Valea Oltului, Câmpulung, Marea Neagră

10. Conținutul celor 5 cazuri este dat de **funcțiile sintactice** specifice:

CAZUL	ÎNTREBAREA	FUNCȚIA SINTACTICĂ
N.	cine? ce?	SUBIECT NUME PREDICATIV APOZIȚIE
G.	al, a, ai, ale cui? care? unde? când?	ATRIBUT SUBSTANTIVAL GENITIVAL APOZIȚIE ATRIBUT SUBSTANTIVAL PREPOZIȚIONAL (construit cu prepoziții care cer cazul G.) COMPLEMENT INDIRECT SAU CIRCUMSTANȚIAL (construit cu prepoziții care cer cazul G.)
D.	cui? cum? care?	COMPLEMENT INDIRECT ÎN D. APOZIȚIE COMPLEMENT CIRCUMSTANȚIAL (construit cu prepoziții care cer cazul D.) ATRIBUT SUBSTANTIVAL PREPOZIȚIONAL (construit cu prepoziții care cer cazul D.)
Ac.	pe cine? ce? prepoziție + cine / ce? prepoziție + unde? când? cum? care? ce fel de?	COMPLEMENT DIRECT COMPLEMENT INDIRECT CU PREPOZIȚIE COMPLEMENT CIRCUMSTANȚIAL — de LOC, de TIMP, de MOD — (construit cu prepoziții care cer cazul Ac.) ATRIBUT SUBSTANTIVAL PREPOZIȚIONAL (construit cu prepoziții care cer cazul Ac.) APOZIȚIE
V.	cazul chemării, al adresării directe	FĂRĂ FUNCȚIE SINTACTICĂ DE PARTE DE PROPOZIȚIE APOZIȚIE FORMEAZĂ O PROPOZIȚIE

a) Alcătuiește propoziții pentru a ilustra cazurile și funcțiile sintactice studiate anul trecut (cele scrise cu negru în tabel).

Scanned with OKEN Scanner

b) Extrage din textul reprodus în manual din *Scrisoarea III* câte 3 substantive în fiecare caz şi analizează-le după modelul:

Baiazid – substantiv simplu, propriu, genul masculin, numărul singular (defectiv de plural), cazul N., funcţia sintactică de subiect

pe împărat – substantiv simplu, comun, genul masculin, numărul singular, cazul Ac. (cerut de prepoziţia simplă „pe"), nearticulat, funcţia sintactică de complement direct

11. Un tip de atribut substantival este **apoziţia**. Specificul ei constă în faptul că:

- reia un cuvânt, explicându-l, revenind asupra lui (...., *adică* ....)
- denumeşte acelaşi obiect din realitate ca şi termenul pe care îl reia.

Maria, fetiţa blondă, este sora mea.
Bicicleta ei, a Danei, este nouă.

Cel mai frecvent, apoziţia stă în cazul **nominativ**:

- acordată cu substantivul reluat (*Maria, **fetiţa** blondă, este sora mea.*)
- neacordată cu substantivul reluat (*Nu am văzut-o azi pe Maria, **fetiţa** blondă.*)

Apoziţia poate apărea şi în **alte cazuri**, acordată în caz cu substantivul reluat:

— *Cartea Mariei, **a fetiţei** blonde, este nouă.*
— *I-am dat Mariei, **fetiţei** blonde, cartea.*
— *Am întâlnit-o pe Maria, **pe fetiţa** blondă, în parc.*
— *Maria, **fetiţă** blondă şi cuminte, nu te teme!*

a) După ce indicii se poate recunoaşte cazul unei apoziţii în genitiv, dativ, acuzativ sau vocativ?

Am cumpărat o carte, anume un roman.
Am cumpărat o carte, un roman de Marin Preda.

Apoziţia poate apărea fără determinanţi (**apoziţie simplă**) sau însoţită de determinanţi (**apoziţie dezvoltată**).

b) Alcătuieşte un text, pornind de la fragmentul din manual al *Scrisorii III*, în care să foloseşti 5 apoziţii; extrage apoi aceste apoziţii, precizează dacă sunt simple sau dezvoltate şi în ce caz stau.

Scanned with OKEN Scanner

12. În tabelul prezentat ai observat formularea „construit cu prepoziții care cer cazul Ac. / G. / D.”.

Majoritatea prepozițiilor cer cazul Ac.:	Altele cer cazul G.:	Câteva prepoziții cer cazul D.:
pe, despre, la, cu, pentru, între, spre etc.	*înaintea, deasupra, dedesubtul* etc.	*grație, mulțumită, datorită, contrar, conform, potrivit*

a) Alcătuiește propoziții în care să apară substantive în cazurile Ac., G., D., cerute de prepozițiile din listele date mai sus.

b) În ce caz sunt și ce funcție sintactică îndeplinesc substantivele subliniate în următoarele exemple?

*Copacul **de lângă casă** s-a uscat. Copacul **din fața casei** s-a uscat. Judecata **potrivit legii** îi așteaptă pe toți. Povestea **despre Ion** m-a impresionat. S-a așezat **pe scaunul** din stânga. S-a așezat **în fața mesei** mele. A acționat **conform planului**. S-a așezat **lângă Maria**.*

Argumentează răspunsul după modelul următor:
de lângă casă este atribut deoarece determină un substantiv; „casă” este în cazul Ac. deoarece prepoziția „de lângă” cere cazul Ac.
conform planului este complement deoarece determină un verb; „planului” este în cazul D. deoarece prepoziția „conform” cere cazul D.

c) În ce caz pot sta substantivele care îndeplinesc funcția sintactică de atribut? Exemplifică.

d) În ce caz pot sta substantivele care îndeplinesc funcția sintactică de complement circumstanțial? Exemplifică.

ARTICOLUL este partea de vorbire flexibilă care însoțește substantivul, indicând gradul de individualizare a obiectului denumit de substantiv (= gradul în care obiectul denumit de substantiv este cunoscut vorbitorilor).

În cadrul unui enunț, substantivele pot apărea articulate sau nearticulate.

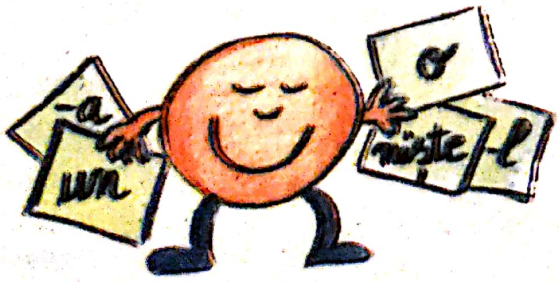

1. Există mai multe tipuri de articole:

- hotărât: - propriu-zis
  - posesiv (genitival)
  - demonstrativ (adjectival)
- nehotărât.

a) Extrage din tabelul declinării substantivelor formele articolului hotărât propriu-zis şi ale articolului nehotărât.

b) Ce poziţie ocupă articolul faţă de substantiv?

articol **proclitic** = aşezat înaintea substantivului
articol **enclitic** = aşezat după substantiv

c) În ce situaţii se foloseşte articolul hotărât proclitic *lui*?

d) Stabileşte ce rol are articolul hotărât în următoarele exemple:

- *La un semn deschisă-i calea şi s-apropie de cort*
*Un **bătrân** atât de simplu, după vorbă, după port.*
- *Şi abia plecă **bătrânul**...*

e) Articolul hotărât posesiv (genitival) are următoarele forme:

	SINGULAR		PLURAL	
	m, n	f	m	f, n
N. = Ac.	*al*	*a*	*ai*	*ale*
G. = D.	—	—	*alor*	

Ce rol au articolele posesive (genitivale) în următoarele exemple?

*A fost premiat un desen **al** elevului. A fost premiată o schiţă **a** elevului. Au fost premiate două desene **ale** elevului. Au fost premiate două schiţe **ale** elevului. Prima schiţă fusese făcută anul acesta, **a** doua, anul trecut.*

f) Găseşte articolele posesive (genitivale) din fragmentul alăturat şi comentează rolul articolului, observând topica inversată faţă de uzul curent.

Zguduind din pace-adâncă ale lumii începuturi,
Înnegrind tot orizonul cu-a lor zeci de mii de scuturi,
Se mişcau îngrozitoare ca păduri de lănci şi săbii,
Tremura înspăimântată marea de-ale lor corăbii!...

g) Găseşte în monologul lui Mircea alte 3 situaţii în care apare articolul posesiv (genitival), precizând între ce cuvinte face el legătura.

h) Articolul este o parte de vorbire flexibilă. În funcţie de ce categorii gramaticale variază?

i) Scrie 5 omofone ale articolului posesiv (genitival) după modelul de mai jos şi alcătuieşte apoi propoziţii cu acestea.

Model: al / a-l

2. Articolul demonstrativ (adjectival) leagă un substantiv articulat cu articol hotărât enclitic sau un nume propriu de persoană de determinantul său: *Mircea **cel** Bătrân.*

a) Extrage articolele demonstrative (adjectivale) din următoarele versuri şi spune ce cuvinte leagă ele:

O, tu nici visezi, bătrâne, câţi în cale mi s-au pus,
Toată floarea cea vestită a întregului Apus

Iar la poala lui cea verde mii de capete pletoase,
Mii de coifuri lucitoare ies din umbra-ntunecoasă

b) Dă exemple de omofone ale articolelor demonstrative (adjectivale), ca în exemplul alăturat:

***Ce-i** mâna pe ei în luptă, ce-au voit acel Apus?*

Scanned with OKEN Scanner

c) Să se analizeze morfologic și sintactic substantivele din ultimele 6 versuri ale poeziei, după modelul:

dușmanilor – substantiv simplu, comun, genul masculin, numărul plural, cazul G., articulat cu articolul hotărât enclitic „lor", funcția sintactică de atribut

II. Cunoștințele dobândite te pot ajuta să reții formele corecte ale unor substantive și să eviți greșelile.

a) Alege forma corectă a următoarelor substantive:

ciucur / ciucure, pieptene / piepten, genunchi / genunche, sarmală / sarma, personagiu / personaj, salar / salariu, servici / serviciu, taxiu / taxi, fructă / fruct, foarfecă / foarfece

b) Care este pluralul substantivelor alăturate?

căpșună, cireașă, piersică, salată, ghișeu, albuș, chibrit, cablu, hotel, francez, englez, gară, pasăre

c) Explică și apoi corectează greșelile care apar în următoarele enunțuri:

Lectura elevului a lecției a fost foarte bună. Cartea fratelui prietenului colegului meu lipsește. Am pus crenguțe de brad deasupra ușilor și ferestrelor. A reușit datorită perseverenței și a talentului. Culoarea îmbrăcămintii nu se potrivește cu a încălțămintei. Prețul ouălelor a crescut. I-am spus lui mama ce s-a întâmplat ieri.

d) Următoarele substantive pot avea câte 2 forme de plural. Care sunt acestea și ce deosebiri de înțeles există între ele? Alcătuiește propoziții pentru a ilustra aceste diferențe semantice.

creier, curent, glob, termen, cap, difuzor, bandă, dată, mâncare, corn, cot, ghem, ghiveci

e) De ce este ambiguu următorul enunț? Cum poate fi evitată ambiguitatea?

Am adus cartea băiatului.

f) În următoarele enunțuri acordul predicatului cu subiectul a fost făcut greșit, forma verbului orientându-se după sensul colectiv al substantivului subiect. Realizează acordul gramatical între predicat și subiect.

Echipa au câștigat meciul pe teren propriu.
Familia au plecat în concediu.
Echipajul s-au salvat în ultimul moment.

g) Din necesități poetice (accentuarea unei idei, măsura versurilor), în poezie pot apărea **licențe poetice** (= încălcări intenționate ale unor reguli gramaticale sau date din lumea reală). Ce licențe poetice apar în versurile alăturate?

S-a-mbrăcat în zale lucii cavalerii de la Malta,
Papa cu-a lui trei coroane, puse una peste alta...

h) Explică ortografia următoarelor cuvinte:

membrii aceștia / acești membri; oameni bătrâni / bătrânii; aștri palizi / aștrii palizi; multiplii metrului / factori multipli

i) Corectează următoarele enunțuri:

respectarea de către elevi a disciplinei și ale regulamentului • poeziile ale cărui autor • mijlocul cel mai bun de educare al elevilor • cartea fetiței și băiatului • elevul cel harnic și cel atent

Scanned with OKEN Scanner

Mezul iernei*

de Vasile Alecsandri

Înainte de a citi poezia, răspunde la următoarele întrebări:
Ce imagini te aştepţi să întâlneşti în poezie? Ce amintiri îţi evocă titlul? Ce sentimente trăieşti când te gândeşti la iarnă?

În păduri trăsnesc stejarii! E un ger amar, cumplit!
Stelele par înghețate, cerul pare oțelit,
Iar zăpada cristalină pe câmpii strălucitoare
Pare-un lan de diamanturi ce scârţie sub picioare.

Fumuri albe se ridică în văzduhul scânteios
Ca înaltele coloane unui templu maiestos,
Şi pe ele se aşază bolta cerului senină
Unde luna îşi aprinde farul tainic de lumină.

O! tablou măreţ, fantastic!... Mii de stele argintii
În nemărginitul templu ard ca vecinice făclii.
Munţii sunt a lui altare, codrii organe sonoare
Unde crivăţul pătrunde, scoţând note-ngrozitoare.

Totul e în neclintire, fără viaţă, fără glas;
Nici un zbor în atmosferă, pe zăpadă nici un pas;
Dar ce văd?... în raza lunei o fantasmă se arată...
E un lup ce se alungă după prada-i spăimântată!

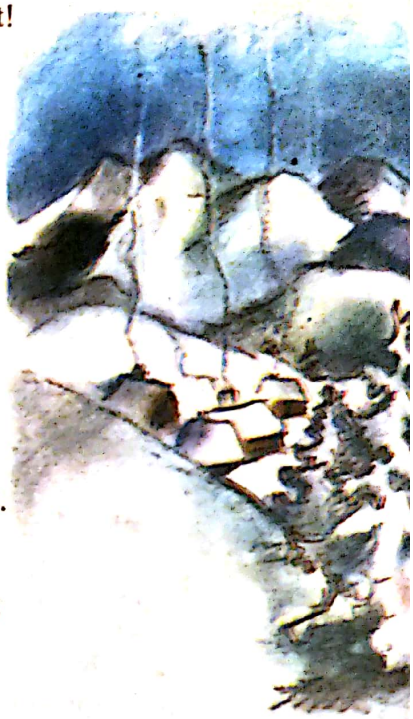

* Ambele cuvinte sunt forme învechite.

I. Cuvintele poeziei par simple. Surprinzătoare sunt imaginile pe care le creează cuvintele prin combinațiile particulare în care intră şi prin sensurile pe care le dobândesc în context.

Observă următoarele definiții extrase din DEX:

TÉMPLU, *temple,* s.n. Edificiu special amenajat pentru practicarea unui cult religios (mozaic, budist etc.). – Din lat. **templum,** fr. **temple.**

FĂCLÍE, *făclii,* s.f. Lumânare mare (de ceară); faclă. ♦ Fig. Flacără, văpaie; căldură. *Făclia culturii.* – Din scr. **faklja,** bg. **faklija.**

FANTÁSMĂ, *fantasme* s.f. **1.** Stafie, nălucă, arătare, fantomă. **2.** Fig. Imagine, privelişte neclară, ireală. ♦ Închipuire fără o bază reală, produs al imaginației; iluzie, himeră. – Din ngr. **fándasma.**

a) Ce elemente conține o definiție de dicționar?

b) Ce informații gramaticale îți oferă aceste articole de dicționar?

c) Există două moduri principale de **definire a unui cuvânt în dicționar:**

- **prin explicarea sensului**
- **prin sinonime**

Le recunoşti în articolele de dicționar prezentate?

d) Ce diferențe apar în definirea unui substantiv, a unui adjectiv, a unui verb?

Scanned with OKEN Scanner

FANTÁSTIC, -Ă, *fantastici, -ce,* adj. **1.** Care nu există în realitate; creat, plăsmuit de imaginație; ireal, fantasmagoric, fabulos. ♦ *Literatură fantastică* = gen de literatură în care elementul preponderent îl constituie imaginația, irealul. **2.** Care pare o plăsmuire a imaginației; *p. ext.* extraordinar, grozav, de necrezut. ✧ (Adverbial) *Produs fantastic de scump.* **3.** (Despre oameni) Ale cărui idei sau fapte au un caracter fantezist, bizar. – Din fr. **fantastique,** lat. **phantasticus.**

TROSNÍ, *trosnesc,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre lemne și despre obiecte din lemn; la pers. 3) A produce un zgomot specific prin rupere, izbitură, crăpare, ardere etc.; a crăpa, a pocni, a plesni cu zgomot. **2.** (Pop.) A pocni, a plesni din bici. **3.** A-i pârâi cuiva încheieturile. ✧ Expr. *A-i trosni* (cuiva) *fălcile,* se spune când cineva primește o lovitură puternică, când mănâncă cu lăcomie și cu zgomot sau când cască cu poftă. ♦ (Despre pepeni verzi copți) A pârâi când sunt strânși în palme. [Var.: (pop.) **trăsní** vb. IV] – Cf. trăsni.

e) Încearcă să definești, păstrând structura specifică unei definiții de dicționar, cuvintele *amar, cumplit.* Compară definițiile tale cu cele din DEX.

f) Cu ce sensuri apar în text cuvintele discutate până acum?

g) De ce este surprinzătoare apariția acestor cuvinte în poezie? În ce constă ineditul combinațiilor în care intră aceste cuvinte?

h) Extrage din poezie arhaismele, clasifică-le (în: fonetice, morfologice, lexicale) și copiază din DEX definițiile corespunzătoare.

II. Când citești o poezie, încearcă să îți reprezinți imaginile, să trăiești sentimentele pe care le exprimă poetul.

1. Există în poezie cuvinte și expresii în jurul cărora se concentrează întreaga semnificație; ele evocă atmosfera de iarnă.

a) Extrage din text aceste cuvinte și expresii.

b) Pornind de la ele, pictează tabloul pe care ți-l inspiră lectura poeziei *Mezul iernei.*

c) Extrage pe 3 coloane substantivele, adjectivele, verbele din text. Ce parte de vorbire predomină? Cum explici această situație?

d) Grupează în serii sinonime cuvintele din poezie. Ce deosebire observi între cuvintele care intră în aceeași serie sinonimică?

e) Comentează ultimele două versuri ale poeziei.

f) Ce rol au în poezie cuvintele *iar, și, dar*?

2. Cuvintele și expresiile identificate alcătuiesc figurile de stil, care dau expresivitate textului.

a) Numește următoarele figuri de stil:

trăsnesc stejarii • *ger amar, cumplit* • *zăpada cristalină* • *câmpii strălucitoare* • *lan de diamanturi* • *fumuri albe* • *văzduhul scânteios* • *înaltele coloane* • *templu maiestos* • *ca înaltele coloane unui templu maiestos* • *se ridică / se așază* • *farul tainic* • *farul tainic de lumină* • *luna își aprinde...* • *mii de stele* • *stele argintii* • *nemărginitul templu* • *veșnice făclii* • *stele ard ca....făclii* • *munții sunt altare* • *codrii organe sonoare* • *note-ngrozitoare* • *neclintire, fără viață, fără glas* • *nici un zbor... nici un pas* • *raza lunii* • *o fantasmă se arată* • *prada-i spăimântată* • *neclintire / se alungă*

b) Prin ce cuvinte sunt realizate imaginile: ❑ vizuale ❑ auditive ❑ dinamice?

c) Ce culori sunt sugerate în poezie? Prin ce cuvinte?

Scanned with OKEN Scanner

3. În poezie sunt exprimate în mod direct sentimente.

a) Extrage din text propozițiile în care sunt exprimate direct sentimente. Ce fel de propoziții sunt (enunțiative, interogative, imperative, exclamative)? Ce sentimente exprimă?

b) Explică rolul semnelor de punctuație folosite în aceste propoziții.

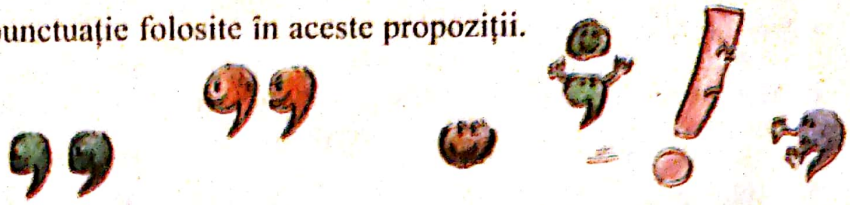

I. Există asemănări între literatură și pictură, ca forme de comunicare prin artă.

TABLÓU, *tablouri*, s.n. **I. 1.** Pictură, desen, gravură etc. executate pe o pânză, pe un carton etc.; *p. ext.* pictură, desen, gravură, fotografie etc. înrămate și așezate (în scop decorativ) pe pereții unei încăperi. **2.** Priveliște de ansamblu din natură, care evocă o reprezentare picturală și impresionează prin frumusețe și pitoresc. **3.** Fig. Descriere sau evocare făcută prin cuvinte. [...] – Din fr. **tableau.**

În literatură, TABLOUL poate apărea ca text de sine stătător sau în alcătuirea altui text literar mai amplu (nuvelă, roman etc.). Prezintă un peisaj sau un colț din natură într-o viziune de ansamblu, reușind să-i sugereze cititorului, prin cuvinte și expresii, caracteristicile vizuale ale elementelor descrise.

PASTELUL are următoarele trăsături principale:

- folosește un **limbaj plastic**, cu multe substantive și adjective și puține verbe;
- creează emoție mai ales prin intermediul **imaginilor vizuale** care evocă, de obicei, culori pale, delicate;
- exprimă **impresiile** și **sentimentele** poetului în legătură cu peisajul descris.

PASTÉL, *pasteluri*, s.n., adj. invar. **1.** S.n. Creion colorat, moale, pentru desen, făcut din pigmenți pulverizați, amestecați cu talc și cu gumă arabică. ♦ Desen executat cu acest fel de creioane. **2.** S.n. Poezie cu conținut liric, în care se zugrăvește un tablou din natură. **3.** Adj. invar. (Despre culori, desene etc.) Cu tonuri palide, delicate: pastelat. – Din fr. **pastel**, it. **pastello.**

II. Creațiile artistice sunt scrise într-un limbaj expresiv bazat pe figuri de stil. Atunci când scriem despre aceste creații, trebuie să folosim un alt fel de limbaj, în care importante sunt proprietatea termenilor, concizia, claritatea.

a) Citește următoarele versuri extrase din pasteluri scrise de Vasile Alecsandri. Imaginează-ți tablourile descrise. Alege-l pe cel care îți place mai mult. Alcătuiește un tablou în proză inspirat de versurile pe care le-ai ales.

Crivățul din miazănoapte vâjâie prin vijelie,
Spulberând zăpada-n ceruri de pe deal, de pe câmpie.
Valuri albe trec în zare, se așază-n lung troian
Ca nisipurile dese din pustiul african.

(Viscolul)

Scanned with OKEN Scanner

Din văzduh cumplita iarnă cerne norii de zăpadă,
Lungi troiene călătoare adunate-n cer grămadă.
Fulgii zbor, plutesc în aer ca un roi de fluturi albi,
Răspândind fiori de gheață pe ai țării umeri dalbi. [...]

Tot e alb, pe câmp, pe dealuri, împregiur, în depărtare,
Ca fantasme albe plopii înșirați se pierd în zare;
Și pe-ntinderea pustie, fără urme, fără drum,
Se văd satele perdute sub clăbuci albii de fum.

(Iarna)

Pe câmpia înălbită, netedă, strălucitoare
Se văd insule de codri, s-aud câni la vânătoare,
Iar în lunca pudruită cu mărunt mărgăritar
Saltă-o veveriță mică pe o creangă de stejar.

(Sania)

b) Compară tablourile de iarnă conturate în aceste versuri.

imaginea de ansamblu – elemente, culori, forme

sentimentul pe care îl transmite

imagini de detaliu – detalii semnificative

relația dintre cadrul general și detalii

c) Descrie în proză tabloul de mai sus.

d) Privește pe fereastră și descrie într-un text de cel puțin 10 rânduri, cu un titlu potrivit, ceea ce vezi.

e) Comentează una dintre strofele reproduse mai sus, încercând să faci legătură între atmosfera descrisă și figurile de stil.

ADJECTIVUL este partea de vorbire flexibilă care exprimă o însușire a unui obiect.

Conținutul exprimat de adjectiv explică frecvența acestei părți de vorbire într-un **text descriptiv static**, în care accentul cade pe **imaginile vizuale** fixate în tabloul din natură.

1. În funcție de **origine**, adjectivele se pot clasifica în:

- adjective primare
- adjective provenite din alte părți de vorbire prin:
  - derivare
  - schimbarea valorii gramaticale

a) Încadrează într-una din aceste clase adjectivele extrase din text:

amar • cumplit • înghețate • oțelit • cristalină • strălucitoare • albe • scânteios • înaltele • maiestos • senină • tainic • măreț • fantastic • argintii • nemărginitul • veșnice • sonoare • (î)ngrozitoare • (în)spăimântată

b) Dă exemple de câte 2 adjective derivate cu ajutorul următoarelor sufixe și prefixe:

-ar, -al, -aș, -at, -bil, -esc, -eț, -iu, -os, -cios, -tor, des-, ne-, răs-, re-

2. Flexiunea adjectivului este asemănătoare cu a substantivului, cu deosebirea că la adjective categoriile gramaticale gen, număr, caz sunt rezultatul faptului că **adjectivul se acordă cu substantivul pe care îl determină.**

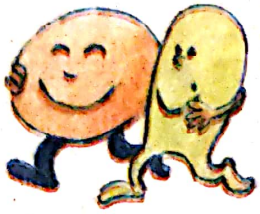

a) Observă lista adjectivelor extrase din poezia *Mezul iernei*, recitește textul și apoi demonstrează că:

- adjectivul este o parte de vorbire flexibilă
- adjectivul își schimbă forma în funcție de gen, număr și caz
- adjectivul se acordă cu substantivul determinat.

b) Clasifică adjectivele din text în funcție de sens: însușirea pe care o exprimă în raport cu substantivul determinat.

c) Găsește alte determinante adjectivale pentru substantivele din poezia lui Vasile Alecsandri:

Substantivul	Adjectiv sinonim	Adjectiv antonim
ger	*geros*	*torid*
stele		
cerul		
zăpada		
câmpii		
lan		
fumuri		
văzduh		
coloane		
templu		
bolta		
farul		
tablou		
făclii		
note		
prada		

d) Completează următoarele propoziții adăugând adjectivele corespunzătoare (urmând, unde este cazul, indicațiile din paranteză):

Ochii lui erau.....(dimensiune), ...(culoare), ...(însușire abstractă).
Locuiam în blocul acela ....(formă).
Auzeau de acolo sunete..... (intensitate).
Mâncarea.....(temperatură) *stătea neatinsă pe masă.*
Patinatorii alunecau pe gheața.....
Deseori are idei....., *propune jocuri*....., *face glume*.....
Desenele animate sunt.....
Cumpărase o pâine....., ..., ...
Este o persoană....., ..., ...
A scris o compunere....., *pentru care a luat o notă*.....
Se uita la fotografia aceea....., *în care vedea chipul*.....*al mamei.*

e) Observă manualul de limba română și descrie-l folosind determinanți adjectivali.

Pornește: → dinspre exterior (coperta) spre interior (paginile);
→ dinspre caracteristici de formă (dimensiuni, forme, culori) spre caracteristici de conținut (structură, interes, dificultate, originalitate).

Scanned with OKEN Scanner

3. În funcție de numărul de forme pe care le ia pentru a indica **genul, numărul, cazul,** adjectivele se clasifică în:

- adjective variabile (au cel puțin două forme pe parcursul flexiunii)
- adjective invariabile (au o singură formă pe parcursul flexiunii).

În funcție de numărul de forme de la nominativ singular, **adjectivele variabile** se clasifică în:

- adjective variabile **cu o terminație** (o singură formă la nominativ singular, pentru masculin-neutru și feminin)
- adjective variabile **cu două terminații** (două forme la nominativ singular, una pentru masculin-neutru și alta pentru feminin).

a) Stabilește câte terminații au la nominativ singular adjectivele din text și câte forme flexionare au în total (masculin, feminin, singular, plural):

Model: bun – bună – buni – bune: adjectiv cu două terminații și patru forme flexionare
nou – nouă – noi – noi: adjectiv cu două terminații și trei forme flexionare
mare – mare – mari – mari: adjectiv cu o terminație și două forme flexionare
gri – gri – gri – gri: adjectiv invariabil

b) Declină în propoziții: *câmpie strălucitoare, un lup fioros, tablou măreț.*

c) Observă în textul poeziei care sunt desinențele prin care se exprimă la adjectiv genul, numărul, cazul.

d) Ce omonimii cazuale apar la adjectiv?

e) Explică grafia adjectivului *argintii*. Găsește în text alte cuvinte care au desinența de plural *-i*.

4. O categorie gramaticală specifică adjectivului este GRADUL DE COMPARAȚIE. Gradul de comparație exprimă intensitatea cu care se manifestă o însușire prin comparația a două obiecte cu aceeași însușire, prin comparație cu o altă însușire sau cu aceeași însușire manifestată în condiții diferite.

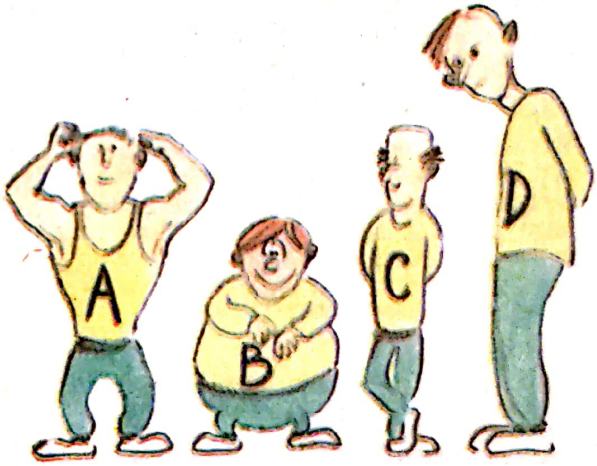

a) Privește personajele din imaginile alăturate:
- A este înalt, solid, puternic;
- Compară-i cu A pe B, C, D:
  - cine este mai.....decât A?
  - cine este la fel de.....ca A?
  - cine este mai puțin....ca A?
  - cine este cel mai.....dintre toți?
  - A este foarte înalt? foarte solid? foarte puternic?

b) Compară doi dintre colegii tăi de clasă folosind cuvintele: *mai....decât; la fel de...ca; mai puțin ...decât.*

c) Dintre sporturi, care ți se pare cel mai interesant? De ce?

Pentru că este cel mai..... și cel mai.....și cel mai...

Dar cel mai puțin interesant? De ce?

Pentru că este cel mai puțin..... și cel mai puțin.....și cel mai puțin.....

Argumentează fiecare apreciere făcută.

Scanned with OKEN Scanner

d) Citește următoarele definiții extrase din DEX și, pe baza lor, definește fiecare grad de comparație.

COMPARATÍV, -Ă, *comparativi, -e,* adj. Care este bazat pe comparație, pe stabilirea de raporturi între diferite fenomene [...] ◇ *Grad comparativ* (și substantivat, n.) = unul dintre gradele de comparație ale adjectivelor și ale adverbelor, care exprimă superioritatea, inferioritatea sau egalitatea mai multor obiecte (sau acțiuni) cu aceeași însușire sau caracteristică ori a aceluiași obiect (sau a aceleiași acțiuni) din momente diferite.[...] – Din fr. **comparatif,** lat. **comparativus.**

SUPERIÓR, -OÁRĂ, *superiori, -oare,* adj. **1.** Care ocupă un loc în spațiu deasupra altuia [...]. **2.** Care are un rang sau o demnitate mai mare în raport cu altcineva [...]. **3.** Care este de calitate mai bună [...]. – Din lat. **superior,** fr. **supérieur.**

INFERIÓR, -OÁRĂ, *inferiori, -oare,* adj. **1.** Care este așezat dedesubt sau mai jos [...]. **2.** Care este din punct de vedere numeric mai mic decât altul. **3.** Care are un rang, o funcție sau un grad mai mic decât altul [...]. **4.** Care valorează mai puțin sau are importanță mai mică decât altul [...]. – Din fr. **inférieur,** lat. **inferior.**

EGALITÁTE, *egalități,* s.f. **1.** Faptul de a fi egal, stare a două sau a mai multor lucruri egale între ele. ◆ Uniformitate, uniformizare. (Sport) Situație în care mai mulți participanți realizează același număr de puncte în cadrul aceluiași concurs. **2.** Principiul potrivit căruia tuturor oamenilor și tuturor statelor sau națiunilor li se recunosc aceleași drepturi și li se impun aceleași îndatoriri, prevăzute de regula de drept; situație în care oamenii se bucură de aceleași drepturi și au aceleași îndatoriri. [...] – Din fr. **égalité.**

SUPERLATÍV, -Ă, *superlativi, -e,* adj. (despre calificative) Care exprimă o calitate în gradul cel mai înalt. ◇ *Gradul superlativ* (și substantivat, n.) = grad de comparație al adjectivelor și al adverbelor, care arată că însușirea exprimată este la un grad foarte înalt sau la gradul cel mai înalt ori cel mai scăzut în comparație cu altele de aceeași natură. – Din fr. **superlatif,** lat. **superlativus.**

ABSOLÚT, -Ă, *absoluți, -te,* adj., adv. **I.** Adj. **1.** Care este independent de orice condiții și relații, care nu este supus nici unei restricții, care nu are limite; necondiționat, perfect, desăvârșit. [...] **II.** Adv. (Servește la formarea superlativului) Cu totul, cu desăvârșire; exact, întocmai, perfect. [...] – Din lat. **absolutus** (cu sensurile fr. *absolu*).

RELATÍV, -Ă, *relativi, -e,* adj. **1.** Care se referă, se raportează la ceva sau la cineva, care are legătură cu ceva sau cu cineva. [...] **2.** Care are valoare dependentă de anumite condiții, de un sistem de referință etc.; evaluat, determinat cu aproximație; condiționat, limitat, variabil. [...] **3.** Care privește relația dintre termeni considerați independenți de această relație. – Din fr. **relatif,** lat. **relativus,** it. **relativo,** germ. **relativ.**

Încadrează în schema următoare adjectivele întâlnite în exercițiile c) — d), în funcție de gradele de comparație la care le-ai folosit.

- **pozitiv:** .....
- **comparativ:** de superioritate: ...
  de egalitate: ...
  de inferioritate: ...
- **superlativ:** relativ: ...
  absolut: ...

e) Prezintă în scris fiecare grad de comparație din punctul de vedere al conținutului și al formei.

Model: Gradul de comparație pozitiv exprimă o însușire a unui obiect, fără a o compara. Din punctul de vedere al formei, nu are nici o marcă specifică. Pe baza pozitivului se formează toate celelalte grade de comparație.

f) Pentru fiecare adjectiv din poezie găsește câte un echivalent (un sinonim) adjectiv la un grad de comparație.

g) Imaginează-ți următoarea situație de comunicare: la magazin, în dialog cu vânzătoarea, încerci să îți alegi un obiect dintre cele expuse; înainte de a te hotărî asupra unuia dintre ele, le compari din diverse puncte de vedere (preț, calitate, dimensiuni, culoare, utilitate etc.). Scrie dialogul respectiv, folosind 10 adjective la diferite grade de comparație.

5. Nu toate însușirile pot fi comparate. Deci există adjective **fără grade de comparație.**

a) Studiază lista următoarelor adjective fără grade de comparație și încearcă să explici de ce nu acceptă categoria gramaticală a comparației:

pătrat, mort, viu, rotund, superior, inferior, excelent, specific, ierbivor, parțial, total, anterior, posterior, optim, perfect

Scanned with OKEN Scanner

b) Studiază lista adjectivelor extrase din textul poeziei *Mezul iernei*. Care dintre aceste adjective nu pot avea grade de comparație?

c) Alcătuiește propoziții folosind adjectivele din textul poeziei la un grad de comparație (dacă acceptă această categorie gramaticală).

6. Adjectivele pot fi așezate după substantivul determinat sau înaintea acestuia. Atunci când precedă substantivul determinat, **adjectivele preiau** în mod formal **articolul** acestuia:

coloanele înalte → înaltele coloane
templul nemărginit → nemărginitul templu

a) Alcătuiește 5 propoziții în care să apară adjective cu topică inversă față de substantiv.
b) Ce efect are pentru comunicare topica inversă a adjectivului în raport cu substantivul?

7. În propoziție, adjectivele pot îndeplini funcțiile sintactice de **atribut adjectival** și de **nume predicativ.**

a) Când îndeplinește un adjectiv funcția sintactică de atribut? Dă 3 exemple.

b) Când îndeplinește un adjectiv funcția sintactică de nume predicativ? Dă 3 exemple.

c) Analizează sintactic și morfologic adjectivele din poezia *Mezul iernei* de Vasile Alecsandri.

Model: înaltele – atribut adjectival, exprimat prin adjectiv variabil cu două terminații și patru forme flexionare, se acordă în gen, număr și caz cu substantivul determinat „coloane" (genul feminin, numărul plural, cazul Ac.), gradul de comparație pozitiv, însoțit de articolul hotărât enclitic „le" preluat de la substantivul pe care îl precedă

d) Analizează morfologic și sintactic adjectivele din versurile reproduse la paginile 142 și 143.

e) Cum explici faptul că adjectivul îndeplinește funcțiile sintactice de atribut și nume predicativ și nu poate îndeplini funcțiile de subiect, predicat sau complement direct?

f) Ce funcții sintactice au cuvintele subliniate? Fă modificările necesare pentru a le transforma în atribute adjectivale.

• *lan **de diamanturi*** • *bolta **cerului*** • *farul **de lumină*** • *raza **lunii***

II. Uneori observăm cu ușurință greșelile de exprimare ale altor vorbitori. Trebuie să ne controlăm exprimarea pentru a nu le face și noi.

Corectează greșelile din enunțurile următoare:

• *Programul este obligator pentru toți elevii.* • *Au mâncat mult, dar sătuli tot nu sunt.* • *Sportivele austriace au fost cele mai perfecte la concurs.* • *Gimnaștii chineji au fost mai superiori la sărituri.* • *Vorbitorii confuji cu greu țin trezi ascultătorii.* • *Se uita la mine cu ochi fixi.* • *Aceasta este părerea unei scriitoare devenită celebră pentru romanele sale polițiste.* • *Dragele mele, părerile a multor persoane pot fi diferite de ale voastre.* • *Deși e mai solid decât mine, nu poate ridica greutăți mai mari decât 15 kilograme.* • *Viitoarea copertă va fi mai colorată și atrăgătoare.* • *Ea este foarte atentă și harnică.* • *Este foarte minunată realizarea voastră.*

Scanned with OKEN Scanner

Cetatea Neamțului

de Mihail Sadoveanu

Din Târgul Neamțului, prin mahalaua liniștită a Țuțuienilor, ieșim spre Cetățuie. E o frumoasă zi de vară, cu cer senin, cu văzduh neclintit. Se aude, în tăcerea uliților înguste, un timp, vuietul vârtelnițelor de la o fabrică de țesături. [...]

Ieșim sub dealul râpos. O moară cu stăvilarele lăsate, cu lăptocul umflat de apă, tace și așteaptă parcă. O moară totdeauna are ceva tainic și singuratic în înfățișarea ei. Câteva case răzlețe stau pitite, înfricoșate ai zice, amenințate întruna de primejdia bolovanilor uriași care atârnă pe coastă. Dealul de piatră sfărâmicioasă totdeauna, la ploi, pornește șuvoaie care înecă grădinile acestor gospodari mărginași; cu șuvoaiele de ape vin și șuvoaiele de pietriș măcinat, care acopere cu solzi albaștri pământul. În unele grădini, zac stânci prăvălite de sus; unele case abia se zăresc, pe jumătate înmormântate în pământ. Și printre căsuțele acestea, printre crețurile coastei sălbatice și pustii, prin negrul pădurii care acopere măgura, se zărește trista rămășiță a cetății Neamțului. Stă neclintită în moartea ei, își zugrăvește lămurit colțurile rupte pe pânza limpede a cerului. Târgul a pătruns într-acolo în locurile odinioară goale; s-au primenit multe rânduri de căsuțe sărmane; acu trec gâște și godaci pe șușănița de drum rupt de cursul apelor; oameni cu nevoile lor, cu pălăriile pe ochi, se duc, vin; și alții, mulți, foarte mulți, dorm sub brazda pe care o călcăm, mulți luptători ai vremurilor neguroase; și prezentul cu lucruri mici va intra în marele mormânt al trecutului, – cetatea însă nu va intra. Dintr-o dată se înalță în cer, „acoperită cu fulgere și îngrădită cu pustiu", neagră, bătută de furtuni, de ploi, de trăsnete, dintr-o dată ca o fantomă încremenită apare, rămâne, pe vârful coastei goale. Știu că odată era întreagă, dar mie îmi pare acuma, când o văd, că așa cum e a trecut prin veacuri, așa, ruină bătrână, așa, schelet uriaș în șuierul înălțimilor, în visul mohorât al legendelor.

Privește imaginea alăturată.

a) După părerea ta, descrierea făcută de Mihail Sadoveanu corespunde imaginii? Dacă da, atunci pune în legătură detaliile pe care le observi în imagine cu cuvinte / grupuri de cuvinte din text. Dacă nu, atunci argumentează, referindu-te la pasajele respective din text.

b) Ce alte elemente descriptive ai fi adăugat? Scrie enunțuri în care să prezinți aceste elemente noi de descriere pe care le consideri interesante.

Scanned with OKEN Scanner

SĂ COMUNICĂM ORAL DESPRE TEXT

I. Majoritatea cuvintelor din text îți sunt probabil familiare. Iată explicația unora dintre ele, mai puțin folosite:

stăvilar = baraj
lăptoc = jgheab de scânduri prin care trece apa la moară
godac = purcel de lapte
șușănița = fâșie, bucată îngustă (de pământ, de piele, de hârtie)
măgură = deal mare, izolat (tăiat de ape); movilă; munte; pădure situată într-un loc înalt

a) Folosește aceste cuvinte în contexte alese de tine pentru a evoca o atmosferă particulară.

b) Găsește în text fragmentele în care apar următoarele cuvinte:
mahala, răzleț, primenit, uliți, vârtelnițe, veacuri, lepros, prăvălit, șuvoi, pitit, râpos

c) Recitește textul. Stabilește împreună cu colegul tău / colega ta de bancă o listă de cuvinte / expresii pe care le-ați folosi într-o viitoare compunere.

Ce sensuri au în contextul respectiv? Găsește un sinonim pentru fiecare. Ar putea fi înlocuit respectivul cuvânt din text cu sinonimul propus de tine? Argumentează.

II. Același obiect poate fi prezentat în mod diferit de persoane diferite, deoarece fiecare observă anumite detalii, este interesat de anumite aspecte, neglijând altele, are în vedere un anumit scop. Toate acestea dau o anumită viziune asupra obiectului.

1. Cetatea Neamțului este mărturia unor vremuri îndepărtate.

a) Ce știi de la orele de istorie despre Cetatea Neamțului? Ce detalii de ordin geografic știi?

b) Ce este o legendă? Cunoști vreo legendă în legătură cu Cetatea Neamțului?

c) Recunoști figurile de stil din următoarea combinație de cuvinte: *visul mohorât al legendelor*? De ce *visul...legendelor*? De ce *visul mohorât*?

2. Imaginea cetății îi este dezvăluită cititorului treptat, pe măsură ce drumețul-narator înaintează pe drumul care urcă pe coasta dealului.

a) Substantivul *coastă* (= pantă, povârniș) apare în diferite contexte: *atârnă pe coastă; creșturile coastei sălbatice și pustii; pe vârful coastei goale*. Ce semnificație are în text schimbarea determinanților?

b) Observă și explică apariția în text a verbului *a ieși*, repetat la începutul fiecăruia dintre cele două paragrafe ale textului, precum și succesiunea verbelor *se zărește, apare, rămâne*.

Scanned with OKEN Scanner

c) Citeşte cuvintele din text prin care sunt evocate imagini din fiecare porţiune a traseului.

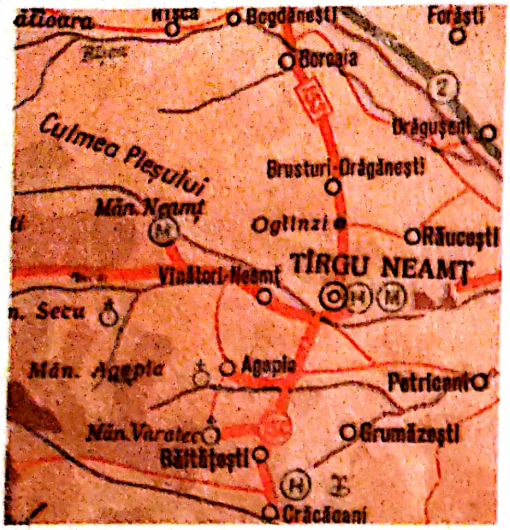

d) Identifică figurile de stil din următoarele porţiuni de text. Reformulează apoi secvenţele respective în limbaj cotidian, eliminând figurile de stil.

văzduh neclintit • tăcerea uliţilor • ochiuri de frunzişuri care cresc bogat • ziduri leproase • ochi curioşi şi plin de zâmbet • o moară...tace • o moară totdeauna are ceva tainic şi singuratic în înfăţişarea ei • case răzleţe stau pitite • înfricoşate....ameninţate de primejdia bolovanilor uriaşi care atârnă pe coastă

3. Cetatea apare ca simbol al valorilor durabile.

a) Explică afirmaţia de mai sus şi reformuleaz-o cu cuvintele proprii.

b) Găseşte în textul scris de Sadoveanu cuvinte prin care să susţii această afirmaţie.

c) Identifică propoziţia în care apare pentru prima dată în text imaginea cetăţii şi comentează figurile de stil de aici.

d) Extrage din text cuvintele prin care este descrisă cetatea; identifică, acolo unde este cazul, figurile de stil, apoi explică pasajul respectiv cu cuvintele proprii.

e) Observând detaliile asupra cărora se insistă, prezintă deosebirile dintre următoarele descrieri ale cetăţii:

• *acoperită cu fulgere şi îngrămădită cu pustiu • neagră, bătută de furtuni, de ploi, de trăsnete • o fantomă încremenită • ruină bătrână • schelet uriaş*

f) Prin ce cuvinte este conturat fundalul tabloului? Ce elemente sunt aduse în prim-plan?

g) Grupează pe trei coloane cuvintele care evocă :

prezentul	trecutul	scurgerea timpului

h) Cum este realizată antiteza prezent / trecut?

cuvinte cu sensuri opuse în context:.....
opoziţia singular / plural:.....
opoziţia timpurilor verbale: .....
opoziţia afirmativ / negativ:.....

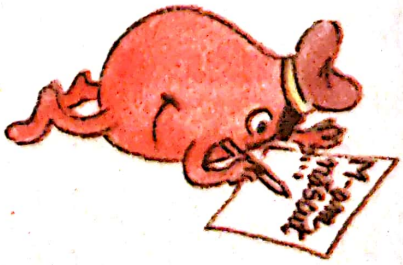

i) De ce verbele sunt folosite în special la timpul prezent? În ce situaţii este folosit perfectul compus? Dar viitorul?

j) Ce rol au în text cuvintele *totdeauna, într-una, abia, de sus, acu, odinioară, dintr-o dată, acuma, aşa, când, cum*? Ce efect stilistic are repetiţia acestor cuvinte?

Scanned with OKEN Scanner

4. Prin cuvinte sunt transmise cititorului sentimente, atitudinea autorului față de imaginile descrise.

b) Susține-ți părerea cu citate extrase din textul lui M. Sadoveanu.

c) Ce rol au în text următoarele cuvinte?

a) Care dintre sentimentele de mai jos corespund textului? • tristețe • melancolie • liniște • mâhnire • uimire • regret • teamă?

parcă, ai zice, știu, mie îmi pare

I. Textul citit este o **descriere literară** în **proză.** Cunoști semnificația fiecăruia dintre termenii subliniați în afirmația anterioară?

Descrierea este, în primul rând, un mod de expunere prin care este prezentat un obiect (sau un fenomen, un personaj etc.) cu însușirile sale.

Atunci când acest mod de expunere predomină, textul devine, în întregul său, o DESCRIERE LITERARĂ: o operă în care sunt prezentate locuri, fenomene, persoane, cu trăsăturile lor caracteristice, așa cum sunt văzute de autor, care își exprimă atitudinea față de cele descrise.

II. Pentru a scrie despre un text, e nevoie de o lectură atentă a textului, de lecturi repetate, în care să zăboveşti asupra combinațiilor deosebite de cuvinte, observând raportul dintre detalii și imagini generale, dintre parte și întreg.

a) Copiază pe caiet figurile de stil din *Cetatea Neamțului* de Mihail Sadoveanu.

b) Scrie un text, alegând una dintre temele următoare: *Drumul spre cetate, toamna* • *Drumul spre cetate, primăvara.*

c) Compară imaginea cetății așa cum apare în textul scris de Mihail Sadoveanu cu cea conturată în următoarele 2 texte scrise de G. Coșbuc și C. Negruzzi:

Sunt cu ceară picurate
Filele-n bucoavna mea.
Dar cetesc, cum pot, în ea.
Spune-acolo de-o cetate
Care „Neamțul" se numea
Și-au zidit-o, spune-n cronici,
Nemți, germani sau teutonici.

E ruină azi de veacuri.
Unde-o fi? Vezi, asta-i greu!
Cine credeți că sunt eu
Ca să știu atâtea fleacuri?
Cui va ști îi dau un leu.
Zici că afli-n cărți de școală?
Aș! Rămâi cu mâna goală.
(George Coșbuc, *Cetatea Neamțului*)

Scanned with OKEN Scanner

— Ce castel e acesta? întrebă Sobieski când, rădicând capul, zări pe sprânceana dealului, înălțându-se trufașă dinaintea lui, cetățuia Neamțu. Cu bună seamă vreun cuib al tâlharilor acestor de moldoveni! [...] Îndată se făcu loc moldovenilor carii, luându-și răniții, se îndreptară către munți, în vreme ce oastea se cobora încet la vale; iar cetatea cu porțile deschise, purtând pe zidurile sale urmele boambelor dușmănești, rămase singură pe culmea înverzită, ca un mare schelet de uriaș.

(Constantin Negruzzi, *Sobieski și românii*)

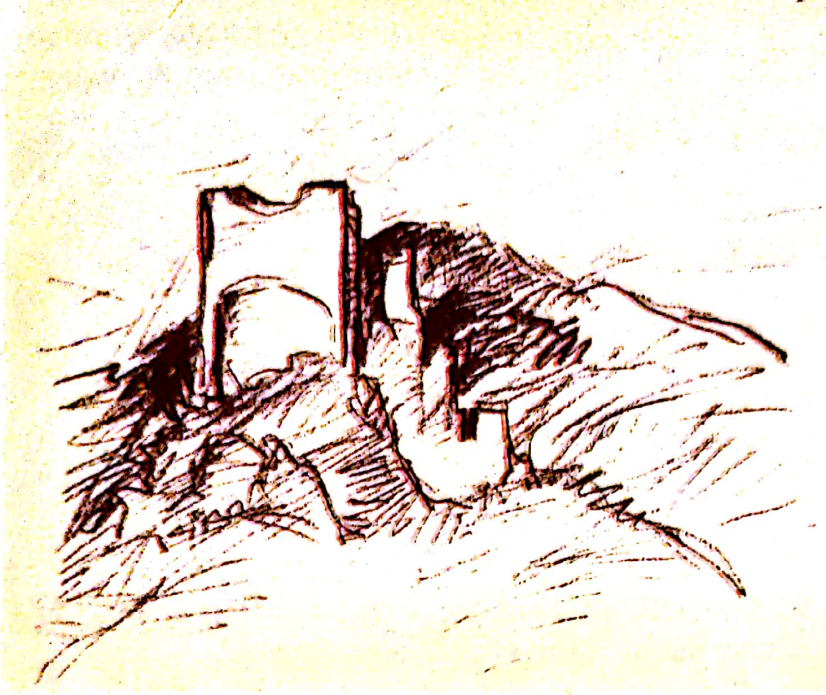

d) Prin ce se deosebesc descrierile literare ale cetății, prezentate în textele precedente, de următoarea descriere documentară? Pentru a răspunde, gândește-te: cine scrie? cui se adresează? în ce scop? care este efectul vizat? prin ce mijloace?

Cetatea Neamț, construită pe o înălțime cu pante abrupte ce domină valea râului Neamț și facilitează supravegherea pasului Tulgheș și a drumului spre Suceava, se datorează domnitorului Petru Mușat, care a ridicat aici un castel cu formă pătratică, înconjurându-l cu un zid gros de 3 m, din piatră, și cu un șanț adânc. Ștefan cel Mare adaugă edificiului un al doilea rând de ziduri pe partea nordică (singura expusă atacurilor din afară), pe care le dotează cu 4 bastioane semicirculare adaptate tragerilor de artilerie, înalță zidurile vechi la 20 m, sapă un șanț în partea de nord, peste care construiește un pod lung susținut de 9 picioare din piatră, înalte de 8 m.[...] Cetatea devine, astfel, de necucerit, rezistă atacurilor și asediilor turcilor și polonezilor. Se ruinează apoi treptat, dar este restaurată în perioada 1963 - 1970.

(Ion Iordan, Sebastian Bonifaciu, *România, Ghid turistic*, Editura Garamond, București)

e) Alcătuiește 2 scurte descrieri ale unui monument istoric pe care l-ai văzut. În prima înregistrează doar informațiile (istorice, științifice etc.) pe care le-ai aflat cu acea ocazie, iar în a doua folosește figuri de stil și notează-ți impresiile personale. La sfârșit, compară cele 2 texte.

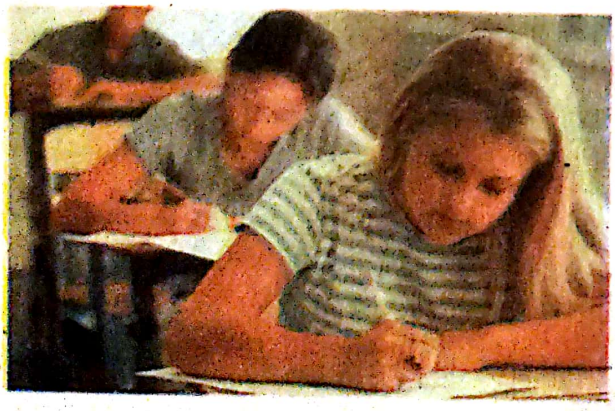

Scanned with OKEN Scanner

ADVERBUL este partea de vorbire neflexibilă care arată o caracteristică a unei acțiuni, a unei stări sau a unei însușiri.

Precizarea modului în care se desfășoară acțiunea, fixarea spațiului și a timpului se pot realiza cu ajutorul **adverbelor**: ***Dintr-o dată, sus**, pe coasta dealului, drumețului îi apare Cetatea Neamțului, **cândva** întreagă, **acuma**, ruină bătrână.*

1. Spre deosebire de părțile de vorbire flexibile (substantivul, articolul, adjectivul, pronumele, numeralul, verbul), care își schimbă forma pentru a exprima diferite categorii gramaticale, părțile de vorbire neflexibile (adverbul, prepoziția, conjuncția, interjecția) nu își schimbă forma în comunicare.

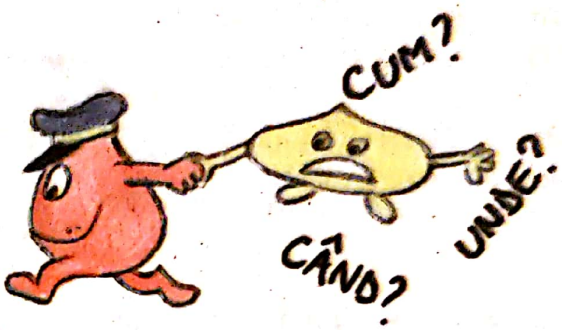

a) Citește următoarele enunțuri și clasifică din punct de vedere gramatical cuvintele conform tabelului:

substantiv (+ articol) (+prepoziție)	adjectiv	verb	adverb

*cresc **bogat** • așteaptă **parcă** • o moară are **totdeauna** ceva tainic și singuratic • amenințate **întruna** de primejdia bolovanilor • dealul **totdeauna** la ploi pornește șuvoaie • zac stânci prăvălite **de sus** • unele case abia se zăresc **pe jumătate** înmormântate în pământ • zugrăvește **lămurit** colțurile rupte • târgul a pătruns într-acolo, în locurile odinioară goale*

b) Din ceea ce ai învățat anul trecut îți amintești în ce clase morfologice (= părți de vorbire) se încadrează cuvintele subliniate în exemplele de la exercițiul a)?

c) Ce cuvinte determină adverbele extrase? Completează pe caiet următorul tabel:

adverbul	cuvântul determinat	ce parte de vorbire este cuvântul determinat

d) Pe baza tabelului, completează următoarea afirmație:

Adverbul determină un....., ... sau.....

2. După sens, adverbele se clasifică în adverbe: **de mod, de loc, de timp**.

a) Grupează adverbele extrase din enunțurile de la exercițiul 1 a) în funcție de întrebarea la care răspund: *unde?, când?, cum?*.
Pune întrebarea cuvântului determinat!

Scanned with OKEN Scanner

b) Stabilește pe baza următoarelor enunțuri ce fel de adverb este *aproape*:

• *Locuiește aproape de prietena mea* • *Ziua cea mare a excursiei este aproape* • *Aproape am terminat de ascultat această casetă.*

c) În enunțul alăturat *acolo* este adverb de loc? Argumentează-ți răspunsul.

Scrie și tu, acolo, ceva.

d) Următoarele enunțuri sunt ambigue în scris:

• *Câinele era **puțin prietenos** cu noi.*
• *De data asta a greșit **mai mult.***

Accentuează pe rând fiecare dintre cuvintele subliniate și explică ambiguitatea.

e) De la fereastra camerei, observă oamenii care merg pe stradă și scrie un text în care să apară 5 adverbe de mod, de pildă:

• *cum* • *încet* • *agale* • *repede* • *cadențat* • *greoi* • *sprinten* • *vioi*

f) Intră în școală și notează detaliile descriptive așa cum îți apar ele pe măsură ce înaintezi pe culoar, îndreptându-te spre clasă. Alcătuiește apoi un text în care să folosești alte 5 adverbe de loc, de pildă:

• *unde* • *aici* • *(mai) încolo* • *vizavi* • *înainte* • *sus* • *jos*

g) Studiază-ți orarul. Luând ca moment de observație ziua de miercuri, alcătuiește un scurt text în care să folosești 5 adverbe de timp, de pildă:

• *când* • *ieri* • *azi* • *zilnic* • *lunea* • *rar* • *des*

h) Recitește descrierea făcută de M. Sadoveanu Cetății Neamțului și găsește câte două exemple de adverbe de mod, de loc și de timp.

3. După **origine**, adverbele sunt:

- primare
- provenite din alte părți de vorbire, prin:
  - derivare
  - compunere
  - schimbarea valorii gramaticale.

a) Încadrează adverbele din lista de mai jos în clasa din care fac parte:

devreme, ieri, azi, târâș, mereu, acum, acasă, împrejur, prietenește, realmente, orbește, întruna, altfel, cam, mai, numai, bineînțeles, firește, totodată, deopotrivă, decât, cum, unde, când, voinicește, frățește

Scanned with OKEN Scanner

b) Alcătuiește enunțuri în care cuvintele următoare să fie pe rând:

– substantive, adverbe:

iarnă, vară, dimineață, seară, miercuri, vineri, glonț, foc

– adjective, adverbe:

frumos, sigur, grozav, tare, atent

Stabilește, pentru exemplele date, particularitățile semantice (de sens), morfologice (flexiune; valori gramaticale specifice) și sintactice (cuvântul determinat, cuvântul pe care îl poate primi ca determinant, funcția sintactică) pe baza cărora ai încadrat cuvântul respectiv în clasa substantivelor, a adjectivelor sau a adverbelor.

4. Unele adverbe pot avea **grade de comparație**, formate în mod analog cu gradele de comparație ale adjectivelor.

a) Alcătuiește o schemă care să reflecte gradele de comparație ale adverbelor.

b) Exemplifică în propoziții fiecare dintre aceste grade de comparație cu unul dintre adverbele din lista alăturată:

repede, încet, rar, mereu, devreme, târziu, aproape, departe

c) Cum explici faptul că unele adverbe, nu toate, au grade de comparație?

d) De vreme ce are o valoare gramaticală comună cu adjectivul (gradul de comparație), nu ar putea fi considerat adverbul o parte de vorbire flexibilă? Argumentează.

e) Alcătuiește un text în care să compari 3 mijloace de transport, folosind cel puțin 5 adverbe.

5. În funcție de cuvântul determinat, adverbul poate îndeplini funcția sintactică de **complement circumstanțial** sau funcția sintactică de **atribut adverbial**. Când îndeplinește funcția sintactică de complement circumstanțial, adverbul poate fi **complement circumstanțial de mod, de timp, de loc,** în funcție de sensul pe care îl are în raport cu cuvântul determinat.

a) În ce situații sintactice adverbul îndeplinește funcția de atribut (= ce părți de vorbire determină)?

b) În ce situații sintactice adverbul îndeplinește funcția sintactică de complement (= ce părți de vorbire determină)?

Scanned with OKEN Scanner

c) În ce relație semantică se află adverbul cu cuvântul determinat (= la ce întrebare răspunde) când îndeplinește funcția sintactică de:
- complement circumstanțial de mod?
- complement circumstanțial de loc?
- complement circumstanțial de timp?

d) Alege una dintre următoarele situații de comunicare și alcătuiește propoziții în care să folosești 2 adverbe cu funcție de complement și 2 cu funcție de atribut:
- te contrazici cu un coleg
- ești de acord cu colegul tău
- nu ai nici o părere.

e) Analizează morfologic și sintactic adverbele din textul *Cetatea Neamțului* de M. Sadoveanu.

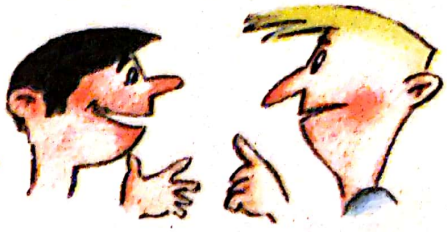

Model: frunzișuri cresc bogat
bogat – adverb de mod, primar, gradul de comparație pozitiv, funcția sintactică de complement circumstanțial de mod

6. Unele adverbe de mod, cu corp fonetic redus, nu îndeplinesc funcție sintactică de parte de propoziție.

a) Alcătuiește enunțuri cu fiecare dintre următoarele adverbe fără funcție sintactică:

cam, mai, prea, tot, decât, nu (+ verb), *numai, doar, foarte, și* (+ substantiv, pronume)

*A **mai** rămas o prăjitură. **Mai** spune-i o dată, poate n-a înțeles. N-a **mai** venit. Este **mai** mare ca tine. **Mai** ceva ca tine, a scris Călin. **Mai, mai** să nu-l cred. Ce **mai,** e mare acum...! **Mai** ai mult de lucru?*

b) Ce informație semantică aduce adverbul *mai* în enunțurile alăturate?

c) Explică ce diferență de sens există între următoarele enunțuri:

Nu, vine și el! / Nu vine și el!

II. Învață să aplici cunoștințele teoretice de gramatică la explicarea unor greșeli care apar în comunicarea orală și / sau scrisă.

a) Propune contexte potrivite pentru fiecare dintre formele următoare și explică diferențele dintre ele în termeni gramaticali:

altă dată / altădată; alt fel / altfel; bineînțeles / bine înțeles; într-una / întruna; o dată / odată; de mult / demult; nu mai / numai

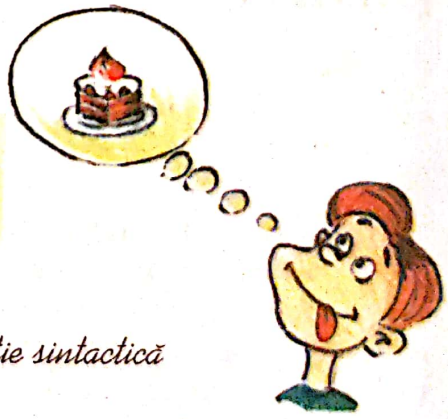

Model: Nu mai vreau prăjituri. / Vreau numai prăjituri.
nu – adverb negativ; mai – adverb de mod fără funcție sintactică
numai – adverb de mod (= „doar")

b) Corectează greșelile din enunțurile următoare:

Tocma a venit. Au venit numa doi. Ea a răspuns cea mai bine. Am decât două ore mâine. Are pantofi noi cumpărați. Elevii sunt proaspeți sosiți. Și aceștia sunt destui de buni.

Scanned with OKEN Scanner

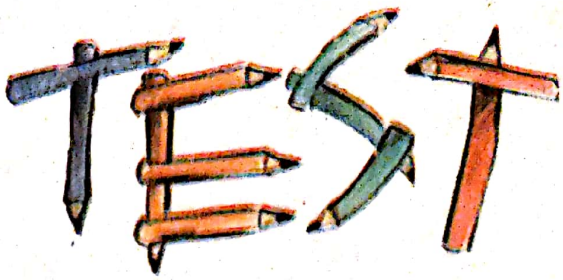

Se dă textul:

„O fâşie nesfârşită
Dintr-o pânză pare calea,
Printre holde rătăcită,
Toată culmea-i adormită,
Toată valea.

Liniştea-i deplin stăpână
Peste câmpii arşi de soare,
Lunca-i goală: la fântână
E pustiu; şi nu se-ngână
Nici o boare.

Numai zumzetul de-albine,
Fără-ncepere şi-adaos,
Curge-ntruna, parcă vine
Din adâncul firii pline
De răpaos."

(G. Coşbuc, *În miezul verii*)

Cerinţe:

I. a) Pornind de la textul poeziei să se alcătuiască o scurtă compunere (de maxim 15 rânduri) despre impresiile pe care ţi le crează lectura versurilor lui George Coşbuc. (2 puncte)

b) Tabloul de natură sugerat în aceste versuri stă sub semnul liniştii şi al nemişcării. Să se demonstreze această afirmaţie cu citate din textul poeziei. (2 puncte)

II. Să se extragă pe 3 coloane cuvintele derivate, compuse şi formate prin schimbarea valorii gramaticale. Să se explice cum s-a format fiecare. (2 puncte)

Scanned with OKEN Scanner

III. Să se analizeze sintactic și morfologic adjectivele și adverbele din text. (2 puncte)

IV. Să se corecteze greșelile din exemplele următoare:

Prietenele lui Marina o ajută când este bolnavă.
Echipa cu cel mai superior nivel de pregătire a câștigat.
Nu mai mă certa, te rog!
Ea a ajuns cea mai repede la cinematograf.
Am văzut fotografii cu noi născuții vecinilor mei.
Le-ar pare bine să mergem împreună în vacanță.
El ar rămânea să vadă filmul, dar are meci.

(2 puncte)

Scanned with OKEN Scanner

D. SENTIMENTE ȘI LIRISM

Scanned with OKEN Scanner

Vânt străin

de Tudor Arghezi

Vântul nostru mic mă cruță.
Merge-ncet după căruță,
Mână boii grei la pas
Şi dejugă la popas.
Suflă-n foc şi în ceaun.
E copilul nostru bun.

Vântul cel adevărat
E străin şi-nvierşunat.
Ca o bucată de apă,
N-are loc în ce să-ncapă,
Nici pe piscuri, nici în groapă.
N-are de-ajuns pământ.
Câmpul meu îi este strâmt.

Pustnic şi întărâtat,
Plugul şi l-a-ngenuncheat.
Rupe, scurmă şi sfărâmă,
Umple cerul de țărână.

Îşi mână cu miile,
Negre, hergheliile.
Răscoleşte mările,
Le varsă căldările...
Ia-n vârteje turmele
Şi le pierde urmele,
În spinare, să răstoarne
Taurii izbiți, în coarne.
Pune zările pe fugă,
Prinde munții şi-i înjugă,
Cu pădurile gălbui
Alergând în hora lui.
Năvală de ropote,
Gloate-adânci de clopote.

Vântului, noi, venetic
Nu-i putem cânta nimic.

Scanned with OKEN Scanner

SĂ COMUNICĂM ORAL DESPRE TEXT

I. Să discutăm, cu ajutorul dicționarelor, despre câteva dintre cuvintele poeziei *Vânt străin* de Tudor Arghezi. Aceasta te va ajuta să înțelegi mai bine poezia.

1. Cuvântul *cruță* este polisemantic. Folosind DEX-ul, putem identifica rețeaua de sensuri a verbului *a cruța*.

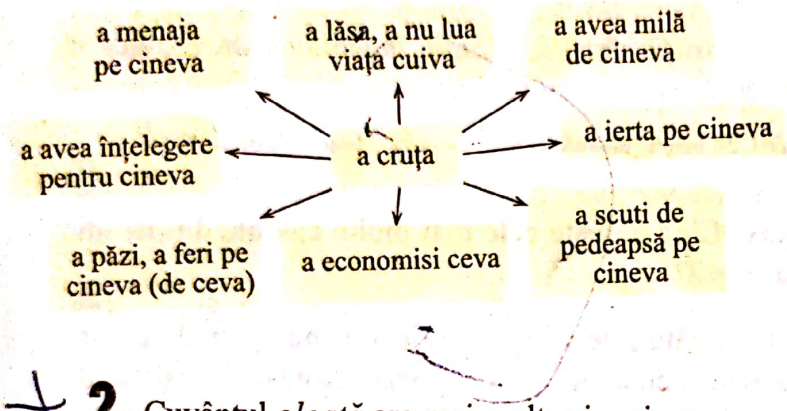

a) Alcătuiește propoziții pentru a ilustra fiecare dintre aceste sensuri.
b) Folosește DEX-ul și construiește rețele de sensuri pentru următoarele cuvinte care apar în poezie: *încet, suflă, pământ, adânc*. Cu ce sensuri apar ele aici?
c) Cuvântul *ceaun* este polisemantic?

2. Cuvântul *gloată* are mai multe sinonime:

- *ceată*
- *grup*
- *mulțime*
- *bandă*
- *adunătură*
- *stol*
- *pâlc*
- *cârd*
- *droaie*
- *grămadă*
- *buluc*
- *liotă*

a) Alcătuiește câte o propoziție cu fiecare dintre cuvinte, pentru a ilustra diferențele care există, totuși, între aceste sinonime.

b) Formează serii de sinonime pentru cuvintele: *a mâna, înverșunat, țărână, a alerga*. Folosește un dicționar de sinonime. Observă diferențele dintre sensuri, alcătuind propoziții cu fiecare cuvânt din seria sinonimică.

3. Un cuvânt polisemantic poate avea mai multe antonime, în funcție de sensul pe care îl are într-o propoziție dată:

a) Arată care sunt antonimele cuvântului *venetic* în următoarele propoziții:

Veneticii sunt priviți cu neîncredere.
În satul nostru, el era venetic de pe alte plaiuri.

b) Alcătuiește propoziții cu diferitele antonime ale cuvintelor *adevărat* și *strâmt*, în funcție de diferitele sensuri pe care acestea le pot avea.

Scanned with OKEN Scanner

4. Cuvintele următoare sunt:

- sinonime
- antonime
- omonime
- paronime

– *mână*$_1$ = verb; dirijează, îndrumă

– *mână*$_2$ = substantiv; membru superior al corpului omenesc

Explică, după același model, cuvintele:

– *mare*$_1$ = ... – *nol*$_1$ = ...

– *mare*$_2$ = ... – *nol*$_2$ = ...

5. În textul poeziei apar cuvintele: *căruță, dejugă, înjugă, îngenuncheat*. Explică în scris cum s-au format aceste cuvinte, după modelul următor:

căruță < *car* (*cuvânt de bază; substantiv*) + *-uță* (*sufix diminutival*)

6. Propune colegilor tăi un concurs! Cine găsește cele mai multe cuvinte din familia lexicală din care fac parte: *loc, urmă, copil*?

7. Să recitim poezia cu voce tare. Alcătuiește câmpul lexical al numelor de culori, alegând doar acei termeni pe care îi asociezi cu textul acestei poezii. Notează în caietul de clasă sau în *Jurnalul de lectură* ce emoții și amintiri îți trezesc aceste culori.

8. Ești într-un grup pe care îl formezi alături de trei colegi. Cineva citește poezia *Vânt străin* și încearcă să exprime sentimentele pe care i le-au sugerat culorile poeziei. Împărtășește grupului ce anume te-a impresionat atunci când colegul tău / colega ta a citit poezia. Ce ai fi exprimat diferit față de colegul tău / colega ta? În ce mod? Ai putea propune colegilor tăi o altă lectură?

9. Notează-ți în caietul de clasă sau în *Jurnalul de lectură* ce impresie îți provoacă citirea textului acum, după ce ai ascultat și ai discutat impresiile colegilor tăi.

10. Acum poți să copiezi și să completezi tabelul alăturat:

Ce simt atunci când **citesc** poezia:	Ce îmi imaginez atunci când **ascult** poezia:	Ce cuvinte ale poeziei **exprimă** aceste sentimente și imagini:
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....

11. Discută cu cei trei colegi din grupul tău pentru a stabili care sunt acele cuvinte ale poeziei care se regăsesc în tabelul fiecăruia dintre voi. Află ce anume te deosebește de ceilalți.

Scanned with OKEN Scanner

12. Expune în fața clasei motivul pentru care grupul din care ai făcut parte a considerat semnificative cuvintele alese în tabel. Compară preferințele grupului tău cu ale celorlalte grupuri. Ce este asemănător? Ce vă deosebește?

II. Să citim poezia *Vânt străin* ca operă literară. Vei înțelege modul în care sentimentele capătă formă artistică în acest text.

1. Cuvintele-cheie ale poeziei apar în titlu: • *vânt* • *străin* Ce cuvinte însoțesc în poezie cuvântul-cheie *vânt*?

2. Pe baza acestor alăturări de cuvinte observă cele două părți ale poeziei. Ele sugerează cele două ipostaze ale vântului. Care sunt aceste două ipostaze? Ce figură de stil se creează astfel?

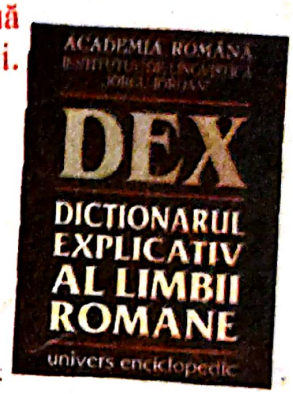

3. Care dintre cele două părți ale poeziei este mai dezvoltată? De ce?

4. Caută în dicționar, în DEX, de exemplu, sensul cuvântului *copil*. Compară-l cu sensul lui din poezie.

5. Cuvintele din prima parte a poeziei se grupează pentru a sugera imaginea unei gospodării țărănești. Ce efecte au aceste cuvinte asupra ta atunci când citești poezia?

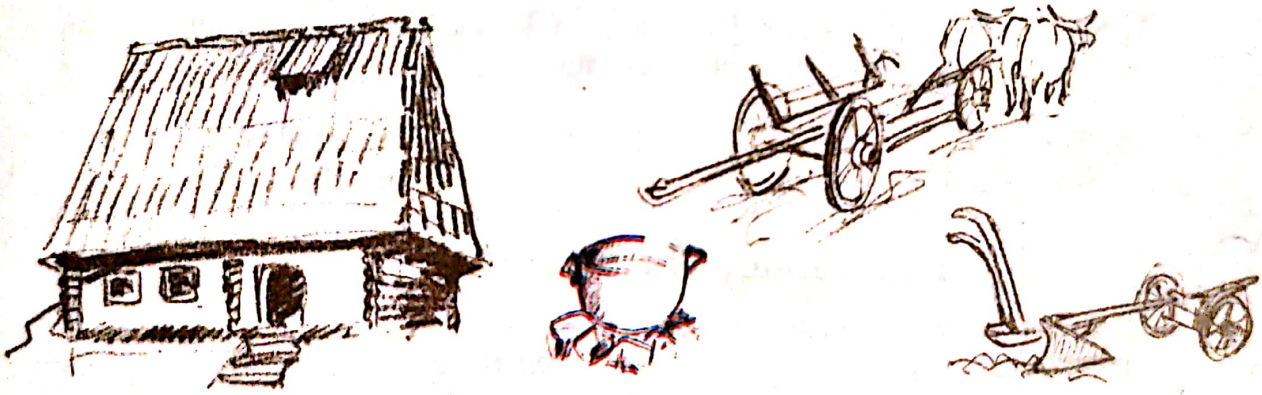

6. a) Observă cuvintele prin care este sugerat vântul în prima parte a poeziei.

b) Extrage figurile de stil din poezia *Vânt străin*:

- ❑ epitet
- ❑ metaforă
- ❑ comparație
- ❑ personificare
- ❑ repetiție
- ❑ hiperbolă
- ❑ antiteză
- ❑ enumerație.

7. Potrivnicia vântului este sugerată prin cuvinte cu sens negativ. Care sunt acestea?

8. Locul central în versurile din partea a doua a poeziei este ocupat de verbe. Care sunt acestea? Care sunt substantivele din partea a doua a poeziei? Remarcă la ce număr sunt aceste substantive. Cu ce scop au fost folosite astfel?

9. Prin cuvinte poetul ne face să vedem această natură dezlănțuită, să auzim sunetele ei.
Ce cuvinte sugerează sunetele naturii neprietenoase, creând imagini auditive?

Scanned with OKEN Scanner

10. Explică sensurile cuvintelor *venetic* și *străin*. Compară-le cu sensurile din această poezie. Ce îți sugerează epitetul *venetic*? Dar formele negative *nu putem cânta nimic*?

11. Ultimele două versuri apar ca o concluzie a poeziei.

Ai observat, probabil, în primul vers, pronumele *mă*. Ce îți sugerează acum, în final, pronumele *noi*? Ce impresie îți creează folosirea următoarelor pronume și adjective pronominale din textul poeziei?

noi nu-i putem cânta nimic
copilul nostru
mă
câmpul meu

12. Imaginile și sentimentele poetice pot fi exprimate în versuri sau în proză. Versurile ne impresionează prin **muzicalitatea** dată de **măsură, ritm** și **rimă.**

a) Lungimea strofelor acestei poezii are vreo semnificație?
b) Identifică ritmul și tipul de rimă ale poeziei *Vânt străin* (poți să recitești explicațiile necesare rezolvării acestui exercițiu în acest manual la pagina 191).

I. Să scriem despre poezia *Vânt străin* ordonând ideile reieșite din discuții, concentrând informația, cizelând exprimarea.

1. Poezia *Vânt străin* este un text liric, ale cărui particularități sunt schematizate în continuare. Transpune această schemă într-un text scris.

TEXTUL LIRIC (OPERA LIRICĂ)

CONȚINUT

- creează un univers poetic, o lume posibilă, cu o deosebită forță de sugestie
- transmite în mod direct idei, gânduri, sentimente, atitudini menite să creeze o atmosferă, o stare de spirit

EXPRESIE

- limbaj poetic care nu explică, ci sugerează

FIGURI DE STIL — Versul — FORMA MUZICALĂ

- epitet
- comparație
- antiteză
- hiperbolă
- repetiție
- enumerație
- metaforă
- personificare
- inversiune

IMAGINI
- vizuale
- auditive
- dinamice
- olfactive

- măsură
- ritm: iambic, trohaic
- rimă: împerecheată, îmbrățișată, încrucișată, monorimă

2. Poezia *Vânt străin* de Tudor Arghezi exprimă sentimente, stări, emoții sau amintiri pe care, sub impresia textului, le trăim, parcă, aievea. Cu toate acestea, vocea poetului nu se confundă cu vocea cititorului: vocea poetică este diferită de a noastră. Numim această voce aparte EU LIRIC. În poezia *Vânt străin* eul liric apare cititorilor în forma pronumelor și a adjectivelor pronominale de persoana I singular *mă, meu;* formele de plural *(noi, nostru)* exprimă contopirea eului liric cu vocea cititorilor.

> **Eul liric** este vocea care, în poezie, comunică sentimentele, emoțiile, impresiile, ideile poetului, într-un limbaj direct, ce se adresează sensibilității cititorului prin intermediul procedeelor artistice și al figurilor de stil.

Sintetizează informațiile de mai sus într-o schemă care te va ajuta să reții mai ușor ideile.

II. Îți prezentăm în continuare o compunere despre textul lui Arghezi, pe care o poți completa și dezvolta, adăugând idei și interpretări personale.

„Vânt străin" de Tudor Arghezi

Poezia „Vânt străin" de Tudor Arghezi descrie un tablou de natură dinamic, având în centru imaginea vântului. Epitetul „străin" sugerează, încă din titlu, un fenomen potrivnic omului.

Pentru a sublinia efectele acestui fenomen, este creată o antiteză între două ipostaze ale vântului: cel „adevărat", definit prin epitetul dublu „străin și-nviersunat", și cel blând și plăcut, „Vântul nostru mic". În prima strofă sunt enumerate activități obișnuite vieții la țară, într-o atmosferă calmă, familiară; vântul, considerat prieten al omului, este personificat: el „Merge-ncet după căruță", „Mână boii grei la pas", „dejugă la popas", „Suflă-n foc și în ceaun". Enumerația dă impresia unei înfrățiri a omului cu fenomenele naturii, subliniată prin repetarea adjectivului posesiv „nostru", prin epitetele „mic" și „bun". Metafora „copilul nostru bun" din finalul strofei amplifică sentimentul de comuniune cu natura.

Cealaltă ipostază a vântului apare într-o imagine plină de dinamism, care creează un sentiment de teamă și totodată sugerează măreția sălbatică a acestui fenomen al naturii. „Vântul cel adevărat" este prezentat printr-o serie de enumerații și repetiții, în interiorul cărora apar epitete, comparații, metafore și hiperbole. De altfel, întregul tablou are dimensiuni hiperbolice: proporțiile fenomenului sunt voit exagerate, pentru a sugera că furia vântului cuprinde întreaga natură: „N-are de ajuns pământ. / Câmpul meu îi este strâmt", „Umple cerul de țărână. / Își mână cu miile / Negre, hergheliile". Dinamismul tabloului, creat în primul rând prin versurile scurte, cu măsura de 7–8 silabe, și prin ritmul trohaic, este exprimat printr-o amplă enumerare de verbe de mișcare (sau expresii conținând verbe) puse în antiteză cu expresia „Merge-ncet după căruță" din prima strofă: „rupe, scurmă și sfărâmă", „umple", „mână", „răscolește", „să răstoarne", „înjugă", „Ia-n vârteje", „Pune zările pe fugă". Antiteza este accentuată și de alt aspect: în evocarea „vântului străin" sunt amintite elemente care țin de ocupațiile tradiționale ale omului de la țară: „hergheliile", „plugul", „turmele", „câmpul"; de această dată însă, aceste elemente sunt dominate de forța vântului, care nu-l mai ajută pe om, ci îi este „străin". Această atitudine rezultă în mod evident din antiteza care se creează între verbele „dejugă" și „înjugă", între „Mână boii grei la pas" și „să răstoarne / Taurii izbiți, în coarne". La construirea acestei imagini distrugătoare contribuie și elementele naturii, căzute și ele pradă vântului; mările, munții și pădurile apar în câteva figuri de stil care îmbină personificarea cu metafora: „Răscolește

Scanned with OKEN Scanner

mările / Le varsă căldările", „Pune zările pe fugă", „Prinde munții și-i înjugă", „Cu pădurile galbui / Alergând în hora lui".

Vântul capătă, deci, dimensiuni uriașe, dominând totul: faptul că multe substantive enumerate în partea a doua a poeziei sunt la plural („urmele", „turmele", „munții", „pădurile") nu face decât să amplifice dimensiunile, impresionând cititorul. Apariția unui număr mare de cuvinte la plural conduce la o nouă antiteză cu vântul. Epitetele care îl definesc îi accentuează forța și, mai ales, potrivnicia: „străin", „înviersunat", „pustnic și întărâtat". Iar faptul că vântul invadează totul, că nimic nu poate scăpa de furia lui, este exprimat foarte plastic prin comparația „Ca o bucată de apă".

În final, un alt epitet, care realizează în același timp și o personificare, sugerează că între om și „vântul cel adevărat" nu poate exista comuniune: „venetic" însemna în limba veche a poporului „străin". Acestui vânt „Nu-i putem cânta nimic". Versul final concentrează atitudinea eului liric în fața fenomenului evocat, iar trecerea pronumelui de la singular („mă") la plural („noi") poate fi înțeleasă ca un mod de a-l implica pe cititor în această atitudine.

De o mare expresivitate datorată concentrării figurilor de stil într-un spațiu poetic restrâns, „Vânt străin" impresionează prin plasticitatea exprimării sentimentelor pe fundalul unui tablou de natură.

a) Scrie o compoziție personală, în proză sau în versuri, cu titlul *Vânt străin*. Citește-o în grupul tău de colegi și roagă-i să-și spună părerea. Notează-ți criticile, precum și aspectele care au fost apreciate. Din discuții îți vor veni, cu siguranță, idei noi. Rescrie textul.

b) Compară compoziția ta cu poezia *Vânt străin*.

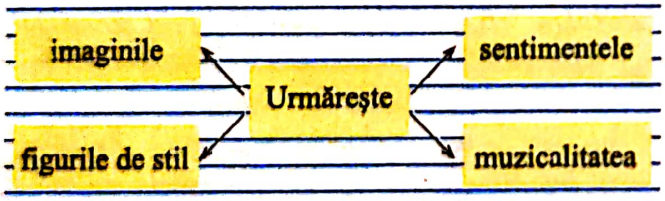

Ai urmat textul scris de Tudor Arghezi sau te-ai depărtat de el?

c) Elimină toate figurile de stil din compoziția ta. Ce fel de text obții astfel? Compară-l cu textul alăturat. Arată cum este compus textul prezentat aici și cum ai putea să-l transformi ca să semene cu o compoziție lirică.

VREMEA

ÎN ȚARĂ: Vremea va fi caldă și ușor instabilă. Cerul va fi temporar noros în regiunile nordice și la munte, unde local vor cădea ploi sub formă de averse, însoțite de descărcări electrice. În celelalte regiuni cerul va fi variabil, mai mult senin dimineața, iar aversele vor apărea doar răzleț spre seară.

Vântul va prezenta unele intensificări la munte, din sector predominant sud-vestic, iar trecător și în Bărăgan, Moldova și Dobrogea. Temperatura aerului va avea după-amiază valori cuprinse între 18 și 28 de grade, ușor mai ridicate în sud-est, iar mâine dimineață, la primele ore, între 8 și 18 grade.

LA BUCUREȘTI: Vremea va fi caldă, iar cerul variabil. La sfârșitul zilei vor fi condiții de averse și vântul se va intensifica ușor. Temperatura maximă va fi în jur de 27 grade, iar minima de la noapte de 11–12 grade.

Acest text nu este un text liric. Menirea unui **text liric** este să-l emoționeze pe cititor și să-l ajute să exprime stări, sentimente și imagini personale. Textul liric nu are scop informativ, ci de autoexprimare și de sensibilizare a cititorului.

Scanned with OKEN Scanner

d) Acum eşti, poate, curios să citeşti şi alte texte lirice. Îţi oferim câteva strofe din creaţia unor mari poeţi români. Comentează, la alegere, unul dintre aceste texte lirice după modelul folosit în cazul poeziei *Vânt străin*. Nu uita să te referi la toate aspectele prezentate în schema recapitulativă de la pagina 164 .

– *Codrule, codruţule,*
Ce mai faci, drăguţule?
Că de când nu ne-am văzut,
Multă vreme a trecut
Şi de când m-am depărtat,
Multă vreme am îmblat.
(Mihai Eminescu, *Revedere*)

Uită-te, încă e rouă
Şi toamna începe să-şi ţeasă
Foile galbene-n suflete,
Pale neliniştit în pomi de mătasă.
(Nicolae Labiş, *Uită-te*)

Zările, de farmec pline,
Strălucesc în luminiş;
Zboară mierlele-n tufiş
Şi din codri noaptea vine
Pe furiş.
(George Coşbuc, *Noapte de vară*)

Mireasa ceriului albastru
Îşi împânzeşte-n ape chipul,
De vraja ei tresare unda
Şi-nfiorează-se nisipul.
(Octavian Goga, *Pe înserate*)

PRONUMELE este partea de vorbire flexibilă care ţine locul unui substantiv.

Discutând şi scriind despre text, am văzut împreună că **opera lirică** este expresia directă a ideilor şi sentimentelor poetului, exprimate în poezie de o voce, numită **eul liric**. În *Vânt străin*, poetul se implică în text prin cuvinte ca *mă, noi*.

Din punct de vedere gramatical, aceste cuvinte, alături de altele, formează clasa **pronumelor**.

I. Să învăţăm puţină gramatică pentru a înţelege diferenţa dintre diversele tipuri de pronume.

PRONUMELE PERSONAL

1. Este pronumele care arată cine vorbeşte, cu cine se vorbeşte, despre cine se vorbeşte.

Pronumele personal îşi schimbă forma după gen, număr, caz, persoană. La cazurile acuzativ şi dativ, pronumele are două serii de forme: **forme accentuate şi forme neaccentuate**. Flexiunea pronumelui are caracter incomplet, în sensul că nu toate pronumele prezintă forme distincte de gen, număr şi caz.

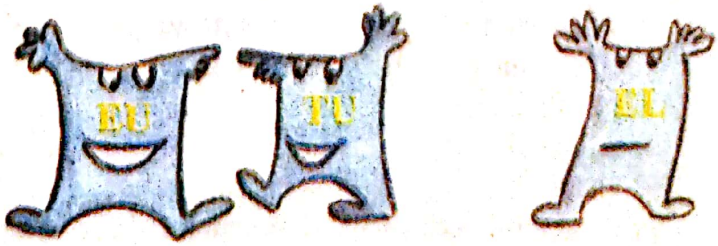

Scanned with OKEN Scanner

Să parcurgem împreună tabelul recapitulativ care cuprinde FORMELE FLEXIONARE ALE PRONUMELUI PERSONAL.

SINGULAR

	PERSOANA I		PERSOANA a II-a		PERSOANA a III-a	
	formă accent.	formă neaccent.	formă accent.	formă neaccent.	formă accent.	formă neaccent.
N.	*eu*	–	*tu*	–	*el* (m,n), *ea* (f)	–
G.	–	–	–	–	*al, a, ai, ale lui al, a, ai, ale ei*	–
D.	*mie*	*îmi, (-)mi(-)*	*ție*	*îți, (-)ți(-)*	*lui, ei*	*îi, (-)i(-)*
Ac.	*(pe) mine*	*(-)mă(-), (-)m-*	*(pe) tine*	*(-)te(-)*	*(pe) el, ea*	*îl; (-)l(-); (-)o(-)*
V.	–	–	*tu!*	–	–	–

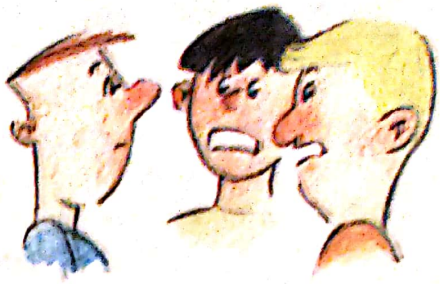

PLURAL

	PERSOANA I		PERSOANA a II-a		PERSOANA a III-a	
	formă accent.	formă neaccent.	formă accent.	formă neaccent.	formă accent.	formă neaccent.
N.	*noi*	–	*voi*	–	*ei* (m), *ele* (f, n)	–
G.	–	–	–	–	*a,al, ai, ale lor*	–
D.	*nouă*	*(-)ne(-), (-)ni(-)*	*vouă*	*vă, (-)vi(-), (-)v-*	*lor*	*(-)le(-), (-)li(-)*
Ac.	*(pe) noi*	*(-)ne(-)*	*(pe) voi*	*(-)vă(-), (-)v-*	*(pe) ei, ele*	*îi; (-)i(-); (-)le(-)*
V.	–	–	*voi!*	–	–	–

a) Pentru a fi recunoscute într-un text, pronumele trebuie învățate, dar nu mecanic. Îți aduci aminte de următorul pasaj din *Amintiri din copilărie*, de Ion Creangă?

Mustăciosul Davidică de la Fărcașa [...] mântuia de spus pe de rost, repede și fără greș, [...] pronumele conjunctive de dativ și acuzativ [...]: „Mi-ți-i, ni-vi-li, me-te-îl-o, ne-ve-i-le; me-te-îl-o; ne-ve-i-le; mi-ți-i, ni-vi-li”.

Să învățăm, deci, logic formele pronumelui personal.

b) Să stabilim formele pronumelui personal pornind de la întrebarea specifică fiecărui caz.

Pers. I, sg.:	N.	*(cine?)*	*eu*
	G.	*(al cui?)*	–
	D.	*(cui?)*	*mie, îmi, (-)mi(-)*
	Ac.	*(pe cine?)*	*pe mine, (-)mă(-), (-)m-*
	V.	–	–

c) Citește tabelul recapitulativ și notează pe caiet situațiile în care flexiunea pronumelui personal este incompletă în raport cu:

→ genul: .....

→ numărul: .....

→ cazul: .....

→ caracterul accentuat / neaccentuat al formelor: .....

Scanned with OKEN Scanner

d) Alcătuiește propoziții cu fiecare dintre formele pronumelui personal de persoana a III-a.

f) Alături de formele prezentate în tabel, tot pronume personal de persoana a III-a este și *DÂNSUL*.

e) Ce reprezintă următoarea notație întâlnită în tabelul de la pagina anterioară: *(-)m-*? Exemplifică fiecare variantă.

Alcătuiește un tabel similar cu cel anterior, în care să treci formele flexionare ale acestui pronume, pornind de la întrebările specifice fiecărui caz.

2. Din punct de vedere sintactic, pronumele personal se caracterizează prin faptul că poate îndeplini diferite **funcții sintactice**. La fel ca la substantiv, există o strânsă legătură între cazul pronumelui și funcția sintactică pe care o îndeplinește. Pentru a afla această funcție, se formulează o întrebare; această întrebare se pune cuvântului determinat.

Să observăm împreună următorul tabel care sintetizează funcțiile sintactice ale pronumelui personal. Ai învățat o parte dintre aceste funcții sintactice ale pronumelui personal în clasa a V-a. Anul acesta vei învăța două funcții sintactice noi ale pronumelui personal, marcate cu roșu în tabel: ATRIBUTUL PRONOMINAL PREPOZIȚIONAL, ATRIBUTUL PRONOMINAL ÎN DATIV (numit și DATIVUL POSESIV).

FUNCȚIILE SINTACTICE ALE PRONUMELUI PERSONAL

CAZUL	ÎNTREBAREA (sau alt indice de recunoaștere)	FUNCȚIA SINTACTICĂ	EXEMPLU
N.	*cine...?* – cerut de un verb copulativ	Subiect Nume predicativ	*Eu scriu, iar el citește.* *Prietena mea este ea.*
G.	*al (a, ai, ale) cui...?* – cerut de un verb copulativ	Atribut pronominal genitival Nume predicativ	*Cartea lui e nouă.* *Cartea este a lui.*
D.	*cui...?* *a cui...?*	Complement indirect ATRIBUT PRONOMINAL (DATIV POSESIV)	*I-am dat cartea.* *În casa-i mă simt bine.* *Nu-i găsesc lucrarea.*
Ac.	*pe cine...?; ce?* întrebări cu prepoziție: *despre cine...?; pentru cine...?; cu cine...?* *unde...?* *cum...?* – cerut de un verb copulativ *care ...?*	Complement direct Complement indirect Complement circumstanțial de loc Complement circumstanțial de mod Nume predicativ ATRIBUT PRONOMINAL PREPOZIȚIONAL	*L-am văzut ieri la școală.* *M-am întâlnit cu el.* *Am vorbit despre tine.* *La noi e frig iarna.* *Gândește ca mine.* *Cărțile sunt pentru tine.* *Cartea de la ea e frumoasă.*
V.	Cazul adresării directe	Fără funcție sintactică de parte de propoziție	*Tu, cel din banca a II-a, poftim la tablă!*

Scanned with OKEN Scanner

a) Alcătuiește 5 exemple de propoziții prin care să ilustrezi diferitele funcții sintactice ale pronumelui personal de persoana a II-a.

b) Compară tabelul funcțiilor sintactice cu cel al formelor flexionare și răspunde la următoarele întrebări: ce forme (persoană, caz, accentuate / neaccentuate) pot îndeplini funcția sintactică de SB? • de NP în N.? • de NP în Ac.? • de NP în G.? • de CD? • de CI în Ac.? • de CI în D.? • de CC? • ce pronume pot apărea în V., fără funcție sintactică de parte de propoziție?

c) Alcătuiește propoziții cu pronume personale, respectând următoarele cerințe: • persoana a III-a, numărul singular, genul feminin, cazul Ac., CD • persoana a II-a, numărul plural, cazul N., NP • numărul plural, cazul V. • numărul plural, cazul G., NP • persoana I, numărul plural, cazul Ac., NP • persoana I, numărul plural, cazul Ac., CI • persoana a III-a, numărul plural, genul masculin, cazul Ac., CD • persoana a III-a, numărul plural, cazul Ac., CI • persoana I, cazul N., SB • persoana a III-a, numărul plural, cazul G., ATR.

3. Să discutăm acum despre cele două funcții sintactice nou introduse. Particularitățile acestora pot fi deduse din chiar denumirile lor.

ATRIBUT PRONOMINAL PREPOZIȚIONAL este funcția pe care o îndeplinește un pronume (= „pronominal") care determină un substantiv (= „atribut"), prin intermediul unei prepoziții (= „prepozițional").

Structura în care se realizează această funcție sintactică este, deci, următoarea:

SUBSTANTIV	PREPOZIȚIE	PRONUME
cartea	*de la*	*tine*
întrebarea	*pentru*	*el*
nota	*de la*	*mine*
excursia	*fără*	*voi*
întâlnirea	*dintre*	*ei*
băncile	*de lângă*	*noi*

a) Alcătuiește și alte exemple pe baza acestei structuri. Formează apoi propoziții.

b) Ce forme ale pronumelui personal pot îndeplini această funcție sintactică: formele accentuate? • formele neaccentuate? • formele accentuate și neaccentuate? De ce?

c) Citește în continuare următorul tabel:

SUBSTANTIV	PREPOZIȚIE	PRONUME
mașina	*dinaintea*	*ei*
câinii	*dindărătul*	*lui*
crengile	*de deasupra*	*lor*
plângerea	*împotriva*	*lor*
mașina	*dinaintea / dinainte*	*-i*
câinii	*dindărătu*	*-i*

În ce caz stau aceste atribute pronominale prepoziționale? Ai putea să explici de ce? Verifică-ți răspunsul cu informațiile oferite în acest manual la pagina 169.

Care dintre aceste forme se folosesc azi în limba vorbită? Dar pe celelalte unde le-ai întâlnit?

Scanned with OKEN Scanner

d) Completează în caiet spațiile punctate:

Atributul pronominal prepozițional se exprimă prin..... în cazul..... Cazul pronumelui este impus (cerut) de .....

ATRIBUT PRONOMINAL în DATIV (DATIV POSESIV) este funcția pe care o îndeplinește un pronume (= „pronominal") care se află în D. (= „dativ") și care are sens de posesie (= „posesiv").

În casa-i mă simt bine.

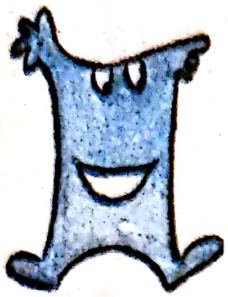

a) Completează spațiile punctate, transcriind următoarea schemă pe caiet:

Pronumele *-i* determină un....., deci îndeplinește funcția sintactică de..... . Enunțul de mai sus este sinonim cu: *În casa lui / ei mă simt bine. Lui, ei, -i* exprimă posesia, adică arată..... În timp ce *lui, ei* sunt pronume personale în cazul....., *-i* este pronume personal, cazul....., formă.....

b) Compară situația pronumelui *-i* în următoarele enunțuri:

(1) *În casa-i mă simt bine.*
(2) *În frumoasa-i casă mă simt bine.*
(3) ***Îi** admir frumoasa casă.*

Rezultă că *-i* este un dativ posesiv (= formă de dativ, sens posesiv), deci un ATRIBUT PRONOMINAL ÎN DATIV.

-i	(1)	(2)	(3)
cazul			
ce cuvânt determină			
exprimă			
este așezat			

Completează pe caiet acest tabel, apoi exprimă în propoziții asemănările și deosebirile dintre enunțurile (1), (2), (3).

c) Dativul posesiv prezintă:
- trăsături comune cu:
  - complementul indirect
  - atributul
- deosebiri față de:
  - complementul indirect
  - atribut

d) Studiază tabelul formelor flexionare; urmărește formele de dativ. Care dintre acestea pot îndeplini funcția de atribut pronominal în dativ (dativ posesiv): formele accentuate sau formele neaccentuate? De ce? Alcătuiește propoziții cu toate pronumele care pot îndeplini funcția sintactică în discuție.

e) Pronumele în cazul dativ posesiv poate apărea pe lângă un substantiv, un adjectiv sau un verb. Subliniază pronumele în cazul dativ posesiv și observă ce cuvânt însoțește în următoarele versuri de Tudor Arghezi:

O, vino, fluture, te lasă
Pe brațu-mi ostenit.
(Puțin)

Bună pază,
Scăpărată dintr-o stea,
Preacurata-i albă rază
Casei candelă să-i stea.
(Urare)

Senină-n imitarea-i eternă, rece, goală,
Și silitoare iarna, ca un școlar supus,
Aplică-ntotdeauna, strict, regula de sus,
Cuminte, mulțumită de-a fi gramaticală.
(Din nou)

Scanned with OKEN Scanner

În limba română vorbită se folosesc azi numai formele de dativ posesiv care determină un verb, celelalte fiind simțite ca învechite sau poetice.

f) În poezia *Vânt străin* există pronume în dativ posesiv?

g) Să se analizeze pronumele personale din poezia *Vânt străin*.

Model: mă – pronume personal, persoana I, numărul singular, invariabil în raport cu genul, cazul Ac. (forma neaccentuată), funcția sintactică de CD

h) Să se alcătuiască un text în care să se folosească 10 pronume personale.

j) Copiază pe caiet o poezie de Tudor Arghezi și analizează pronumele personale din text.

i) Explică omonimiile:

***El** nu e acasă / **Pe el** nu îl așteaptă nimeni acasă; **Ea** ce spune? / **Despre ea** vorbești?; **Noi** plecăm atunci... / Mai vine cineva **cu noi**?; **Îi** cunoști / **Îi** place prăjitura asta?; **Ne** interesează foarte mult / Când **ne** dă răspuns?; **Ei** nu vin mâine / Cartea **ei** e nouă; Pune-**ți** lucrurile acolo! / Puneți lucrurile acolo!; Cere-**ți** caietul! / Cereți caietul; **Voi** veniți?/ **Voi** veni, negreșit; Nu-**i** acasă / Să-**i** spun...; **Noi** suntem de altă părere / Am primit cărți **noi**; **Mă** interesează, firește! / **Mă**, ce faceți acolo?; **Lui** i-a plăcut filmul? / Cartea **lui** Dan e nouă.*

4. În limba română pronumele personale prezintă câteva particularități:

• Pronumele în cazul nominativ cu funcție de subiect nu se folosește de obicei deoarece forma verbului dă indicații asupra persoanei; se spune deci: *Plec la școală; Citești o carte?; Cumpără cărți* etc. Exprimarea subiectului prin pronume are rol de **reliefare:** ***Eu** plec la școală, nu el; **Tu** citești cartea până mâine? **Eu** nu cred că am timp; **El** cumpără cărți, noi, caiete.*

• Există situații în care complementul direct sau complementul indirect exprimat printr-un substantiv (sau printr-un alt cuvânt care înlocuiește un substantiv) se **dublează** obligatoriu prin formele neaccentuate ale pronumelui personal:

*Nu-**l** cunosc **pe Ion**; **Pe care** l-ai văzut?;*

*I-ai spus **Mariei**?; **Copilului** i-ai spus?*

• La cazurile la care există două forme paralele de pronume (accentuate și neaccentuate), folosirea ambelor forme în aceeași propoziție are rol de **reliefare:** ***Mie** îmi plac fructele; **Pe mine mă** interesează această carte; **Lui** nu-**i** convine rezultatul, **lor le** convine; **Pe voi** v-a întrebat, nu **m**-a întrebat **pe mine**.*

Citește următoarele propoziții și spune dacă dublarea complementului este facultativă, obligatorie sau interzisă: *Citesc un articol • Îl văd pe Vlad • Am întâlnit un coleg • Văd un câine • Nu-l cunosc pe profesorul Ionescu • Schița am citit-o • Pe cine ai văzut? • Cărți ai cumpărat? • Întreabă pe oricine! • Caut pe altcineva • Am spus copiilor o poezie • Am dus acestora ziarele • I-au dat primului dintre ei o carte.*

Citesc un articol → corect } dublare
Îl citesc pe un articol → incorect } interzisă

5. Alcătuiește propoziții pentru a ilustra structurile gramaticale în care pot intra pronumele personale (vezi paginile 44-45).

Scanned with OKEN Scanner

PRONUMELE PERSONAL DE POLITEȚE

1. Indică atitudinea de respect sau de distanțare față de cel cu care se vorbește sau față de cel despre care se vorbește.

Pronume personal propriu-zis	respect, politețe / distanțare →	Pronume de politețe
tu		***dumneata, dumneavoastră***
voi		***dumneavoastră***
el, ea		***dumnealui, dumneaei***
ei, ele		***dumnealor***

a) Imaginează scurte dialoguri, pentru a ilustra diferența dintre pronumele personale propriu-zise și pronumele de politețe corespunzătoare.

b) Declină pronumele de politețe în funcție de categoriile gramaticale specifice: caz, număr, gen. Alcătuiește propoziții cu aceste forme.

c) Când se folosesc următoarele forme ale pronumelui de politețe: *mata, Excelența-sa, Măria-ta, Maiestatea-sa*?

d) Interpretează următoarele grafice în care sunt prezentate diferite pronume personale și de politețe:

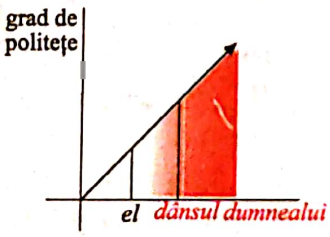

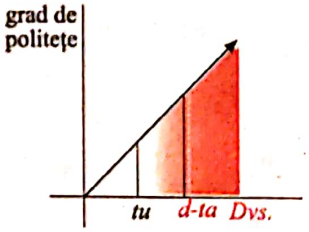

e) Enunțul alăturat este ambiguu, adică poate avea două sensuri; care sunt acestea? Cum se explică ambiguitatea?

Pe dumneavoastră vă căutam!

2. Pronumele personal de politețe poate îndeplini aceleași **funcții sintactice** ca pronumele personal propriu-zis.

Eu, de ziua dumitale,
Ți-am făcut un cozonac
Cu stafide și migdale
Și umplut cu nuci și mac.
(Tudor Arghezi, *Mici copii, mari bucurii*)

a) Alcătuiește propoziții în care pronumele de politețe *Dumneavoastră* să îndeplinească diferite funcții sintactice (recitește mai întâi tabelul de la pagina 169): • Subiect • Nume predicativ • Atribut pronominal genitival • Atribut pronominal prepozițional • Complement direct • Complement indirect • Complement circumstanțial.

b) Analizează pronumele din textul alăturat.

Scanned with OKEN Scanner

PRONUMELE REFLEXIV

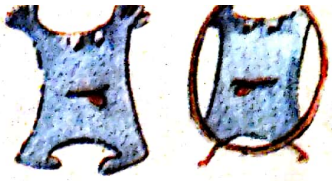

1. Este pronumele care arată identitatea dintre subiect şi complementul direct dintre subiect şi complementul indirect (acţiunea săvârşită de subiect se răsfrânge tot asupra lui) sau dintre substantiv şi atributul complementului. Pronumele reflexiv are **forme proprii numai pentru persoana a III-a**, identice la singular şi la plural.

a) • *Fetiţa se spală:* *se* indică identitatea dintre subiect şi complementul direct: ***Fetiţa** spală **fetiţa**.*

• *Gelu îşi cumpără cărţi:* *îşi* indică identitatea dintre subiect şi complementul indirect: ***Gelu** cumpără cărţi **lui Gelu**.*

b) Specificul pronumelui reflexiv poate fi explicat cu ajutorul următoarelor schematizări, realizate cu ajutorul unor simboluri din matematică. Le înţelegi? Explică-le!

• *Ion spală maşina.* SB ≠ CD	*Ion spală pe Ion.* → *Ion se spală.* SB ≡ CD
• *Maria îmbracă păpuşa.* SB ≠ CD	*Maria îmbracă pe Maria.* → *Maria se îmbracă.* SB ≡ CD
• *Ana cumpără cărţi lui Ion.* SB ≠ CI	*Ana cumpără cărţi Anei.* → *Ana îşi cumpără cărţi.* SB ≡ CI
• *Dan propune colegilor o excursie.* SB ≠ CI	*Dan propune lui Dan ...* → *Dan îşi propune o excursie.* SB ≡ CI

2. Tabelul alăturat prezintă formele pronumelui reflexiv.

CAZUL	FORME ACCENTUATE	FORME NEACCENTUATE
D.	*sie*	*îşi, (-)şi(-)*
Ac.	*(pe) sine*	*(-)se(-); (-)s-*

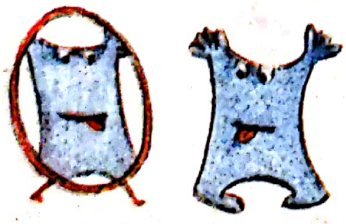

Deşi frecvent folosită, forma *sieşi* este considerată învechită de norma actuală.

a) Citeşte acest tabel şi răspunde la următoarele întrebări: Câte cazuri are pronumele reflexiv? • Care sunt acestea? • Câte tipuri de forme are pronumele reflexiv pentru fiecare caz? • Care sunt acestea? • Ce reprezintă cratimele (dintre care unele în paranteză)?

b) Alcătuieşte propoziţii în care să foloseşti fiecare dintre formele pronumelui reflexiv.

c) Foloseşte-te de tabel şi extrage pronumele reflexive, precizându-le cazul şi forma (accentuată / neaccentuată).

Luna s-a suit în zare
Din pământ, cât o căldare,
Şi pe cât se tot ridică
Moara-n râu se face mică.

La iazul de platină
Cumpăna se clatină.
(Luna s-a)

Titlul acestei poezii e scris corect ? Argumentează!

Scanned with OKEN Scanner

Doi copii s-au dus de mână
Colindând o săptămână
După scoici, după ghioace.

Vrând cu marea să se joace,
Ea, pierdută-n hora ei,
Nu s-a prins la rând cu ei,
Aţâţată să-şi destrame
Păturile de năframe.

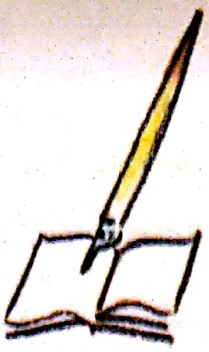

Se dezbracă şi se-mbracă,
Singură ca să se placă,
Fermecată să se scalde
În sidefuri de zmaralde.

(Doi copii s-au dus)

3. Deoarece pronumele reflexiv are forme proprii numai pentru persoana a III-a singular şi plural, la celelalte persoane se folosesc **formele neaccentuate ale pronumelui personal în acuzativ şi în dativ.** În aceste situaţii, se spune că pronumele personal şi-a schimbat valoarea gramaticală, devenind pronume reflexiv.

a) Care sunt formele neaccentuate ale pronumelui personal în dativ şi acuzativ ce pot deveni, prin schimbarea valorii gramaticale, pronume reflexive?

b) În care dintre propoziţiile următoare apar pronume personale? Dar pronume reflexive? (Atenţie la reprezentarea grafică!)

El mă întreabă ceva • Eu mă întreb dacă are dreptate • Eu pe tine te consider cel mai bun prieten al meu • Tu te consideri prietenul meu • Profesorul ne repetă definiţia • Noi ne repetăm lecţia, în timp ce voi vă faceţi ordine pe bancă • El mă compară cu Maria • El te compară cu Maria • El se compară cu Maria.

Pronumele reflexiv exprimă identitatea dintre subiect şi complement sau un atribut, reflectată în identitatea dintre persoana pronumelui şi persoana verbului pe care îl însoţeşte pronumele.

III I
El ***mă*** *întreabă.*
(pronume personal)

I I
Eu ***mă*** *întreb.*
(pronume reflexiv)

4. De obicei, pronumele reflexiv îndeplineşte funcţia sintactică de complement direct sau de complement indirect, asemănător cu substantivul sau cu pronumele personal.

CD
Ion spală ***maşina.***
Ion spală ***pe Ion.*** → *Ion* ***se*** *spală.* — *se* = CD

CD
Maria îmbracă ***păpuşa.***
Maria îmbracă ***pe Maria.*** → *Maria* ***se*** *îmbracă.* — *se* = CD

CI
Carmen îi cumpără cărţi ***lui Călin.***
Carmen îi cumpără cărţi ***lui Carmen.*** → *Carmen* ***îşi*** *cumpără cărţi.* — *îşi* = CI

ATR
Vlad ascute creionul ***Elenei.***
Vlad ascute creionul ***lui Vlad.*** → *Vlad* ***îşi*** *ascute creionul.* — *îşi* = ATR

În ce caz este atributul *Elenei*? Dar *îşi*? Verifică-ţi răspunsul uitându-te în tabelul care prezintă cazurile pronumelui reflexiv.

Scanned with OKEN Scanner

5. Pronumele reflexiv poate îndeplini și funcția de ATRIBUT PRONOMINAL în cazul DATIV POSESIV.

a) Ce este cazul dativ posesiv? Verifică-ți răspunsul cu explicațiile de la pagina 171.

b) Subliniază pronumele reflexive în cazul dativ posesiv:

Eu mi-am pierdut creionul, iar el și-a pierdut pixul • Și tu ți-ai pierdut pixul? • Nu ne-am mai găsit echipamentul de sport • V-ați văzut lucrările? • Și-au uitat acasă caietele

c) Explică sensul următoarelor expresii care conțin un dativ posesiv:

a-și bate capul, a nu-și mai lua ochii de la cineva, a nu-și mai vedea capul de treabă, a-și vedea de treabă, a-și bate gura, a-și pierde răbdarea

6. Există situații în care pronumele reflexiv nu are funcție sintactică de parte de propoziție. Atunci, pronumele reflexiv intră în componența verbului. De exemplu:

se bosumflă, se burzuluiește, se căciulește, se codește, se cramponează, se eschivează, se gudură, se hazardează, se lamentează, se lăfăie, se mândrește, se pretează

a) Caută sensul acestor verbe în dicționar și alcătuiește propoziții cu ele.

Nici în următoarele situații pronumele reflexiv nu are funcție sintactică de parte de propoziție:

Aceste verbe nu pot apărea decât însoțite de un pronume reflexiv.

a duce / a se duce undeva, a aștepta / a se aștepta la ceva, a cuprinde / a se cuprinde în ceva.

Aceste verbe au sens diferit când sunt însoțite și când nu sunt însoțite de pronume reflexiv.

b) Alcătuiește propoziții pentru a ilustra diferența de sens dintre cele 2 verbe din fiecare pereche.

c) Alcătuiește un text narativ cu titlul *Programul zilnic al colegului meu*; folosește în acest text cât mai multe verbe însoțite de pronume reflexive.

Iată câteva sugestii privind etapele pe care ai putea să le urmezi:

– alcătuiește o listă de verbe însoțite de pronume reflexive care s-ar putea încadra în tema sugerată de titlu;

– pune-i colegului tău întrebări privind programul său zilnic și notează răspunsurile;

Întrebarea	Răspunsul
La ce oră te trezești?	*Mă trezesc la ora 7.*
În cât timp te speli?	*Mă spăl repede, în 5 minute.*

- *a se trezi*
- *a se spăla*
- *a se îmbrăca*
- *a se grăbi*
- *a se îndrepta spre...*
- *a se așeza în bancă*
- *a se concentra*
- *a se odihni*
- *a se întoarce*
- *a se apuca de...* etc.

– redactează textul, trecând verbele la persoana a III-a (*Colegul meu se trezește la ora 7*), fiind atent(ă) la succesiunea logică a ideilor și preocupat(ă) de a scrie un text interesant, pe care colegii de clasă să îl citească sau să îl asculte cu plăcere.

Scanned with OKEN Scanner

d) Analizează pronumele reflexive din versurile de la exercițiul 2 c) după modelul următor:

s-(a suit) – pronume reflexiv, persoana a III-a, invariabil în raport cu numărul și genul, cazul Ac. (forma neaccentuată), funcția sintactică de CD

PRONUMELE POSESIV

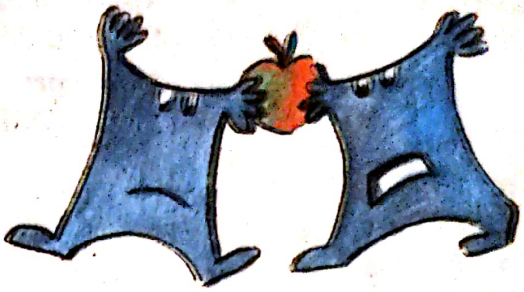

1. Este pronumele care înlocuiește numele posesorului și al obiectului posedat. În comunicare își schimbă forma după următoarele categorii gramaticale: persoană, numărul posesorilor și al obiectelor posedate, gen, caz. Se folosește cel mai adesea la cazurile N. = Ac.; la G. = D. apare rar, iar dintre aceste forme cele de plural sunt considerate literare *(alor mei, alor tăi, alor săi, alor noștri, alor voștri)*, în timp ce formele de singular nu sunt recomandate ca literare *(alui meu, alei mele)*.

Formele de N. = Ac. ale pronumelui posesiv sunt:

		Persoana I	Persoana a II-a	Persoana a III-a
– un posesor, un obiect posedat:	m, n f	*al meu* *a mea*	*al tău* *a ta*	*al său* *a sa*
– un posesor, mai multe obiecte posedate:	m f, n	*ai mei* *ale mele*	*ai tăi* *ale tale*	*ai săi* *ale sale*
– mai mulți posesori, un obiect posedat:	m, n f	*al nostru* *ale noastre*	*al vostru* *ale voastre*	– –
– mai mulți posesori, mai multe obiecte posedate:	m f, n	*ai noștri* *ale noastre*	*ai voștri* *ale voastre*	– –

Analizează pronumele posesive din următoarele propoziții:

• *Aici sunt două cărți. Asta este a ta, despre a mea nu știu nimic. Dar ale sale unde sunt?* • *În clasa lor sunt două tablouri. În a noastră sunt trei. A voastră câte tablouri are?* • *Asta este broascuța mea. Pe a ta n-am văzut-o.*

Model: a ta – pronume posesiv (indică un posesor și un obiect posedat), genul feminin, cazul N., funcția sintactică de NP (parte componentă a PN)

2. Acolo unde pronumele posesive nu au forme proprii, în locul lor se folosesc **formele de genitiv ale pronumelui personal** *(al lor, ale lor)*; formele de genitiv ale pronumelui personal de persoana a III-a singular *(al lui, al ei* etc.*)* se folosesc și paralel cu *al său, a sa, ai săi, ale sale*.

Scanned with OKEN Scanner

Transformă următoarele propoziții, înlocuind numele posesorului și al obiectului posedat cu pronume posesive sau cu pronume personale în G.:

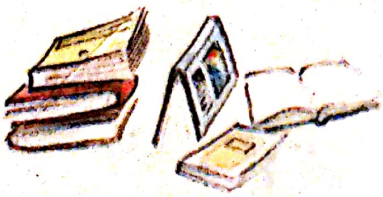

*Eu am un **creion** roșu.* → *Al meu este roșu.*
*Tu ai un **creion** galben.* → Al tău .....
*El are un **creion** albastru.* → Al lui .....
*Ea are un **creion** verde.* → Al ei .....
*Noi avem **cărți** noi.* → Al lor .....
*Voi aveți **cărți** noi.* → .....
*Ei au **cărți** noi.* → .....
*Ele au **cărți** noi.* → .....

al său *a sa* *ai săi* *ale sale*	Pronume posesiv	*al lui* *al ei* *al lor*	Pronume personal în G.

3. În propoziție, pronumele posesive pot îndeplini următoarele funcții sintactice:

SB: ***Al meu** este nou.*
NP: *Caietul este **al meu**.*
ATR: *Povestea **despre al meu** este gata.*
CD: *Nu-l văd **pe al meu**.*
CI: *Mă gândesc **la al meu**.*
CC: ***În al meu** am pus două creioane.*

a) Care sunt elementele care te ajută să identifici aceste funcții sintactice?

b) Înlocuiește, în exemplele date, pe *al meu* cu *a mea, ai mei, ale mele*. Ce alte modificări se produc?

4. Atunci când determină un substantiv și înlocuiește doar numele posesorului (nu și pe cel al obiectului posedat), pronumele posesiv devine **adjectiv pronominal posesiv**. Acesta se acordă în gen, număr și caz cu substantivul determinat, îndeplinind funcția sintactică de **atribut adjectival**.

Substantiv:	Pronume posesiv:	Adjectiv pronominal posesiv:
***Creionul** este roșu.* ***Cărțile** sunt albastre.*	***Al meu** este roșu.* ***Ale mele** sunt albastre.*	***Creionul meu** este roșu* ***Cărțile mele** sunt albastre.*

a) Arată în ce caz sunt adjectivele pronominale subliniate în exemplele următoare:

*Cartea **mea** nu mai este pe bancă!*
*De ce ai luat cartea **mea**, și nu pe a ei?*
*Filele cărții **mele** sunt îngălbenite.*
*Cărții **mele** îi lipsește o filă.*
*Copilul **meu** drag, mi-a fost dor de tine!*

Nu pune întrebarea *al cui?* Ea te va conduce la o concluzie greșită în privința cazului adjectivului pronominal. Cazul adjectivului pronominal este același cu al substantivului determinat, deoarece se acordă cu acesta în gen, număr și caz.

Scanned with OKEN Scanner

b) Explică deosebirea gramaticală dintre următoarele propoziții:

Toți avem cărți interesante.

- ***Ale sale** sunt, parcă, mai interesante.*
- ***Ale lui** sunt, parcă, mai interesante.*
- *Cărțile **sale** sunt, parcă, și mai interesante.*
- *Cărțile **lui** sunt, parcă, și mai interesante.*

c) Analizează adjectivele pronominale din poezia *Vânt străin* de Tudor Arghezi.

Model: nostru – adjectiv pronominal posesiv (indică mai mulți posesori), se acordă în gen, număr și caz cu substantivul determinat „vântul" (genul masculin, numărul singular, cazul N.), funcția sintactică de atribut adjectival

d) Analizează adjectivele pronominale din următoarele versuri de Tudor Arghezi:

Luna plină, draga mea,
Merg cu scara după ea.
Nu vrea luna să m-aștepte
Și-mi alunecă-ntre trepte [...]
Luna însă m-aștepta
Uite-o la fereastra mea.
(Coșarul alb)

Pământ al țării mele și al meu,
Nu m-ai uitat? E pasul meu. Sunt eu,
Cea mai nevrednică odraslă de plugar.
Primește-mă, prea-bunule, în brațe, la hotar.
(Întoarcere la brazdă)

Atunci când adjectivul pronominal stă înaintea substantivului determinat sau după acesta, dar nu imediat după el, forma acestui adjectiv este aceeași cu forma pronumelui posesiv *al meu, al tău...*, ca în: ***Pe-al nostru** steag...*

e) Alcătuiește un text în care să folosești cât mai multe pronume și adjective pronominale posesive, pornind de la propoziția:
Acesta este desenul meu, nu al tău, deoarece .....

f) Alcătuiește propoziții pentru a ilustra structurile gramaticale în care poate intra pronumele posesiv (vezi paginile 44- 45).

PRONUMELE DEMONSTRATIV

1. Este pronumele care indică poziția în spațiu sau în timp ocupată de un obiect față de vorbitor sau identitatea / diferențierea a două obiecte. Pronumele demonstrative sunt:

ACESTA

PRONUME DEMONSTRATIV DE APROPIERE

ACELA

PRONUME DEMONSTRATIV DE DEPĂRTARE

ACELAȘI

PRONUME DEMONSTRATIV DE IDENTITATE

CELĂLALT

PRONUME DEMONSTRATIV DE DIFERENȚIERE

Scanned with OKEN Scanner

Caută în DEX cuvintele: *acesta, acela, același, celălalt.* Copiază definițiile pe caiet. Observă că aceste cuvinte au un sens vag, care se concretizează însă într-o situație de comunicare. *Acela* poate însemna, în funcție de context, *creionul, domnul de acolo, textul* etc.

Pronumele demonstrativ are flexiune pentru gen, număr, caz.

a) Declină pronumele demonstrative, având în vedere schema ajutătoare alăturată și întrebările fiecărui caz.

ACESTA
N. cine?
G. al cui?
D. cui?
Ac. pe cine?

ACELA
N. cine?
G. al cui?
D. cui?
Ac. pe cine?

ACELAȘI
N. cine?
G. al cui?
D. cui?
Ac. pe cine?

CELĂLALT
N. cine?
G. al cui?
D. cui?
Ac. pe cine?

SINGULAR		PLURAL	
m, n	f	m	f, n

Folosind lista de mai jos, verifică dacă următoarele forme se regăsesc în răspunsurile tale: *(pe) acesta; acestuia; (pe) aceasta; (al) acesteia; (pe) aceștia; (pe) acestea; acestora* • *(pe) acela; aceluia; (pe) aceea; aceleia; (pe) aceia; acelora; (pe) acelea* • *(pe) același; aceluiași; (pe) aceeași; aceleiași; (pe) aceiași; acelorași; aceleași* • *celălalt; celuilalt; cealaltă; ceilalți; celorlalți; celelalte; celorlalte.*

b) Având în vedere formele flexionare ale pronumelui *ACELA (acela, aceluia, aceea, aceleia, aceia, acelora, acelea, acelora)*, completează pe caiet schema alăturată:

SINGULAR
- masculin, neutru
  - N. = Ac. : .....
  - G. = D. : .....
- feminin
  - N. = Ac. : .....
  - G. = D. : .....

c) Precizează genul, numărul, cazul următoarelor forme ale pronumelui demonstrativ:

Același a venit și azi.
Și eu l-am întrebat ***pe același.***
Este pisica ***aceluiași.***
L-am dat ***aceluiași.***

Aceiași au venit și azi.
Și eu i-am întrebat ***pe aceiași.***
Este pisica ***acelorași.***
L-am dat ***acelorași.***

Aceeași a venit și azi.
Și eu am întrebat-o ***pe aceeași.***
Este pisica ***aceleiași.***
L-am dat ***aceleiași.***

Aceleași au venit și azi.
Și eu le-am întrebat ***pe aceleași.***
Este pisica ***acelorași.***
L-am dat ***acelorași.***

Scanned with OKEN Scanner

d) Se dau, în continuare, formele flexionare ale pronumelui demonstrativ de diferenţiere: *celălalt, cealaltă, ceilalţi, celelalte, celuilalt, celeilalte, celorlalţi, celorlalte.*
Care sunt formele de N. = Ac.? • de G. = D.? • de singular? • de plural? • de feminin? • de masculin? • de neutru? • Alcătuieşte propoziţii cu fiecare formă. Înlocuieşte apoi pronumele cu un substantiv şi verifică genul, numărul, cazul prin comparaţie cu substantivul.

Model: *Celălalt pleacă.*
Băiatul pleacă. (N., m, sg)

Celeilalte îi plac papagalii.
Fetei îi plac fructele. (D., f, sg)

2. În propoziţie pronumele demonstrativ poate îndeplini diferite funcţii sintactice.

Funcţiile sintactice ale pronumelui demonstrativ se află, ca şi funcţiile sintactice ale pronumelui personal sau ca şi funcţiile sintactice ale substantivului, prin întrebarea pusă cuvântului determinat.
Informaţiile aflate în coloana din dreapta a tabelului alăturat te vor ajuta să construieşti corect propoziţiile. Observă deci cum trebuie să pui pronumele demonstrativ în relaţie cu celelalte elemente din propoziţie.

Exemplu:	Structura tipică:
SB: *Acesta este fratele meu.* *Acela este Mircea.* *Acelaşi a câştigat şi cursa de 100 m.* *Celălalt a pierdut.*	PRONUME DEMONSTRATIV – predicat
NP: *Câştigătorul a fost acesta.* *Învingătorul a fost acela.* *Premiantul a fost acelaşi.* *Laureatul a fost celălalt.*	subiect – verb copulativ – PRONUME DEMONSTRATIV
ATR pronominal prepoziţional: *Cartea de la acesta e nouă.* *Volumul de la acela e interesant.* *Şi de data asta am apreciat scrisoarea de la acelaşi.* (folosit rar) *Broşura despre celălalt s-a pierdut.*	substantiv – prepoziţie – PRONUME DEMONSTRATIV
ATR pronominal genitival: *Rugămintea acestuia a fost respectată.* *Rugămintea aceluia a fost respectată.* *Rugămintea aceluiaşi a fost respectată.* *Rugămintea celuilalt a fost respectată.*	substantiv – PRONUME DEMONSTRATIV în G.
CD: *L-am văzut pe acesta.* *L-am zărit pe acela.* *L-am ochit pe acelaşi.* *L-am urmărit pe celălalt.*	predicat – PRONUME DEMONSTRATIV (pe cine?)
CI în D.: *L-am dat acestuia.* *L-am dat aceluia.* *L-am dat aceluiaşi.* *L-am dat celuilalt.*	predicat – PRONUME DEMONSTRATIV (cui?)
CI cu prepoziţie: *M-am gândit la acesta.* *M-am referit la acela.* *M-am temut de acelaşi.* *M-am asemănat cu celălalt.*	predicat – prepoziţie – PRONUME DEMONSTRATIV
CC: *Eu locuiesc în acesta.* (unde?) *Înainte de acela a sosit Radu, pe la ora 12.* (când?) *În acelaşi locuiesc şi eu!* (unde?) *Am procedat ca toţi ceilalţi.* (cum?)	predicat – prepoziţie – PRONUME DEMONSTRATIV (unde? când? cum?)

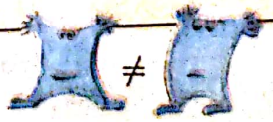

3. Cuvintele discutate până acum, sub numele de pronume demonstrative, își pierd uneori calitatea de pronume, devenind ADJECTIVE PRONOMINALE DEMONSTRATIVE. Atunci ele nu înlocuiesc, ci **determină un substantiv** și **se acordă cu acesta în gen, număr și caz.**

Adjectivele pronominale demonstrative pot sta după substantivul determinat, având aceleași forme cu pronumele demonstrative corespunzătoare sau pot apărea înaintea substantivului determinat, forma lor fiind uneori ușor modificată (pierd finala *-a*) în comparație cu forma pronumelui. Funcția sintactică a adjectivului pronominal demonstrativ este de ATRIBUT ADJECTIVAL.

Urmărește aceste particularități ale adjectivului pronominal demonstrativ în următoarele exemple:

PRONUME DEMONSTRATIV	ADJECTIV PRONOMINAL DEMONSTRATIV			
Exemplu	Exemplu	Forma	Acord	Funcția sintactică
Acesta a plecat.	*Elevul **acesta** a plecat.*	*acesta*	m, sg, N.	ATR. adj.
	Acest elev a plecat.	*acest*	m, sg, N.	ATR. adj.
Aceleia nu-i plac racii.	*Fetei **aceleia** nu-i plac racii.*	*aceleia*	f, sg, D.	ATR. adj.
	Acelei fete nu-i plac racii.	*acelei*	f, sg, D.	ATR. adj.
*I-am întrebat pe **aceiași**.*	*I-am întrebat pe **aceiași** elevi.*	*aceiași*	m, pl, Ac.	ATR. adj.
*Cartea **celuilalt** e nouă.*	*Cartea **celuilalt** elev e nouă.*	*celuilalt*	m, sg, G.	ATR. adj.
	*Cartea elevului **celuilalt** e nouă.*	*celuilalt*	m, sg, G.	ATR. adj.

a) Continuă acest tabel cu alte 10 exemple.

b) Arată ce diferență gramaticală este între:

Aceasta este pe masă.
*Cartea **aceasta** este pe masă.*
*Cartea **acestuia** este pe masă.*
*Cartea **acestui** elev este pe masă.*

c) Ce este *cel* din următoarele versuri scrise de Tudor Arghezi?

Cel care vede umbra prin părete
E răzbunat că tace-n el și scrie.
De n-am puteri, am cel puțin caiete
Și petice tăcute de hârtie!
(Da, ești tu)

Cel mai bun ceasornicar
E cocoșul din hambar.
(Animale mici și mari)

Ca să dezlege – zice Iordanul din pustie –
Curelele opincii celui ce va să vie.
(Un altul zise)

... Nici nu știu
Dacă pe piață Dumnezeu cel viu
S-a ieftinit mai mult decât tărâțea.
(Vraciul)

❑ pronume demonstrativ ❑ adjectiv pronominal demonstrativ ❑ articol demonstrativ (adjectival) ❑ parte componentă a unui grad de comparație ❑ intră în componența unor expresii

Scanned with OKEN Scanner

d) Analizează pronumele și adjectivele demonstrative din următoarele versuri selectate din poezii de Tudor Arghezi:

O, tu aceea de-altă dată,
Ce te-ai pierdut din drumul lumii.
(Psalmul de taină)

Asta-i altceva, înot
Intră-n apă până-n bot.
(Șapte frați)

L-ați văzut cumva pe Zdreanță,
Cel cu ochii de faianță?
(Zdreanță)

Eu sunt acel pe care l-au visat,
L-am căutat și-am vrut să-l născocesc,
Ca prin gunoiul meu cel omenesc
Să treacă rază, ager și curat.
(Miez de noapte)

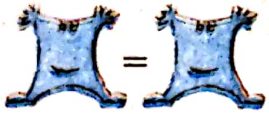

Toate faptele acestea
Nu cinstesc prea mult povestea.
(Țara Piticilor)

O zi din celelalte-n săptămână,
Scot ciutura mea plină din fântână.
(Doi frați)

Ea stă singură la cer
Cu acela Carele [...]
(Crucea veche)

Model: aceea – pronume demonstrativ de depărtare, genul feminin, numărul singular, cazul N., funcția sintactică de apoziție

Pronumele demonstrativ apare foarte rar în cazul vocativ.
*Măi, **acela**, ce faci acolo?* – nerecomandat

e) Alcătuiește un text în care să compari două obiecte sau două persoane. Folosește diferite forme ale pronumelui și / sau ale adjectivului pronominal demonstrativ. De asemenea, pentru a face legătura între fraze, folosește și unele dintre următoarele cuvinte:

pe de o parte... , pe de altă parte; în timp ce...; față de...; totodată...; în același timp...; spre deosebire de...; ca și...; de asemenea...; însă...; totuși...; nu doar

f) Alcătuiește propoziții pentru a ilustra structurile gramaticale în care poate intra pronumele demonstrativ (vezi paginile 44-45).

Scanned with OKEN Scanner

II. Poţi explica acum de ce unele forme sunt corecte, altele, greşite.

a) Cum se pronunţă corect: [eu̯] / [ieu̯]; [el] / [iel]; [ea] / [ia]; [ei] / [iei]; [nu̯oi] / [noi]; [vu̯oi] / [voi]?

b) Cum se scriu aceste pronume?

c) Următoarele forme sunt scrise corect?

***ma** văzut; **tea** crezut; **săl** întreb; **vam** invitat; **iam** ascultat; **so** cred; **lea** plăcut; **numi** vine; **nuţi** spun; **nui** place; **n-i** se pare; **ţia** spus; **v-i** se cere; **lea** plăcut*

Scrie pe caiet, în propoziţii, formele corecte. Cum ţi-ai dat seama care sunt formele corecte?

d) Care este diferenţa dintre: *la / l-a; mai / m-ai; ia / i-a; nea / ne-a; va / v-a; spune-ţi / spuneţi*? Ilustrează această diferenţă prin propoziţii. Explică apoi diferenţa în termeni gramaticali (ce părţi de vorbire sunt cuvintele respective?). Cum se numesc cuvintele care se pronunţă la fel, dar se scriu diferit? (Verifică răspunsul cu informaţiile date în acest manual la pagina 18).

e) Explică rolul cratimei în următoarele situaţii: *nu-l cunosc, n-o cred, să-i dau, întrebând-o, i-am spus, v-o împrumut.*

Model: *nu-l cunosc* – *din punct de vedere morfologic, cratima desparte două părţi de vorbire diferite („nu" – negaţie; „-l" – pronume, formă neaccentuată în cazul Ac.)*
– din punct de vedere fonetic, marchează absenţa vocalei „î" şi uneşte două silabe iniţial diferite („nu îl") într-una singură („nu-l")
1 2 1

f) Corectează următoarele propoziţii:

*Dă-**ni**-o!; **Vi**-o trimit? **O** veţi primi cartea peste două zile; **O** va lua-o mâine;*
*El **i** s-a adresat Ministerului; **Tu**, ce faci acolo?; Tu i-ai mâncat mâncarea **sa**?;*
*Văd pe Ion în curtea şcolii; Mă interesează părerea **dânşii***

g) Comentaţi folosirea pronumelor în următoarele situaţii de comunicare:

- (dialog între doi colegi de clasă): ***Dumneavoastră** când plecaţi?*
- (elevul se adresează vânzătoarei): ***Dumneata** cu cât vinzi zahărul ?*
- (profesorul către elevi): ***Dumneavoastră** sunteţi încă mici, dar când veţi creşte veţi înţelege mai bine...*
- (doi elevi despre profesoara lor): ***Ea** spune că ne dă extemporal, dar noi nu credem...*
- (copilul îşi întreabă mama): *Mamă, **tu** ce crezi? Cum e mai bine să fac?*

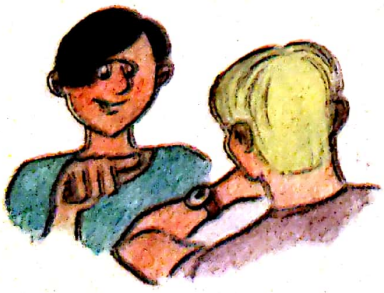

h) Alege forma corectă:

Dumneata / dumneata; Dumneavoastră / dumneavoastră; Domnia-ta / Domnia ta

i) Cum se scriu prescurtat următoarele forme?

dumneavoastră, dumneata, dumnealui, dumneasa, dumnealor, dumitale, dumisale

Scanned with OKEN Scanner

j) Alege varianta pe care o consideri corectă:

Ni-am dus la şcoală / Ne-am dus la şcoală • V-aţi amintit / Vi-aţi amintit? • Şi-a pierdut cartea / Şi-a pierdut cartea sa • Sie-şi şi-a păstrat prăjitura cea mai mare • Nu-şi are rost să mai vii / Nu are rost să mai vii / Nu-şi are rostul să mai vii • Nu merită să te duci acolo / Nu se merită să te duci acolo • Nu ajunge desertul / Nu se ajunge desertul • A trecut dimineaţa / S-a trecut dimineaţa

k) Găseşte greşelile de ortografie din propoziţiile următoare:

Amintindu-şi de sfatul mamei, şia pus haina. • Îş cumpără ceva dulce de la magazin. • Nuşi vede capul de treabă. • Ş-a pierdut vremea cu fleacuri.

l) Tu pronunţi	corect	sau	greşit:
	meu		*mieu*
	tale		*tele, tăle*
m) Tu scrii	corect	sau	greşit:
	voştri		*voştrii*
	noştri		*noştrii*
	cartea sa nouă		*cartea s-a nouă*

n) Corectează greşelile din propoziţiile următoare:

*Elevului **acesta** îi place matematica. • I-am dat fetei **acestea** o carte. • **Aceasta** zi e o zi importantă. • Vă rog, daţi-mi un caiet dintr-**ăsta!** • Măi, **acesta**, ce faci tu acolo? • S-a dus la ... **asta** ... ăăă... cum îi zice... la Şcoala Sportivă, să se întâlnească cu... **ăsta**... ăăă.. cum îl cheamă..., antrenor... ăăă... • Ce face **ăla** acolo? • Fetei **aceleea** îi trebuie o carte! • Avem deseori nevoie de cineva care să ne dea un sfat în **acele** situaţii în care nu ne descurcăm singuri. • **Aceeaşi** băieţi au fost şi la ora de sport. • **Acelaş** sfat vă dau şi vouă. • Le-am dat **aceleeaşi** fete! • Au venit la Ion să-i vadă căţelul şi să stea de vorbă cu **acesta.** Nu-l vreau pe **ăsta,** îl vreau pe **celălalt**... nu... pe **celălant**...!*

o) Tu foloseşti următoarele forme: *aista, ista, cesta, ăst, ăştia, aista, aiesta, astea, asta, ăstea, ăla, celalalt, allalt, ălalalt, ăllalt, ăstalalt, istalalt, cellant, ceilanţi*? Le foloseşti oral sau în scris? Care dintre ele sunt recomandate în comunicarea scrisă? Care dintre ele sunt regionale sau populare? Verifică-ţi răspunsul cu ÎOOP.

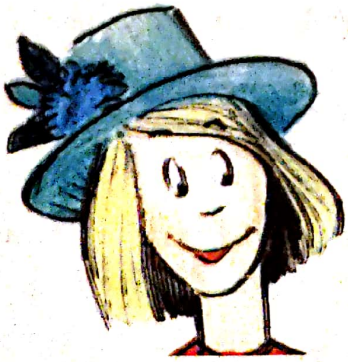

p) Explică sensul următoarelor expresii:

Ăsta om! • Asta e! • Ăsta e el! • Am văzut-o şi p-asta! • Cine-a pomenit una ca asta? • Asta-i bună! • Aceeaşi Marie, cu altă pălărie!

Scanned with OKEN Scanner

Se dă textul:

„Vântul strigă: nu-i răspunde.
Şi te cheamă: te ascunde.
Te găseşte? Dă cu frunză.
El nu ştie să se-ascunză.
Abia de-a-nvăţat să ştie
Să se toarcă şi subţie,
Să se facă lână moale
Prin porumb şi ramuri goale,
Pletele să-şi depene
Prin zăbrele ţepene.

Vânt? A fost numai un pui,
Pasăre din ţara lui.
.....
Mirodenii cu tămâie
L-împresoară şi-l mângâie.
Urma-i e mirositoare
A sulfină şi răcoare.

Cheamă-l. Puneţi amândoi
Gura-n flaut şi-n cimpoi."
(Tudor Arghezi, *Pui de vânt*)

Cerinţe:

I. a) Să se comenteze textul prezentat. (2 puncte)

b) Să se compare *Pui de vânt* cu poezia *Vânt străin* din punctul de vedere al ideii poetice exprimate şi să se alcătuiască un text de 10 rânduri în care să se prezinte rezultatele acestei comparaţii. (1 punct)

II. a) Care sunt corespondentele din limba literară pentru: *te ascunde, dă cu frunză, să se ascunză, să se toarcă şi subţie, l-împresoară, puneţi... gura-n flaut*? Cum se explică prezenţa acestor forme în poezie? (1 punct)

b) Să se aleagă din text un cuvânt polisemantic şi să i se prezinte sensurile • un cuvânt şi să i se prezinte sinonimele • un cuvânt şi să i se prezinte antonimele (în propoziţii). (2 puncte)

III. a) Să se analizeze sintactic şi morfologic pronumele din text. (2 puncte)

b) Ce este, din punct de vedere gramatical, *-i* în următoarele exemple: *nu-i răspunde, mirodenii, urma-i*? (1 punct)

c) Care dintre pronumele studiate pot îndeplini funcţia sintactică de complement direct? Să se dea exemple în propoziţii. (1 punct)

Scanned with OKEN Scanner

dialog < gr. **diálogos**
(**diá** = „între"
+ **logos** = „a vorbi")

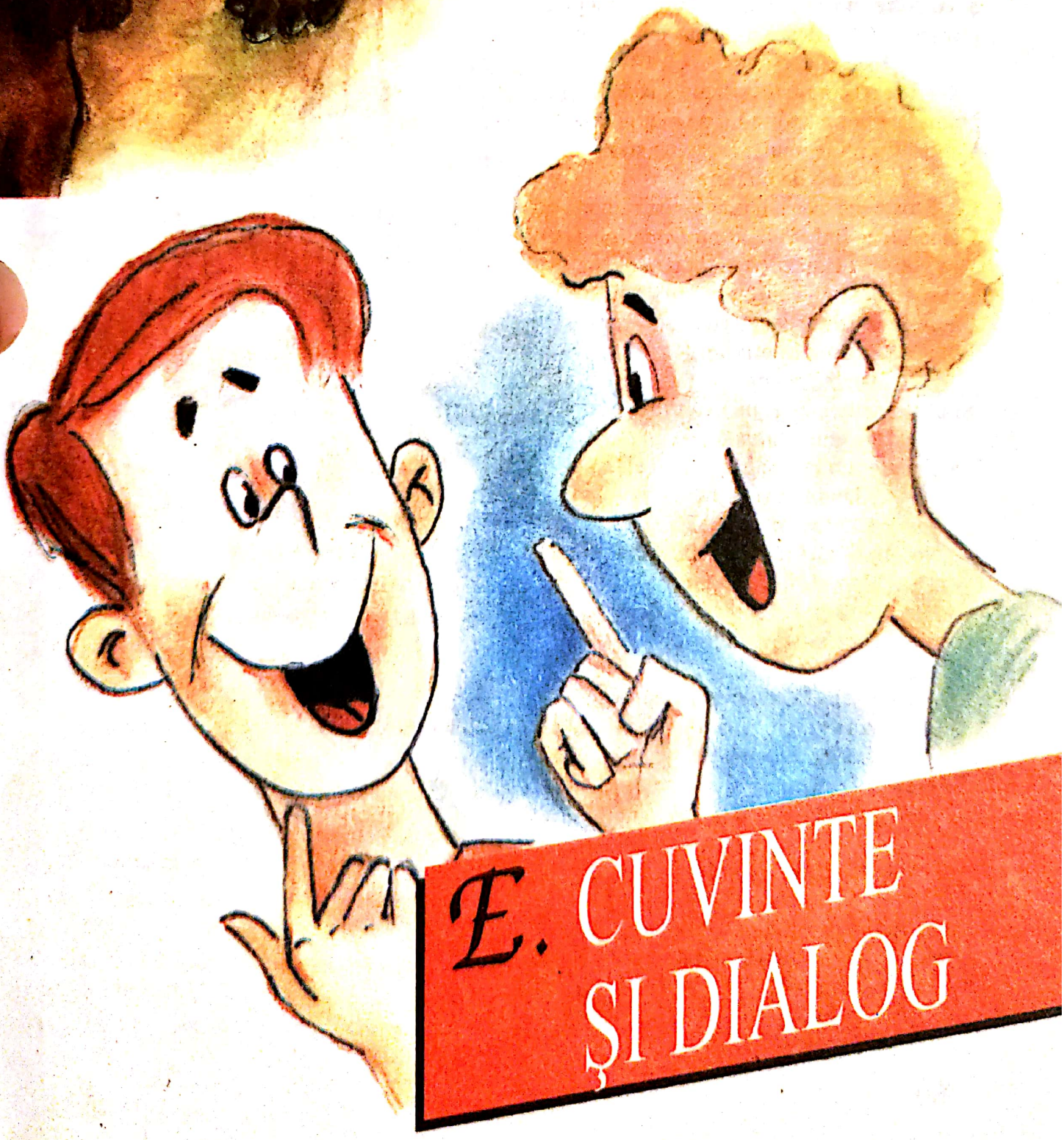

E. CUVINTE ŞI DIALOG

Scanned with OKEN Scanner

CÂINELE ŞI CĂŢELUL

de Grigore Alexandrescu

„Cât îmi sunt de urâte unele dobitoace,
Cum lupii, urşii, leii şi alte câteva,
Care cred despre sine că preţuiesc ceva!
De se trag din neam mare,
Asta e o-ntâmplare:
Şi eu poate sunt nobil, dar s-o arăt nu-mi place.
Oamenii spun adesea că-n ţări civilizate
Este egalitate.
Toate iau o schimbare şi lumea se cioplește,
Numai pe noi mândria nu ne mai părăseşte.
Cât pentru mine unul, fieştecine ştie
C-o am de bucurie
Când toată lighioana, măcar şi cea mai proastă,
Câine sadea îmi zice, iar nu *Domnia voastră*".
Aşa vorbea deunăzi cu un bou oarecare
Samson, dulău de curte, ce lătra foarte tare.
Căţelul Samurache, ce şedea la o parte
Ca simplu privitor,
Auzind vorba lor,
Şi că nu au mândrie, nici capriţii deşarte,
S-apropie îndată
Să-şi arate iubirea ce are pentru ei:
„Gândirea *voastră* – zise – îmi pare minunată,
Şi simtimentul *vostru* îl cinstesc, fraţii mei."
– „Noi, fraţii tăi? răspunse Samson plin de mânie.
Noi, fraţii tăi, potaie!
O să-ţi dăm o bătaie
Care s-o pomeneşti.
Cunoşti tu cine suntem, şi ţi se cade ţie,
Lichea neruşinată, asfel să ne vorbeşti?"
– „Dar ziceaţi..." – „Şi ce-ţi pasă? Te-ntreb eu ce ziceam?
Adevărat vorbeam,
Că nu iubesc mândria şi că uresc pe lei,
Că voi egalitate, dar nu pentru căţei."

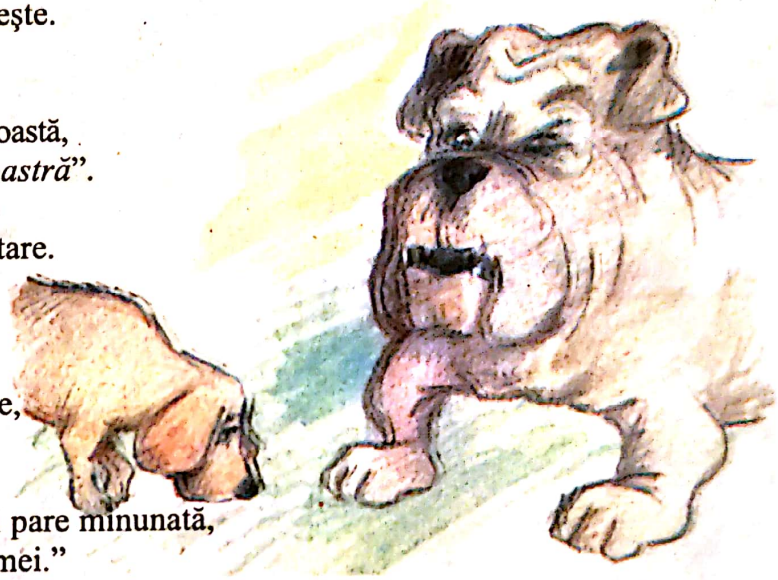

Aceasta între noi adesea o vedem,
Şi numai cu cei mari egalitate vrem.

Scanned with OKEN Scanner

I. Observând cu atenție cuvintele din text, putem formula concluzii asupra textului ca întreg: structura sa, particularitățile de expresie, specia în care se încadrează.

1. În acest text, vorbesc animalele și comentatorul.

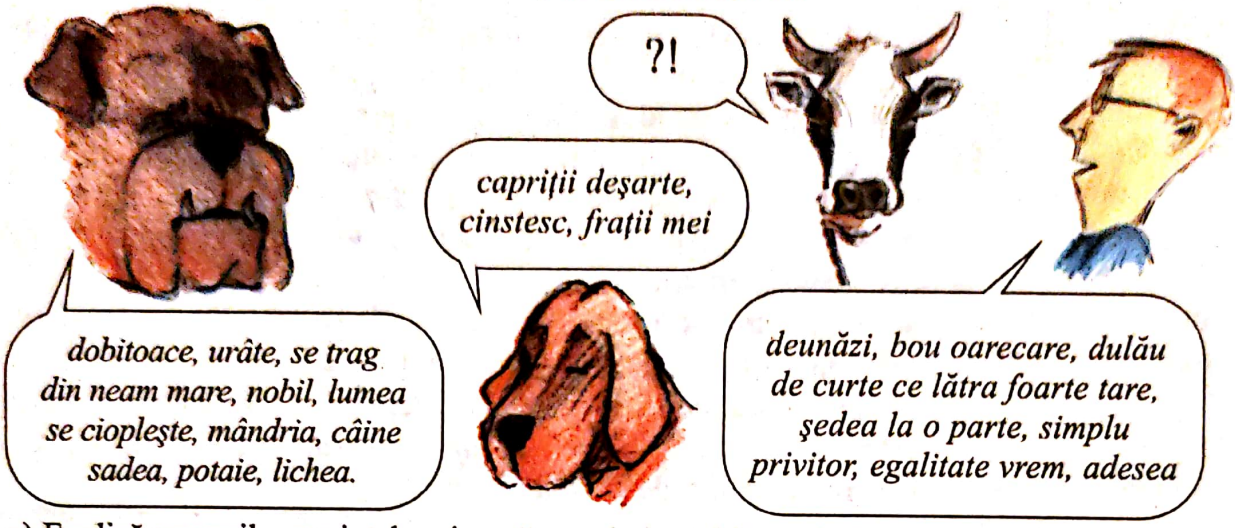

a) Explică sensurile cuvintelor și arată ce relație stabilesc ele între personaje.

b) Compară forma și sensul acestor cuvinte din poezie cu forma și sensul lor actual.

c) Care dintre aceste cuvinte pot avea antonime? Ce antonime?

d) Împarte cuvintele textului în două categorii: cele care exprimă nobletea sau rangul și cele care exprimă simplitatea.

e) Extrage din text cuvintele derivate, compuse și formate prin schimbarea valorii gramaticale. Care este rolul acestora în obținerea expresivității textului?

2. Textul are o structură specifică unei specii literare numite fabulă.

a) Câte scene prezintă acest text ? Care este firul narativ al textului?

b) De ce au fost alese ca personaje tocmai câinele, cățelul, boul?

c) Ce rol are în text enumerarea: *lupii, urșii, leii?* Care ar putea fi cele *alte câteva?*

d) Cum sunt introduse personajele în text ? Ce elemente de oralitate apar?

e) Care este rolul comentatorului ?

f) Care sunt cuvintele-cheie ale textului și cum sunt puse în evidență?

g) Cum explici apariția cuvintelor *oarecare, deunăzi*?

h) Discuția dintre personaje se poartă în jurul cuvântului *egalitate*. Folosindu-te și de citatele reproduse mai jos, arată ce idei exprimă fiecare dintre personaje.

i) Ce rol au ultimele două propoziții din textul alăturat?

j) Crezi că morala fabulei este valabilă și astăzi?

k) Textul *Câinele și cățelul* este în versuri sau în proză? Argumentează.

l) Ce ți-a plăcut mai mult în acest text?

De se trag din neam mare / Asta e o-ntâmplare • Oamenii spun adesea că-n țări civilizate / Este egalitate • Toate iau o schimbare și lumea se ciopleşte • Și simtimentul ***vostru*** *îl cinstesc, frații mei • Că nu iubesc mândria și că urăsc pe lei, / Că voi egalitate, dar nu pentru căței.*

I. Spunem despre *Câinele şi cățelul* că este o fabulă scrisă în versuri. Dar ce este o fabulă? Ce ştii despre vers?

FABULA este o operă literară în versuri sau (mai rar) în proză care, prin intermediul unor animale, plante sau obiecte personificate, prezintă moravuri şi defecte omeneşti, cu intenția de a le face cunoscute şi de a le îndrepta.

- este un **text narativ**, pentru că relatează, într-o succesiune logică, o întâmplare la care participă personaje;
- se bazează pe **alegorie** (= un procedeu prin care trăsăturile de caracter şi ideile umane sunt ascunse în spatele unor măşti de animale, plante sau obiecte personificate);
- în general, este organizată sub formă de **dialog**, ceea ce o face vie şi dinamică;
- are o **morală** (= o învățătură extrasă din întâmplarea relatată); aceasta e, de cele mai multe ori, exprimată direct în versurile finale sau, mai rar, la începutul fabulei; alteori, ea nu este exprimată direct, cititorului revenindu-i sarcina de a o extrage pornind de la text.

VERSUL (= un rând dintr-o poezie) este unitatea de bază a poeziei, care are anumite caracteristici: **măsura, rima şi ritmul**.

1. Versurile pot fi grupate în **strofe**, care sunt de mai multe feluri:

- **distih** (strofă de două versuri sau „stihuri");
- **terțină** (= trei versuri);
- **catren** (= patru versuri) etc.

Există poezii ale căror versuri nu sunt grupate în strofe (de exemplu, *Câinele şi cățelul*).

2. Măsura reprezintă lungimea unui vers, exprimată în numărul de silabe.

a) Ce măsură au versurile următoare?

„Şa-de To-ma to-lă-nit
şi cu mur-gul pri-po-nit
în pri-poa-ne de ar- gint... ".
(Toma Alimoş)

„Pe-un pi-cior de plai,
pe-o gu-ră de rai,
Ia-tă vin în ca-le
Se co-bor la va-le... "
(Miorița)

„Ori-ce gând ai, îm-pă-ra-te, şi ori-cum vei fi so-sit,
Cât sun-tem în-că pe pa-ce, eu îți zic: Bi-ne-ai ve-nit!"
(Mihai Eminescu, *Scrisoarea III*)

În poezia *Câinele şi cățelul*, întâlnim o măsură variabilă: versurile lungi alternează cu cele scurte.

b) Demonstrează această afirmație.

Scanned with OKEN Scanner

3. Ritmul rezultă din succesiunea silabelor accentuate şi neaccentuate, într-o anumită ordine. Pentru a identifica ritmul unui vers, trebuie să-i facem schema, notând silabele accentuate (\) şi neaccentuate (∪). Observând regularitatea cu care alternează silabele accentuate şi cele neaccentuate, versul poate fi împărţit în **picioare metrice**.

● Piciorul metric format din două silabe, cu accentul pe prima, se numeşte **troheu**, iar ritmul, **ritm trohaic**:

„Pâ-nă To-ma se gă-teş-te,
\ ∪ | \ ∪ | \ ∪ | \ ∪
mur-gul coa-ma-şi ne-te-zeş-te"
\ ∪ | \ ∪ | \ ∪ | \ ∪

● Piciorul metric de două silabe în care accentul cade pe cea de-a doua se numeşte **iamb**, iar ritmul, **ritm iambic**:

„A fost o - da - tă ca-n po - veşti,
∪ \ | ∪ \ | ∪ \ | ∪ \
A fost ca ni-cio-da-tă,
∪ \ | ∪ \ | ∪ \ | ∪
Din ru-de mari îm-pă-ră-teşti
∪ \ | ∪ \ | ∪ \ | ∪ \
O prea - fru-moa-să fa - tă".
∪ \ | ∪ \ | ∪ \ | ∪

Fabula *Câinele şi căţelul* are un ritm neregulat. Observă acest lucru, făcând schema primelor trei versuri.

4. Rima constă în potrivirea sunetelor de la sfârşitul a două sau mai multe versuri, începând cu ultima silabă accentuată.

1. Monorima
A
A
A
A

2. Rima împerecheată
A
A
B
B

3. Rima încrucişată
A
B
A
B

4. Rima îmbrăţişată
A
B
B
A

a) Pornind de la schemele prezentate, defineşte fiecare tip de rimă.
b) Care dintre aceste tipuri apar în fabula *Câinele şi căţelul*?

5. Măsura, ritmul şi rima nu sunt întâmplătoare; ele creează o anumită sonoritate, o anumită muzicalitate a poeziei. Muzicalitatea este o trăsătură importantă, care deosebeşte poezia de proză. Nu întâmplător, poeţii din timpurile străvechi îşi puneau versurile pe muzică, prezentându-le în public acompaniaţi de diferite instrumente.

Scanned with OKEN Scanner

II. Când scrii despre o operă literară, îmbină cunoştinţele teoretice cu observaţiile făcute pe text în urma unei lecturi atente.

a) Scrie o compunere prin care să ilustrezi morala acestei fabule.

b) Folosind cunoştinţele despre fabulă, alcătuieşte o scurtă compunere despre personajele fabulei şi despre modul în care sunt caracterizate. Exemplifică ideile cu citate din texte.

c) Imaginează-ţi că eşti unul dintre personajele fabulei. Ce ai schimba în rolul tău ca el să fie mai expresiv?

d) Imaginează şi alte dialoguri între diferite animale, care pot conduce la formularea unui adevăr despre caracterul oamenilor. Îţi oferim următoarea schemă de construcţie:

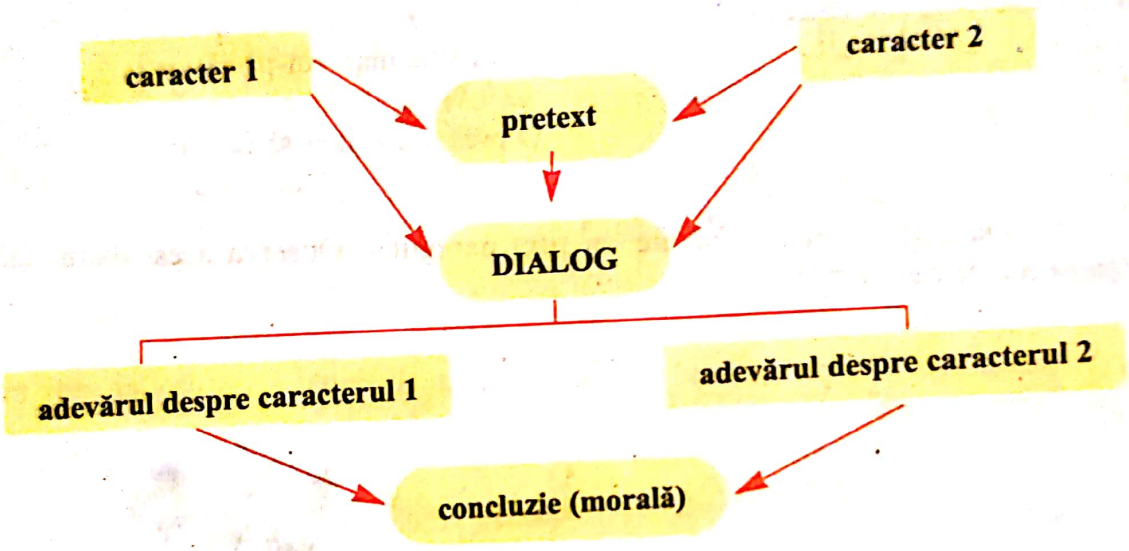

e) Împreună cu colegii tăi de clasă, gândeşte-te să realizaţi o scenetă în care să puneţi în evidenţă unele defecte omeneşti. Puteţi să vă prezentaţi la un concurs sau la o serbare şcolară. După reprezentaţie, întrebaţi-i pe spectatori dacă s-au recunoscut „în pielea" personajelor înfăţişate de voi.

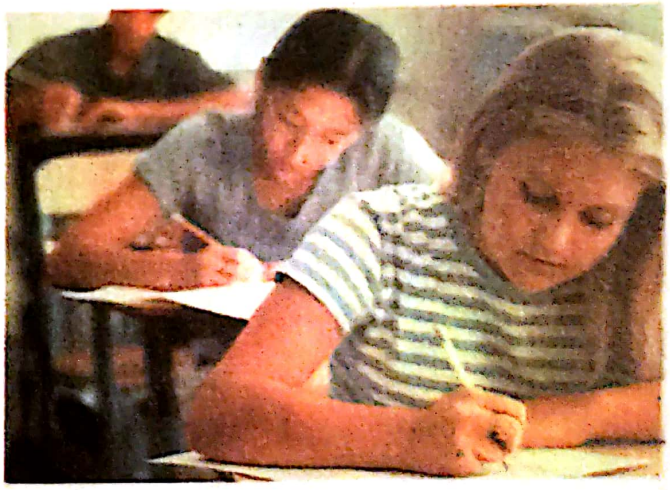

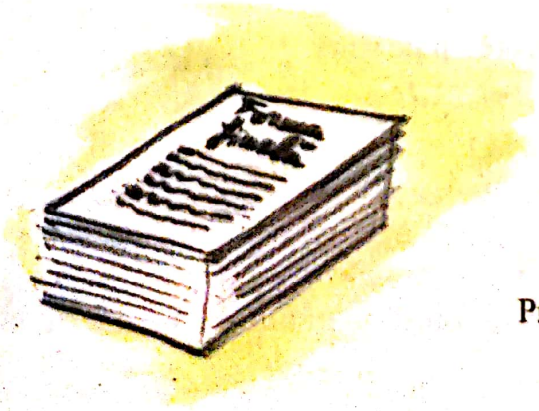

f) Tu ce părere ai despre egalitate? Expune-o într-un text de o pagină. Citeşte acest text colegilor şi apoi discutaţi despre el. Notează-ţi criticile şi aprecierile lor; decide asupra modificărilor pe care le vei face în textul tău. Prezintă-i profesorului varianta finală a acestui text.

Scanned with OKEN Scanner

TEST

Se dă textul:

„Pe spinarea unui bivol mare, negru, fioros,
Se plimba o coţofană
Când în sus şi când în jos.

Un căţel trecând pe-acolo s-a oprit mirat în loc:
- Ah, ce mare dobitoc!
Nu-l credeam aşa de prost
Să ia-n spate pe oricine...
Ia stai, frate, că e rost
Să mă plimbe şi pe mine!

Cugetând aşa, se trage îndărăt să-şi facă vânt,
Se piteşte la pământ
Şi deodată - zdup - îi sare
Bivolului în spinare...

Ce s-a întâmplat pe urmă nu e greu de-nchipuit.
Apucat cam fără veste, bivolul a tresărit.
Dar i-a fost destul o clipă să se scuture şi-apoi
Să-l răstoarne,
Să-l ia-n coarne
Şi cât colo să-l arunce, ca pe-o zdreanţă, în trifoi.
- Ce-ai gândit tu oare, javră? Au, crezut-ai că sunt mort?
Coţofana, treacă-meargă, pe spinare o suport
Că mă apără de muşte, de ţânţari şi de tăuni
Şi de alte spurcăciuni...

Pe când tu, potaie proastă, cam ce slujbă poţi să-mi faci?
Nu mi-ar fi ruşine mie de viţei şi de malaci,
Bivol mare şi puternic, gospodar cu greutate,
Să te port degeaba-n spate?..."

(G. Topîrceanu, *Bivolul şi coţofana*)

Cerinţe:

I. a) Cărei specii îi aparţine acest text? Să se argumenteze răspunsul. **(2 puncte)**

Scanned with OKEN Scanner

b) Să se comenteze textul din punctul de vedere al versificației. (2 puncte)

c) Prin cuvântul *dobitoc* se creează în text un joc de cuvinte. Care este sursa acestui joc de cuvinte? (1 punct)

II. a) Să se extragă din text interjecțiile, precizând funcția lor în comunicare. (2 puncte)

b) Să se înlocuiască cuvintele subliniate cu interjecții:

- *Se plimba o coțofană. Apucat cam fără veste, bivolul a tresărit.* (1 punct)

c) Deși seamănă cu interjecțiile prin formă sau prin funcția de adresare ori de exprimare a unui sentiment, a unei stări de spirit, următoarele cuvinte din text nu sunt interjecții:

- *oare, javră, au, treacă-meargă, potaie.*

Să se argumenteze răspunsul. (2 puncte)

Scanned with OKEN Scanner

F. LUMEA REALĂ ȘI LUMEA IMAGINARĂ

Scanned with OKEN Scanner

ÎN NOPȚILE CU LUNĂ FEMEILE TORC CÂNEPA

de Geo Bogza

Într-o duminică, pe valea Arieșului coboară dinspre Albac convoaie de sănii încărcate cu scânduri. Oamenii din comuna lui Horia le lucrează singuri, cu ferăstraie primitive, și le duc apoi să le vândă la târgul din Abrud.

Pentru a fi luni dimineața la târg, toată ziua de duminică, iar uneori și noaptea, fac drumul dintre Albac și Abrud, vreo patruzeci de kilometri, pe orice fel de timp s-ar nimeri. Uneori pe geruri de douăzeci și cinci de grade. [...]

În fiecare duminică, între Albac și Abrud, se scurge convoiul lor greoi, primitiv. La venirea nopții, oamenii dejugă boii și se culcă alături de ei, în zăpadă. Spre ora două îi înjugă din nou, pentru a putea fi la ziuă în târg. Către prânz, după ce-au izbutit să vândă scândurile, pornesc înapoi, cu saci de mălai în sanie.

Pe cealaltă vale a Arieșului, spre Vidra, drumul e neumblat mai toată iarna.

Acolo, oamenii își fac provizii o dată pe an, toamna. Cât ține iarna, rămân în casă, cioplind din lemn de brad ciubere și doniițe, cu care au să colinde peste vară toată țara. Cei mai înstăriți, în căruțe. Ceilalți, cu desagii pe cal. Alții, pe jos, cu unelte de reparat butoaie.

Pe valea aceasta se află cel mai sărac sat: Ponorel. Case mici din bârne, cimitir cu nenumărați brazi împodobiți cu lână roșie, ceea ce înseamnă mulți morți tineri în ultimul an.

De sărăcia oamenilor din Ponorel, sat cu 1900 suflete, nimic nu vorbește mai elocvent decât cifrele care le înregistrează averea:

83 cai
305 vite cornute
479 oi
22 porci
37 capre
380 găini
16 stupi
72 câini

Socotiți câte ouă pot să mănânce într-un an cei 1900 de oameni de la cele 380 de găini! Socotiți cu câtă untură se aleg de la cei 22 de porci! Și socotiți numărul câinilor: 72 de câini, la un sat așezat în creierul munților, în inima pădurilor bântuite de lupi.

Cu toate că pământul e cât se poate de sărac, sunt moți care se ocupă cu agricultura. Cum dă primăvara, oamenii se străduiesc amarnic, și boii lor de asemeni, să urce pe coama unui munte o sută de kilograme de bălegar. Numai astfel, din pământul pietros, va da firul verde al porumbului.

Mă tot uimea cât sunt de risipite aici așezările omenești: câteva case într-o vale, iar restul pe dealuri, prin munți, prin văgăuni. Sunt sate atât de împrăștiate încât, dacă între o casă și alta nu-i decât un kilometru, stăpânii lor își spun *vecini dulci*, adică vecini apropiați. Un sat din Țara Moților e ceva de neînchipuit. Pe timp de iarnă, când vin marile zăpezi, oamenii rămân luni întregi cu totul izolați unul de altul. [...]

Scanned with OKEN Scanner

Păreau cam ciudați moții, cu obiceiul lor de a se cocoța până spre cele mai înalte vârfuri. Și nici măcar toți la un loc, ci răzleți, tare răzleți. Am privit într-un rând o casă amarnic așezată pe coama unui munte.

– Spune dumneata, m-am întors către tovarășul meu de drum, oare, moțul acela care și-a făcut casa tocmai acolo, nu e el cam *bolund*?

– Nu e bolund, săracul, dar acolo își are locul.

– Bine, dar nu putea găsi pentru casă o palmă de pământ în vale? Să fi fost tot satul la un loc.

– D-apoi de găsit, găsea. Dar dacă stă acolo sus, stă cu vitele lui cu tot. Așa că are bălegarul chiar acolo și nu mai trebuie să-l urce primăvara pe spinarea calului.

Așadar, moțul rămâne departe de vatra satului, izolat, singur pe palma lui de pământ, pentru a nu mai trebui să urce gunoiul din vale, cu boii sau pe spinarea cailor, muncă istovitoare, blestem al acestor aspre pământuri. [...]

În această țară de piatră, de dure realități, un singur lucru e halucinant: lupta femeilor cu cânepa. Îndărătnică plantă, care, pentru a se lăsa prefăcută în pânză, pretinde ființei omenești o necurmată istovire. De îndată ce a fost strânsă, pentru mii de femei și fete începe o viață de neînchipuit. [...] Câlțoasă, lemnoasă, se împotrivește, nu-și dă drumul. Și abia după ce firele lungi au fost desprinse de pe tulpină, după ce melița a tocat-o și iar a tocat-o, începe adevărata muncă, toată iarna.

La ora trei noaptea, femeile moților se scoală din somn, aprind lampa, iau cânepa și încep să o toarcă. Se face ziuă, îngrijesc de copii, fierb mămăliga și în acest timp nu lasă furca din mână. Și torc în fiecare seară, la lumina lămpii sau a focului, până ce simt că începe să li se lipească pleoapele. Iar la trei noaptea, se scoală din nou. O iarnă întreagă, la trei noaptea. Afară de luni, când se trezesc la două. Pentru că în ajun, fiind duminică, n-au lucrat și s-au culcat mai devreme.

Din toată această trudă, căreia trebuie să i se adauge țesutul la război, fiecare gospodărie se alege în primăvară cu un cearceaf scorțos și cu câteva cămăși aspre și negre. Ca și munca bărbaților în luptă cu pământul sau cu pădurea, munca femeilor e tot atât de grea și răsplătită tot atât de amarnic. Oamenii acestor locuri trăiesc în urmă cu o mie de ani. Nimic nu s-a schimbat de atunci în țara lor. E drept, uneori femeile torc cânepa la o lampă de petrol. Dar de cele mai multe ori, la flacăra focului. Și în nopțile cu lună, la lumina lunii.

Închipuiți-vă o țară de munți: o sută de kilometri în lung și-n lat. Văi adânci, creste ascuțite, prăpăstii, păduri nesfârșite de brad. Peste toată această lume, peste satele pierdute în văi, a nins trei zile și trei nopți în șir. Totuși, în fiecare seară, femeile mai cântă din tulnic, trezind îndelungul ecoul al munților. Dar acum e trecut de miezul nopții, o liniște adâncă și uimită domnește pretutindeni.

Cândva deasupra acestei tăcute țări de munți, răsare luna. Crestele acoperite de zăpezi lucesc albe și reci, ca într-o eternitate polară. Și deodată, în acea largă și fantastică încremenire, ceva începe să se miște. Luna vede cum în dosul ferestrelor, la toate acele case pierdute în încrețiturile munților, apar mogâldețe, un fel de momâi omenești. Sute, mii, zeci de mii. Sunt femeile moților, care au simțit că pe cer trece împărăteasa nopții și s-au apropiat de geam să-și toarcă la lumina ei furca de cânepă. Ele însele în cămăși de cânepă. Femei aspre, bătute de vânt, cu mâinile bătătorite, cu fruntea încrețită, îmbătrânite înainte de vreme.

Încet, luna alunecă peste munți. Iar femeile torc, torc grăbite. De o mie de ani.

Scanned with OKEN Scanner

I. Nu este suficient să ştii definiţia de dicţionar a unui cuvânt; este necesar să înveţi să foloseşti acel cuvânt în contextul potrivit.

a) Citeşte următoarele cuvinte cu definiţiile lor şi învaţă-le, dacă nu le ştii:

ciubere = vase mari alcătuite din doage de lemn, cu toarte
doniţe = vase alcătuite din doage de lemn, în care se cară şi se păstrează apa
bârne = trunchi de copac cojit, folosit în construcţii
bolund = nebun, smintit, prost
meliţă = unealtă tradiţională din lemn, folosită pentru meliţare
(a) meliţa = a zdrobi cu meliţa (cânepa şi inul în părţile lemnoase)
tulnic = instrument popular vechi de suflat asemănător buciumului

b) Citeşte următoarele enunţuri şi argumentează dacă au fost folosite corect / adecvat cuvintele subliniate:

*În curând se va deschide o modernă linie tehnologică pentru **ciubere** din aluminiu.* ● *Lichidul potabil, incolor fusese depozitat în **doniţe** pentru a fi utilizat la irigarea suprafeţei însămânţate.* ● *Şi-a construit o casă din **bârne**.* ● *Pacientul **bolund** a fost internat într-o clinică de specialitate pentru o tomografie computerizată.*

c) Enumeră 6 cuvinte care fac parte din acelaşi câmp lexical cu *tulnic*. Încearcă să îl defineşti pe fiecare, prezentând specificul lui în raport cu ceilalţi termeni care intră în acelaşi câmp lexical:

Model:
tulnic: instrument popular vechi de suflat asemănător buciumului
chitară: instrument muzical cu coarde asemănător viorii fără arcuş

d) Alcătuieşte propoziţii cu fiecare dintre cuvintele următoare:

convoi, dejugă / înjugă, răzleţ, cânepă, torc, desagi, furcă, amarnic

e) Găseşte în text şi apoi explică următoarele îmbinări de cuvinte:

vatra satului, palmă de pământ

Scanned with OKEN Scanner

f) Ce sensuri au cuvintele subliniate în exemplele de mai jos?

ferăstraie primitive, convoi greoi primitiv • să colinde țara, țara de piatră, țara de munți, țara moților • se străduiesc amarnic • cum dă primăvara

g) Găsește sinonime pentru cuvântul *istovitor* și folosește-le în propoziții pentru a demonstra gradarea intensității la termenii care alcătuiesc această serie sinonimică.

h) Ce sensuri poate avea cuvântul *risipit*? După ce răspunzi la întrebare, consultă un dicționar explicativ.

i) Extrage din text 5 perechi de cuvinte antonime.

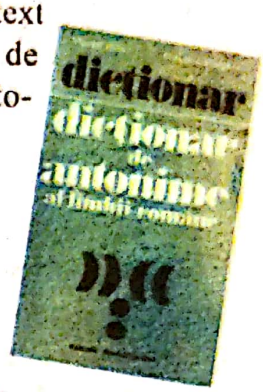

j) Pe baza cunoștințelor dobândite la botanică, explică următoarea îmbinare de cuvinte: *lupta cu cânepa*.

REÁL, -Ă, *reali, -e,* adj. **1.** Care are o existență obiectivă, independentă de conștiință sau voință, care există în realitate; obiectiv, adevărat. [...] **2.** De netăgăduit; efectiv, indiscutabil, veritabil. [...] – Din lat. **realis,** it. **reale,** germ. **real,** fr. **réel.**

REALITÁTE, *realități,* s.f. Existență efectivă, obiectivă; fapt concret, lucru real, stare de fapt; *p. ext.* adevăr. ✧ Loc. adv. *În realitate* = de fapt, efectiv, în adevăr. [...] – Din fr. **réalité,** lat. **realitas, -atis,** germ. **Realität.**

k) Citește definițiile de dicționar reproduse alături și alcătuiește apoi propoziții cu respectivele cuvinte, pentru a demonstra că le-ai înțeles sensul.

II. A ști să citești un text înseamnă a-i înțelege conținutul, a-i observa structura, a-i putea comenta expresivitatea. Astfel, vei putea evalua textul.

1. Autorul prezintă un fragment din lumea reală, oameni, locuri, activități, folosindu-se de informații obținute la fața locului.

a) Fixează pe harta României: valea Arieșului, Albac (comuna lui Horia), Abrud, Vidra. Stabilește traseul străbătut de călător pe ambele văi ale Arieșului.

b) Cine sunt moții? Răspunde, folosindu-ți cunoștințele de la geografie și de la istorie.

c) Care sunt ocupațiile moților în timpul anului? Citește fragmentele din text care prezintă aceste ocupații.

d) Viața locuitorilor de aici este grea sau ușoară? Citește fragmentele din text care te-ar conduce spre o concluzie sau alta.

e) Recitește textul pentru a compara viața și activitățile oamenilor din cele două văi ale Arieșului:

asemănări	deosebiri
.....	.....
.....	.....

Scanned with OKEN Scanner

f) În text apar cuvinte care plasează evenimentele în timp:

într-o duminică, luni dimineața, toată ziua de duminică, noaptea, spre ora două, la ziuă, către prânz etc.

Extrage din text și alte cuvinte care plasează evenimentele în timp. Aceste cuvinte și expresii sugerează scurgerea timpului? • acțiuni repetate? • indică aproximarea? Cu ce efect?

2. Datele culese la fața locului sunt organizate într-un text cu o anumită structură.

a) Textul are trei părți. Care sunt acestea? Extrage ideea principală a fiecărei părți. Dezvoltă apoi ideea principală într-un rezumat.

b) Identifică în text pasaje aparținând fiecăruia dintre cele trei moduri de expunere: narațiunea, descrierea, dialogul. Ce relație se stabilește între aceste trei moduri de expunere?

3. Scopul textului este în primul rând informativ, obiectiv.

a) Alcătuiește o listă a principalelor aspecte prezentate de autor. Clasifică-le în funcție de domeniul în care se înscriu: aspecte legate de natură, de munca oamenilor, de atitudinile oamenilor etc.

c) Extrage din text pasajele în care Geo Bogza prezintă, direct sau indirect, aprecieri privind viața și personalitatea moților.

b) Pornind de la cele prezentate, se poate reconstitui portretul moral al moților. Urmărește în text acest aspect, apoi completează tabelul:

Aspectul prezentat de autor	Trăsătura morală
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....

4. Autorul face însă și aprecieri personale, subiective, pe care, pentru a-și convinge cititorii, le argumentează prin:

- **cifre, date exacte**
- **exemple**
- **legăturile pe care le face între evenimente, între procese, între cauză și efect.**

a) Arată cum argumentează autorul afirmația: *Pe valea aceasta se află cel mai sărac sat: Ponorel.*

b) Extrage din text pasajele în care sunt prezentate cifre, date exacte.

c) Găsește în text exemplele prin care Geo Bogza își susține afirmațiile următoare:

viața oamenilor este grea .....
oamenii trăiesc primitiv .....
munca este istovitoare .....
moții sunt singuratici .....

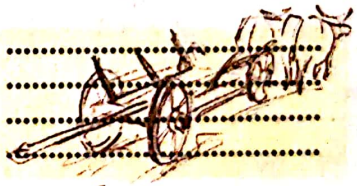

d) Între părțile unui enunț se stabilesc legături logice, prin care se evidențiază:

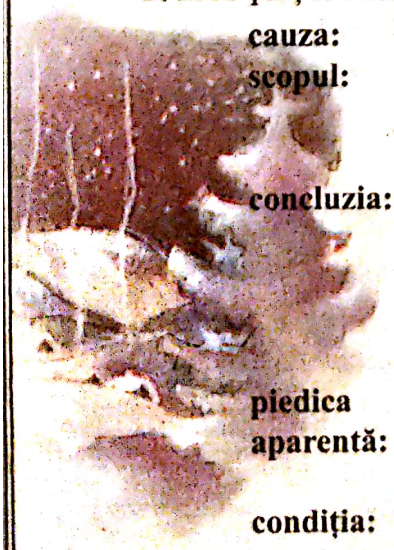

cauza: *Afară de luni, când se trezesc la două. Pentru că.....*

scopul: *Pentru a fi luni dimineața la târg.....*

Moțul rămâne departe de vatra satului, izolat, singur pe palma lui de pământ, pentru.....

concluzia: *cimitir cu nenumărați brazi împodobiți cu lână roșie, ceea ce înseamnă .....*

dacă stă acolo sus, stă cu vitele lui cu tot. Așa că are bălegarul chiar acolo și nu mai trebuie să-l urce primăvara pe spinarea calului. Așadar, ...

piedica aparentă: *Cu toate că pământul e cât se poate de sărac, ...*

Peste toată această lume, peste satele pierdute în văi, a nins trei zile și trei nopți în șir. Totuși, ...

condiția: *Numai astfel, din pământul pietros, va da.....*

Scanned with OKEN Scanner

e) Interpretezi corect datele oferite de text şi afirmaţiile făcute de autor? Alege răspunsul corect:

Satul Ponorel este sărac pentru că:
- *au murit mulţi oameni, deci nu are cine să muncească;*
- *sunt case mici, de bârne, iar oamenii nu vor să locuiască aici*
- *deşi muncesc din greu, oamenii nu pot birui vitregia naturii*

Oamenii din Ponorel mănâncă:
- *380 de ouă pe an*
- *foarte multe ouă*
- *în special ouă şi untură*
- *puţin, pentru că sunt săraci*

Numărul cailor este aproape la fel de mare ca numărul câinilor. Acest lucru se datorează faptului că:
- *oamenilor le plac la fel de mult câinii şi caii*
- *iubesc foarte mult câinii*
- *restul câinilor au fost mâncaţi de lupi*

Viaţa oamenilor din Ponorel este în primejdie:
- *din cauza lupilor*
- *numai din cauza lupilor*
- *şi din cauza lupilor*

5. Aprecierile subiective sunt puse în legătură cu datele obiective din realitate prin limbajul figurat, bazat pe figuri de stil.

a) Comentează ultimele două paragrafe din text, numind figurile de stil care apar şi precizând rolul lor în text.

b) Extrage din restul textului 3 figuri de stil care ţi-au plăcut mai mult şi comentează-le.

c) Explică titlul textului.

I. Textele literare studiate până acum în acest manual sunt rezultatul imaginaţiei, al fanteziei autorilor. Acest text se referă la oameni şi locuri care există în realitate, relatează evenimente care se petrec în realitate.

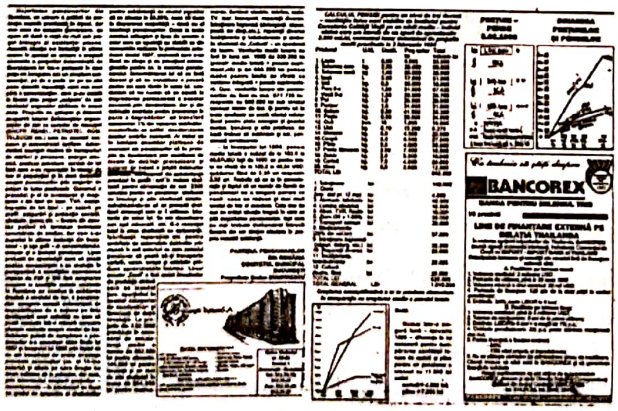

Asemenea texte care prezintă oameni şi întâmplări din lumea reală sunt caracteristice presei, în toate formele ei de exprimare: ziare, reviste, radio, televiziune. În ansamblu, textele din presa scrisă (sau jurnalistice) sunt numite **articole**. Un astfel de text este şi **reportajul**.

REPORTAJUL este un text jurnalistic în care autorul, numit şi **reporter**, prezintă **fapte**, **personaje** şi **situaţii reale**, bazându-se pe **propriile observaţii** la faţa locului. În general, reportajul conţine în primul rând **informaţii** despre situaţiile sau faptele relatate. Acestea sunt completate prin **impresiile** şi **comentariile** reporterului în legătură cu ce a văzut şi a auzit. Temele reportajelor pot fi foarte diferite; important este ca ele să consemneze

Scanned with OKEN Scanner

particularități demne de reținut care pot trezi interesul unui public cât mai larg. Din punctul de vedere al formei și al structurii, în reportaj pot apărea, ca și în textele literare în proză, toate modurile de expunere (narațiunea, descrierea, dialogul).

Uneori, textul reușește să creeze și o anumită emoție în cititor prin tema aleasă și prin utilizarea unor procedee caracteristice literaturii: organizarea subiectului după anumite momente, caracterizarea expresivă a personajelor, realizarea unor descrieri sugestive, folosirea figurilor de stil. Un text cu asemenea caracteristici, foarte apropiat de cele literare, se numește REPORTAJ LITERAR.

II. Pentru a scrie bine despre un text, ai nevoie în primul rând de experiența acumulată prin lecturi și prin exerciții de scriere. În al doilea rând, este utilă raportarea la modele, din care înveți tehnici de organizare a textului, o metodă de interpretare, un limbaj adecvat.

a) Verifică în ce măsură ți-ai format aceste deprinderi, pe parcursul anului școlar, alcătuind comentariul textului *În nopțile cu lună, femeile torc cânepa* de Geo Bogza, după următorul plan. Dă colegului / colegei de bancă să îți citească acest comentariu. Dacă tu consideri că este necesar, refă textul, ținând cont de sugestiile colegului. Prezintă profesorului forma finală a comentariului pentru a fi notat. Înainte de a te apuca de lucru, recitește paginile 37-40 din acest manual.

Plan

Introducere: Geo Bogza, reprezentant important al reportajului

Cuprins: 1. Conținutul textului: ideea centrală
rezumatul
portretul moral al moților
textul este un reportaj deoarece...
mesajul autorului

2. Structura textului: părțile textului
modul în care se realizează legătura între părți
modurile de expunere folosite: - funcția lor
- relația dintre ele
relația dintre text și titlu

3. Procedee folosite de autor: prezentarea unor date
argumentarea ideilor
relația subiectiv / obiectiv
figuri de stil

Încheiere: Valoarea și semnificația reportajului scris de Geo Bogza

b) Pe baza datelor oferite de text și a altor cunoștințe pe care le ai, prezintă, pas cu pas, procesul transformării cânepei în pânză.

c) Realizează o enumerație și apoi o clasificare, în funcție de diferite criterii, a obiectelor care aparțin moților amintite de Geo Bogza în reportajul său.

d) Alcătuiește un text bazat pe schema cauză–efect. Despre ce ai putea scrie? Dă un titlu compunerii tale.

e) Argumentează cu cifre următoarea afirmație:

Aș fi putut obține note mai mari în acest trimestru.

f) Argumentează cu exemple următoarea afirmație: *Unele animale pot fi periculoase.*

Scanned with OKEN Scanner

g) Încearcă să deduci ce a păţit băieţelul din imaginea alăturată. Argumentează fiecare afirmaţie.

h) Culege date despre modul în care colegii tăi îşi pregătesc lecţiile. Pe baza acestor date, alcătuieşte un reportaj. Pentru culegerea informaţiilor necesare, foloseşte-te de următoarele întrebări:

Câte ore pe zi învaţă? • Memorează lecţiile sau încearcă să le înţeleagă? • Învaţă lecţiile zi de zi sau doar când trebuie să primească notă? • Citesc lecţiile o dată sau le şi repetă? • Îşi planifică timpul destinat învăţării? • Învaţă „cu creionul în mână"? • Ţin minte în special informaţiile noi? lucrurile despre care ştiau dinainte? ideile care se deosebesc de ale lor? • Ascultă radioul în timp ce învaţă? • Fac pauze în timp ce învaţă: dese? zece minute la o oră? învaţă ore în şir fără pauză? • Când sunt ascultaţi în clasă, de emoţie uită tot ce au învăţat? • Participă în clasă cu răspunsuri sau preferă să tacă şi să ştie „pentru ei"? • Când învaţă, le vin idei noi, personale, originale sau se mulţumesc să repete ce se spune în manuale? • Consideră suficient să citească lecţia din manual? Apelează şi la caietul de notiţe? Caută şi alte surse de informare?

Partea de vorbire flexibilă, specializată pentru exprimarea noţiunii de număr, se numeşte NUMERAL.

Gândeşte-te la situaţii în care, în activităţile tale, adresezi întrebările: *cât?, câtă?, câţi?, câte?, al câtelea?* Pornind de la aceste situaţii, alcătuieşte oral scurte dialoguri, în care tu pui întrebarea, iar colegul tău / colega ta răspunde. Scrieţi apoi pe caiet numeralul folosit în răspuns şi verificaţi dacă l-aţi scris corect.

I. Pentru a-şi convinge cititorii, autorul introduce în text date statistice, cifre care vorbesc de la sine despre viaţa grea a moţilor.

1. Numeralele se clasifică astfel:

- **numerale cardinale** → **indică numărul sau determinarea numerică:**
  - **propriu-zise**
  - **colective** – exprimă un ansamblu de obiecte numărate, indicând însoţirea, apartenenţa la un grup
  - **fracţionare** – exprimă raportul a două numere, o fracţie

1+1=2

- **numerale ordinale** → indică ordinea prin numărare, poziţia ocupată într-un şir.

Scanned with OKEN Scanner

a) Citeşte cu atenţie clasificarea şi definiţiile date şi grupează următoarele numerale în funcţie de clasa din care face parte fiecare:

al treilea, trei, toţi trei, doi supra trei, două treimi, trei sferturi, primul, amândoi, întâi, douăzeci şi nouă, optime, doime, sutime, cinci la sută, a doua parte, două părţi din cinci, toţi cinci, cinci, al cincilea, un sfert, o jumătate, tustrei, câteşitrei, ambii

b) Prezintă în scris modul în care s-a format fiecare dintre numeralele de mai sus.

Model: doisprezece: „doi" (numeral cardinal) + „spre" (prepoziţie) + „zece" (numeral cardinal) → compunere
doime: „doi" (numeral cardinal) + „-ime" (sufix colectiv) → derivare
doi: numeral simplu

c) Clasifică numeralele în funcţie de modul în care s-au format.

2. Numeralul este o parte flexibilă de vorbire cu anumite particularităţi de flexiune:

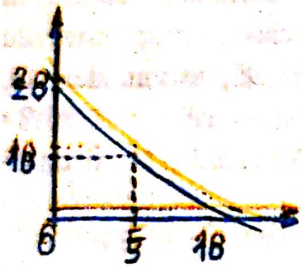

$$\frac{\frac{2}{3}+\frac{3}{2}}{5}=$$

- nu toţi membrii unei clase variază în raport cu genul (compară *unu, doi, trei, patru, doisprezece, cincisprezece, douăzeci şi doi, douăzeci şi şapte*);
- la unele numerale deosebirea de gen se marchează prin articolul care însoţeşte numeralul în timpul flexiunii (vezi *al doilea, al patrulea, cel de al doilea*) sau prin alt cuvânt care intră în componenţa numeralului (*toţi cinci*);
- deoarece numeralul este un cuvânt care exprimă tocmai numărul, el nu variază în raport cu categoria gramaticală a numărului (cu unele excepţii: *primul, întâiul, doime, sută, mie, milion, miliard*);
- cazul se poate exprima prin modificarea formei numeralului (*unu, primul*) sau cu ajutorul prepoziţiilor (*a* - pentru genitiv; *la* - pentru dativ).

a) Citeşte, pe rând, fiecare dintre afirmaţiile de mai sus şi, după ce le înţelegi, dă câte un exemplu pentru a le argumenta, pornind de la sugestiile oferite în paranteză.

b) Alcătuieşte câte trei propoziţii în care să foloseşti numerale la genul feminin, numărul plural, cazul genitiv, cazul dativ.

3. Numeralul poate avea valoare substantivală (atunci când apare singur în comunicare) sau valoare adjectivală (atunci când determină un substantiv).

a) Alcătuieşte câte o propoziţie în care să ilustrezi fiecare dintre cele două valori (substantivală şi adjectivală) pe care le poate avea numeralul cardinal propriu-zis.

b) Alcătuieşte câte o propoziţie în care să ilustrezi fiecare dintre cele 2 valori pe care le poate avea numeralul cardinal colectiv.

c) Alcătuieşte câte o propoziţie în care să ilustrezi fiecare dintre cele 2 valori pe care le poate avea numeralul cardinal fracţionar.

d) Alcătuieşte câte o propoziţie în care să ilustrezi fiecare dintre cele două valori pe care le poate avea numeralul ordinal.

Scanned with OKEN Scanner

4. În comunicare, numeralul se comportă fie ca un substantiv, fie ca un adjectiv; deci el îndeplinește aceleași **funcții sintactice** ca și substantivul și adjectivul.

a) Ce funcții sintactice poate îndeplini numeralul cu valoare substantivală? Alege răspunsul corect din lista alăturată.

subiect • nume predicativ • atribut substantival prepozițional • atribut substantival genitival • atribut substantival în dativ • atribut adjectival • atribut adverbial • apoziție • complement direct • complement indirect • complement circumstanțial.

b) Ce funcții sintactice poate îndeplini numeralul cu valoare adjectivală? Alege răspunsul corect din lista de mai sus.

c) Completează pe caiet enunțurile de mai jos:

Funcția sintactică a numeralului cu valoare substantivală se află procedându-se în același fel ca pentru funcția sintactică a ....., punând între.....cuvântului.....
Funcția sintactică a numeralului cu valoare adjectivală se află .....

d) Observă că următoarele numerale se leagă în mod diferit de substantivul a cărui valoare numerică o exprimă: *cinci melci* (numeral + substantiv) / *douăzeci de melci* (numeral + *de* + *melci*). Având în vedere acest lucru, răspunde la următoarele întrebări:

Ce valoare au numeralele legate direct de substantiv: substantivală sau adjectivală?

Ce valoare au numeralele legate prin prepoziție de substantiv: substantivală sau adjectivală? Precizează apoi valoarea și funcția sintactică a numeralelor în următoarele exemple:

O oră are șaizeci de minute.
O zi are douăzeci și patru de ore.
Sunt șapte zile într-o săptămână.
Patru săptămâni alcătuiesc aproape o lună.
Anul are 365 sau 366 de zile.

e) Extrage din reportajul scris de Geo Bogza toate numeralele și analizează-le după modelul următor:

numeral, cardinal / ordinal, simplu / compus, valoare substantivală / adjectivală, genul / invariabil în raport cu genul, numărul (dacă are), cazul (cerut de prepoziție), [însoțit de articolul demonstrativ (adjectival) „cel"], funcția sintactică

În schema de analiză a numeralului ce reprezintă bara oblică (/)?
Ce fel de informații sunt prezentate în paranteza rotundă? Dar în paranteza dreaptă?

5. Următoarele cuvinte exprimă **aprecieri numerice**. Dintre ele, numai unele sunt numerale, și anume cele care:
- exprimă valori numerice precise, determinate;
- se încadrează în sistemul de formare a numeralului.

Scanned with OKEN Scanner

Grupează cuvintele de mai jos în tabel:

câţi, mulţi, ultimul, cel din urmă, puţini, câţiva, niciunul, trei, douăzeci şi trei, o cincime, Sfânta Treime, duet, terţă, un opt şi doi de patru!!

Numerale	Substantive	Adjective	Alte părţi de vorbire

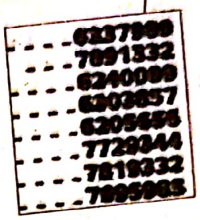

II. Răspunzi corect la întrebări ca: *În cât suntem astăzi? Cât e ceasul? Cât costă? Al câtelea sunt? Câte kilograme are?* etc.?

a) Corectează greşelile din următoarele enunţuri:

Are 35 kilograme. Cei câţiva zeci de metri au fost parcurşi în 3 minute. 1 şi cu 1 face 2. El este proprietar al două terenuri în comuna aceasta. Un număr de 10 de persoane a luat în discuţie ambele două chestiuni. Va avea un procent de 3 % din vânzări. Un procent de 3 la mie va fi scăzut din suma totală. Jumătate din prieteni a aflat secretul meu, cealaltă jumătate au crezut că e minciună. A vorbit câte cu una. Au venit aproape spre 20 de elevi din clasa a doisprezecea. Muzeul este vizitat între 30-40 de persoane zilnic. Douăzeci şi una de capitole are cartea pe care o citeşte Mircea. Şaptisprezece sau optisprezece colegi din alte clase vor să meargă în excursie cu clasa noastră.

b) Arată felul fiecărei greşeli, ţinând seama de următoarele tipuri:
greşeală de formare a numeralului • greşeală de acord • greşeală privind ordinea / îmbinarea cuvintelor • greşeală de flexiune • pleonasm • contradicţie logică.

Scanned with OKEN Scanner

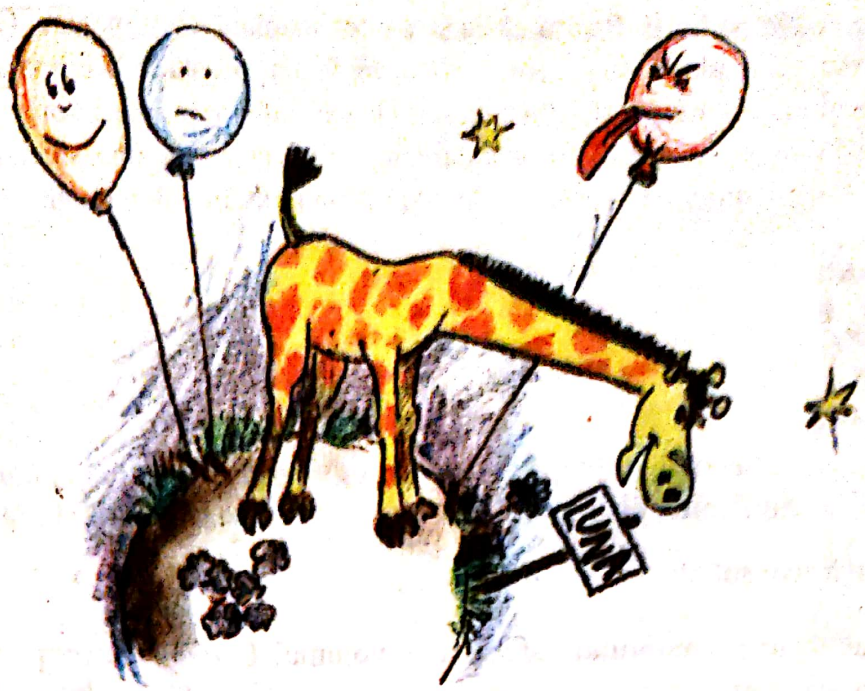

LA CE LATRĂ GRIVEI?

de Marin Sorescu

Luați-vă de mână. Gata! Astăzi mergem în lună. Noi putem părăsi planeta, chiar dacă nu e gata racheta. Fiindcă, la urma urmei, o să mergem în Lună pe jos, că e drumul frumos. Ne uităm bine unde se vede o rază care arde subțire ca un pai, și ne vom ține de ea scai. Dincolo de zare, poteca o ia drept spre Soare. Acolo dăm drumul baloanelor colorate, luate pentru orice eventualitate.

Baloanele se-nalță, se-nalță și ne ridică-n sus ca într-o balanță. În jurul nostru vom auzi cum răsar stelele, cu un fâșâit ușor, parcă se deschid umbrelele. Luna se va face tot mai mare și la urmă ne va răsări exact sub picioare.

Îmi pare bine c-aveți încredere-n mine și faceți întocmai cum v-am spus, ca s-ajungeți sus. De altfel iată, am și ajuns. Bănuiam eu că sunt vorbă lungă să v-ajungă, dar acum – asta-i bună! – nici nu știu când v-am pălăvrăgit pân' la Lună. Suntem pe steaua aia mare, de stei, la care latră noaptea Grivei. De ce nu ne-a ieșit nimeni în întâmpinare să ne dea o floare? Fiindcă aici nu sunt flori, nici animale, nici nori. De asemenea, e-adevărat, nu este nici aer de respirat.

Luna este un pământ neisprăvit. A-ncercat ea niște păduri și niște ape, dar nu i-au ieșit. Asta-i situația, n-ai ce-i face. Va trebui să umplem noi Luna, ce mai încolo și-ncoace. Odată și odată, tot trebuie să repare cineva jucăria asta stricată. Eu am susținut de-atâtea ori: noi, copiii, suntem cei mai grozavi inventatori. Nu e aer în Lună? Nu ne pasă, am adus de-acasă. Iată, dezumflăm baloanele, pe care le-am umplut cu vânt, pe Pământ. S-a luminat cerul Lunii cu aer... Așa, acum mai poate omul respira. Și se mai poate juca. În țara asta pustie, care strălucește ca o agrafă, nu-s condiții omenești de trai decât pentru girafă.

Că ea întinde gâtul ei lung în vânt și paște iarbă pe Pământ. Deci, prima etapă de populare a Lunii va fi... care, ghici? Aducerea unei girafe de la cel mai apropiat circ aici. Am și adus-o eu, chiar în clipele acestea, ca să scurtăm povestea. Acum știți ce e? Uite, mi-a venit o idee. Să rugăm frumos girafa asta să ne care într-o săptămână cele necesare pentru

Scanned with OKEN Scanner

înființarea vieții pe Lună. Pentru că ea și așa tot seamănă cu o macara. Ce aducem mai întâi la noi? Asta vă roade acum pe voi. Trebuie să facem o listă în privința asta, realistă. Dintre animale vom aduce numai strictul necesar. De exemplu, lupul nu-l vom aduce, că e... măgar! Și uite, azi o floare, mâine o privighetoare, azi un cățel, mâine un purcel, azi un ou, mâine un bou, Luna se va umple de verdeață, de viață până poimâine dimineață.

I. De cele mai multe ori folosim cuvintele pentru a comunica. Uneori însă comunicarea prin intermediul cuvintelor pare un simplu joc.

a) Rezolvă rebusul alăturat:

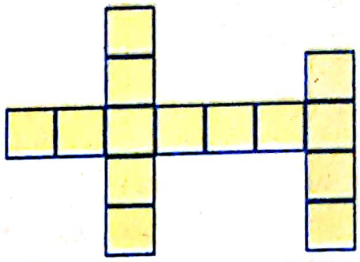

Orizontal: Numele autorului care a scris volumul *Unde fugim de-acasă?*.
Vertical: Prenumele aceluiași autor. – La ce latră Grivei?

Luna este „steaua aia mare de stei".
stei =
Luna este un pământ neisprăvit.
Luna este o țară pustie.

b) Explică sensul enunțurilor în care este definită luna. Care dintre aceste enunțuri sunt în concordanță cu adevărul științific? Care nu sunt și de ce?

c) Explică sensul următoarelor cuvinte și expresii. Reformulează-le!

a se ține scai = ...
pentru orice eventualitate = ...
ne ridică în sus ca într-o balanță = ...
Luna se va face tot mai mare = ...
Luna ne va răsări exact sub picioare = ...
asta vă roade = ...
Nu-s condiții omenești de trai = ...

d) Ce mesaj transmit următoarele texte? Când și de ce se folosesc aceste jocuri de cuvinte?

A-la-ba-la por-to-ca-la.....

An-tan-ti-chi-tan,
Se-ver că-pi-tan,
A-na-la-che,
Bum-ba-la-che,
Ieși a-fa-ră glonț!

E-lem-be-lem buș,
O-uă cu al-buș,
Și cu găl-be-nuș.

II. Prin cuvinte comunicăm în lumea reală: povestim evenimente, descriem locuri și persoane, intrăm în dialog cu interlocutorii noștri, ne exteriorizăm sentimentele. În literatură, prin cuvinte, autorii crează o lume posibilă, o lume ce ar putea fi reală. Felul în care, prin cuvinte, sunt combinate elementele din lumea reală face ca distanța dintre lumea reală și lumea literaturii să fie mai mare sau mai mică.

1. În acest text, elemente ale lumii reale sunt combinate și dau naștere unei lumi imaginare.

a) Interpretează afirmația autorului: *noi, copiii, suntem cei mai grozavi inventatori.*

Scanned with OKEN Scanner

b) Completează pe caiet tabelul următor:

Elemente din lumea reală	Ce combinații de cuvinte transferă aceste elemente din lumea reală în lumea imaginară?
luna	.....
planeta	.....
soarele	.....
racheta	.....
raza	.....
poteca	.....
baloanele	.....
pe Lună nu sunt flori	.....
nu sunt animale	.....
nu sunt nori	.....
nu este aer de respirat	.....
girafa are gâtul lung	.....
paște iarbă	.....
poate sta într-un circ	.....

c) Alcătuiește propoziții folosind elementele prezentate în tabel, astfel încât aceste propoziții să fie adevărate în lumea reală.

d) Folosind aceleași elemente, alcătuiește propoziții care să prezinte o lume din imaginația ta, o lume fantastică.

e) Sfătuiește-te cu colegul tău / colega ta de bancă și inventați motive pentru care nu este gata racheta.

f) Explică următorul enunț:

Luna se va face tot mai mare și la urmă ne va răsări la picioare.

g) Ar fi posibilă *înființarea vieții pe lună* ?

h) Cuvintele prin care se face referire la timp sunt *azi, mâine, poimâine*. Ce unități de timp ale lumii reale denumesc ele? Dar în text?

Bănuiam eu că sunt vorbă lungă să v-ajungă, dar acum — asta-i bună! — nici nu știu când v-am pălăvrăgit pân' la Lună. Am și adus-o eu, chiar în clipele acestea, ca să scurtăm povestea.

i) Interpretează pasajele alăturate din text.

2. Asocierea cuvintelor dă uneori naștere figurilor de stil.

Recunoaște și interpretează figurile de stil din următoarele fragmente de text:

o rază care arde subțire ca un pai • vom auzi cum răsar stelele, cu un fâșâit ușor, parcă se deschid umbrele • a-ncercat ea niște păduri, dar nu i-au ieșit • strălucește ca o agrafă • jucăria asta stricată

3. Autorul este în dialog permanent cu cititorii.

Extrage din text secvențele prin care se poate susține această afirmație.

4. De ce texte citite de tine îți amintesc secvențele alăturate?

lupul nu-l vom aduce, că e... măgar! • azi un cățel, mâine un purcel, azi un ou, mâine un bou

Scanned with OKEN Scanner

5. Textul *La ce latră Grivei?* este o proză rimată și ritmată.

a) Citește cu voce tare fragmentul care ți-a plăcut în mod deosebit. Încearcă să-l reciți. Observă-i ritmul.

b) Analizează forma textului pe baza următoarelor întrebări și cerințe:

- textul este alcătuit în proză sau în versuri ?
- numește trăsăturile prin care textul se apropie de speciile prozei
- numește trăsăturile prin care textul se apropie de speciile poeziei
- ce figuri de stil sunt folosite în text ?
- care ar fi cea mai potrivită denumire pentru vocea ghidului: „narator" sau „eu liric"?

c) Comentează subtitlul pe care Marin Sorescu l-a dat volumului său.

I. Literatura este o formă specială de comunicare prin artă. Acest tip de comunicare se realizează prin **operele literare,** scrise sau orale, destinate publicului.

1. Expresia OPERĂ LITERARĂ se referă la orice text care poate fi înscris în domeniul literaturii, indiferent de temă, subiect ori formă de exprimare. Textele studiate de-a lungul acestui an la orele de literatură sunt, toate, opere literare, deși între ele există numeroase diferențe.

Explică această schemă.

OPERA LITERARĂ

- SCRISĂ (cultă)
  - în versuri
    - lirică: *Vânt străin*, pastelul *Miezul iernii*
    - epică: Fabula *Câinele și cățelul*
  - în proză
    - povestirea: *Amintiri din copilărie*
    - schița: *D-l Goe...*
    - nuvela: *Hagi-Tudose*
- ORALĂ (populară)
  - în versuri
    - lirică: *Dobina*
    - epică: balada *Toma Alimoș*
  - în proză
    - basmul: *Greuceanu Făt-Frumos din lacrimă*

2. Operele literare sunt rodul fanteziei și al inspirației creatorilor. Ele pornesc de la observarea lumii reale, dar se depărtează de ea, propunând **lumi imaginare, posibile**. De aceea, operele literare mai sunt numite și **opere de ficțiune.**

Scanned with OKEN Scanner

Universul operei literare este realizat într-un limbaj expresiv, care produce emoţii cititorilor. Limbajul operelor literare (= **limbajul literar**) are o valoare **artistică**, prin aceasta fiind diferit de limbajul cotidian. Pe lângă idei, fapte, atitudini, modele de comportament uman, literatura comunică cititorilor valori şi emoţii artistice provenite din **utilizarea expresivă a limbii.**

Care dintre textele reproduse în acest manual sunt opere de ficţiune şi care sunt texte de nonficţiune?

II. Îţi este mai uşor să scrii texte de ficţiune sau texte de nonficţiune?

a) Textul *La ce latră Grivei?* a fost extras din volumul *Unde fugim de-acasă?*. Explică titlul volumului. Te-ai gândit vreodată în ce locuri reale te-ai putea refugia? În ce locuri imaginare te-ai refugia? Alcătuieşte câte un scurt text pentru a răspunde la fiecare dintre cele două întrebări.

b) Priveşte luna! Alcătuieşte o descriere ştiinţifică a Lunii. Alcătuieşte apoi un scurt text de ficţiune.

c) Citeşte următorul text şi interpretează-l:

Ce culoare au marţienii

De-or fi marţienii galbeni la culoare,
poate că s-or teme de soare.

De-or fi marţienii roşii cum e focul,
le-o plăcea să cânte ? Iubesc, oare, jocul?

De or fi cu toţii de culoare albastră,
poate nu le-o place pe planeta noastră.

De or fi cu toţii coloraţi în gri,
nu le-om părea stranii ca nişte stafii?

Dacă sunt marţienii de culoare verde,
de intră-n pădure, oare nu s-or pierde?

Dacă sunt marţienii violeţi cumva,
cu un măr în floare nu s-or asorta?

Dacă sunt cu toţii albi cum e zăpada,
le-o plăcea oraşul, le-o plăcea ograda?

Dacă sunt cu toţii negri, tuciurii,
i-am vedea şi noaptea? Cine poate şti?!

(Ivo Muncian, *În hamacul soarelui*, Timişoara, Editura de Vest, 1995)

I. Combinarea cuvintelor în propoziţii şi fraze se realizează prin alăturare sau cu ajutorul unor cuvinte specializate pentru a marca relaţiile sintactice: prepoziţiile şi conjuncţiile.

PREPOZIŢIA este partea de vorbire neflexibilă cu rol de cuvânt ajutător care marchează raporturi de subordonare în cadrul propoziţiei.

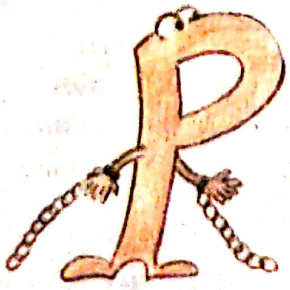

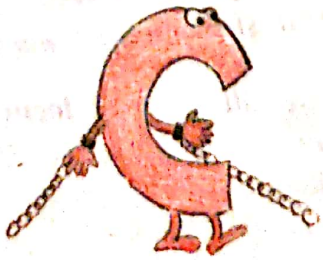

CONJUNCŢIA este partea de vorbire neflexibilă cu rol de cuvânt ajutător care marchează raporturi de coordonare în cadrul propoziţiei, precum şi raporturi de coordonare şi de subordonare în cadrul frazei.

Ia-ţi singur din acest manual informaţiile de care ai nevoie pentru a rezolva exerciţiile care urmează.

Scanned with OKEN Scanner

1. PREPOZIȚIA

a) Prepoziția leagă atributele și complementele de cuvintele determinate:

de:	de:
• substantive	• verbe
• pronume	• adverbe
• numerale	• adjective
	• interjecții

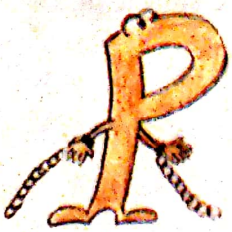

Dați câte un exemplu pentru fiecare situație.

b) Clasifică prepozițiile de mai jos după următoarea schemă:

PREPOZIȚII		
Primare	Formate în limba română prin:	
	compunere	schimbarea valorii gramaticale
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....

asupra, către, conform, contra, contrar, cu, datorită, de, de către, de la, deasupra, dedesubtul, despre, din, dinspre, dintre, drept, după, fără, grație, în, înaintea, înspre, între, întru, la, lângă, pe, pe lângă, mulțumită, pentru, peste, potrivit, prin, printre, spre, sub

c) Din punctul de vedere al limbii române actuale, care dintre aceste prepoziții sunt simple și care sunt compuse?

d) Citește următoarele fragmente de text (extrase din volumul *Unde fugim de-acasă?* de Marin Sorescu) și spune ce părți de vorbire precedă prepoziția:

Dă-ne, soare, zilnic papucul tău cald să putem ieși pe asfalt. Că, atunci când nu trec mașini, noi desenăm pe el găini. Găini măiestre ale căror ouă nu se șterg când plouă. Ba, din contră, din ele, clocite bine, ies copaci, veverițe și albine.

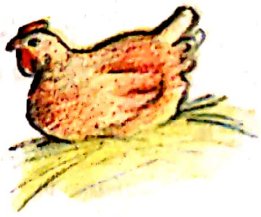

Văzându-ne în felul ăsta pe noi, Zmeul se dădea tot mai înapoi. Cât era el de tare și mare, îl speria o astfel de arătare.

Și e musai până mâine în zori, să le povestim totul, măcar de o sută de ori.

Va fi frumos, cu cer pe sus și drum pe jos. Soarele va avea răsărit și soare-apune și veveriițele vor ronțăi alune.

e) Citește următoarele extrase din volumul citat și spune ce formă impune prepoziția cuvintelor pe care le introduce:

*Mergem noi, mergem, când, deodată, **în iarba** cea grasă, Mirela dă **de un pui de broască țestoasă.***

*Pe **la mijlocul poveștii** – cred eu – obosești și-naintezi tot mai greu.*

*Demult de tot, **în locul lor** era un fel de ocean, mai adânc decât cel mai adânc lighean.*

*Atunci pe stadion trec fiorii, ca toamna **printre nori** cocorii.*

***Dintre animale** vom aduce numai strictul necesar.*

*Un jucător plimbă mingea **cu capul și pe picior**, ca un jongleur.*

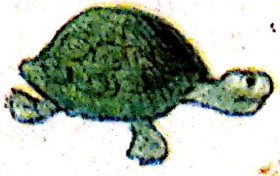

f) Prepoziția îndeplinește funcția sintactică de parte de propoziție?

Scanned with OKEN Scanner

g) Alcătuiește un text științific cu titlul „Prepoziția”.

h) Citește următoarea schemă recapitulativă, alcătuiește câte un exemplu pentru fiecare situație în parte și pune în evidență rolul prepoziției.

i) Citește următoarea schemă recapitulativă, alcătuiește câte un exemplu pentru fiecare situație în parte și pune în evidență rolul prepoziției, acolo unde apare aceasta.

SUBIECTUL
- substantiv
- pronume
- numeral
- verb
  - la modul infinitiv
  - la modul supin
  - la modul gerunziu

PREDICATUL
- **verbal**
  - verb predicativ
  - interjecție predicativă
- **nominal**
  - **verb copulativ:** *a fi, a deveni. a se face, a ajunge, a ieși, a însemna, a părea, a rămâne, a se numi, a se chema*
  - **+ nume predicativ:**
    - substantiv
    - adjectiv
    - pronume
    - numeral
    - verb
      - la modul infinitiv
      - la modul supin
    - adverb

ATRIBUTUL
- **substantival:**
  - genitival
  - prepozițional
  - în Dativ
- **pronominal:**
  - genitival
  - prepozițional
  - în Dativ
- **adverbial**
- **adjectival:**
  - adjectiv
  - participiu
  - numeral cu valoare adjectivală
- **verbal:**
  - verb
    - la modul infinitiv
    - la modul supin
    - la modul gerunziu

APOZIȚIA

COMPLEMENTUL DIRECT
- substantiv
- pronume
- numeral
- verb
  - la modul infinitiv
  - la modul supin
  - la modul gerunziu

COMPLEMENTUL INDIRECT
- **cu prepoziție**
  - substantiv
  - pronume
  - numeral
  - verb la infinitiv, gerunziu, supin
- **în Dativ**
  - substantiv
  - pronume
  - numeral

COMPLEMENTUL CIRCUMSTANȚIAL
- substantiv
- pronume
- numeral
- verb la infinitiv și la gerunziu
- adverb

DE MOD **DE LOC** **DE TIMP**

Scanned with OKEN Scanner

j) Completează pe caiet următorul desen, pentru a stabili funcțiile sintactice pe care le poate îndeplini fiecare parte de vorbire.

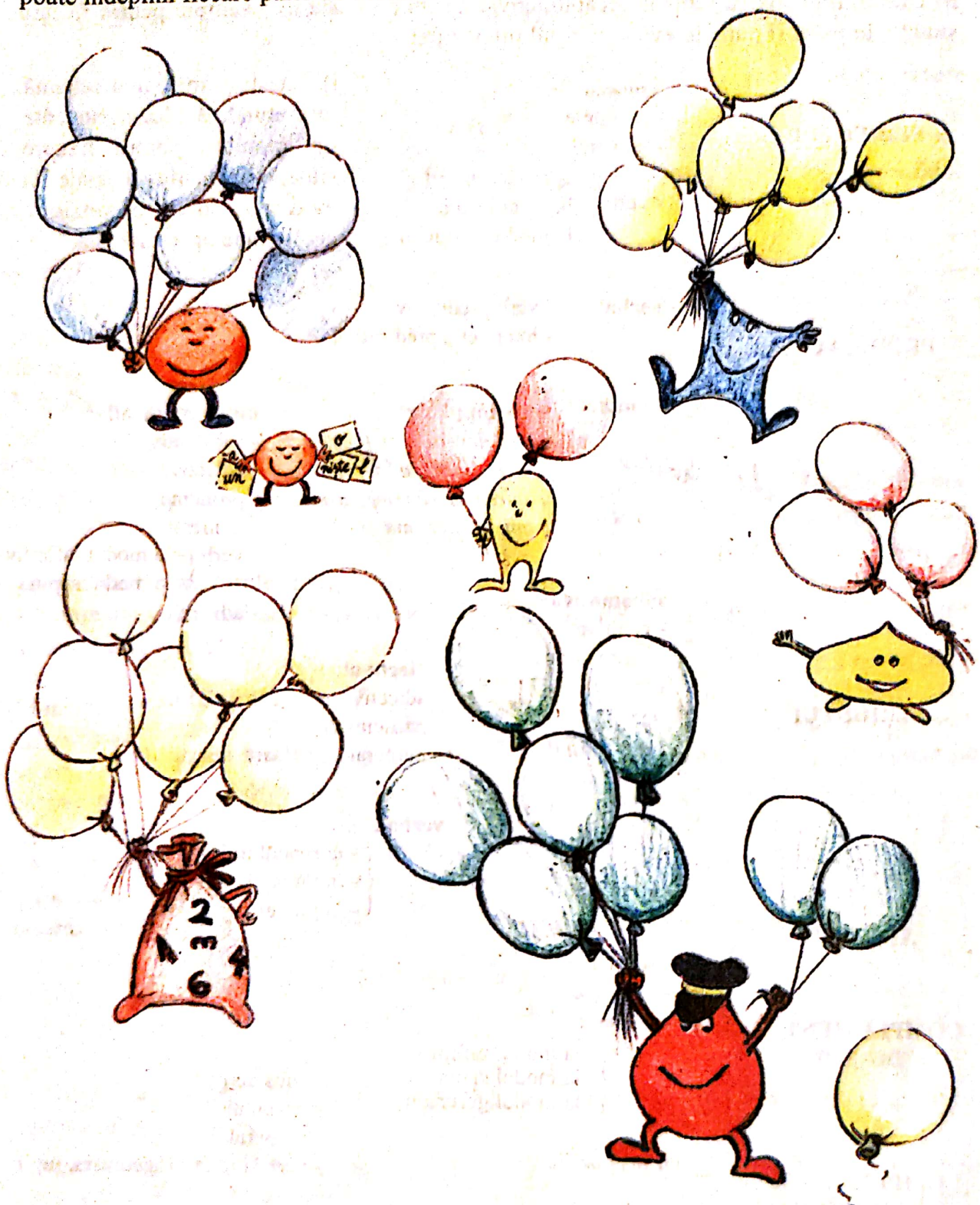

k) Citește următoarele texte, stabilește ce prepoziții lipsesc și explică acest fenomen.

Schimb apartament 4 camere Ploiești cu similar București. Relații: 6803645.

Vând autoturism teren, tracțiune față, 20 mii km. Tel. 693.21.64, orele 18—22.

2. CONJUNCȚIA

a) Citește textul următor, apoi transpune informațiile în schemele de mai jos:

„Este partea de vorbire neflexibilă care leagă în frază două propoziții – fie două propoziții coordonate [...], fie o subordonată de regenta ei [...] – sau o parte de propoziție și o propoziție, iar în propoziție cuvinte între care există raporturi de coordonare. [...] Tipică pentru conjuncții este legătura făcută între propoziții. [...]"

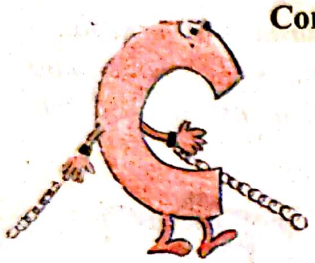

Conjuncția
- în frază
  - .....
    - .....
    - .....
  - .....
- în propoziție — .....

Conjuncții
- **coordonatoare**
  - în frază
    - .....
    - .....
  - în propoziție — .....
- **subordonatoare** — în frază — .....

b) Alege din următoarea listă conjuncțiile:

cum, și , pe , la, iar, fără, însă, cu, sau, despre, de altfel, ori, deci, aici, așa, adică, că, să, ca, de, dacă, ca...să, fiindcă, deoarece, deși, astfel, cât

c) Cum ai putea clasifica, după formă, conjuncțiile de mai sus?

d) Conjuncția îndeplinește funcția sintactică de parte de propoziție?

e) Alcătuiește un text științific în care să prezinți conjuncția.

f) Precizează care sunt omonimele cuvintelor următoare: *dar, fie, de.*

g) Se dau următoarele propoziții:

Ion pleacă luni.
Maria vine marți.

Stabilește, pe rând, diferite raporturi sintactice între aceste propoziții prin intermediul următoarelor conjuncții și spune cum s-a modificat sensul.

h) Analizează conjuncțiile de mai sus după model:

dar – conjuncție coordonatoare simplă; marchează raportul de coordonare între două propoziții

să – conjuncție subordonatoare simplă; marchează raportul de subordonare între două propoziții

Scanned with OKEN Scanner

II. Acordă atenție tuturor aspectelor de exprimare corectă, fără a le considera pe unele mai importante, pe altele, mai puțin importante.

a) Completează spațiile punctate (dacă este cazul) și fă toate modificările necesare pentru a folosi corect prepozițiile:

Drept ... s-a încheiat prezentul proces-verbal. • Profesorul a verificat caietele ... trei copii. • Am ajuns înaintea ... multor colegi. • Vei reuși datorită muncii și ... talentului. • A căzut o lentilă ... ochelarii bunicii. • El este asemănător cu mine. • A fost numit șef serviciu aprovizionare. • Am mâncat prăjitură cu mere, ... cremă și ... frișcă. • Va câștiga unul ... ei, care este cel mai bine pregătit. • Distanța ... București și Ploiești este de 60 ... kilometri. • Vă rog, un pahar ... apă. • S-a murdărit ... cerneală. • Și-a cumpărat o casă ... țară. • Am venit toată noaptea ... tren. • Profesorul a insistat ... aceste probleme.

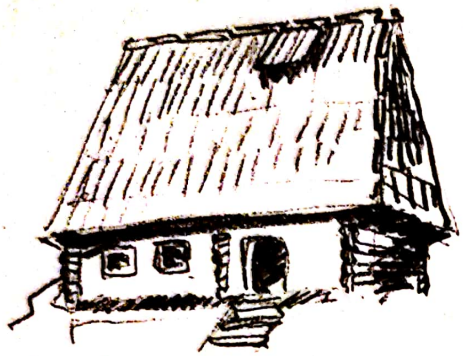

b) Corectează următoarele enunțuri:

Am fost, dară n-am găsit pe nimeni acasă. • A rămas acolo până la 7. • Ori eu îl rugasem să vină acasă de urgență. • I-am spus că să învețemai mult. • I-am spus, dar însă nu m-a crezut. • N-a luat notă mică numai la geografie, dar și la matematică. • Scrie la fel de prost ca cum vorbește. • Fie stai singur în casă, sau vii cu mine. • Așa după cum ți-am promis, am venit să învățăm împreună amândoi. • Vreau ca să-ți spun ceva. • Nu tace tocmai acum! • Ar stătea mai mult, dar mai are de lucru.

c) Reformulează corect următoarele enunțuri:

Prietena la fetele acelea se numește Doina. • Din cauza la plecarea ei, nu am mai putut sta de vorbă. • Azorel merge dupe el peste tot. • Pata după haină este de ieri. • Să nu mai te duci la plimbare, că a început să plouă. • Mai m-aș gândi înainte de a promite ceva. • El, ca și medic, salvează vieți omenești. • Nu vreau ca să merg cu tine la școală.

Scanned with OKEN Scanner

TEST

I. Să se alcătuiască o compunere în care să se prezinte, cu exemplificări din textele studiate în clasa a VI-a, trăsăturile operei literare. În elaborarea compunerii se pot folosi sugestii oferite de următorul citat (5 puncte):

„Cartea de *ficțiune* operează trecerea de la un șir de *fraze* la un *univers imaginar*. [...] Ceea ce este dat este *textul literar*; plecând de la el, printr-o *muncă de construcție* - se ajunge la acest *univers* în care personajele trăiesc *asemănător* cu persoanele pe care le cunoaștem în viață."

(Tzvetan Todorov, *Poetica*)

II. Se dă următorul fragment din volumul *Unde fugim de-acasă?* de Marin Sorescu:

„Copii, călătoriile care urmează au la bază observația mea foarte prețioasă că vouă nu vă place să stați închiși în casă. Că, încă de când oamenii trăiau în peșteri, cei mici erau mari meșteri în a o zbughi pe coclaur după ouă de balaur sau, cum îi ziceau ei, dinozaur."

Să se analizeze prepozițiile și conjuncțiile. (2,5 puncte)

III. Să se corecteze greșelile din următoarele enunțuri:

El este al optălea pe listă. Nu face nici a zecea mia parte din ce fac eu... Ne-am cunoscut în clasa întâia. La începutul celei de a șasea zi echipajul nu mai avea apă. Cu ocazia celei de a zecea aniversări îți urez sănătate și succes la școală. Este ora doisprezece. Treișpe este un număr cu ghinion? Când mergem, pe întâi martie sau pe doi martie? Poți să mergi doar pe o bicicletă cu 2 roți sau și pe o bicicletă cu 3 roți? Din cauza la teză, nu mai am putut vedea piesa de teatru. Nu fă prostia asta, Victor! (2,5 puncte)

Scanned with OKEN Scanner

Fişe biobibliografice

în ordinea în care scriitorii au fost prezentaţi în manual

ION CREANGĂ (1839—1889)

Cel mai mare povestitor român a scris poveşti *(Povestea lui Harap-Alb, Povestea porcului, Capra cu trei iezi)*, povestiri *(Moş Nichifor Coţcariul, Moş Ion Roată, Popa Duhu)* şi *Amintiri din copilărie*, din care face parte şi fragmentul pe care l-am reprodus în acest manual. Cariera de scriitor i-a fost influenţată de Mihai Eminescu, care i-a fost un bun prieten şi sfătuitor. Creangă a fost şi autorul celor mai bune manuale de citire din vremea sa.

BARBU ŞTEFĂNESCU DELAVRANCEA (1858—1918)

Pe numele adevărat, Barbu Ştefănescu, Delavrancea a scris proză, versuri, teatru şi a fost un jurnalist activ. Opera dramatică cea mai importantă este seria de trei piese (= trilogia) *Apus de soare, Viforul, Luceafărul* (1909-1910), în care evocă evenimentele istorice din Moldova în vremea lui Ştefan cel Mare şi a urmaşilor lui la tron. Prozele sale sunt inspirate din lumea cartierelor mărginaşe ale Bucureştilor. Nuvela analizată de tine, *Hagi-Tudose*, este considerată una dintre cele mai bune opere ale sale.

ION LUCA CARAGIALE (1852—1912)

I. L. Caragiale a rămas în conştiinţa publicului mai ales prin comediile: *O noapte furtunoasă* (1879), *O scrisoare pierdută* (1884) şi *D'ale carnavalului* (1885). A condus, pentru o vreme, Teatrul Naţional din Bucureşti. A scris şi proză (nuvele, schiţe, poveşti), seria de *momente* şi *schiţe* fiind un adevărat tablou comic al societăţii de la sfârşitul secolului trecut. Textul pe care l-ai citit şi l-ai analizat în manual a reprezentat, de la apariţie, una dintre cele mai bune schiţe ale lui I. L. Caragiale.

IOAN ALEXANDRU BRĂTESCU-VOINEŞTI (1868—1946)

Scriitorul a rămas cunoscut pentru prozele sale, în special pentru cele dedicate copiilor. Principalele volume de nuvele şi schiţe sunt *În lumea dreptăţii* (1906) şi *Întuneric şi lumină* (1912), în care sunt evocaţi oamenii simpli şi atmosfera din oraşele de provincie de la începutul secolului nostru.

MIHAI EMINESCU (1850—1889)

Cel mai mare poet român (pe numele adevărat Mihail Eminovici) a scris versuri despre dragoste şi natură, poezii cu conţinut filozofic ori inspirate din istorie, nuvele fantastice şi teatru. A fost, de asemenea, un jurnalist foarte activ, mai ales la cotidianul *Timpul*. Capodopera sa este poemul *Luceafărul*. *Scrisoarea III*, din care ai studiat un fragment, face parte dintr-un ciclu de cinci *scrisori* — poeme ample în care sunt discutate moravurile vremii, poetul recurgând adesea, pentru a-şi ilustra ideile, la comparaţia cu trecutul.

Scanned with OKEN Scanner

VASILE ALECSANDRI
(1819—1890)

Vasile Alecsandri a scris versuri, proză şi teatru. Este considerat unul dintre cei mai importanţi poeţi români dinainte de Eminescu. A participat, alături de Bălcescu şi de alţi scriitori, la evenimentele politice din perioada Revoluţiei de la 1848. În teatru, principalele piese, pe care le admirăm şi astăzi, sunt comediile *Iaşii în carnaval, Chiriţa în Iaşi, Chiriţa în provinţie* şi drama *Despot-Vodă*. Dintre poezii, cele mai cunoscute sunt cele cuprinse în ciclurile *Doine, Lăcrimioare, Ostaşii noştri* şi *Pasteluri*. Poezia pe care ai analizat-o în acest manual face parte din ciclul *Pasteluri*.

GEORGE COŞBUC
(1866—1918)

A fost poet, jurnalist şi traducător. Primul său volum s-a numit *Balade şi idile* (1893), fiind inspirat din lumea satului românesc, ale cărei obiceiuri tradiţionale le evocă. Un alt volum, *Cântece de vitejie* (1904), consemnează, în limbajul poeziei, Războiul de Independenţă din 1877–1878. Ca şi Alecsandri, a scris poezii descriptive despre natură, *pasteluri*, cum este şi textul propus în unul din testele din acest manual.

MIHAIL SADOVEANU
(1880—1961)

A scris povestiri, nuvele şi romane inspirate din istorie şi din viaţa satului de la sfârşitul secolului trecut. Cel mai cunoscut volum de povestiri este *Hanul Ancuţei* (1928). Personajele acestor povestiri îşi evocă întâmplări ale vieţii ca într-un lanţ, fiecare întâmplare constituind un pretext pentru următoarea povestire. Romanele sale îmbină aventura cu evocarea plină de farmec a trecutului; aşa sunt, de pildă, cele trei romane care alcătuiesc *Fraţii Jderi*, unde în centrul acţiunii se află o familie de boieri de la curtea lui Ştefan cel Mare. Textul pe care l-ai analizat în acest manual face parte din volumul *Oameni şi locuri* (1908), cuprinzând însemnări de călătorie.

TUDOR ARGHEZI
(1880—1967)

Tudor Arghezi este pseudonimul literar al lui Ion N. Theodorescu. Este considerat unul dintre cei mai importanţi poeţi români ai secolului al XX-lea. A scris poezii, proză şi teatru, cărţi pentru copii şi a avut o bogată activitate de jurnalist. Cele mai cunoscute cărţi ale sale sunt: *Cuvinte potrivite* (1927), *Flori de mucigai* (1931), *Cântare omului* (1956), volumele pentru copii *Cartea cu jucării* (1931), *Cărticică de seară* (1935). Poezia *Vânt străin*, pe care ţi-am prezentat-o în acest manual, face parte din volumul *Hore* (1939).

GRIGORE ALEXANDRESCU
(1814—1885)

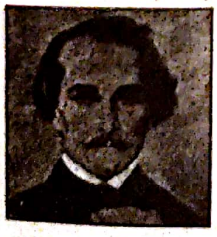

Ca şi alţi scriitori ai vremii, Grigore Alexandrescu a fost implicat în evenimentele Revoluţiei de la 1848. A rămas în memoria publicului mai ales prin activitatea sa de fabulist, dar a scris şi alte poezii, precum şi proză de călătorie. Volumul său reprezentativ este *Meditaţii, elegii, epistole, satire şi fabule*. Fabulele pe care le-a scris, printre care şi aceea pe care ai citit-o în acest manual, îşi preiau subiectele din fabuliştii clasici (Esop sau La Fontaine, de exemplu), dar sunt adaptate la moravurile şi condiţiile vremii autorului.

Scanned with OKEN Scanner

GEORGE TOPÎRCEANU
(1886—1937)

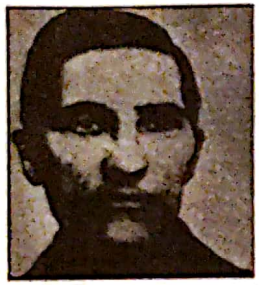

Este un poet original, care îmbină lirismul cu umorul. O dovadă este ciclul său de *parodii*, texte în care imită, în manieră umoristică, stilul altor poeți. Cel mai important volum al său a fost intitulat *Balade vesele* (1916), retipărit mai târziu cu titlul *Balade vesele și triste*. Una dintre poeziile cunoscute copiilor din acest volum este *Balada unui greier mic*. Textul pe care l-ai citit în acest manual este o fabulă, o specie cultivată de autor.

GEO BOGZA
(1908—1993)

Și-a început cariera ca poet și jurnalist, dar s-a remarcat în special prin reportajele sale literare, în care se împletesc elemente de descriere cu evocări lirice ale unor locuri. Volumele cele mai importante de reportaje literare sunt *Cartea Oltului* (1945), *Țara de piatră* (1962), *Priveliști și sentimente* (1972). Textul pe care l-ai analizat în manual face parte din volumul *Priveliști și sentimente*.

MARIN SORESCU
(1936—1996)

Este unul dintre scriitorii cei mai importanți ai literaturii române de după al doilea război mondial. A scris mai multe volume de poezii (*Poeme, Tinerețea lui Don Quijote,* ciclul *La Lilieci* și altele), drame în stil modern, care s-au jucat cu succes pe scenele teatrelor din România și din străinătate, proză. Literatura lui pentru copii conține elemente fantastice și jocuri de limbaj, prin care autorul încearcă să construiască o realitate proprie cititorilor fără experiența literaturii. Așa este volumul *Unde fugim de-acasă?*, din care face parte și textul *La ce latră Grivei*, reprodus în acest manual.

Scanned with OKEN Scanner

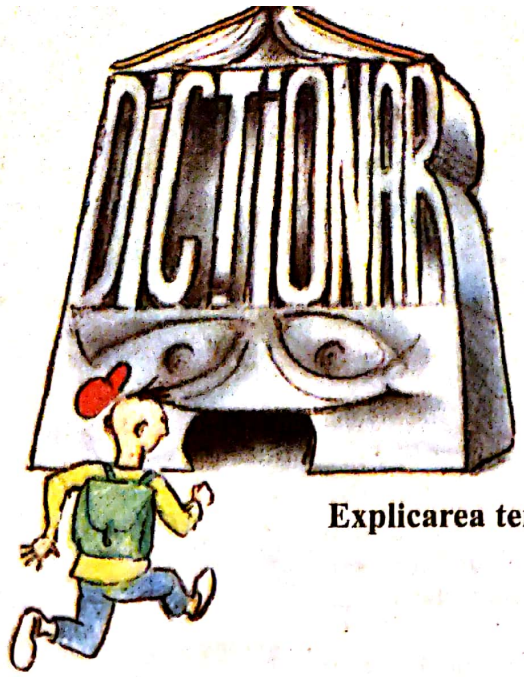

Explicarea termenilor folosiți în manual

A

acapara, *vb.* = a pune stăpânire pe ceva; aici: a domina o discuție fără a permite și intervenția altor persoane

achiziționa, *vb.* = a procura, a obține bunuri materiale

adecvat,-ă, *adj.* = potrivit, corespunzător, nimerit

aievea, *adv., adj.* = cu adevărat, în realitate; clar, desluşit; real

alternare, *s.f.* = acțiunea de a reveni sau a face să revină la intervale egale, de a efectua pe rând două lucruri diferite

ambiguu, -uă, *adj.* = care nu este clar formulat; care are mai multe sensuri sau interpretări

amplifica, *vb.* = a lărgi, a dezvolta; a mări intensitatea unui fenomen

analogie, *s.f.* = asemănare (parțială) între două sau mai multe obiecte sau fenomene

aprofunda, *vb.* = a cerceta în amănunt, în profunzime

arhaic, -ă, *adj.* = care aparține unor vremuri străvechi; (despre cuvinte, expresii) foarte vechi, ieşit din uz

asemantic, -ă, *adj.* = (despre cuvinte) lipsit de sens, lipsit de semnificație

autenticitate, *s.f.* = însuşirea de a fi autentic, adevărat, recunoscut ca propriu unui autor sau unei epoci

autoevaluare, *s.f.* = evaluarea, aprecierea faptelor sau ideilor personale

autoexprimare, *s.f.* = exprimare de sine; formularea ideilor sau enunțarea sentimentelor personale

B

biobibliografic, -ă, *adj.* = care conține date despre viața şi opera unui scriitor

C

cacofonie, *s.f.* = asociere neplăcută a unor sunete (în vorbire) sau suprapunere de sunete nepotrivite (în muzică); lipsă de armonie

cinetic, -ă, *adj.* = care se referă la mişcare; care se află în mişcare

cizela, *vb.* = a îmbunătăți, a finisa; a corecta exprimarea după normele literare

coerent, -ă, *adj.* = care se compune din elemente legate între ele; armonios; logic

coerență, *s.f.* = legătură armonioasă între elementele unui întreg

component, *s.n.* = parte a unui întreg

comuniune, *s.f.* = legătură puternică, relație strânsă

concentrat, -ă, *adj.* = strâns, restrâns; redus la elementele esențiale

concura, *vb.* = a participa la un concurs; a lupta pentru întâietate; a tinde spre acelaşi rezultat, acelaşi scop

confuz, -ă, *adj.* = neclar, imprecis, nelămurit; (despre oameni) tulburat, încurcat, zăpăcit

conspect, *s.n.* = notare sistematică a datelor importante ale unei probleme pe baza unor informații date; privire generală asupra unor probleme

constant, -ă, *adj.* = care rămâne neschimbat; statornic, invariabil

convenție, *s.f.* = înțelegere, acord; contract

cooperant, -ă, *adj.* = care colaborează; care are o atitudine favorabilă lucrului în comun

cotidian, *adj.* = zilnic; (despre ziare) care apare în fiecare zi

cuvânt-cheie, *s.n.* = termen deosebit de important, asupra căruia se atrage atenția într-un text

Scanned with OKEN Scanner

D

deficient, -ă, *adj.* = (despre persoane) care are o insuficiență fizică sau mintală ; care funcționează mai puțin decât este planificat

deliberare, *s.f.* = dezbatere, consfătuire care trebuie să conducă la rezolvarea unei probleme

demagog, *s.m.* = persoană care dorește să obțină avantaje personale prin discursuri mincinoase

deruta, *vb.* = a dezorienta, a zăpăci, a încurca (pe cineva)

destinatar, *s.m.* = persoană căreia i se trimite ceva sau căreia i se adresează un mesaj

dialogat, -ă, *adj.* = compus, formulat ca un dialog

dicton, *s.n.* = expresie (formulată de o personalitate celebră) devenită proverb

dinamism, *s.n.* = forță de acțiune, de mișcare

discontinuu, *s.n.* = cu întreruperi; care este lipsit de continuitate

distanțare, *s.f.* = realizarea unei anumite distanțe între persoane sau lucruri

distincție, *s.f.* = deosebire, diferență

diviza, *vb.* = a împărți în părți sau grupuri; (despre oameni) a despărți, a învrăjbi

dramă, *s.f.* = piesă de teatru care prezintă personaje în conflict; situație nefericită, nenorocire

dubiu, *s.n.* = îndoială

E

eficient, -ă, *adj.* = care produce rezultatul prevăzut; eficace

elipsă, *s.f.* = înlăturarea din vorbire sau din scris a unor elemente care se subînțeleg sau care nu sunt absolut necesare în înțelegerea mesajului

epilog, *s.n.* = partea finală a unei opere literare, în care se prezintă concluziile; încheiere; final

episodic, -ă, *adj.* = care are un rol secundar; întâmplător

esențializa, *vb.* = a prezenta aspectele cele mai importante, fundamentale (ale unui text, ale unui eveniment)

etern, -ă, *adj.* = care nu va înceta niciodată să existe; veșnic, nepieritor

eufonie, *s.f.* = succesiune armonioasă de vocale și de consoane care are drept efect o impresie acustică plăcută

euforie, *s.f.* = stare de bună dispoziție exagerată

evalua, *vb.* = a determina valoarea, a aprecia, a calcula

evidenția, *vb.* = a deosebi, a remarca, a scoate în evidență

explorare, *s.f.* = cercetare, căutare

exterioriza, *vb.* = a comunica gânduri și sentimente prin cuvinte, prin gesturi, prin modificarea trăsăturilor feței

F

faleză, *s.f.* = mal înalt și abrupt al unei ape

ficțiune, *s.f.* = reprezentare produsă de imaginația cuiva și care nu corespunde realității; născocire

figurat, -ă, *adj.* = (despre sensurile cuvintelor) întrebuințat în alt sens decât cel obișnuit

flexionat, -ă, *adj.* = (în gramatică) modificat potrivit flexiunii

fructifica, *vb.* = a aduce venit; a folosi cu profit o valoare oarecare

G

generic, -ă, *adj.* = care se referă la o categorie de lucruri, la toate lucrurile sau cazurile de același fel

germanic, -ă, *adj.* = care aparține sau care este caracteristic germanilor și popoarelor înrudite cu ei

global, -ă, *adj.* = care ia în considerație toate elementele unui întreg; total

I

ilustra, *vb.* = a explica prin exemple, prin ilustrații, prin imagini, prin desene; aici: a da exemple

imobilitate, *s.f.* = stare de nemișcare, de neclintire

imparțial, -ă, *adj* = just, nepărtinitor, drept, obiectiv

implica, *vb.* = a introduce un fapt, un eveniment sau o persoană într-o acțiune; a atrage după sine, a amesteca (pe cineva); a avea drept urmare

implica (a se) (în), *vb.* = a se amesteca în anumite evenimente sau acțiuni, pentru a obține anumite rezultate

implora, *vb.* = a ruga pe cineva insistent sau chiar cu disperare

include, *vb.* = a cuprinde, a conține, a îngloba

incoerent, -ă, *adj.* = lipsit de logică în gândire sau în acțiune; fără nici un înțeles

inerent, -ă, *adj.* = care face parte din ceva, care aparține în mod firesc la ceva

induce în eroare (a se lăsa indus în eroare), *vb.* = a înșela, a amăgi (a se lăsa amăgit, înșelat)

inedit, -ă, *adj.* = necunoscut, nou, neobișnuit

informativ, -ă, *adj.* = care are rolul de a informa; care aduce informații

inova, *vb.* = a introduce o noutate; a înnoi

interlocutor, *s.m.* = persoană care vorbește cu alta sau care participă la o conversație

introspecție, *s.f.* = proces de observare și de analiză a propriilor trăiri sufletești

invenție, *s.f.* = realizare tehnică prin care se produce noutate și progres în cunoaștere

ipocrizie, *s.f.* = prefăcătorie, înșelăciune

ipostază, *s.f.* = stare, poziție, situație în care se găsește ceva sau cineva

Scanned with OKEN Scanner

istoriografie, *s.f.* = totalitatea scrierilor istorice

L

lector, *s.m.* = cititor
lexic, *s.n.* = totalitatea cuvintelor dintr-o limbă, vocabular
lexical, -ă, *adj.* = care aparţine lexicului, privitor la lexic
linear, -ă, *adj.* = care este sau se desfăşoară în formă de linie dreaptă;
literal, -ă, *adj.* = textual; reprodus literă cu literă

M

meridional, -ă, *adj.* = sudic; care aparţine părţii de sud a unei regiuni, care este specific ţărilor sau popoarelor din sud
mimică, *s.f.* = expresie a feţei (fizionomiei) prin care se comunică gânduri şi sentimente
monotonie, *s.f.* = lipsă de varietate, uniformitate

O

olfactiv, -ă, *adj.* = care se referă la simţul mirosului;
opţiune, *s.f.* = alegere; dreptul de a alege din mai multe variante pe aceea care îţi convine.
oralitate, *s.f.* = calitate a unei opere literare de a părea vorbită; ansamblu de particularităţi ale limbii vorbite, ale graiului viu
oriental, -ă, *adj.* = răsăritean, estic, care aparţine părţii de est a unei regiuni sau a unei ţări
ostil, -ă, *adj.* = potrivnic; duşmănos

P

patetic, -ă, *adj.* = care emoţionează, impresionează, înduioşează
pelerinaj, *s.n.* = călătorie pe care o fac credincioşii într-un loc considerat sfânt
pergament, *s.n.* = piele (de oaie sau de viţel) pregătită special pentru a se scrie pe ea, folosită în trecut, înainte de utilizarea hârtiei
plastic, -ă, *adj.* (despre exprimare, limbaj) = care sugerează anumite idei, anumite reprezentări, care utilizează figuri de stil
pleonasm, *s.n.* = eroare de exprimare care constă în folosirea alăturată a unor cuvinte, construcţii cu acelaşi înţeles
potrivnicie, *s.f.* = împrejurare nefavorabilă; obstacol; dificultate; piedică
preceda, *vb.* = a exista, a se afla, a se produce înainte de altceva sau de altcineva
pretext, *s.n.* = motiv, invocat drept justificare
proprietate, *s.f.* = posesiune asupra unui bun material; trăsătură, caracteristică, însuşire; aici: calitate a unui termen (cuvânt) de a exprima exact o anumită noţiune
puncta, *vb.* = a marca; a sublinia

R

relevant, -ă, *adj.* = care scoate sau iese în evidenţă
relicvă, *s.f.* = obiect de valoare rămas din trecut, păstrat ca amintire
reliefa, *vb.* = a scoate în evidenţă; a pune în lumină; a accentua
reper, *s.n.* = obiect sau semn considerat drept punct de orientare
replică, *s.f.* = răspuns rapid şi (uneori) energic care combate afirmaţiile cuiva
restricţie, *s.f.* = măsură sau regulă care îngrădeşte un drept sau o libertate, care restrânge posibilitatea de realizare a unui lucru
riguros, -oasă, *adj.* = care nu se abate de la reguli; strict; precis

S

sedilă, *s.f.* = semn grafic în formă de virgulă care se pune sub unele litere (consoane) pentru a le da valoarea altui sunet
sensibilizare, *s.f.* = mărirea sensibilităţii, a reacţiei faţă de anumite fenomene sau evenimente; impresionare
similar, -ă, *adj.* = asemănător; de acelaşi fel
simultan, -ă, *adj.* = (despre fapte sau evenimente) care are loc în acelaşi timp, concomitent
stare de spirit, *s.f.* = mod de a gândi şi de a se manifesta al unei persoane; dispoziţie sufletească
stil, *s.n.* = fel propriu de a se exprima al unei persoane; totalitatea mijloacelor lingvistice pe care le foloseşte un scriitor pentru a obţine anumite efecte de ordin artistic
stoca, *vb.* = a depozita o cantitate de valori pentru a crea o rezervă
straniu, -ie, *adj.* = ieşit din comun, neobişnuit, ciudat, bizar
succesiune, *s.f.* = înşiruire, şir sau serie de obiecte aşezate într-o anumită ordine
succint, -ă, *adj.* = exprimat pe scurt, în cuvinte puţine

T

tempo, *s.n.* = (în vorbire sau în muzică) ritm, cadenţă
transpune, *vb.* = a muta, a schimba ceva dintr-o situaţie în alta; a transcrie; aici: a aplica, a utiliza într-un exerciţiu

U

ulterior, -oară, *adj.* = care urmează, care se produce mai târziu, după producerea altor fapte sau evenimente; posterior

V

vag, -ă, *adj.* = neclar; confuz; ambiguu; neprecizat.

Scanned with OKEN Scanner

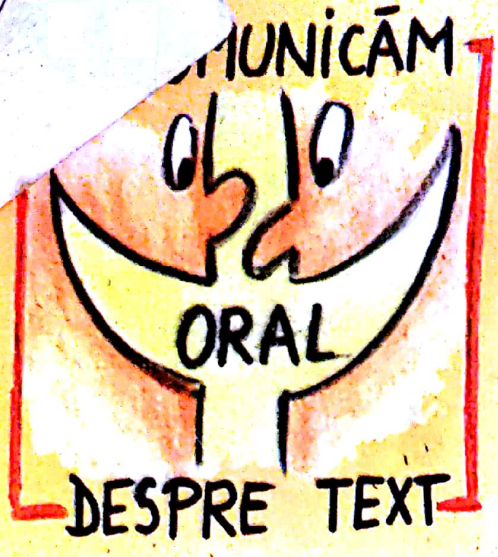

MANUALUL DE LIMBA ROMÂNĂ

CAIETUL ELEVULUI

GHIDUL PROFESORULUI

CAIETUL ELEVULUI și GHIDUL PROFESORULUI sunt concepute în deplină concordanță cu manualul și au rolul de a sprijini desfășurarea procesului didactic.

ISBN 973-684-002-6
9789736840029

Scanned with OKEN Scanner